

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

TÜRK VE İRAK HUKUKUNDA ÜRETİCİNİN
HUKUKÎ SORUMLULUĞU

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Şahin AKINCI

Hazırlayan
ENAAM JABBAR ALWAN AL-OQAIDY

KONYA- 2018

	T. C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü		
Öğrencinin	Adı Soyadı	ENAAM JABBAR ALWAN AL-OQAIDY	Numarası: 124133001007
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Özel Hukuk / Özel Hukuk	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒	
	Danışmanı	Prof. Dr. Şahin AKINCI	
Tezin Adı		Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğu	

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

ENAAM JABBAR ALWAN AL-OQAIDY

Öğrencinin	Adı Soyadı	ENAAM JABBAR ALWAN AL-OQAIDY	Numarası: 124133001007
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Özel Hukuk / Özel Hukuk	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☒
	Danışmanı	Prof. Dr. Şahin AKINCI	
Tezin Adı		Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğu	

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğu* başlıklı bu çalışma ..13.../..01.../..2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Prof. Dr.

Yrd.Doç.Dr.

Yrd.Doç.Dr.

Yrd.Doç.Dr.

Yrd.Doç.Dr.

Danışman ve Üyeler

Şahin AKINCI

Ayşe ARAT

Mahmut KIZIR

Banu Bilge SARIHAN

Alper UYUMAZ

İmza

Ş. Akinci
Ayşe Arat
Mahmut Kizir
Banu Bilge Sarihan
Alper Uyumaz

TEŞEKKÜR

Yaptığım bu çalışma boyunca beni yönlendiren, değerli önerilerde bulunan, ilimde bana öncü olan ve değerli ilminden istifade ettiğim için sürekli medar-ı iftiharım olan değerli Hocam Prof. Dr. Şahin AKINCI'ya,

Boyumun dağlar gibi yüksek olmasını isteyen, gözümden ırak olup kalbimde bulunan, bakışlarından güveni öğrendiğim, ömrümden bir parça hediye etmek istediğim, bu isteğimi yerine getirmekten aciz olduğumdan bu çalışmayı yaparak istediğini gerçekleştirdiğim değerli babama,

Şefkat ve samimi duaların kaynağı olan, şefkatinden bana bir ışık yakıp bana yol gösteren, kalbimde saklı olan gözlerinin parıltısını hala gördüğüm, bana doğru yolu gösteren ses tonunu hala işittiğim ve aklımın arşını yükselten değerli anneme,

Gurbette beni yalnız bırakmayıp benim hayatımı süsleyen gizli inciler ve Allah'ın bana hediye ettiği çiçekler olan kardeşlerim ve arkadaşlarım; Ahlam, Eşvâk, Enğam, Sabirin ve Nida'ya,

Doğru yolu gösteren, kardeş ve arkadaş olan değerli kardeşim Ammar'a,

Hayatın karanlık patika yollarında elimden tutan ve gizli incilerle ölçülemeyen anlayışıyla beni kucaklayan Alwan'a,

Dua ve nasihatleriyle her zaman yanımda olan değerli kardeşlerim olan Mikdat ve Muhammed'e,

Bana katkı sağlayan, yolumu aydınlatan ve beni ileriye götüren doğru bir harf ya da sözü bana öğreten, uzun gurbet yolculuğunda bana emeği geçen ve önerilerde bulunan tüm hocalarıma ve arkamda dahi samimi bir duayla bana yardımcı olan herkese ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

Öğrencinin	Adı Soyadı	ENAAM JABBAR ALWAN AL-OQAIDY	Numarası: 124133001007
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Özel Hukuk / Özel Hukuk	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒	
	Danışmanı	Prof. Dr. Şahin AKINCI	
Tezin Adı		Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğu	

ÖZET

Bu araştırmada üreticinin hukuki sorumluluğuyla ilgili Türk ve Irak Kanunlarındaki tartışmalar değerlendirildi ve analiz edildi. Araştırma çerçevesinde Türk 6502 sayılı ve Irak 1 sayılı Tüketiciyi Koruma Kanunları esas alındı. Irak hukukunda bunun yanı sıra tüketiciyi koruma kanununda bazı meselelerle ilgili bir metin olmadığında genel kurallara müracaat edildi.

Tüketici haklarını koruma konusu en önemli konulardan birisidir. Türk ve Irak kanun koyucuları; tüketicinin, temel ihtiyaçlarını karşılamak için zorunlu ürünleri aldığı zaman onun hayatını ve sağlığını tehlikeden koruyan önlemlerle tüketiciye büyük önem vermişlerdir.

Türk hukukunda üretici ve onun yükümlülükleri açıklanmıştır. Üretici hammaddeleri ya da ara malları üreten kimsedir. Bu üretici, gerçek ya da tüzel kişi olabilir. Irak Tüketici Kanunu ise üreticiyi sadece gerçek ya da tüzel kişi diye kabul etmiştir. Türk ve Irak Tüketici Kanunları dört tane üretici yükümlülüğünü düzenlemiştir. Bunlar; fiyat listeleri, ürünün tam standartları ve talimatları, garanti belgesi ve satıştan sonrası hizmetlerdir. Bunun yanı sıra Irak kanun koyucu, ölçü standartlarına bağlı kalma zorunluluğunu ayrıca düzenlemiştir.

Üretici çoğu zaman, yaptığı şey, tüketicinin maddi haklarına veya sağlığına zarar da verse, hukuki olmayan bazı ekonomik amaçları, çeşitli yöntemlere başvurarak hızlı bir şekilde gerçekleştirme yoluna gidebilir. Bu yüzden devlet, Türk ve Irak Tüketici Kanunlarında üreticinin böyle bir davranış içine girmesine engel olmak amacıyla bu kanunları düzenlemiş, bir malın ayıplı olması veya tüketicinin zarar görmesi durumunda onu sorumluluk yüklemiş, ayıp ile zarar arasında bağlantı kurmuştur. Hem Türk Kanununda hem de Irak Kanununda sorumluluğu ortadan kaldıran nedenler olmadığı sürece üreticinin sorumluluğu devam eder. Türk Kanununda sorumluluk altı nedenle ortadan kalkar. Bu nedenler şunlardır: Üreticinin ürünü piyasaya sokmaması, ürünün ticari faaliyet amaçları için tahsis edilmemiş olması, zarara sebep olan ürünün piyasaya sürüldüğünde kusurlu olmaması, ürün piyasaya sürüldüğünde bilimsel ve teknik bilgiyle kusurun ortaya çıkmaması; kusurun, ürünün teknik tüzük kurallarının uygulanmasından kaynaklanması ve ürünlerin üretim talimatları ve tasarımlarına göre üretilmiş olması. Irak Tüketici kanunu sorumluluğun ortadan kalkması için üç sebep kabul etmiştir. Onlar da mücbir sebep, tüketicinin kusuru ve üçüncü kişinin kusurudur.

Tüketicinin, gördüğü zarardan üreticiyi sorumlu tutabilmesi için hukuki bazı yükümlülükleri yerine getirmesi gerekir. Türk ve Irak Tüketici kanunlarının her birinde üretici sorumluluğunun hükümlerini düzenlenmiştir. Bunlar da ispat yükümlülüğü, tazmin hakkı, dava açmanın hukuki süresi ve davanın açıldığı mahkemenin yetkileridir. Buna göre Türk kanununda tüketici, hakkını aramak için önce Tüketici Hakem Heyeti'ne, sonra da Tüketici Mahkemesine başvurabilir. Irak kanununda ise Tüketici Mahkemesi adı altında özel bir mahkeme bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üreticinin Sorumluluğu, Tüketici Hukuku, Türk ve Irak Hukukunda, Tüketici Hakları, Hukukî Sorumluluk, Üretici, Tüketici Hakem Heyeti Tüketici Mahkemesi.

	T. C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü		
Öğrencinin	Adı Soyadı	ENAAM JABBAR ALWAN AL-OQAIDY	Numarası: 124133001007
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Özel Hukuk / Özel Hukuk	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒	
	Danışmanı	Prof. Dr. Şahin AKINCI	
Tezin Adı		Legal Responsibility of Manufacturer in Turkish and Iraq Law	

ABSTRACT

In this research, discussions in the Turkish and Iraqi Laws concerning the legal responsibility of the manufacturer were evaluated and analyzed. Within the framework of the research, Turkish 6502 and Iraqi No. 1 Consumer Protection Laws were taken as basis. When there was no text related to the consumer protection law in the Iraqi law, some general rules were applied.

Consumer rights protection is one of the most important issues. Turkish and Iraqi lawmakers have given great importance to the consumer with precautions that safeguard his/her life and health when the consumer buys the essential products to meet his/her basic needs.

The producer and his/her obligations are explained in Turkish law. He/she is the one who produces the raw materials or intermediate goods. This manufacturer may be a natural or legal person. The Iraq Consumer Law has accepted the manufacturer as only a real or legal person. The Turkish and Iraqi Consumer Laws have established four producer obligations. They are the price lists, full standards and instructions of the product, warranty certificate and after-sale services. In addition, the Iraqi law-maker has also established the obligation to adhere to standards of measurement.

In many cases, the manufacturer may go about achieving some non-legal economic objectives quickly by resorting to various methods, even if what he does is harmful to the financial rights or health of the consumer. That is why the state has regulated these laws in the Turkish Consumer Law and the Iraqi Consumer Law in order to prevent the manufacturer from engaging in such behavior and has established a relationship between the defects of the goods or the damages. The responsibility of the manufacturer continues unless there are reasons to remove responsibility from it in both the Turkish Law and the Iraqi Law. In Turkish law responsibility ceases to exist for six reasons. They are: the fact that the manufacturer does not put the product on the market, that the product is not allocated for business purposes, that the product is not defective when it is put on the market, and that there is no flaw in scientific and technical information when the product is marketed; the imperfection is due to the application of the technical rules of the product and the production of the products according to the production instructions and designs. The Consumer Law of Iraq has accepted three reasons for the responsibility to be removed. They are also the Force Majeure, a fault of the consumer and the fault of the third person.

The consumer must fulfill some legal obligations in order for the manufacturer to bear responsibility for the damage he/she suffers. The provisions of the producer responsibility are regulated in each of the Turkish and Iraqi consumer laws. These are the obligation of proof, the right of compensation, the legal period of filing a lawsuit, and the court's competent authority. Accordingly, the consumer may apply to the Consumer Arbitration Board and then to the Consumer Court in order to seek for the right in Turkish law. Under the Iraqi law, there is no special court under the name of the Consumer Court.

Key Words: Responsibility of the manufacturer, Consumer Protection Law, Iraqi law, Turkish law, Consumer, Manufacturer, Legal Responsibility, Consumer Arbitration Board, Consumer Court.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
DOKTORA TEZİ KABUL FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ	1
I. Konu Hakkında Genel Bilgiler.....	1
II. Konunun Takdimi, İçeriği ve Sınırlandırılması.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	
GENEL KAVRAMLAR	
§ 1. ÜRETİCİ KAVRAMI	3
I. Türk Hukukunda Üretici Kavramı	3
II. Irak Hukukunda Üretici Kavramı	4
III. Türk ve Irak Hukukunda Üretici Kavramlarının Karşılaştırılması.....	5
§ 2. İTHALATÇI KAVRAMI.....	5
I. Türk Hukukunda İthalatçı kavramı	5
II. Irak Hukukunda İthalatçı kavramı	6
§ 3. SATICI VEYA SAĞLAYICI KAVRAMI.....	6
I. Türk Hukukunda Satıcı veya Sağlayıcı Kavramı.....	6
II. Irak Hukukunda Satıcı veya Sağlayıcı Kavramı.....	8
III. Türk ve Irak Hukukunda İthalatçı, Satıcı veya Sağlayıcı Kavramlarının Karşılaştırılması	8
§ 4. TACİR KAVRAMI.....	9

I. Türk Hukukunda Tacir Kavramı.....	9
A. Gerçek Kişi Tacir ve Unsurları.....	11
1. Bir Ticari İşletmenin Varlığı.....	11
2. Ticari İşletmenin İşletilmesi.....	11
3. Ticari İşletmenin Kısmen de Olsa Kendi Adına İşletilmesi.....	12
B. Tüzel Kişi Tacir.....	13
1. Ticaret Şirketleri.....	13
2. Vakıflar ve Dernekler.....	14
3. Kamu Tüzel Kişileri Tarafından Kurulan Kurum ve Kuruluşlar.....	14
II. Irak Hukukunda Tacir Kavramı.....	15
A. Gerçek Kişi Tacir ve Unsurları.....	15
1. Ticari İşi Meslek Edinmek.....	16
2. Ticari İşlem Ehliyeti.....	17
3. Kişinin Kendi Adına ve Özel Hesabı İçin Ticari İşleri Yapması.....	17
B. Tüzel Kişi Tacir.....	18
III. Türk ve Irak Hukukunda Tacir Kavramlarının Karşılaştırılması.....	18
§ 5. TÜKETİCİ VE TÜKETİCİ İŞLEMİ KAVRAMI.....	19
I. Türk Hukukunda Tüketici ve Tüketici İşlemi Kavramı.....	19
A. Tüketici Kavramı ve Unsurları.....	19
1. Ticarî ve Mesleki Amaçla Hareket Etmeme.....	22
2. Özel Amaçla Hareket Etme.....	25
3. Gerçek ve Tüzel Kişi Olabilme.....	25
B. Tüketici İşlemi Kavramı.....	28
II. Irak Hukukunda Tüketici ve Tüketici İşlemi Kavramı.....	28
A. Tüketici Kavramı ve Unsurları.....	28
1. Kişisel veya Ailevi Kullanım.....	30
2. Mal veya Hizmeti Kullanım.....	32
3. Gerçek ve Tüzel Kişi Olabilme.....	33
B. Tüketici İşlemi Kavramı.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRETİCİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

§ 6. ÜRETİCİNİN GENEL YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	34
I. Türk Hukukunda Üreticinin Yükümlülükleri	34
A. Etiket Koyma, Tarife ve Fiyat Listesi Asma Yükümlülüğü.....	35
B. Tanıtma ve Kullanma Kılavuzu Verme Yükümlülüğü	38
C. Garanti Belgesi Verme Yükümlülüğü	42
1. Zorunlu Garanti Belgesi	43
2. İhtiyari Garanti Belgesi	45
D. Satış Sonrası Hizmetleri Verme Yükümlülüğü	48
II. Irak Hukukunda Üreticinin Yükümlülükleri	51
A. Tüketicilere Bilgi Verme Yükümlülüğü.....	51
B. Garanti Belgesi Yükümlülüğü	54
C. Kalite Sağlama Yükümlülüğü	55
D. Satış Sonrası Hizmetleri Verme Yükümlülüğü	57
III. Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Yükümlülüklerinin Karşılaştırılması.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜRETİCİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

§ 7. SORUMLULUK KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ	59
I. Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Çeşitleri	59
A. Sorumluluk Kavramı	59
B. Sorumluluk Çeşitleri.....	61
1. Akdî (Sözleşmeye Dayalı) Sorumluluk	61
2. Akit Dışı Sorumluluk	62
a. Kusurlu Sorumluluk	63
b. Kusursuz Sorumluluk	63
II. Irak Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Çeşitleri	64

A. Sorumluluk Kavramı	64
B. Sorumluluk Çeşitleri.....	65
1. Akdî (Sözleşmeye Dayalı) Sorumluluk	65
2. Akit Dışı Sorumluluk	65
§ 8. ÜRETİCİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞU	65
I. Türk Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunun Hukuki Niteliği.....	65
II. Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunun Hukuki Niteliği.....	66
III. Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunun Hukuki Niteliği Karşılaştırılması	67
§ 9. ÜRETİCİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI.....	68
I. Türk Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğunun Şartları.....	68
A. Mal veya Hizmetin Ayıplı Olması	68
1. Mal veya Hizmet Kavramı	68
2. Ayıp Kavramı ve Çeşitleri.....	70
a. Ayıp Kavramı.....	70
b. Ayıp Çeşitleri.....	73
aa. Tasarım Ayıpları.....	73
bb. Fabrikasyon Ayıpları.....	74
cc. Talimat Ayıpları.....	74
dd. Gelişim Ayıpları.....	75
ee. Maddi Ayıplar.....	76
ff. Hukuki Ayıplar	77
gg. Ekonomik Ayıplar	77
hh. Gizli - Açık Ayıplar.....	78
ıı. Önemli -Önemsiz Ayıplar	78
3. Ayıbın Muayene ve İhbar Külfeti.....	79
B. Zarar Ayıplı Maldan ve Hizmetten Dolayı Ortaya Çıkması.....	80
C. İlliyet Bağı	83

II. Irak Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğunun Şartları	85
A. Mal veya Hizmetin Ayıplı Olması	85
1. Mal veya Hizmet Kavramı	85
2. Ayıp Kavramı ve Çeşitleri.....	86
a. Ayıp Kavramı.....	86
b. Ayıp Çeşitleri.....	87
aa. Tasarım Ayıpları.....	87
bb. İmalat Ayıpları	87
cc. Talimat Ayıpları.....	88
dd. Pazarlama ve Dağıtım Aşamalarındaki Ayıplar.....	88
B. Zarar Ayıplı Maldan ve Hizmetten Dolayı Ortaya Çıkması.....	88
C. İlliyet Bağı	89
III. Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğunun Şartlarının Karşılaştırılması	89
§ 10. ÜRETİCİNİN SORUMLULUKTAN KURTULUŞ YOLLARI.....	90
I. Türk Hukukunda Üreticinin Sorumluluktan Kurtuluş Yolları.....	90
A. Malın Piyasaya Sürülmemiş Olması	91
B. Malın Satılmak Gayesiyle veya Ticari Faaliyetlerin Seyri Sırasında Üretilmemiş Olması.....	92
C. Zarara Sebep Olan Ayıbın Mal Piyasaya Sürüldüğünde Mevcut Olmaması....	92
D. Malın Teknik Düzenlemesinin Ayıba Sebep Olması.....	93
E. Mal Piyasaya Sürüldüğünde Mevcut Bilimsel ve Teknolojik Bilgiler Ayıbın Varlığının Bilinmesine İmkân Vermemesi	94
F. Nihai Malın Tasarımı ya da Bu Malın Üreticisinin Talimatı Sebebiyle Bütünü Oluşturan Parçalardan Birinin Üreticisinin O Malın Ayıbından Sorumlu Olmaması	94
II. Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluktan Kurtuluş Yolları.....	95
A. Mücbir Sebep.....	95
B. Tüketicinin Ağır Kusuru.....	96

C. Üçüncü Kişinin Ağır Kusuru	97
III. Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluktan Kurtuluş Yollarının Karşılaştırılması.....	98
§ 11. ÜRETİCİNİN SORUMLULUĞUNU SINIRLAYAN VEYA ORTADAN KALDIRAN KAYITLAR.....	98
I. Türk Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunu Sınırlayan veya Ortadan Kaldıran Kayıtlar.....	98
II. Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunu Sınırlayan veya Ortadan Kaldıran Kayıtlar	99
§ 12. ÜRETİCİNİN MÜTESELSİL SORUMLULUĞU.....	100
I. Türk Hukukunda Üreticinin Müteselsil Sorumluluğu.....	100
II. Irak Hukukunda Üreticinin Müteselsil Sorumluluğu.....	102
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
USULE İLİŞKİN HÜKÜMLER	
§ 13. UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ.....	104
I. Türk Hukukunda	104
A. Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları İle Çözümü.....	104
1. Tüketici Hakem Heyeti	104
a. Yetkili ve Görevli Mercii.....	104
b. Başvuru Usûlü.....	105
c. Tüketici Hakem Heyeti Kararlarının Hukukî Niteliği.....	107
2. Arabuluculuk	108
B. Uyuşmazlıkların Dava Yoluyla Çözümü.....	109
1. Yetkili ve Görevli Mahkeme	109
2. Davanın Tarafları.....	110
3. Yargılama Giderleri	112
4. Tüketici Mahkemesinin Kararlarının Niteliği	112
II. Irak Hukukunda	114
A. Uyuşmazlıkların Dava Yoluyla Çözümü.....	114

1. Yetkili ve Görevli Mahkeme	114
2. Davanın Tarafları	115
3. Yargılama Giderleri	116
4. Genel Mahkemesinin Kararlarının Niteliği	117
III. Türk ve Irak Hukukunda Yargı Mercileri Açısından Karşılaştırılması	117
§ 14. İSPAT YÜKÜ	118
I. Türk Hukukunda İspat Yükü	118
II. Irak Hukukunda İspat Yükü	119
§ 15. TAZMİNAT HAKKI	120
I. Türk Hukukunda Tazminat Hakkı	120
II. Irak Hukukunda Tazminat Hakkı	123
§ 16. ZAMANAŞIMI	124
I. Türk Hukukunda Zamanaşımı	124
II. Irak Hukukunda Zamanaşımı	126
III. Türk ve Irak Hukukunda Zamanaşımı Karşılaştırması	126
SONUÇ VE ÖNERİLER	127
KAYNAKLAR	132

KISALTMALAR

- ABD** : Ankara Barosu Dergisi
- AD** : Adalet Dergisi
- AKÜİİBFD** : Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
- AMNOZSHY**: 25137 Sayılı Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik
- AÜHFD** : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- BD** : Bankacılar Dergisi
- C** : Cilt
- DEÜHFD** : Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- FEY** : 29044 Sayılı Etiket, Tarife ve Fiyat Listeleri Yönetmeliği
- EÜHFD** : Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- GBY** : 29029 Sayılı Garanti Belgesi Yönetmeliği
- GÜEFD** : Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
- GÜHFD** : Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- GÜHFD** : Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- HESBAİD** : Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi
- HGD** : Hukuk Gündemi Dergisi
- HGK** : Hukuk Genel Kurulu
- IHUMK** : 83 Sayılı Irak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
- IMK** : 40 Sayılı Irak Medeni Kanunu
- ITK** : 149 Sayılı Irak Ticaret Kanunu
- ITKK** : 1 Sayılı Irak Tüketiciyi Koruma Kanunu

- İBD** : İstanbul Barosu Dergisi
- İKÜHFD** : İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- İÜİFD** : İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi
- KHHD-BÜHF**: Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- LHD** : Legal Hukuk Dergisi
- M** : Madde
- MÜHF-HAD** : Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
- s.** : Sayfa
- S** : Sayı
- SDÜHFD** : Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- SSHY** : 29029 Sayılı Satış Sonrası Hizmetler Yönetmeliği
- SÜHFD** : Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- TAAD** : Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
- TAHD** : Terazi Aylık Hukuk Dergisi
- TBBD** : Türkiye Barolar Birliği Dergisi
- TBK** : 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
- TD** : Tefekkür Dergisi
- TMK** : 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
- TTK** : 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
- TKHK** : 6502 Sayılı Türk Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
- UHASBD** : Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi
- ÜİTMHUDK**: 4703 Sayılı Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun

GİRİŞ

I. Konu Hakkında Genel Bilgiler

Modern çağın verileri; ekonomi, sanayi, ziraat ve düşünce gelişimi gibi hayatın farklı alanlarını kapsayan teknolojik gelişmeyi ortaya çıkardı. Ancak bu gelişmelerin en önemlisi toplumda yaşam hareketliliğini etkileyen sanayi gelişimidir. Nitekim devletler ilerleme çarkına ayak uydurabilmek için ticaret piyasasında bulunan çok sayıda ürünü üretmeye çalıştı. Bu ürünlerin büyük bir önemi vardır. Çünkü bu ürünler, vazgeçilmesi mümkün olmayan temel ihtiyaçları karşılamak için çok sayıda ürün satın almayı gerektiren hayatın farklı alanlarında bireyler için yaşamı kolaylaştırarak ve refahı gerçekleştirerek insanlığa fayda sağlamaktadır. Bu ürünler üretim, kalite ve yeterlilik açısından birbirinden farklıdır. Gelişen teknoloji ve üretim teknikleri pek çok ürünün kullanılmasını tüketiciler açısından tehlikeli hale getirdi. Piyasa artık yerel ürünlerle sınırlı kalmamaktadır. Farklı ülkelerden ithal edilen ürünleri de kapsamaktadır. Bu ürünler, yeterlilik ve yüksek gelişim derecesine göre birbirinden ayrılmaktadır. Bu durum üreticileri etkileyerek onları ithal ürünlerin yerini alacak şekilde çok sayıda yeni ürünler üretmeye itti. Üreticiler tüketicinin hayat ve sağlığı için güvenli olmasına önem vermeden tüketicilerin beğenilerini kazamak ve onları teşvik etmek için gerçek dışı reklam ve yayınlar gibi farklı yollar kullanmaktadır. Çünkü onların amacı kâr elde etmektir.

Ürün çeşitlerinin artması ve tüketicinin ürünü kullandığı zaman yeterli bilgiye sahip olmaması, kanun koyucu, tüketiciyi etkin bir koruma altına almaya itmiştir. Çünkü tüketici, çok miktarda bilgilendirilmiş üreticiye kıyasla zayıf olan taraftır. Bundan dolayı kanun koyucu, tüketiciyi üreticinin haksızlığından korumak için özel kanunî düzenlemeler getirmiştir. Zira kanun; üreticileri, ürün standartları hakkında tam bilgi verme, üretim ve son tüketim tarihini yazma, ürün üretildiği zamanki ölçülere bağlı kalma, kullanım şeklini açıklama, tehlikeli ve özellikle karmaşık olan ürünlerdeki tehlikeyi uyarmakla yükümlü kılmıştır. Üreticinin bu yükümlülükleri yerine getirmesi gerekir. O yükümlülüklere aykırı davranmakla ve tüketici tarafından ona açılan davayla

veya tüketici hakem heyetine şikâyet ile sorumlu olur. Ürünlerinin ihtiva ettiği ayıp neticesinde verilen zararları tazmin etmesi ondan talep edilir.

II. Konunun Takdimi, İçeriği ve Sınırlandırılması

Tez çalışmasının ana konusu Türk ve Irak kanunlarında üreticinin hukukî sorumluluğudur. Bu konuda, 6502 sayılı Türk Tüketici Kanunu ve 1 sayılı Irak Tüketici Kanunu da incelenmiştir.

Tezde bazı önemli kavramlar da ele alınmıştır. Çünkü bunlar araştırmanın ana başlığıyla yakından bağlantılıdır. Birinci bölümde özellikle üretici, tüketici, ithalatçı, satıcı, sağlayıcı, tacir, kavramları tartışılmıştır.

İkinci bölümde Türk ve Irak kanunlarının her biri açısından üreticinin yükümlülükleri açıklanmıştır. Bu bölümde üreticinin dört yükümlülüğü ele alınmıştır. Türk ve Irak kanunları bunların bir kısmında benzer, diğer bir kısmında birbirinden farklıdır. Farkı noktalar bakımından Türk ve Irak kanunları arasında karşılaştırma yapılmıştır.

Üçüncü bölümde üreticinin hukuki sorumluluğundan bahsedilmiştir. Bu bölümde her iki kanunda sorumluluk kavramı ve türleri; sorumluluk şartları olan ürün ya da hizmet kusuru, zararın meydana gelmesi, kusur ve zarar arasında sebep sonuc ilişkisi; üreticinin sorumluluktan kurtulması için özel sebepler; üreticinin sorumluluktan muaf olması ya da sorumluluğunun azaltılması üzerinde anlaşma ve üreticiler arasında ortak sorumluluk incelenmiştir. Bu meseleler söz konusu her iki kanun arasında karşılaştırma ve araştırma yapılarak incelenmiştir.

Dördüncü bölümde üretici sorumluluğunun, tüketicinin ve başvuru yolları ele alınmıştır. Burada, görevli ve yetkili tüketici hakem heyeti, görevli ve yetkili mahkeme, taraflar, dava masrafları, mahkeme kararları, ispat yükü, tazminat hakkı ve dava açmayla ilgili kanuni süreç söz konusu her iki kanun arasında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMLAR

Toplum yaşamının her alanında, özellikle de sanayi ve teknolojide gelişmeler kat etmektedir. Bu durum, bireyleri olumsuz etkileyebilir. Tüketim, tüm toplum bireyleri açısından bir zorunluluktur. Sadece belli bir grupta sınırlı değildir. Özellikle tüketici, ekonomide önemli bir eksen oluşturmaktadır. Çünkü, tüketici kendi temel ihtiyaçlarının karşılamak için çok sayıda ürün almaktadır. Tüketici, tüketim işinde zayıf taraf sayıldığından, ileride bu durum, onun zarar görmesine, aldanma veya hileye maruz kalmasına yol açmaktadır. Çünkü üreticiler, bireylerin istekleri ve toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmamaktadırlar.

Buna binaen, burada Türk ve Irak hukukunda üretici, ithalatçı, satıcı ve sağlayıcı, tacir, tüketici ve tüketici işlemi kavramlarına değinildi.

§ 1. ÜRETİCİ KAVRAMI

I. Türk Hukukunda Üretici Kavramı

Üretici kavramı, TKHK'nun 3. maddesinin (n) bendinde "*Kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere tüketiciye sunulmuş olan mal ya da bu malların hammaddelerini yahut ara mallarını üretenler ile mal üzerine markasını, unvanını veya herhangi bir ayırt edici işareti koyarak kendisini üretici olarak gösteren gerçek veya tüzel kişi*". şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre, tüketiciye sunulmuş olan ürün ya da ürün hammaddelerini üreten veya ara ürünleri üreten (örneğin buzdolabının ve otomobilin motorunu, vb.) imal eden gerçek veya tüzel kişiler üretici olarak tanımlanmıştır¹. Buna ek olarak üretime konu ürün üzerine kendi markasını veya unvanını ya da herhangi bir

¹ ZEVKLİLER, Aydın, Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 2. Baskı , Ankara 2001, s.55. AYDOĞDU, Murat, Tüketici Hukuku, Ankara 2014, s. 70.

ayırt edici işaretini koyan kişi de üretici olarak kabul edilir². Kanun koyucuya göre üretici sayılabilmek için gerçek kişi veya tüzel kişi yahut kamu tüzel kişisi olmak gerekir. Bu düzenleme gereğince gerçek veya tüzel kişi, gerçekte fiilen malı üretmemiş olsa bile sadece kendi markasını veya ayırt edici işaretini malın üzerine koymakla tıpkı üretici gibi sorumlu olur. Üretici yönünden ürünü fiilen üreten kişi veya sadece ürünü üzerine markasını koyan kişi arasında herhangi bir fark yoktur. Malın ayıplı olması ya da ayıplı mal nedeniyle bir zarar meydana gelmesi durumunda bunların tamamı ürünü fiilen üretmiş gibi tüketiciye karşı sorumludur³.

II. Irak Hukukunda Üretici Kavramı

Üreticinin tanımı önemli ve zorunludur. Çünkü o, ürünlerin temeli olup onların kusurlarının ve farklı zararlarının ilk ve asıl sorumlusudur. Zira, ayıplı ürünlerin kullanılması çoğu kez tüketiciye zarar verir.

Buna binaen Irak'ta üretici şu şekilde tanımlanabilir: O, ürünlerin son üreticisi ya da bazı parçalarını veya ilk maddelerini üreten gerçek yahut tüzel kişidir. Aynı şekilde ticari markayı ya da onun ismini veya ürünü başka ürünlerden ayıran markayı koymakla üretici konumunda olan kişi de üreticidir. Başka bir ifadeyle kendisinin ya da başkasının vasıtasıyla sahip olduğu teknik bilgilerle tekrarlanan işler yapan gerçek ve tüzel kişidir⁴.

Üretici gerçek kişi olabildiği gibi tüzel kişi de olabilir. Yani her ikisi de hukuken kişi niteliği bulunduğu sürece hiçbir fark olmadan ikisi de ürün üreticisi olabilir. Irak kanun koyucu, genel bir metinle üreticinin tanımının geçtiği 1. maddenin 6. fıkrası metninde buna şöyle değinmiştir: “*Üretici olan her gerçek ve tüzel kişidir*”.

² HAVUTÇU, Ayşe, Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk- Üreticinin Sorumluluğu, Ankara 2005, s.91. KARA, İlhan, Tüketici Hukuku, Ankara 2015, s. 127. GÖÇER, Ahmet Alpaslan, Garanti Belgeleri, Konya 2013, S. 119.

³ KARA, s. 127.

⁴ العبيدي, هادي, الحماية المدنية للمنتج الوطني من الاغراق التجاري, عبيير سامي هادي, العبيدي, Sâmi Hâdi, El Hmâye El Medeniyye Li'l-Muntic el Vatanî mine'l'ğrâq el Ticâriyyi, Bağdat 2014, s. 45. مجلة العلوم, المسؤولية عن فعل المنتجات المعيبة في ضوء القانون المدني الفرنسي قانون رقم 98-389 م, ناجية, العطراق, 45. والشرعية جامعة الزواية القانونية, العدد 6, ليبيا, 2015, s. 87. EL ATRAQ, Nâciye, el Mes'ûliyye 'an fi'li el Muntecâti el Muayyibe fi Dav'I el Qânûni el Medenî el Faransî, 389/98M Kânunu, Mecelletu el 'Ulûmu el Qânûniyye ve el Şer'iyye, EL zawya Üniversitesi, S.6, Libya 2015, s. 87.

III. Türk ve Irak Hukukunda Üretici Kavramlarının Karşılaştırılması

Türk kanun koyucu üreticinin titiz ve kapsamlı bir tanımını şöyle yapmıştır: İlk maddeleri ya da orta ürünleri üreten ve ticari markayı ya da onun ismini ya da ürünü başka ürünlerden ayıran markayı koyan kişi üreticidir. Bunun gerçek veya tüzel kişi olması arasında fark yoktur. Irak kanununda ise üretici detaylı olmayan genel bir metinle ve fakat yaklaşık olarak aynı şekilde tanımlanmıştır. Bu tanım yeterli değildir ve Türk Hukukundaki gibi ayrıntılı bir tanımın daha isabetli olacağı düşünüldüğünde şöyle bir tanım önceliklidir:

“Üretici, ara malları, hammaddeleri yahut üretim zincirinde kullanılan ilk ürünleri tüketici için üretme ve sunma işlerini üstlenen gerçek veya tüzel kişidir. Kaliteyi gösteren ve o ürünün hangi üreticiye ait olduğunu gösteren ticari markayı ya da diğer ürünlerden ayırıcı işareti malın üzerine koyarak piyasaya süren kişi de üretici sayılır”.

§ 2. İTHALATÇI KAVRAMI

I. Türk Hukukunda İthalatçı kavramı

İthalatçı kavramı, *“Kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere mal veya hizmetleri ya da bu malların hammaddelerini yahut ara mallarını ticari veya mesleki amaçlarla ithal ederek satım, kira, finansal kiralama veya benzeri bir yolla piyasaya süren gerçek veya tüzel kişiyi”* ifade eder (TKHK m. 3/e).

Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, kamu tüzel kişileri dâhil olmak üzere her türlü gerçek ve tüzel kişi ithalatçı sınıfına girebilir⁵. Kanun koyucu, sadece sunulan ürün ve hizmetleri ithal eden kişileri değil, “ürünlerin hammaddelerini” yahut “ara mallarını” piyasa sürenleri de ithalatçı kabul etmektedir. Örneğin, belirli bir fabrikanın ürettiği otomobil için gerekli çelik sacı ithal eden şirket, bu kapsamda “ithalatçı” kabul edilir⁶.

⁵ KARA, s. 127.

⁶ HAVUTÇU, s. 91. ÜSTÜN, Zübeyde Meltem, Türk ve Avrupa Birliği Tüketici Hukukunda İmalatçının Hukuki Sorumluluğu, 2007, s. 41. GÜMÜŞ, Mustafa Alper, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, C. 1, İstanbul 2014, s. 23.

Bu durumda, ürün veya hizmetleri “ticari veya mesleki amaçlarla” ithal ederek satım, kiralama, finansal kiralama veya benzeri bir yolla piyasaya sürmeleri gerekmektedir. Ürünle ilgili ayıp meydana gelmesi veya ithal edilen ürün nedeniyle zarar oluşması halinde ithalatçı oluşan bu zarardan sorumlu tutulur⁷.

II. Irak Hukukunda İthalatçı kavramı

İthalatçı, meslek olarak yurtdışından ürün ithal etme faaliyetini icra eden kişidir. İthalat işi, ürünün tüketiciye ulaştırılmasında önemli çalışmalardan birisidir⁸.

Irak Kanun koyucu, TKK 6. bendinin 1. maddesinde ithalatçıya değinmiş ve ithalatçının hem gerçek kişi hem de tüzel kişi olabileceğini belirlemiştir.

Ürün ithalatçısı, ithal ettiği ürünleri doğrudan tüketiciye satabileceği gibi, bu ürünleri bir grup aracı vasıtasıyla da ulaştırma yoluna gidebilir⁹.

§ 3. SATICI VEYA SAĞLAYICI KAVRAMI

I. Türk Hukukunda Satıcı veya Sağlayıcı Kavramı

TKHK 3. maddesinin 1 ve 2 bentlerine göre, satıcı kavramı ve sağlayıcı kavramı “*kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye mal sunan ya da mal sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi*”, sağlayıcı kavramı “*kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye hizmet sunan ya da hizmet sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi*” şeklinde ifade edilmiştir.

⁷ GÜMÜŞ, s. 23. KARA, s. 127.

⁸ الحماية الجزائرية، حليلة بين شعاعة، 2014، s. 31. **BİN SA'İDİ**, Selme, Himâyetu el Mustehlik mine'ş-Şurûtu el Ta'assufiyye fi 'Uqûdi el İstihlâk, Cezair 2014, s. 31. علي فتاك، 2014، s. 368. **FETTAK**, Ali, Himâyetu'l-Mustehliki ve Te'sîri'l-munâfese 'alâ Selâmeti'l-Muntic, el Tab'ah 1, el İskenderiyye, 2014, s. 368.

⁹ الحماية الجزائرية، حليلة بين شعاعة، 2014، s. 57. **ŞEHÎDE**, Qâde, el Mes'ûliyye el Medeniyye li'l-Muntic- Karşılaştırmalı Araştırma, Cezair 2005.s. 57. Halime, Cezâiriyye't-Teşri'i fi Li'l-Mustehlik Cezâiriyyi el Himâye, el Cezâir 2013, s. 18. **Bin Şu'âah**, Halime, Cezâiriyye't-Teşri'i fi Li'l-Mustehlik Cezâiriyyi el Himâye, el Cezâir 2013, s. 18. إيمان، دناقير، إيمان، 2013، s. 26. **İMAN**, Danâqîr, el Himâye el Cezâiriyye mine'l-İ'lâni el Ticâriyyi el Kâzib el Mudallil, el Cazâir, 2013, s. 26.

Buna göre satıcı, bir ürünü sunan gerçek veya tüzel kişi, sağlayıcı da bir hizmeti sunan gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmıştır¹⁰.

Satıcı veya sağlayıcı olarak nitelendirilecek kişinin, ürün ve hizmet sunumlarını devamlı bir şekilde, bir ticari veya mesleki faaliyeti kapsamında yürütüyor olması şartı aranır. Bu nedenle, ürün ve hizmet sunumunda bulunan kişi için söz konusu faaliyet, tesadüfî veya geçici nitelik taşıyorsa, bu kişi tüketicinin korunması hukuku çerçevesinde satıcı/sağlayıcı olarak kabul edilemez¹¹. Bu, satıcının/ sağlayıcının sürekli gelir elde etme amacı ile hareket eden bir gerçek veya tüzel kişi olmasından kaynaklanmaktadır. Gelir elde etme amacı olmaksızın hareket eden gerçek veya tüzel kişi hiçbir durumda satıcı/ sağlayıcı olarak sınıflandırılmaz¹².

Satıcı-sağlayıcı kavramı, tacir sıfatına ek olarak, bundan daha geniş bir alanı da ifade etmektedir. Bu sebeple, icra edilen mesleki ya da ticari faaliyetin çeşidi, konusu ve kapsamına bağlı kalınmadan, bir firma şeklindeki işletmenin sahibi her girişimci (Avukat, doktor gibi serbest meslek sahipleri ve esnaf veya sanatkar gibi tacir sıfatı taşımayanlar) de tüketicinin karşısında satıcı-sağlayıcı kavramı içine girebilirler¹³. Bu durumda, satıcı ve sağlayıcı sıfatını, kamu tüzel kişileri veya özel işletme sahibi olanlar alabilirler¹⁴.

¹⁰ **KARTAL**, Doğan, Genel İşlem Şartları ve Tüketicici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar , Konya 2008, s. 33, **YAVUZ**, Selçuk, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun Açısından Haksız Şartlar, Ankara 2007, s. 16.

¹¹ **YILDIRIM**, Abdülkerim, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2015, s. 81 **KAHVECİ**, Nalan, Taşınır Satımında Ayıplı Mal Nedeniyle Tüketicinin Sözleşmeden Dönmesi, İzmir 2012, s. 86. **KUTOĞLU**, Tuba, Avrupa Birliği ve Türk Hukuku Açısından Tüketim Mallarında Ayıp ve Bu Yönden Tüketicinin Korunması, İstanbul 2005, s. 30. **ZEVKLİLER**, Aydın/ **AYDOĞDU**, Murat, Tüketicinin Korunması Hukuku, 3. Baskı , Ankara 2004, s. 87. **ATASOY**, Ömer Adil/ **TAŞKIN**, Hakim Mustafa/ **ACAR**, Hakan, Tüketiciciyi Koruma Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2000, s. 137.

¹² **KARA**, s. 126. **AYDOĞDU**, s. 64. **ZEVKLİLER**, s. 54.

¹³ **KAHVECİ** s. 86, **YILDIRIM**, s. 82.

¹⁴ **TİRYAKİ**, Betül, Ayıplı Hizmetten Doğan Sorumluluk, Ankara 2007, s. 17. **DOĞAN**, Gül, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanuna Göre Satıcının Ayıba Karşı Tekeffül Borcu, Ankara 1997, s. 39

II. Irak Hukukunda Satıcı veya Sağlayıcı Kavramı

Satıcı ve sağlayıcı, üretici ile tüketici arasında iletişim halkası kabul edilir. Buna göre satıcı, ticarî veya meslekî amaçlarla ürünlerini tüketiciye sunan gerçek veya tüzel kişidir. Sağlayıcı ise, ticarî ve meslekî amaçlarla bizzat kendi veya hizmetin gerçek sahibi adına bilgi veya hizmet sunan gerçek veya tüzel kişidir¹⁵.

Irak Kanun koyucu, satıcı ve sağlayıcıya 6. bendin 1. maddesinde yer vermiş ve her ikisinin de gerçek ve tüzel kişi olmasını şart koşmuştur. Bu maddeye göre hem satıcı hem de sağlayıcı, her zaman, kar etmek amacıyla meslekî ve ticarî faaliyet çerçevesinde hizmet ve ürün temininde bulunması gerekir. Bir kişi, bir ürünü veya hizmeti geçici olarak piyasaya sürmüşse, bu kişi ne satıcı ne de sağlayıcı kabul edilir¹⁶.

III. Türk ve Irak Hukukunda İthalatçı, Satıcı veya Sağlayıcı Kavramlarının Karşılaştırılması

Türk Kanun koyucu, ithalatçı, satıcı ve sağlayıcının her birinin tanımında kapsamlı ve açık bir tanım getirmiştir. Buna göre ithalatçı, meslekî veya ticarî amaçlarla genel hukukî varlıklar veya bu ürünlerin ham maddeleri de dâhil bu ürünleri veya hizmetlerini ithal eden, onları satan, kiraya veren, kiralayan veya piyasaya gerek maddi gerekse manevi benzer araçlar süren kişidir. Satıcı ise, gerek maddi gerekse manevi bu ürünleri piyasaya süren kişi adına çalışan, ticarî veya meslekî amaçlarla bu ürünleri tüketiciye satan kişidir. Sağlayıcı ise, hizmeti sunan kişi adına çalışan veya onu temsil eden veya meslekî veya ticarî amaçlarla bu hizmeti tüketiciye sunan kişiye denir.

¹⁵ مجلة المفكر، حق المستهلك في الحصول على الحقائق (المعلومات والبيانات الصحيحة عن السلع والخدمات)، عدنان ابراهيم سرحان، SARHÂN, 'Adnân İbrâhîm, Hakku el Mustehlik fi'l-Husûli 'alâ el Haqâiqi (el Ma'lûmâtu ve'l-beyânâtu el Sahîhatu 'ani's-Sila'ı ve'l-Hadamâti), Mecelletu'l-Mufekkiri, Kulliyetu'l- Huqûqi ve el 'Ulûmi el Siyâsiyyeti, bi Câmî'ati Muhammed Haydar Beskara, S. 8, 2013, s. 25. الموسوي، سالم محمد، عبود/منى تركي، EL MÛSEVÎ, Munâ Turki/ 'Abbûd, Sâlim Muhammed, Medhal ilâ Himâyeti el Mustehlik, Bağdad, 2009, s. 47.

¹⁶ ŞABANÎ, s. 20. الجزائر 2012، التزام المتدخل بضمان سلامة المستهلك في ضوء قانون حماية المستهلك، حنين نوال، شعباني، Huneyn Nevâl, İltizâmu'l-mutedahhil bi damâni selâmeti el mustehlik fi dav'I Qânûni Himâyetil el Mustehlik, Cezair 2012, s. 20. عقد البيع وحماية المستهلك في التشريع الجزائري، الياقوت، جرعود، 2002، s. 28. CAR'ÛD, el Yaqût, Aqdu el bey' ve Himâyetu el Mustehlik fi't-Teşrî'I el-Cezâirî, Cezair 2002, s. 28.

Irak Kanununda ise ithalatçı, satıcı ve sağlayıcının tanımı, genel bir metinde tanıtılmış, herhangi bir ayrıntıya girilmemiş, sadece söz konusu şahısların gerçek veya tüzel kişi olabilecekleri belirtilmiştir.

Bu üç kavramın tanımının da ticari faaliyet alanında büyük öneme sahip olmasından dolayı, Irak Kanun koyucunun, Türk Kanun koyucunun yaptığı gibi, üç kavramı da ayrıntılı bir şekilde tanımlaması gerekmektedir.

§ 4. TACİR KAVRAMI

I. Türk Hukukunda Tacir Kavramı

Tacir denilince, Ticari İşletme Hukukunun en önemli kavramlarından birisi akla gelir. Bu terim ile ticaretle uğraşan kişi, ticareti iş edinmiş kimse kastedilir.

Genelde bir ticari faaliyetin, özelde ise bir ticari işletmenin eylem ve faaliyetlerinin bağlı bulunduğu gerçek veya tüzel kişilik olarak tacir; soyut bir kavram değil, ancak tacir kimliğiyle hak ve sorumluluklar yüklenebilen, tüzel kişi demektir¹⁷.

Sübjektif sistemde ticaret hukuku ile ilgili düzenleme yapılırken tacir kavramı daha önemlidir¹⁸. Ancak, Türk Ticaret Kanunu'nda benimsenen, işletme esası, ağırlıklı karma sistemidir. Bir başka deyişle, her ne kadar işletme kavramı esas alınmış ise de tacir kavramına da yer verilmiş ve tacir olmaya bazı önemli sonuçlar ilişkili hale getirilmiştir¹⁹. Çünkü TTK m. 19/1'deki ticarî iş karinesi hükme bağlanırken, tacirin yaptığı işler esas alınmaktadır. Öte yandan TTK'nın bazı hükümlerinin uygulanabilmesi için de, ilgili kişi ya da kişilerin tacir sıfatına sahip olmaları şartı aranmaktadır²⁰.

Ticarette uğraşan kişi, ticareti sürekli olarak yapmak ve yaptığı işten gelir sağlamak amacını taşımaktadır. Dolayısıyla tacir, ticaret mesleğinin gereklerini yerine

¹⁷ **ÜLGEN**, Hüseyin/ **HELVACI**, Mehmet/ **KENDİGELEN**, Abuzer/ **KAYA**, Arslan/ **ERTAN**, N. Füsün Nomer , Ticari İşletme Hukuku, 5. Baskı, İstanbul 2015, s. 258. **SAKA**, Zafer, Ticaret Hukuku- Ticari İşletme, İstanbul 1998, s. 99.

¹⁸ **DİNÇ**, Serhan, 6012 Sayılı Türk Ticaret Kanun na Göre Tacir Kavramı, TAAD, S. 23, 2015, s. 118.

¹⁹ **BAHTİYAR**, Mehmet, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 2003, s. 60. **BERZEK**, Ayşe Nur, Ticaret Hukukunun, 9. Baskı, İstanbul 2008, s. 41.

²⁰ **ARKAN**, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, 20. Baskı, Ankara 2015, s. 115. **BÖRÜ**, Levent / **KOÇYİĞİT**, İlker, Ticari Dava, Ankara 2013, s. 35.

getirmek amacıyla yaptığı faaliyetlerinin karşılığında bir kâr elde etmekte ve bu da onun gelirini oluşturmaktadır. Bu durumda ticarî faaliyetin ve yürütülen mesleğin amacı iktisadî bir menfaat temin etmeye yönelik olmaktadır. Bundan da anlaşılacağı üzere, gelir sağlamak maksadıyla yapılmayan faaliyetler, iktisadî bir amaç taşısa bile, söz konusu iktisadî amaç bir hayır faaliyetine dönüştürülmüş bir hizmet şeklinde gerçekleştiriyorsa, bu işi yapan hayırsever kişi, tacir kabul edilmez²¹.

Tacir kavramı ile üretici ve tüketici kavramları arasında da kaçınılmaz bir bağ vardır.

Tacir-üretici ilişkisinde ise; tacir, üretici tarafından üretilmiş mal veya bu malların hammaddelerini veya üretici tarafından kendi işletmesinde tüketiciye sunan gerçek veya tüzel kişilerdir.

Örneğin, üretici tarafından üretilen ve üretici tarafından markalanmış battaniyeleri gerçek veya tüzel kişi tacir sıfatı ile kendi işletmesinde tüketiciye satışa sunarken tacir ve üretici arasında oluşan TTK anlamında bir ilişki söz konusudur.

TTK'na göre tacir; bir işletmeyi kendi adına işleten kimse iken, TKHK'na göre tüketici ise (bu ticari işletmenin arz ettiği mal veya hizmetten) ticari veya mesleki olmayan amaçlarla yararlanan gerçek veya tüzel kişilerdir.

Bu anlamda tacir ve tüketici arasında mal ve hizmetin satışından kaynaklanan hukuken bir sözleşmenin varlığı söz konusudur. Bu sözleşmenin bir tarafı tacir (TKHK'na göre "satacı") diğer tarafı da tüketicidir. (TTK'na göre "alıcı")

Örneğin; beyaz eşya satıcı bir tacirden bulaşık makinesi satın alan bir tüketici arasında oluşan alım-satım sözleşmesi öncelikle özel düzenlemeden dolayı Tüketici Kanunu'nun kapsamına girecektir.

²¹ İNAL, Tamer, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 2004, s. 115. SAKA, s.99.

A. Gerçek Kişi Tacir ve Unsurları

Bir ticarî işletmenin, bir bölümünü bile olsa, aktif bir şekilde işleten ve bu faaliyeti kendi adına sürdüren kişiye tacir denilmektedir²². Aslında, TTK'ın 12. maddesinin (1). bendinde, “*bir ticarî işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işleten kişiye tacir denir.*” denilmektedir. Buna göre gerçek kişilerin tacir sıfatının belirlenmesi açısından üç unsur bulunmaktadır. Bunlar, bir ticari işletmenin varlığı, ticari işletmenin işletilmesi, ticari işletmenin kısmen de olsa o kişi adına işletilmesi.

1. Bir Ticari İşletmenin Varlığı

Bir kişinin tacir vasfına sahip olabilmesi için, bir ticari işletmenin var olması gerekir. Ticari işletme, esnaf işletmesinin hacmini aşan, kazanç sağlamayı hedef tutan, devamlı ve bağımsız şekilde faaliyetlerin yürütüldüğü işletmeye denir²³. Buna göre ticarî işletmenin varlığı, tacirin tacir unvanını hak etmesi ve tacir olmanın hüküm ve sonuçlarından sorumlu tutulması bakımından önem arz etmektedir²⁴. TTK. m. 12/3' de istisnai bazı durumlarda bir ticari işletme mevcut olmasa bile ticari işletme açmış gibi ticari faaliyetlerde bulunan kişi, iyi niyetli üçüncü kişilere karşı “tacir gibi sorumlu” kabul edilir²⁵.

2. Ticari İşletmenin İşletilmesi

Bir kişinin tacir sıfatı alabilmesi için gereken ikinci şart ticari işletmenin işletilmesi, faaliyette olmasıdır. İşletme, işletilmekte olma ile amaçlanan, müşterilerle hukuki işlem yapmaya başlanmasıdır²⁶. İlke olarak fiilen işletilmeye başlanılmamış bir ticarî işletmenin sahibi tacir kabul edilmez. Ancak, bazen ticarî işletmesini fiilen işletmeye başlamamış olan kişi de tacir kabul edilmektedir. Bu kişi, ticarî niteliklere

²² TAŞKENT, Savaş, İşletme Hukuku Bilgisi, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 29. İNAL, s. 119.

²³ ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ ERTAN, s. 258. KAYAR, İsmail, Ticari İşletme Hukuku, 9. Baskı, Kayseri 2013, s. 127.

²⁴ İNAL, s. 119.

²⁵ DERYAL, Yahya, Ticaret Hukuku, 6. Baskı, Trabzon 2002, s. 41. BERZEK, s. 44.

²⁶ ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ ERTAN, s. 259.

sahip işletmeye sahip olmakla birlikte bu işletmesini henüz fiilen işletmeye başlamamıştır²⁷. Örneğin, bir işletmeyi açtığını radyo, televizyon veya ilân, sirküler, gazete gibi yollarla halka duyuran, reklam veren yahut işletmesini ticaret siciline kaydettirerek durumu ilan eden kişi tacir kabul edilir²⁸.

3. Ticari İşletmenin Kısmen de Olsa Kendi Adına İşletilmesi

Bir kişinin tacir sıfatını kazanabilmesi için ticarî işletmenin tümüyle o kişi adına işletilmesi de gerekmez; ticarî işletmenin kısmen de olsa o kişi adına işletilmesinin yeterli olduğu düzenlenmiştir²⁹. Bu durumda ticari işletmeyi işleten tacir yardımcıları, ticari işletmeyi kendi adlarına işletmedikleri için tacir kabul edilmez; kendi adına işleten kişi tacir olarak adlandırılır. Ayrıca tacirin söz konusu ticari işletmenin mâliki olması da şart değildir. İşletmenin hâsılat kirasına konu oluşturduğu durumlarda ticari işletmeyi işleten kiracıdır ve kiracı tacir sayılır. Çünkü işletme, kiracı adına işletilmektedir³⁰.

Adi ortaklığın söz konusu olduğu durumlarda, ticari işletmeyi aktif olarak işleten ortak, işletmeyi kısmen kendi adına işletmiş sayılır. Bu yüzden ticari bir işletmenin adi ortaklık çatısı altında işletildiği hallerde her bir aktif ortak ayrı ayrı tacir sıfatını kazanmış olur³¹. Buna karşılık, ticari işletmeyi işleten ticaret şirketlerinin tüzel kişiliği olduğu için tacir sıfatı da şirkete ait olur. Ticari işletme işleten ticaret şirketlerinde ortaklar, yalnızca bu şirketin ortağı olmalarından dolayı tacir sıfatını taşımazlar³². Tacir sıfatının kazanılması açısından, ticarî işletmenin kimin hesabına işletildiği hususunun ise herhangi bir önemi yoktur. Bu itibarla gizli (pasif) ortakların bulunduğu bir adı şirkette (iç, hususi şirket), işletme, aktif ortak adına ve pasif ortak hesabına işletildiğinden, tacir sayılan sadece aktiftir³³.

²⁷ KARAHAN, Sami/ ÇEKER, Mustafa, Ticaret Hukuku, 2. Baskı, Eskisehir 2013 , s. 32.

²⁸ BAHTİYAR, s. 61. ÇELİK, Aytekin, Ticaret Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 22. ERİŞ, Gönen, Ticari İşletme ve Şirketler, C. 1, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 952-953.

²⁹ ARKAN, s. 117. BERZEK, s. 41.

³⁰ DİNÇ, s. 121. ARKAN, s. 117.

³¹ ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ ERTAN, s. 259.

³² KAYAR, s. 128. ÇELİK, s. 22.

³³ ARKAN, s. 118. KAYAR, s. 128.

Kendi adına işletme unsurunu yerine getirmeyenlere gelince; kendi adına işletilme unsurunun öneminden dolayıdır ki, işletme faaliyetinde tacire yardımcı olan, ticarî mümessil, ticarî vekil, ticaret şirketi ortakları ve yöneticileri, kendi adına işletmek durumunda olmayan kişi, temsilci veya kendisi, tacir sıfatını kazanamaz³⁴. Ayrıca, bir ticarî işletmeyi küçük ve kısıtlı adına veli veya vasisi işletiyor olsa bile, tacir sıfatı veli veya vasiye değil, küçük veya kısıtlıya ait kabul edilir³⁵.

B. Tüzel Kişi Tacir

Adlarına ticari işletme işleten tüm tüzel kişiler kural olarak tacir kabul edilir³⁶. “1- Ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılırlar.

2-Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri ile kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar, bir ticari işletmeyi, ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmazlar.” (TTK.16 m).

Tüzel kişiler açısından şu kuruluşlar da tacir kabul edilir. Ticaret Şirketler, Vakıflar ve Dernekler, Kamu Tüzel Kişileri Tarafından Kurulan Kurum ve Kuruluşlar

1. Ticaret Şirketleri

Ticaret şirketleri, kollektif, komandit, anonim ve limited şirketlerinden ibaret olup, kollektif ve komandit şirketler ancak bir ticari işletme işletmek üzere kurulabilir. Anonim ve limited şirketlerde ise bir bakıma bu şirketler ticarî işletmenin faaliyeti için

³⁴ KAYAR, s. 128. POROY, Reha/ YASAMAN, Hamdi, Ticari İşletme Hukuku, 15. Baskı, İstanbul 2015, s. 131.

³⁵ BERZEK, s. 42. ATASOY, Ömer Adil, Ticaret Hukuku, Eskişehir 2011, s. 6.

³⁶ DİNÇ, s. 123.

bürüneceği en uygun şekil olmalarına rağmen bu şart aranmamıştır ve bunların kanunen yasak olmayan iktisadî amaç ve konular için kurulabilecekleri kabul edilmiştir³⁷.

Öte yandan ticaret şirketleri tacir sayılır. Ticaret şirketleri tüzel kişiliğe sahip olduklarından, tacir sıfatı şirket tüzel kişiliğine aittir. Özetle, ticaret şirketleri ticaret siciline kayıt yapıldığı anda tüzel kişilik ve aynı anda tacir sıfatını kazanmış olur³⁸.

2. Vakıflar ve Dernekler

Vakıflar ve dernekler kazanç paylaşırma dışında her türlü amaç için kurulabilirler. Amacın kazanç paylaşırma olmaması, amaca ulaşmak için iktisadi faaliyette bulunulamayacağı anlamına gelmez. Amaç iktisadi olmasa da, araç iktisadi olabilir. Çünkü bu tüzel kişiler de hedeflerini gerçekleştirebilmek için mali kaynaklara gereksinim duyarlar. Bu nedenle ticari işletme işletebilirler³⁹. Amaçlarını gerçekleştirmek için ticari işletme işleten dernekler ve vakıflar tacir kabul edilir. Buna karşılık, kamu yararına çalışan dernekler, bir ticari işletmeyi ister doğrudan doğruya, ister kamu hukuku kurallarına göre yönetilen ve çalıştırılan bir tüzel kişilik eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmaz⁴⁰. Ancak kamuya yararlı derneğin ticarî işletmesinin de, ticaret siciline kaydedilmesi gerekir. Bu durum karşısında, kamuya yararlı derneğin işletmesi, tüzel kişiliği olmasa da tacir kabul edilir⁴¹.

3. Kamu Tüzel Kişileri Tarafından Kurulan Kurum ve Kuruluşlar

Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri (kamu idareleri) bir ticari işletmeyi ister doğrudan doğruya, ister kamu hukuku hükümlerine göre idare edilen ve işletilen bir hükmi şahıs eliyle işletsinler kendileri tacir sayılmazlar⁴² (TTK.16/2).

³⁷ DERYAL, s.45. POROY/ YASAMAN, s. 134.

³⁸ KARAHAN/ ÇEKER, s.34. KAYAR, s. 137. BAHTİYAR, s. 64.

³⁹ DERYAL, s.45. KARAHAN/ ÇEKER, s.34

⁴⁰ ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA/ ERTAN, s. 264. SAKA, s.106.

⁴¹ ARKAN, s. 124.

⁴² KAYAR, s.139. ÇELİK, s. 26.

Ancak, TTK 16/1'deki hükme göre kendi kuruluş kanunları uyarınca özel hukuk hükümleri çerçevesinde yönetilmek veya ticarî şekilde işletilmek üzere devlet il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafın kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılır⁴³.

II. Irak Hukukunda Tacir Kavramı

Tacir niteliği, tüm türleriyle ticari işlerde temel unsur sayılmaktadır. Zira bu tür işleri yapabilen kişinin tacir niteliğinden yararlanıyor olması şartı aranır. Irak kanun koyucu taciri özel hükümler koymuştur. Bu da aynı zamanda onun yararını korumak ve onunla alışveriş yapanların haklarını güvenceye almak içindir⁴⁴. Zira 30 sayılı ve 1984 tarihli Ticaret Kanunu'nun 7. maddesinin 1. Fıkrasına göre: *“Bu kanun hükümlerine göre ticari bir iş olarak ve mesleki biçimde kendi adına ve hesabına işlem yapan gerçek ya da tüzel tüm kişiler tacir sayılır”*. Madde metnine göre kanun koyucu tacirin ticari işleri yapmayı meslek edinen kimse olduğunu açıklamıştır. Bu, sadece gerçek kişiyle sınırlı değildir. Zira ticari faaliyet şirket biçiminde birtakım kişi ve malların bir araya gelmesiyle yapılabilir. Bu şekilde tacir niteliği, ticari şirket olan tüzel kişiyi de kapsar⁴⁵.

A. Gerçek Kişi Tacir ve Unsurları

Meslek olarak ticari işleri yapan kişi tacir niteliğini kazanır. Ancak sadece ticari işlerin meslek edinilmesi yeterli değildir. Bunun yanı sıra kişinin bu işleri kendi adına ve hesabına yapması da gerekir. Ayrıca ticareti meslek edinmek için gerekli olan ticari ehliyet de bulunmalıdır⁴⁶. Buna binaen kişi için tacir niteliği şu şartların bulunmasıyla meydana gelir: Bunlar: Ticari işi meslek edinmek, ticari işlem ehliyeti, kişinin kendi adına ve hesabına ticari işleri yapması

⁴³ ARKAN, s. 126. KARAHAN, Sami, Ticari İşletme Hukuku, 19. Baskı, 2010, s. 71.

⁴⁴ الرياض, الطبعة الرابعة, القانون التجاري السعودي, محمد حسين الجبر, 1996, s. 97. EL CEBER, Muhammed Hüseyin, el Qânûnu et Ticâriyyu el Su'ûdiyyu, 4. Baskı, Riyad 1996, s. 97.

⁴⁵ بيروت, 1995, s. 147. DVEYDÂR, Hani Muhammed, el Qânûnu et Ticâriyyu el Lübnâniyyu, C. 1, Beyrut 1995, s. 147.

⁴⁶ بغداد, الجزء الاول, القانون التجاري, باسم محمد, صالح, 1987, s. 86. SALÎH, Basim Muhammed, el-Qânûnu et Ticâriyyu, C.1, Bağdat 1987, s. 86.

1. Ticari İşi Meslek Edinmek

Meslek edinme şartı gerçek kişinin tacir niteliğini elde etmesi için temel bir şart sayılmaktadır. Meslek edinmekten maksat ticari işleri düzenli ve devamlı yapmaktır⁴⁷. Öyle ki bu işler kazanç ve yaşam kaynağı olmaktadır. Buna binaen iş tekrarının düzenli bir şekilde yapılması meslek edinmekte temel bir unsurdur. Bunun sonucunda ticari faaliyetleri geçici ya da düzensiz olarak farklı zamanlarda ticari faaliyetlerde bulunmak meslek unsurunu gerçekleştirmez. Dolayısıyla bu kişi tacir niteliğini elde etmez⁴⁸. Aynı şekilde meslek edinme mali kazanç elde etme düşüncesine dayanmaktadır. Bu da kişinin kâr ve yararlanma amacıyla ticari işleri yapmasını gerektiriyor. Bundan dolayı kendi haklarını ve alacaklarını kambiyo senetleri ile almayı alışkanlık haline getiren kişi tacir sayılmaz.

Kişinin tacir niteliğini elde etmesi için meslek edindiği ticari işin meşru olması gerekir. Bir kişi, uyuşturucu ticareti yapma ya da kumar salonu işletme gibi kamu düzeni ve ahlaka aykırı olan ve meşru kabul edilmeyen bir işi meslek edinirse tacir niteliğini kazanamaz⁴⁹.

Kanun gereği tacir niteliğinin kazanılmadığı durumlar da vardır. Bunları Devlet, kamu tüzel kişileri ve küçük meslek sahiplerinin⁵⁰ durumlarıdır. Çünkü bu nitelik onların hizmet yapısıyla çelişmektedir. Ayrıca küçük meslek sahipleri kendi kişisel ürünlerini satmakta ve sadece sınırlı sayıda işçi ve basit mekanik araçlardan yararlanmaktadırlar. Bundan dolayı onların işlerine göre iş ve araç üzerindeki kâr unsuru neredeyse yoktur⁵¹.

⁴⁷ القانون التجاري, محمد عبد الرحمن, الصالح / تامر يوسف, سغان/ محمد عبد الغفور، البسيوني . EL BESYÛNÎ, Muhammed Abdulgaffar /SUF'AN, Tamir Yusuf /EL SALIHÎ, Muhammed Abdurrahman, el Qânûnu el Ticâriyyu, 2009, s. 96-97.

⁴⁸ دويدار (DVEYDÂR), s. 150.

⁴⁹ الصالح/ سغان/ البسيوني (EL BESYÛNÎ / SUF'AN/ EL SALIHÎ), s. 101.

⁵⁰ İTK. 11. m “*Kişinin sadece bedeniyle ya da küçük motor gücüne sahip araçları yaptığı küçük maliyetli her meslek küçük meslek sayılmaktadır*”.

⁵¹ صالح (SALİH), s. 92, 96.

2. Ticari İşlem Ehliyeti

Genel bir kural olarak gerçek kişi ancak sözleşme yapmaya ehil olduğu zaman hukuki olarak sorumluluk altına girer. Hukuki tasarrufun geçerliliği kişinin hukuki etkiyi oluşturmadaki yetkisiyle irtibatlıdır. Ticari işler de hukuki davranış türlerinden biri olduğundan dolayı onu yapanın gerekli ehliyete sahip olması gerekir. Böylece kişi ticari işleri yapmak için gerekli olan ehliyete sahip olmadığı sürece tacir niteliğini elde edemez⁵². Bundan dolayı insan ayırt etme gücüne veya mümeyyiz olma yaşına ulaştığı zaman ticari işleri yapmak için tam yetkiye sahip olur. Irak kanun koyucu ticari ehliyet için özel bir yaş belirlememiştir. Dolayısıyla kişi Irak medeni hukuka göre 18 yaşına ulaştığı zaman ticari işleri yapmaya ehil olur⁵³. Tabii ehliyet arızlarının bulunmaması şarttır. Ancak Irak kanun koyucu, 15 yaşını tamamlayan ve bu yaşta evli olanla⁵⁴ ilgili bir istisna getirmiştir. Zira bu kişi tam ehliyetli sayılır. Onun tüm ticari faaliyetlerde bulunma hakkı vardır. O, tacir niteliğini kazanmaktadır⁵⁵.

3. Kişinin Kendi Adına ve Özel Hesabı İçin Ticari İşleri Yapması

Kişinin ticari işleri başkasının hesabı için değil, kendi adına ve hesabına yapması gerekir. Çünkü ticaret güvene dayanır. Güven ise kişisel bir niteliğe sahiptir. Bağlılık ve sorumluluk taşımayı gerektirir⁵⁶. Buna istinaden ticari yerlerin sorumlusu, ticari şirketlerin müdürleri ve onun yönetim kurulu üyeleri her ne kadar ticari işler yapsalar da tacir sayılmazlar. Çünkü onlar işleri kendi adlarına ve hesaplarına yapmamaktadırlar. Bu işleri, sahibinin adına ve onun hesabına yapmaktadırlar. Öte yandan küçük veya kısıtlanan kişi adına vekaleten ticaret yapan veli, vasi veya kayyım tacir sayılmaz. Bu tacir sıfatı, küçük veya kısıtlanan kişiye ait kabul edilir⁵⁷. Bunun bir istisnası olarak

⁵² صالح (SALİH), s. 99.

⁵³ دويدار (DVEYDÂR), s. 155.

⁵⁴ 78 sayılı 1980 tarihli Aileyi Koruma Kanunu'nun 3/1 m. "15 yaşını doldurup mahkeme izniyle evlenen kişinin ehliyeti tam kabul edilir".

⁵⁵ صالح (SALİH), s. 102.

⁵⁶ الطبعة السادسة، القانون التجاري الجزائري، نادي، فضيل، 2004، s. 134. FDAYL, Nadiye, el Qânûnu el Ticâriyyu el Cezâiriyyu, 6. Baskı, 2004, s. 134.

⁵⁷ الجبر (EL CEBER), s. 105. الصالحي/سغان/البيوني (EL BESYÛNÎ / SUF'AN / EL SALIHÎ), s. 103.

ücret karşılığında vekalet etme durumunda tacir niteliği meydana gelir. Çünkü vekil bu durumda kendi adına sözleşme yapar. Başkaları önünde de kendi hesabı için sözleşme yaptığını gösterir. Başkalarına karşı onayladığı sözleşmeyi yürütmekle yükümlü olur⁵⁸.

B. Tüzel Kişi Tacir

Tüzel kişiler de ticari bir faaliyeti meslek edinebilirler. Tüzel kişiler genel olarak şirketlerdir. Onlar da anonim ve limited şirketleridir. Şirket ticari işi meslek edinirse onun edinme şekline bakılmaksızın o tacir niteliğini kazanır. Buna binaen şirket ticari işi meslek edinmezse ticaret şirketi sayılmaz. Ziraat yatırımı yapan şirketler, kâr amacı gütmeyişinden ve hizmet odaklı olduklarından tacir niteliğine sahip değildirlir⁵⁹.

III. Türk ve Irak Hukukunda Tacir Kavramlarının Karşılaştırılması

Türk ve Irak kanunlarının her biri kimlerin tacir olduğunu düzenlemiştir. Kişinin tacir sayılması ve bu nitelik neticesinde ortaya çıkan hukuki ayrıcalık ve yetkilerden yararlanması için ister gerçek kişi ister tüzel olsun onun bir meslek olarak ticari işi yapmasını şart koşmuşlardır. Bununla beraber iki hukuk sistemi arasında farklar da vardır. Türk kanun koyucu ticari işi yapan tacirde, ticarî işletmenin kısmen de olsa kendi adına işletilmişini şart koşmuştur. Bunun yanı sıra ticari şirketler, kurumlar, dernekler, devlet, il ve belediye özel yönetimleri ve bunlar dışındakiler gibi tüm tüzel kişiler tacir niteliğini kazanır. Irak kanun koyucu apaçık bir yasa metniyle tacirin kendi adına ve hesabına ticaret işini yapmasını zorunlu kılmıştır. Küçük meslek sahiplerini tacir niteliğinden istisna etmiştir. Bunun yanı sıra tüzel kişi olan taciri sadece ticari şirketlerle sınırlamıştır. Ziraat yatırımı yapan şirketleri tacir niteliğinden istisna etmiştir. Türk kanun koyucu küçük meslek sahipleri ve ziraat yatırımı yapan şirketleri böyle bir istisnaya tabi tutmamıştır. Yani bunların ikisi ticari iş yapabilirler. Bu tür işleri yapanlar tacir niteliğini kazanırlar.

⁵⁸ بدون مكان وسنة طبع الجزء الاول, القانون التجاري, عصام حنفي, محمود MAHMÛD, Isâm Hanefî, el Qânûnu el Ticâriyyu, C. 1, yeri ve tarihi belirtilmemiş, s. 227.

⁵⁹ محمود (MAHMÛD), s. 240. صالح (SALÎH), s. 114-115.

§ 5. TÜKETİCİ VE TÜKETİCİ İŞLEMİ KAVRAMI

I. Türk Hukukunda Tüketici ve Tüketici İşlemi Kavramı

A. Tüketici Kavramı ve Unsurları

Sözlük anlamı bakımından tüketici, bir mal ve hizmeti, kişisel amaçlarla satın alan ve onları en son kullanan veya tüketen kişiye denir⁶⁰.

Bu tanım, yukarıda belirtilen kişinin, bu mal veya hizmeti yaşamını sürdürebilmesi için kullanmasını veya tüketim ürünleri bu amaçla satın almasını gerektirmektedir. Bu ürünler olmadan yaşamını sürdürmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu ürünü kullandığı veya tükettiğinde herhangi bir zarara uğramaması gerekir.

6502 Sayılı TKHK. tüketiciyi 3. maddesinin (k) bendinde, “*Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi*” olarak ifade etmiştir.

Başka bir ifade ile tüketici, Tüketici ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimleri karşılayabilmek için tüketime hazır bir ürün ve/veya hizmeti satın alıp kullanan ya da kendi üretilen ve hiçbir ticari alışverişe dahil etmeyen gerçek kişi veya tüzel kişidir⁶¹.

Bu tanım gösterir ki, tüketici, söz konusu malı hayatını sürdürebilmek, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve yaşamının değişik alanlarındaki gereksinimleri temin etmek amacıyla satın almaktadır. Örnek vermek gerekirse, bir hastanenin ısıtma ya da cihazlarında kullanılmak üzere akaryakıt, elektrik vb. satın alınması, yemekhanesinde kullanmak üzere yiyecek maddesi, bilgisayar, kağıt vb. malzeme alması halinde, TKHK’a göre tüketimin ticarî ve meslekî olmaması gerekir. Bu durumda kişi tüketici kabul edilir.

⁶⁰ ESAT, Şener, Hukuk Sözlüğü, Ankara 2001, s.821.

⁶¹ SUMMAK, Erhan, Örgütsel Davranış ve Tüketici Davranışları Ders Notları, Konya 2013, s.403-404. GÜNDÜZ, Ali Yılmaz /KAYA, Mehmet /AYDEMİR, Cahit, Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, AKÜİİBFD, C. XIV, S. II, 2012, s. 44.

Başlangıçta tüketici sıfatı, doğumla başlayıp yaşam boyu devam eden, ölümden sonra da (yerine getirilmesi gereken cenaze hizmetleri göz önüne alınırsa) bir müddet devam etmektedir⁶².

Türk kanun koyucu, 6502 sayılı Tüketici kanununda yapılan değişiklikle tüketiciyi genel olarak ve daha açık bir ifadeyle düzenlemiştir. Çünkü genel teknolojik gelişimini ve özellikle sanayi gelişimini takip eden kanun koruyucu, tüketicinin hem kendisi hem de yakınları için yararlanma ve kullanma özgürlüğünü kısıtlamak istememiştir.

Bu düzenlemenin amacı, tüketicinin karşısına yeni engeller çıkarmak değil, aksine eski kanun olan 4077-6502 sayılı TKHK'nın 3. maddesinin (e) bendinde, yer alan *“Bir mal veya hizmeti ticari veya mesleki olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek ya da tüzel kişiyi”* ifadesine yer vermektir.

Eski Tüketici kanununda yapılan tanımlama yorum yapılmaya oldukça elverişliydi. Bu nedenle eski kanundaki tanımda yer alan *“Bir mal veya hizmeti”* ve *“kullanan veya yararlanan”* ifadesi eklendi⁶³.

Yeni düzenlemede yapılan bu değişikliğin yerinde bir değişiklik olduğu kanaatindeyim.

Bu değişikliklerin yapılmasının amacı, tüketiciyi sadece bir sözleşmenin tarafı olarak kabul etmek değil, sözleşme öncesinde veya sonrasında da onun korunmasının amaçlanmasıdır. Bu düzenleme ile tanım ve kapsam arasında bir uyum sağlanması hedeflenmiştir⁶⁴.

⁶² **PAKSU**, Mehmet, Tüketici Hakları, TD, Konya 2007, s. 67. www.tefekkurdergisi.com (Erişim Tarihi: 05.09.2017). **MERT**, Vildan, AB İle Uyum Sürecinde Türkiye’de Tüketici Sağlığının Korunması Politikaları: Seçilmiş Tüketici Gruplarında Bir Uygulama, Ankara 2007, s. 4.

⁶³ **KARA**, s. 56. **CEYLAN**, Ebru, 4822 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un Getirdiği Yeni Düzenlemeler, GÜHFD, C. 1, S. 2, 2004, s. 270.

⁶⁴ **ASLAN**, Yılmaz, Tüketici Hukuku, 5. Baskı, İstanbul 2014, s. 2. **TOPRAK**, Serap, Genel İşlem Şartları ve Tüketici Sözleşmelerine Yansıması Olarak Haksız Sözleşme Şartları Üzerine Bir İnceleme, Ankara 2009, s. 14. **DOKUTAN**, Canan, Tüketici Hukuku Bakımından Ayıplı İfa Çerçevesinde Bayi ve Servisin Sorumluluğu, İstanbul 2010, s. 144.

Günümüzde tüketim, temel ihtiyaçların giderilmesinde bir araç olmaktan çıkmış, başlı başına bir amaç haline gelmiştir⁶⁵. Amaç, başlangıçta sadece tüketmek değildir. Bu tüketimin psikolojik ve sosyal-kültürel boyutları da vardır. Yaşadığımız topluma daha iyi entegre olmak ve daha iyi bir yer edinmek, beğenilmek gibi sebepler daha çok tüketime yönelmemize sebep olmaktadır. Yani tüketimin artması bunun amaç olarak edinilmesinden çok, diğer motivasyonlarının etkisi ile olmaktadır.

Tüketicinin tanımında esas alınan olgu, kişinin ticari olmayan amaçla, bir ürünü tüketmesidir. Dolayısıyla tüketici, her türlü mal ve hizmetten istifade edebilir. Tüketim amacı ticarî ve meslekî olmayan tüketim amacı taşıyan kişi, kanun koyucu tarafından hem gerçek hem de tüzel kişi olarak kabul edilir⁶⁶.

Tüketicileri bir araya getiren şeyin ne olduğuna bakacak olursak, bütün dünyada insanların ne olursa olsun ırk, renk, dil, siyasal görüş ve benzeri unsurlardan ayrı değerlendirilerek, taşıdıkları evrensel kimliğin, paylaştıkları ortak kaderin, tüketici olmaları olduğu görülmektedir. Bu nedenle günümüz toplumuna “tüketim toplumu” demek daha doğru olur⁶⁷. Buna ilaveten, tüketim olayı, üretimin çok çeşitli, hızlı ve ucuza yapılabilmesine imkân tanıyan teknolojik gelişmeler sayesinde farklılık arz etmiş, çeşitlenmiş, bireyin seçimine kadar inen hızlı bir sürece ulaşmıştır⁶⁸. Tüketici, gerçek ya da tüzel kişi olabilir, yani kişinin niteliği önemli değildir. TKHK’na göre tüketici tanımının belli unsurları vardır.

⁶⁵ BAÇÇIOĞLU, Ahmet Erkal, Tüketici Hukukunda Kefalet, BD, S. 67, 2008, s. 70.

⁶⁶ KAYALI, Fusun, Tüketicinin Korunması ve Tüketici Hakları Konusundaki Bilgi Düzeyinin Tüketicinin Korunmasındaki Rolü, Balıkesir 2008, s.4. GÜNDÜZ/ KAYA/ AYDEMİR, s. 44.

⁶⁷ PAKSU, s.67. SEZGİN, Salim, Tüketici Haklarının Korunması Açısından Ülkemizdeki Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Yaklaşımları: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Uygulamalarının İncelenmesi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara 2013, s. 4.

⁶⁸ KONYAR, Hürriyet, Basında Tüketici Yurttaş Kimliği Yaratma Çabaları, İÜİFD, C.1, S. 12, 2002, s. 148.

1. Ticarî ve Mesleki Amaçla Hareket Etmeme

Ticari veya mesleki amaç kavramı, satıcının değil alıcının amacıyla ilgilidir ve bu kavrama göre belirlenir. Tüketmekten kastedilen, bir ürünün maddi varlığının ve ekonomik değerinin ortadan kalkması değil, onu satın alan kişiye mal oluş değerinin geri gelip gelmemesi göz önünde bulundurularak belirlenir⁶⁹.

Tüm alıcılar tüketici sayılmaz. Aynı şekilde tüm tüketiciler de alıcı kabul edilemez. Örneğin; gerçekten kişisel ihtiyaçları olmadığı halde, bir mal veya hizmeti ticari veya mesleki bir amaç ile satın alanlar diğer bir ifadeyle belirli bir meslek icrası, belirli bir üretimde kullanma, ticari olarak kullanma vb. amaçlar ile edinen kişiler tüketici olarak adlandırılmamaktadır⁷⁰. Örneğin; canımız simit istediğinde gidip fırından 50 adet simit alıp bunu kendi ihtiyacımızı gidermek için tükettiğimizde biz gerçek anlamda tüketici kabul edilmez.

Ticari veya mesleki amaçla hareket etmeme ifadesi, gerçek veya tüzel kişiye ait olup, “kişisel” ihtiyaçlarının giderilmesi şeklinde yorumlanmalıdır⁷¹.

Tüketici adı verilen kişinin bir esnaf veya tacir olması herhangi bir önem arz etmez. Önemli olan ticarî veya meslekî amaçla davranmamaktır. Buradaki ölçünün subjektif olduğu, yani tüketicinin mal veya hizmeti hangi amaçla satın aldığı önemli olduğu açıktır⁷². Yargıtay bir kararında⁷³ “*Somut olayda davacı İnternet Cafe işletmecisi olup satın aldığı bilgisayar ve cihazların ticari işletmesi ile ilgili olarak satın alındığı ve kullanıldığı tartışmasızdır. Bu durumda 4077 Sayılı yasanın tüketiciler için benimsendiği ve somut uyuşmazlıkta uygulanamayacağı gözetilmeden davaya Tüketici*

⁶⁹ AÇIKGÜL, Hacı Ali, Tüketici Hukukunda Haksız Şart Kavramı ve Sonuçları, AD, S. 34, 2009, s.3. MERT, s. 5.

⁷⁰ ALTUNKAYA, Mehmet, Sözleşmenin Kuruluşundan Önce Tüketicinin Korunması, GÜHFD, C.8, S.1-2, 2004, s. 4-5. KEPENEKÇİ, Yasemin Karaman / ÖKDEM, Meltem, İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tüketici Hakları, İlköğretim Online Dergisi, C. 12, S. 3, 2013, s. 676.

⁷¹ ÖZDEMİR, Hayrunnisa, Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicilerin Korunması, AÜHFD, C. 53, S. 3, 2004, s. 62- 63.

⁷² AYDOĞDU, s. 61.

⁷³ HGK, 27.2.2003, 2001/19- 9868 E, 2003/1544 K, www.kazancı.com

Mahkemesi sıfatı ile bakılıp yazılı şekilde sonuçlandırılmasında isabet görülmemiştir” diyerek bunu onaylamıştır.

Meslekle ilgili veya ticarî faaliyet dışındaki amaç, gerçek kişi tüketicilerde “şahsî (kişisel) veya ailevî ihtiyaçların karşılanması amacı” şeklinde ortaya çıkar. Günlük ihtiyaçların (yeme, içme, giyinme vb.) karşılanması böyledir. Öte yandan, bir başkasına hediye etmek (bağışlamak) amacıyla alınan mal veya hizmetlerde de meslekî veya ticarî olmayan bir amaç bulunmaktadır. Tüzel kişi tüketicilerde ise ticarî olmayan amaç (TKHK. m.3/k hükmünün deyiimiyle “meslekî olmayan amaç”),tüzel kişinin ticarî veya meslekî faaliyeti dışındaki ihtiyaçların karşılanması olarak belirtilmektedir⁷⁴. Bu sebeple, tüketimden söz edebilmek için satın alınan malın veya hizmetin başka bir malın hammaddesi veya yarı mamul maddesi olarak kullanılmaması veya herhangi bir şekilde yeni bir mal veya hizmetin maliyet faktörleri arasında yer almaması gerekir. Bir mal veya hizmetin başka bir mal veya hizmetin girdisi olarak alınması durumunda, malın fiziki varlığı tükeniyor olsa bile, bu mal veya hizmetin tüketim amacı güttüğü söylenemez⁷⁵.

Tüketicinin, satın aldığı mal ya da hizmetten, yeni değişim değerleri üretmenin peşinde olmaması gerekir. Bu sebeple, kumaş alarak elbise yapıp satan bir terzi tüketici kapsamında değerlendirilmemektedir. Bir kişinin tüketici sayılabilmesi için, bir ürün veya hizmeti elde etmek maksadıyla harcadığı paranın, o ürün veya hizmetin tüketilmesiyle bağlantılı olarak tekrar geri gelmeyecek türden bir değer olması gerekir. Dolayısıyla bir mal veya hizmeti, mesleki veya ticari amaçlarla satın alanlar tüketici sayılmaz⁷⁶.

Tüketim, sadece tüketen kişi ile sınırlı değildir. Tüketici, düzenli olarak ticari faaliyet yürüten bir tacir de olabilir. Bu durumda, o kişinin yaptığı işin yapılış amacına

⁷⁴ **CENGİZ**, Demet, Turizmde Tüketici Haklarının Değerlendirilmesi: Yerli Turistler Üzerine Bir Uygulama, Ankara 2008, s.8. **AYDOĞDU**, s. 61.

⁷⁵ **AKTÜRK**, İpek Yücer, Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı, GÜHFD, C. XX, S.2, 2016, s. 112. **AÇIKGÜL**, s. 3.

⁷⁶ **ALPASAN**, Alkış, İslam Hukuku Açısından Tüketicinin Korunması, Konya 2012, s. 10. **TÜRK**, Hakkı Cihan, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanuna Göre Ayıp Sorumluluğu, s.3-4, www.docplayer.biz.tr. (Erişim Tarihi: 05.09.2017). **KEPENEKÇİ/ ÖKDEM**, s. 676

bakmak gerekir. Eğer o işi, ticarî veya meslekî bir gayesi olmaksızın sadece temel ihtiyaçlarını gidermek amacı ile yapıyorsa o kişi tüketici kabul edilir ve tüketici kavramını ele alan TKHK'nun 3. m. k fıkrasında belirtilen koruma kapsamına girer. Ancak ticarî ve meslekî bir aktivite ile ilgili bir çalışma yapıyorsa, bu durumda söz konusu kişi tüketici sayılmaz. Örneğin, fabrikasına çay makinesi alan tacir tüketici midir? Üretim dalı farklı olan bir tacirin yanında çalışan kişiler ve kendi tüketimi amacıyla fabrikasına çay makinası alırsa, bu tacir, bu anlamda tüketici sıfatını kazanmış olur. Çünkü, almış olduğu malın tüketilmesiyle tekrar geri gelmeyecek türden bir değer söz konusudur.

Öte yandan bir kimsenin tüketici sayılabilmesi için mutlaka belirli bir mal ya da hizmeti satın alması gerekmez. O malın kiralanması halinde de alıcı tüketici grubuna dahil edilebilir⁷⁷. Örneğin babasının hediye ettiği bisikleti kullanan oğlu tüketicidir. Aynı şekilde, ev sahibi adına kayıtlı su aboneliğini fiilen kullanan ve evde oturan kiracı da tüketici kabul edilir⁷⁸.

Tüketici sayılmada kişinin mesleği, yaşı, kültür ve eğitim seviyesi, cinsiyeti, toplum içindeki konumu gibi hususlar belirleyici olamaz. Mesela bir ürün veya hizmeti faaliyetleri dışında edinen, kullanan veya yararlanan yetmiş yaşındaki bir kişi ile yirmi yaşındaki bir kişi, bir vali ile bir memur, bir profesör ile okuma yazma bilmeyen bir kişi arasında herhangi bir fark gözetilmemektedir⁷⁹.

Bu kapsamda tüketici olan bir turisti, ticari bir amacı olmaksızın, sağlık nedenleri ile, dinlenmek, eğlenmek için ya da kültürel, bilimsel, sportif, idari, diplomatik, hatta dinsel nedenlerle yaşadığı bölge dışında geçici olarak seyahat edip, orada kalan ve yeniden ikamet ettiği yere dönen kişiyi de tüketici olarak da tanımlamak mümkün olur⁸⁰.

⁷⁷ ALTUNKAYA, s. 5.

⁷⁸ KARA, s. 124.

⁷⁹ YAVUZ, s. 15.

⁸⁰ SÖZER, Afife, Tüketicinin Korunması Politikası: Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Paket Tur Sözleşmelerinin İncelenmesi, Ankara 2008, s. 3.

2. Özel Amaçla Hareket Etme

Tüketicinin bir mal veya hizmeti edinme, kullanma veya yararlanmasına özel amaçla hareket etme denir ⁸¹.

Bu noktadan hareketle tüketicileri; tamamen kişisel veya ailesel ihtiyaçları için kullanan ya da tüketen kişiler olarak, mal ve hizmetleri elde etme ve kullanmaları ile ilgili oluşumlara yer açan süreçleri de tüketici davranışları olarak tanımlamak mümkündür ⁸². Bir örnek vermek gerekirse; göz doktoru kliniğine bir gözcü koltuğu satın alırken mesleki amaçla hareket etmiş sayılabilir. Buna karşılık muayenehanesine bir klima veya televizyon satın alırken mesleki olmayan amaçla hareket etmiş sayılacağından ve tüketici olarak TKHK hükümlerinden yararlanması mümkün olacaktır ⁸³. Örnekte göz doktorunun muayenehanesine aldığı televizyon, müşterilerinin izlemesi için alınmış olsa bile, o mesleğin icrasında zorunlu olan bir mal olmadığından, örneğimizdeki göz doktorunun tüketici sıfatını ortadan kaldırmaz.

Bir ürün veya hizmetin karma amaçla satın alınması durumunda TKHK hükümleri değil, genel hükümler uygulanır. Bir mal veya hizmetin karma amaçla satın alınması, bir işletme ya da ticarethane işleten ya da meslek icra eden kişinin, mal veya hizmeti mesleğinin ifası, yani hem işletmesi hem de kişisel kullanımı için satın almasıdır. Bu durumda satış sözleşmesini, tüketici sözleşmesi ve satın alan kişiyi de, tüketici saymak mümkün değildir ⁸⁴.

3. Gerçek ve Tüzel Kişi Olabilme

Türk Medeni Kanunu'nun 10. maddesine göre kural olarak her ergin kişi kısıtlı ise fiil ehliyetine sahiptir. Gerçek kişiler sadece insanlardır. Tüzel kişiler ise, kişi veya mal topluluklarından meydana gelir ve fiziki bir varlıkları yoktur. Ticaret şirketleri (anonim, limited, kolektif şirketler vb.), siyasal partiler, kulüp, sendika, dernek, vakıf, il özel

⁸¹ ASLAN, s. 5-6.

⁸² BAYKAN, Renan, Tüketici Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 2005, s. 37-38. AÇIKGÜL, s. 2.

⁸³ ALTOP, Atilla, Türk Hukukunda, Avrupa Birliği Hukukunda ve Uygulamada Tüketici Kavramı, İKÜHFD, C. 1, S. 1-2, 2004, s. 10.

⁸⁴ ZEVKLİLER, s. 52. ATASOY /TAŞKIN /ACAR, s.9.

idaresi, devlet, belediye, köy vb.) buna örnek gösterilebilir⁸⁵. Tüketici sözleşmelerinde tüketicinin hangi sıfatı taşıdığına bir önemi yoktur. Tüketici gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Bu yüzden şirket adına yapılan işlerde kesinlikle özel amaç olamaz ve yapılan işlemler, TKHK kapsamı dışında tutulur⁸⁶. Yargıtay bir kararında⁸⁷ “*Limited şirketin otomobil almak üzere kullandığı kredi, tüketici kredisi sayılmaz. Limited şirket tüketici olarak kabul edilemez*” diyerek bunu onaylamıştır.

Buna karşılık ticaret şirketlerinin tüm işlemlerinin bir yasal varsayım olarak ticari nitelikte sayılmasına karşılık, özel korumaya ihtiyaç duyacak şekilde zayıf ve güçsüz konumda olamayacaklarını ve dolayısıyla bunların TKHK anlamında tüketici sayılmayacaklarını kabul etmektedir⁸⁸.

Tüzel kişiler genellikle ticarî amaçlarla hareket ederler. Bundan dolayı bunların özel olarak korunmasına gerek görülmemiştir. Böyle olmasına karşın, amacı ticarî olmayan, tedavi, eğitim, ekonomik destek, sosyal yardımlaşma (Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Mehmetçik Vakfı) vb. idealist amaçlarla hareket eden dernek veya vakıf vb. tüzel kişilik sıfatına sahip tüketiciler de vardır⁸⁹.

Burada şu soru ortaya çıkıyor: Hangi tüzel kişiler, özel hukuk ve kamu hukuku açısından TKHK kapsamına giren tüketicidir?

Birçok yazar, aşağıdaki nedenlerden dolayı bazı tüzel kişileri TKHK kapsamında tüketici olarak kabul etmemektedir:

1- Tüzel kişilerin tamamı tüketici olarak kabul edilemez. Öncelikle kamu hukuku tüzel kişileri, yaptıkları her türlü işlemde kamusal amaç gütmeleri gerektiğinden tüketici

⁸⁵ **AYAN**, Mehmet/**AYAN**, Nurşen, Kişiler Hukuku, 7. Baskı, Konya 2015, s. 6, 195,197. **BİLGİLİ**, Fatih/ **DEMİRKAPI**, Ertan, Şirketler Hukuku, 2. Baskı, Bursa 2012, s. 12. **AKİPEK**, Jale/ **AKINTÜRK**, Turgut/ **ATEŞ**, Derya, Kişiler Hukuku, C. 1, 12. Baskı, İstanbul 2015, s. 567.

⁸⁶ **ZEVKLİLER/ AYDOĞDU**, s. 81.

⁸⁷ HGK, 21.09.2011, 2011/19-500 E., 2011/550 K , www.kazancı.com

⁸⁸ **GÜMÜŞ**, s.31. **AÇIKGÜL**, s. 4.

⁸⁹ **İÇÖZ**, Derya, Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicilerin Korunması, İstanbul 2008,s. 41. **ZEVKLİLER**, s. 49. **TİRYAKİ**, Ayıp, s.30.

olarak nitelendirilemezler ⁹⁰. Örnek olarak, kamu hukuku tüzel kişisi olarak Türk Kızılayı, tamamen kamusal amaç güderek faaliyetini yerine getirmektedir. Bu yüzden Kızılay kurumu, tüketici kapsamında kabul edilemez. Yani kamuya hizmet amacıyla almış olduğu mal ve hizmetlerden sonuç olarak iktisadi değer dönüşülü olmayacağından TKHK kapsamında tüketici sayılmaz.

2- Öte yandan kamu tüzel kişilerinin TKHK'un 3. maddesi kapsamı içinde değerlendirilmesi gerekir. Buna karşılık TKHK'nun 3.maddesinin (k) bendinde tüketici kavramı tanımlarken, bu şekilde açık bir ifade kullanılmamış, sadece "gerçek veya tüzel kişi" denilmekle yetinilmiştir. Bu yüzden, Türk kanun koyucu şayet kamu tüzel kişilerini de tüketici kavramının kapsamına dahil etmek isteseydi, tüketici kavramını tanımlarken daha açık bir ifadeyle ve tıpkı satıcı, sağlayıcı ve üretici kavramlarını tanımlarken yaptığı gibi açıkça "*Kamu tüzel kişiler de dâhil olmak üzere*" ifadesini kullanırdı şeklinde değerlendirmek mümkündür⁹¹.

3- Özel hukuka göre, bir diğer mesele tüzel kişilerin (dernek ve vakıf) ticari veya mesleki amaç dışında tüketici işlemlerine taraf olmaları durumunda tüketici sayılıp sayılmayacağı idi. Bu nedenle kamu hukuku tüzel kişileri özel amaçlarla bir şey satın alamayacaklarından tüketici nitelik ve özelliğinden yararlanamaz ve bu kanun'a göre bunların tüketici haklarından faydalanmaları mümkün olmaz ⁹². Yani tüzel kişilerin korunmasının gerekmesi genellikle ekonomik nedenlere bağlı bir tercih değildir. Bu nedenle de ekonomik yönden olmasa bile teknik veya uzmanlık gibi sebeplerden dolayı bir tüzel kişinin korunması gerekebileceğinden tüketici olarak kabul edilmesi gerekir. Bu nedenle de ticari amaç gütmeyen tüzel kişilerin tüketici olarak nitelendirilerek korunması gerektiğinden söz edilebilir ⁹³.

⁹⁰ ZORLU, Işıl, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 10/B Maddesi Kapsamında Konut Finansmanı Sözleşmesinde Tüketicinin Korunması, Ankara 2010, s. 26.

⁹¹ GÜMÜŞ, s. 30. ALTOP, s.9.

⁹² ATASOY/ TAŞKIN/ ACAR, s.5-6.

⁹³ ZORLU, s. 27.

B. Tüketici İşlemi Kavramı

TKHK m.3/1 göre de tüketici işlemi “*Mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi*” ifade eder.

Bu durumda kanunun kapsamına tüketici işlemleri girmektedir. Tüketici işlemlerinde ise sadece taraflardan birisi değil, her iki tarafın da "kimliği" önem taşımaktadır. Gerçekten, taraflardan birisi tüketici olacağı gibi diğer tarafın da satıcı-sağlayıcı olması gerekmektedir⁹⁴.

Buna göre kanunda yapılan açık düzenleme uyarınca eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlem tüketici işlemi sayılır⁹⁵.

II. Irak Hukukunda Tüketici ve Tüketici İşlemi Kavramı

A. Tüketici Kavramı ve Unsurları

Tüketici veya yararlanan olmaksızın üretimin hiçbir anlamı yoktur⁹⁶. Bundan dolayı ekonomi ve hukuk açısından tüketicinin birçok anlamı ortaya çıkmıştır. Bu tanımlama hukukçular ve hukuk metinleri açısından da iki kısma ayrılır. Ekonomik anlamda tüketici; üretim için değil, kişisel kullanımı için bir mal ya da hizmeti satın alan bireydir⁹⁷.

⁹⁴ ÇINAR, Nihal Ural, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Ayıba Karşı Tekeffül, İstanbul 2007, s. 9. ASLAN, s. 6.

⁹⁵ ASLAN, s. 6. KARA, s. 124.

⁹⁶ المجلة العراقية، تنظيم النقل وعلاقته بحقوق المستهلك لإدارة النقل الخاص دراسة في الشركة العامة، موفق عبد الحمزة /مرزا /سالم محمد، عبود العدد، 2، 2013، s. 42. ABBUD, Salim Muhammed/ MARZA, Muvaffaq Abdul’l-hamza, Tanzîmu al-Naqli ve ‘Alaqtuhu bi Hukuki’l-mustehlik- Özel Taşıma Yönetimi İle İlgili Kamu Şirketinde Araştırma, El-Mecelle El İraqiyye Li Buhûsi el Sûqı ve Hımayetu’l-Mustehlik - Bağdat Üniversitesi, C. 5, S. 2, 2013, s. 42.

⁹⁷ AYYAD, Muhammed ‘Imad eddin, Nit’aqı Tatbîki Qânûni Hımâyeti el Mustehlik ve Qam’u-l-Ğışşı, Mecelletu defâtiri el Siyase ve’l-Qânûn, Ouargla Üniversitesi, S. 9, 2013, s. 63. UDEH, ‘Uqayl ‘Aziz, el Hımâye el Cinâiyye li’l-mustehlik fi’qânûni’l-İraqiyyı, Bağdat 1999, s. 39.

Irak Hukukunda hukuki anlamda tüketiciyle ilgili hukukçuların farklı görüşleri vardır. Burada tüketici kavramı hakkında farklı iki görüş ortaya çıkmıştır. Bir görüş onun anlamını genişletiyor. Diğer görüş daraltıyor. Bazı hukukçuların, savunduğu birinci görüşü şu şekilde tanımlanmıştır: Malları veya hizmetleri kendi kişisel yahut mesleki gayelerle kullanmak için hukuki tasarruflarda bulunan herkes tüketicidir⁹⁸. Çoğunluğun savunduğu ikinci görüş ise şudur: Kişisel ve ailevi ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan hukuki tasarrufları yapan herkes tüketicidir. Bu tanımlamaya göre mesleki amaçları için hukuki tasarrufta bulunan kişi satış yapmadığı sürece tüketici kavramının dışında kalmaktadır⁹⁹.

Irak kanun koyucu tüketicinin tanımını yapmış; işi, yargının sınırlamasına bırakmamıştır. Ta ki yargının içtihadına gerek kalmasın. Çünkü yargının meseleyi ele alış şekli bir karardan başka bir karara göre değişebilir. Bu durum tüketiciyi olumsuz etkileyebilir. 2010 yılında yürürlüğe giren 1 sayılı İTKK'nun 1. maddesinin 5. fıkrası şöyle ifade etmiştir: *“Tüketici mal veya hizmeti yararlanmak amacıyla alan gerçek veya tüzel kişidir”*.

Madde metninden Irak kanun koyucunun, tüketici kavramını tüm gerçek ve tüzel kişiler için ayrı ayrı kullandığını görürüz. Tabii olarak tüzel kişinin yaptığı tasarruftan maksat maddi bir kâr elde etmek olmadığı zaman durum böyledir. Hayır kurumlarının amacı, kâr değil de insani işler yapmak olduğu sürece onlar tüketici sayılır¹⁰⁰. Ayrıca “edinme” kelimesi ticari ve meslekî olmayan mal ya da hizmeti elde etmeyi ifade

⁹⁸ المجلة العراقية لبحوث السوق وحماية المستهلك جامعة، الحماية الجنائية للمستهلك في التشريعين الجزائري والعراقي، السايح، بوساحية/الطاهر، دلول، العدد 1، 2014، s. 71. **DALÛL**, el Tahir / **BUSÂHIYE**, el Sâyah, el Himayeh el Cinâiyye Li'l-Mustehlik fi't-teşri'ayni el Cezâiriyyi ve'l-İrâqıyyi, el Mecelle el İrâqıyye Li Buhûsi el Sûqı ve Himâyetu el Mustehlik, Bağdat Üniversitesi, C. 6, S.1, 2014, s. 71. جلال، سليمان/ناصر خليل، حميد داديار، سليماني/ناصر خليل، جلال، مجلة الحقوق الجامعة المستنصرية، خدمة الهوائف المتنقلة في نطاق العقد وقوانين الاتصالات، العدد 8,9، 2010، بغداد، s. 5. **CELÂL**, Nâsir Halil / **SÛLEYMÂN**, Dâdiyâr Hamid, el Himâye, el Medeniyye li Huqûki mustehlikî Hıdmeti el Hevâtifi el Muteneqqile fi nitâqi el 'aqd ve Qavânîni el İttisâlati- Karşılaştırmalı araştırma, el Hukuk Dergisi, Mustansiriyye Üniversitesi, C. 3, S. 8,9, Bağdat 2010, s. 5.

⁹⁹ نطاق الحماية الجنائية للمستهلك دراسة مقارنة بين القانون الجزائري والفقہ الإسلامي، فتحية، بابة، Nitâqu el Himâye el Cinâiyye li'l-mustehlik, Dirâse Muqârane beyne el qânûn el Cezâiriyyi ve el fikhi el İslâmiyyi, Cezâir 2006, s. 14. جلال / سليمان، (CELÂL/ SÛLEYMÂN), s. 5. أبو عمرو، أحمد مصطفى، إمام، الالتزام بالإعلام في، إمام مصطفى، أبو عمرو، مجلة الحقوق الجامعة المستنصرية، خدمة الهوائف المتنقلة في نطاق العقد وقوانين الاتصالات، العدد 8,9، 2010، الإسكندرية، عقود الاستهلاك، El İskenderiyye, 2010, s. 92. **EBU AMR**, Mustafa Ahmed, el İttizâmu bi'l-İ'lâm fi 'Uqudi el İstihlâki, el

¹⁰⁰ العدد، جامعة الحسن الأول مجلة القانون والاعمال، حماية المستهلك من الشروط التعسفية، منير، البصري، (EL 'UBEYDİ) العبيدي، s. 99. **EL BASRÎ**, Munir, Himâyetu'l-mustehlik mine'-ş-şurûtu't-ta'tassufiyye, Mecelle tu'l-Qânuni ve el A'mâli, Elawal El Hassan Üniversitesi, S.11, 2016, <http://www.droitentreprise.org>. (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

etmektedir. Yani kişi bir malı ya da hizmeti ücretsiz, örneğin hediye olarak alırsa gene tüketici olarak değerlendirilir. Bunun yanı sıra bir eşyayı kullanmaktan maksatın kişisel veya ailevi amaçları yerine getirme olmasına bakılmaksızın mesleki ve ticari amaçlardan uzak olma şartıyla tüketicinin yaptığı tüm tasarruflarda kişi tüketici sayılmaktadır. Aynı şekilde malı veya hizmeti elde etmenin özel bir şekli aranmamakta ve onun kişisel olarak kullanılması şart koşulmaktadır ¹⁰¹.

Buna binaen zikredilen metinden özetle şu çıkmaktadır: Sözleşmeyi yapanın tüketici sıfatını kazanabilmesi için onda bulunması gereken yasal birtakım şartlar vardır. O şartlar aşağıda incelenmiştir.

1. Kişisel veya Ailevi Kullanım

Bu şart, kişinin tüketici sayılabilmesi için bulunması gereken önemli şartlardan biridir. Kişi, mal hemen tüketilebilen bir mal ise malı tükettiğinde veya sonra tüketilebilen cinsten ise kullanmaya başladığı zaman maksadının kişisel olması gerekir ¹⁰².

Tüketilmeyen mallarda da durum aynıdır. Yani tüketicinin bu malı edinirkenki amacı tüketilmeyen mallarda da kişisel olması gerekir. Örneğin; evimizde kullanmak üzere satın aldığımız bilgisayarımız, kullanım açısından tüketilmeyen mallar kategorisinde kabul edilebilir. Eğer biz bu malı, kişisel kullanımımız için satın aldıysak, bu bizim tüketici olarak sayılmamızı sağlar. Başka bir ifadeyle malı veya hizmeti elde etme amacının kişisel kullanım olması gerekir ¹⁰³. Bu, ancak o malı ya da hizmetleri sermaye olarak kullanma ya da satma veya kâr elde etme niyeti yoksa olur. Ama tüketimden maksat mesleki bir amaçsa yani malı tekrar satışa koyarsa o zaman o ürün tüketim ürünü olmaz. Dolayısıyla onu kullanan da bu durumda tüketici olmaz ve kanunun

¹⁰¹ التشريعات الاقتصادية لدول السياسة التشريعية الاقتصادية للمنافسة وحماية المستهلك وحماية الانتاج الوطني , باسم علوان ,طعمة العدد 2, 2012, s. 21. TA'ME, Bâsim 'Alvân el Siyâseh el Teşri'yye el İqtisâdiyye li'l-Munâfese ve Himâyetu'l-Mustehlik ve Himâyetu'l-İntâc el Vatanî el Teşri'ât el İqtisâdiyye li duveli Meclisi el Te'âvuni el Halicî ve'l-'Irâq Nemûzecen, Mecelletu Risâleti'l-Huqûqî Kerbelâ Üniversitesi, S. 2, 2012, s. 21.

¹⁰² الزبيدي (EL ZUBEYDÎ), Ranâ 'Ali Kâzım, Udûlu'l-mustehlik 'ani-l'aqdi, Bağdat 2008, s. 21. EL ZUBEYDÎ, Ranâ 'Ali Kâzım, Udûlu'l-mustehlik 'ani-l'aqdi, Bağdat 2008, s. 21.

¹⁰³ الزبيدي (EL ZUBEYDÎ), s. 22.

korumasından çıkar¹⁰⁴. Örneğin; bir tüketici evinde kullanmak amacıyla koltuk takımı satın almış, 1 yıl sonra işyerine götürmüş. Sonra ayıp ortaya çıkmışsa. Bu kişi tüketici sayılacak mıdır? Tüketici bu ürünü evinde kullanmak amacıyla aldıysa tüketici kabul edilir. Ancak bir yıl sonra, bu ürünü işyerine hangi amaçla götürdüğü önem taşır. Bu ürünü, işyerinde kullanmak amacıyla götürdüyse, tüketici sıfatı devam eder. Ancak ürünü, işyerinde satmak amacıyla götürürse artık tüketici vasfını yitirmiş olur.

Tüketici meslek sahibiyle satış sözleşmesini gerçekleştirdiğinde onun amacı, kişisel veya ailevi kullanım için sözleşme konusu olan ürünü elde etmek olmalıdır. Ticari kredi çekerse, karşı tarafa göre kredi sözleşmesi yaparsa onun amacı, mesleki olmayan bir amaçta kullanmak için malı elde etmek olur. Bu kişi, meslek sahibiyle sözleşme yapma durumunda koruma altına alınmalıdır¹⁰⁵. Bir kişi mesleki ile ilgili bir iş yapıyorsa, tüketim amacına bağlı olarak tüketici için kararlaştırılan korumadan yararlanmaktadır. Yaptığı tasarruflar mesleki amaç içinse tüketici sayılmıyor. Ama mesleki amaç için değilse tüketici sayılıyor. Örneğin elbise yapmak için kumaş alan terzi, söz konusu olan kumaş alımı ile elbise yapımı olan mesleki faaliyet arasında doğrudan bağlantı olması sebebiyle tüketici sayılmamaktadır. Ama kişi kendisi ve yakınları için elbise satın alırsa, aynı kiyi çocuklarına elbise yapmak amacı ile satın alırsa bu durumda o tüketici kabul edilir. Çünkü elbise satın alma ile dikim işi arasında doğrudan bir bağlantı bulunmamaktadır¹⁰⁶. Bu durumda, şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır: Kişi, malı ya da hizmeti çift amaç yani mesleki ve gayri mesleki amaç için kullanırsa nasıl değerlendirilmelidir? Buna karma kullanım deniliyor. Bu durumda kişi

¹⁰⁴ 2014, الاسكندرية, الحماية القانونية للمستهلك بين القانون المدني والفقہ الاسلامي- دراسة مقارنة, اسلام هاشم عبد المقصود, سعد 35. SA'D, İslam Hâşim 'Abdu'l-maqsûd, el-Himâye el qânûniyye li'l-mustehlik beyne'l-Qânûn el Medenî ve'l-iqhi'l-islâmiyyi- Karşılaştırma Çalışması, İskenderiye 2014, s. 35. صبار/ذكري محمد حسين, المجلة المحقق الحلي للعلوم القانونية والسياسية جامعة بابل, الحماية المدنية من الشروط المألوفة في العقود التجارية, نصير العدد 1, 2009, s. 124- 125. HÜSEYİN, Zikrâ Muhammed / SABBÂR, Nasîr, el Himâye el Medeniyye mine'ş-şurûti'l-me'lûfeti fi'l-'uqûdi't-ticâriyyeti, Mecelletu'l-Muhakkik el-Huli, Li'l-'Ulûmi'lqânuniyyeti ve's-siyâsiyyeti Babil Üniversitesi, C.1, S.1, 2009, s. 124-125.

¹⁰⁵ 2002, القاهرة, حماية المستهلك في القانون الدولي الخاص, خالد عبد الفتاح محمد, خليل Muhammed, Himâyetu'l-mustehliki fi'l-qânûni el-devliyyi el hâs, Kahire 2002, s. 17. HALİL, Halid Abdulfettâh

¹⁰⁶ 2013, العدد 3, مجلة رسالة الحقوق جامعة كربلاء, المستهلك واساليب توعيته في العقد, فراس جبار, كريم KERİM, firâs Cebbâr, el mustehlik ve Esâlîbi tev'iyetihî fi'l-'akdi, Mecelletu Risâleti'l-huqûki, Kerbelâ Üniversitesi, S. 3, 2013, s.250-251.

tüketici sayılıp dolayısıyla kendisine verilen koruma hakkından mı yararlanır? Yoksa meslek sahibi sayılıp bu korumadan mahrum mu kalır?

Irak kanun koyucu tedarikçinin tanımını yaparken gayri mesleki amaç ölçüsünü ele almış, mesleki amaçla ürün alan kişinin tüketici kavramına girmediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla kişi, kişisel ya da ailevi tüketim ihtiyaçlarıyla bağlantılı muamelelerin sınırlarına girmediği sürece tüketici sayılmaz. Yasal korumadan yararlanamaz¹⁰⁷. Bu özel ihtiyaçlar mesleki ihtiyaçlarla karıştığında bu tüketici özelliği yok olur. Hatta bu mesleki ihtiyaçlar asıl uzmanlık mesleğiyle bağlantılı olmasa dahi ya da genelde amaç, mesleki değilse de o özellik ortadan kalkar. Bu durumda, o kişiyi tüketici kabul etme veya etmeme hakimnin takdirine kalır¹⁰⁸.

2. Mal veya Hizmeti Kullanım

Gerçek veya tüzel kişinin yaptığı tasarrufların, mal ya da hizmetin herhangi bir türünü elde etme amacı taşıması gerekir. Elbette onların kullanılmakla tüketilmeye elverişli olmaları gerekir. Bu hususta dikkat edilen şey malın belli bir çerçeveye sınırlı olmaması, her malı kapsamaması anlamındadır¹⁰⁹. İster gıda ve ilaç ürünleri gibi ilk kullanımda tüketilen mallar olsun ister araba ya da ev eşyası gibi ömürlük mallar olsun fark etmez. Taşınır tüm mallar bu çerçevede değerlendirilir. Bunun yanı sıra tüketim tüketicinin yaptığı iş olması hasebiyle, taşınmaz satışını da kapsamaktadır. Çünkü onun mülkiyeti, kiralama olduğu gibi sadece menfaat olarak tüketiciye geçmektedir¹¹⁰.

¹⁰⁷ کریم (KERİM), s. 250.

¹⁰⁸ مجلة الشريعة والقانون جامعة الامارات العربية المتحدة، خيار المستهلك بالرجوع في البيوع المنزلية وبيوع المسافة، علاء، خصاونة / ايمن، مساعدة، العدد 46، 2011، s. 175. MUSA'ADE, Eymen / HASAVINE, Ala, Hiyaru'l-Mustehlik bi el-Rucâi fi- Buyû'I el Menziliyyeti ve buyû'I el Mesâfe, Mecelletu eş-Şerî'a ve el Qânûn Dergisi, Birleşik Arap Emirlikleri, S. 46, 2011, s. 175.

¹⁰⁹ EMİN, Sey el Tayyib Muhammed, el Şurûtu el Ta'assufiyye fi 'uqûd el istihlâki- Karşılaştırmalı Araştırma, Cezair 2008, s. 66. الشرائط التعسفية في عقود الاستهلاك، سي الطيب محمد، أمين، 2008، s. 66. حماية المستهلك من سويلم فضيلة، مجلة 14، العدد 8، 2005، s. 8. YUSUF, Alâ Yu'qûb, el Himâye el Qânuniyye li'l-mustehlik fi 'uqûd el Ticâra el İliktrâniyye, Mecelletu'l-huqûki El Nehrayn Ünivertseti, C. 14, S. 8, 2005, s. 8.

¹¹⁰ CUMAY'Î, Hasan, القاهرة، حماية المستهلك (الحماية الخاصة لرضاء المستهلك في عقود الاستهلاك)، حسن عبد الباسط، جمعي، 1996، s. 9. Abdulbâsit, Himâyetul'l-Mustehlik (El Himâye el hâssa li Ridâi el Mustehlik fi 'uqûd el istihlâki), Kahire 1996, s. 9. مجلة النهدين جامعة كلية الحقوق، الحماية القانونية للمستهلك في عقود التجارة الالكترونية، الإء بعفوب يوسف، 2005، s. 8. YUSUF, Alâ Yu'qûb, el Himâye el Qânuniyye li'l-mustehlik fi 'uqûd el Ticâra el İliktrâniyye, Mecelletu'l-huqûki El Nehrayn Ünivertseti, C. 14, S. 8, 2005, s. 8.

Bu tüketim sadece taşınır ve taşınmaz mallarla sınırlı değildir. Bilakis çok çeşitli olan hizmetlerin tüketimini de kapsar. Hizmetler nakil ve tamir gibi maddi veya sigorta ve kredi vermek gibi finansal yapılı olabilir. Ya da tıbbi tedavi veya mühendislik ve yasal istişareler gibi fikrî yapılı olabilir ¹¹¹ .

3. Gerçek ve Tüzel Kişi Olabilme

Mal ya da hizmetlerin elde edilme amacı elde etmek olmadığı sürece Irak kanun koyucunun kabul ettiği tüketici niteliği, gerçek ya da tüzel olarak her şahsa tanınmıştır¹¹².

Tüzel kişi tüketici sayılır ve Tüketici koruma kanunlarının düzenlediği bütün haklardan yararlanabilir. Çünkü tüzel kişi, özellikle de başkalarından çok daha bilgili, uzman ve güçlü konumda olan üreticilerle sözleşme yaptığı daha zayıf bir pozisyonda olabilir. Yardım dernekleri tüzel kişiye örnek verilebilir. Bu dernekler, kâr amacı gütmeyen ve meslekî olmayan insani yardım hizmet faaliyetleri icra eder¹¹³ .

B. Tüketici İşlemi Kavramı

Tüketicilerin işlemleri kanun kapsamına girer. Bu işlemlerde tarafın birinin tüketici, diğer tarafın da üretici, sağlayıcı veya satıcı olması şartı aranır. Bu durumda her iki tarafın kimliği belirlemek büyük önem taşımaktadır. İki tarafın da üretici veya tüketici olması durumunda bu işlem tüketici işlemlerinden sayılmaz. Bu işlemler, her türlü satış, taşıma, sigorta ve temsilcilik vb. sözleşmelerini kapsar. Irak Kanun koyucu, TKK'nda ne tüketici işlemlerinden söz etmiş, ne bu işlemler hakkında bir açıklama getirmiş ne de açık bir hüküm ortaya koymuştur ¹¹⁴.

¹¹¹ EL SADÎQ, Muna Ebû Bekr, el İltizâm bi İ'lâmî el Mustehlik 'an el Muntecâtî, İskenderiye 2013, s. 22. EL SADÎQ, Muna Ebû Bekr, el İltizâm bi İ'lâmî el Mustehlik 'an el Muntecâtî, İskenderiye 2013, s. 22.

¹¹² صبار/ حسين (HÜSEYİN/ SABBÂR), s. 120.

¹¹³ ARZUQÎ, Zuveybir, Hmâyetu'l-mustehlik fi Zılli el Munâfese el Hurra, Cezair 2011, s. 46. ARZUQÎ, Zuveybir, Hmâyetu'l-mustehlik fi Zılli el Munâfese el Hurra, Cezair 2011, s. 46. العبيدي (EL 'UBEYDÎ), s. 99. زعيبي, عمار, حماية المستهلك من الاضرار الناتجة عن المنتجات المعيبة, الجزائر 2013, s. 26. AMMÂR, Zo'bî, Hmâyetu'l-Mustehlik mine'l-Adrâri el Nâtîceti ani'l-Muntecati el Mu'ayyeye, Cezair 2013, s. 26.

¹¹⁴ بن سعدي (BÎN SA'ÎDÎ), s. 34.

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRETİCİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

§ 6. ÜRETİCİNİN GENEL YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Tüketiciye ulaşan ürünleri üretme ve yapmada üreticinin etkin bir rolü vardır. Çünkü mal, son haliyle tüketiciye ulaşmadan önce birçok aşamadan geçmektedir. Onlardan biri ilk aşamayı oluşturan üretimdir. Daha sonra dağıtım ve tüketim gelmektedir.

Üreticinin tüketiciye ulaşan ve üretme ve yapmadaki etkin rolü, ileride doğacak ilişkide, üreticinin üründe güçlü ve hâkim taraf olmasını sağlamaktadır. Bu da, bu tür ürüne ihtiyacı çok olmasına rağmen hiçbir müdahale ve itirazı olmadan, üreticinin istediği şekilde ürün üretmesi sebebiyle üreticinin sunduğu alternatifini kabul etme dışında hiçbir çaresi olmayan tüketiciyi etkilemektedir. Ancak devlet, eşitlik ilkesini yerleştirmek ve toplumda zayıf tüketiciyi koruma gereğinden dolayı, ürünü üretme esnasında üretici için birtakım şartlar koymuştur. Bu şartların içinde üreticinin tüketiciye zarar vermesini engelleyen güvenceler vardır. Bu güvenceler gerçekleşmediği ya da ihlal edildiği zaman tüketici, tüketici hakem heyetine başvurabilir, dava açabilir ve üreticiyi sorumlu tutabilir.

Bu bölümde, Türk ve Irak hukukunda üretici yükümlülükleri konusuna değinilmiştir.

I. Türk Hukukunda Üreticinin Yükümlülükleri

TKHK, 6502 sayılı kanunda üretici yükümlülüklerini belirlerken, fiyat listesini yapmak, doğru bilgiler vermek, kullanım kılavuzunu hazırlamak, garanti belgesi vermek, satış sonrası hizmetleri sunmak, gibi faaliyetleri de düzenlemiştir. Bunu aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz:

A. Etiket Koyma, Tarife ve Fiyat Listesi Asma Yükümlülüğü

Bu yükümlülük, tüketicinin zarar görmesini önlemek için önemli ve gerekli ilk şartlardan biridir.

Satıcı veya üretici karşısında zayıf konumda olan tüketicilerin, ürün ve hizmet sunan satıcılar karşısında gerek ekonomik, gerekse deneyim ve bilgi yönünden zayıf durumda bulunmaları, onların özel düzenlemelerle korunmalarının nedenlerinin başında gelmektedir¹¹⁵. Bu yüzden tüketicilerin hem maddi durumuna uygun bir ürünü özgürce seçebilmesi hem de kalite konusunda olduğu kadar fiyatı konusunda da yanılmadan karar verebilmesini gerektirir. Bu durum, TKHK'nun 54. maddesinin birinci bendinde düzenlenmiştir¹¹⁶. Hüküm şu şekildedir:

“Perakende satışa arz edilen malların veya ambalajlarının yahut kaplarının üzerine kolaylıkla görülebilir ve okunabilir şekilde tüketicinin ödeyeceği tüm vergiler dâhil satış fiyatı ve birim fiyatını gösteren, üretim yeri ve ayırıcı özelliklerini içeren etiket konulması; etiket konulması mümkün olmayan hâllerde aynı bilgileri kapsayan listelerin görülebilecek şekilde uygun yerlere asılması zorunludur. Hizmetlerin tarife ve fiyatlarını gösteren listeler de bu madde hükmüne göre düzenlenerek asılır”.

29044 Sayılı FEY 5 maddesinin birinci bendinde bu hükümlere atıf yapılmıştır. Bu yüzden mahkemeler, sadece ürünlerin fonksiyonlarını (alıcının ne için kullandığı veya tükettiği) değil ürün etiketlerini, ambalajını ve ambalaj üzerinde bulunan talimatlarını da inceler¹¹⁷. Buna göre, ürün etiketleri ve ambalajları, ürünlerin dikkate alınan bir parçası olmalı ve hatta ürünün bizzat kendisi olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle, üreticiler veya kendi etiketlerini kullanarak yeniden ambalajlayanlar, yeniden üretenler ya da satanlar gibi üretici dışındaki kişiler, etiketlere ve ambalajlara ilişkin emredici ve düzenleyici hükümlere ve standartlara uygun davranmak zorundadır¹¹⁸.

¹¹⁵ ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 323.

¹¹⁶ ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 92. TAŞKIN, Mustafa, Ayıplı Mal ve Hizmetlerden Tüketicilerin Korunması, Kırıkkale 1996, s. 101.

¹¹⁷ AYDOS, Oğuz Sadık, Ürün Sorumluluğu Risk Kontrolü, GÜHFD, C. XVII, S. 1-2, 2013, s. 1794.

¹¹⁸ AYDOS, Risk, s. 1794- 1795.

O ürünün ve hizmetin üretim yeri, farklı özelliği, tüm vergiler dâhil satış fiyatı ve birim fiyatı sunulduğu işyerinde, tüketiciler tarafından görülebilecek ve kolaylıkla okunabilir bir şekilde asılması gerekir¹¹⁹.

Öte yandan ambalaj içinde satılan her türlü gıda maddesi, yiyecek ve temizlik maddelerinin etiketlerinde, net ağırlıklarının veya hacimlerinin satış fiyatları ile aynı boyut ve renkte görülebilir ve okunabilir şekilde yazılma zorunluluğu bulunmaktadır (FEY m.5.)¹²⁰. Ambalaj içindeki gıda ürünü olmasa bile, gıda ürünleriyle karıştırılabilecek ve bu yüzden özellikle çocuklar başta olmak üzere tüketicilerin sağlığını ve güvenliğini tehlikeye atacak ürünlerin üretilmesi, pazarlanması, ithalatı ve ihracatı yasaklanmıştır.¹²¹

Bütün bu çalışmaların aksamadan yürütülebilmesi ve tüketicilerin daha sağlıklı korunabilmesi için bazı özel düzenlemeler yapılması gerekmektedir¹²². Bazı durumlarda, ambalajların veya kapların uygunsuz olması çevre kirliliğine yol açabileceği gibi önemli fiziksel zararlara (tehlikeli kimyasallar ve patlayıcı kaplar gibi) da neden olabilir. Bu alanda, çok çabuk tutuşan sıvıların veya gazların sızıntısı sonucunu doğuracak tasarım, nakliye veya depolama hataları maddî veya fiziki zararları oluşturabilir. Bu olumsuz sonuçlar dikkate alınmalıdır. Çünkü, etiketler veya kullanma talimatları üzerindeki belirtilen yetersiz bilgi ve uyarılar, tüketici için ciddi sonuçlar doğurabilecek yanlış veya kötü kullanımlara neden olabilir. Şu unutulmamalıdır ki, ne uyarılar ne de talimatlar uygun tasarım için yeterlidir¹²³. Tasarım, gerçekte kusurlu ise, bu tasarım ile ilgili uyarı veya talimatların herhangi bir yararı olmayacaktır. Önemli olan, üretimin tüketiciye zarar vermeyecek şekilde ayıpsız, güvenli ve her türlü kaliteli kullanım standartlarına uygun yapılmış olması gerekir. Güvenilir testlerle özellikle zehirli, yanıcı vb. madde özelliği taşıyan ürünlerin üretiminde gerekli itina gösterilmeli, bu ürünlerle ilgili gerekli talimat ve uyarıların eksiksiz yazılmış olduğundan emin olunması gerekir.

¹¹⁹ TAŞKIN, s. 102. KARA, s. 192.

¹²⁰ TAŞKIN, s. 103.

¹²¹ AYDOĞDU, s. 96. BABAOĞUL, Müberra/ ALTIÖK, Nihal, Evrensel Tüketici Hakları, Tüketici Yazıları (1), 2007, s. 31.

¹²² KARA, s. 191.

¹²³ AYDOS, Risk, s. 1795.

Öte yandan bazı ürünlerin üzerinde etiket bulundurma zorunluluğu yoktur. Örneğin, üreticiler tarafından üretilip satışı sunulan ürünün üzerinde veya ambalajında, etikette aranan hususlar basılı olarak açıkça yazılı bulunan ürünlerle, kitap, dergi ve gazete gibi üzerinde fiyatı belirtilmiş olan mallarda ve arttırma suretiyle veya özel kanunlarına göre satışı yapılan mallarda etiket koyma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu kapsamda satış fiyatı, ulusal veya uluslararası borsa veya benzeri kurum ya da kuruluşlarca ya da ticari örf ve adetlere göre belirlenen ve uygulanan kıymetli taş veya madenlerden yapılmış mallar da aynı şekilde etiket ve liste koyma zorunluluğu yoktur. (FEY m. 6.)¹²⁴.

Yanlış etiketleme, fiyatlandırma veya tarife hazırlanması durumunda, etiket, fiyat ve tarife listelerinde belirtilen fiyat ile kasa fiyatı arasında fark olması durumunda tüketici lehine olan fiyatın uygulanacağı belirtilerek (FEY m. 10) tüketicilerin yanıltılması engellenmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle tüketicilerin herhangi bir şekilde mağdur olmamaları için, sadece etiket, fiyat ve tarife listelerine bakmaları yeterli değildir; kasa fiyatlarına da dikkat etmesi gerekmektedir¹²⁵.

Tüketicilerin herhangi bir zarara uğramaması için aynı şekilde indirimli satışa konu edilen ürün veya hizmetlerin indirimli satış fiyatı, indirimden önceki fiyatı, tarife ve fiyat listeleri ile etiketlerinde gösterilmesi gerekir. İndirimli satışa konu edilen ürün veya hizmetlerin indirimden önceki fiyattan daha düşük fiyatla satışa sunulduğunun ispatı satıcı veya sağlayıcıya aittir (TKHK. m. 54/3 ve FEY. m. 11/1)¹²⁶.

Üretim yeri kavramı, malın ülke içinde üretildiği yeri; ithal edilen bir mal söz konusu ise, ithal edildiği ülkeyi ifade eder (FEY. m. 4/e). İthal mallarında, malın “*ithal malı veya yabancı*” ibaresi taşınması yeterli değildir, üretici ülkenin Türkçe adını yazması şartı aranır¹²⁷.

¹²⁴ KARA, s. 194.

¹²⁵ AYDOĞDU, s. 93-94.

¹²⁶ KARA, s. 193. ÖZEL, Çağlar, Tüketicinin Korunması Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 242.

¹²⁷ ZEVLİLER/ AYDOĞDU, s. 328.

Bunun yanısıra şunu da belirtmek gerekir ki; bazen bir malın üzerine etiket konulması mümkün olmayabilir ya da etiket konulması (yapıştırma, zımbalama, dikme vb.) ürüne zarar verebilir. Örneğin, bilgisayarda yazılım programları, maliyeti çok yüksek çıkabilecek düşük değerli ürünler veya etiket yapıştırılamayacak kadar küçük ürünlere etiket yapıştırılması mümkün olmamaktadır. Bu ve benzeri ürün ve hizmetlerde etiket konulması mantıken düşünülemez¹²⁸.

B. Tanıtma ve Kullanma Kılavuzu Verme Yükümlülüğü

Günümüzde hızlı gelişen sanayi ve teknoloji, insanlar için güzel nimetler sunarken, bunun yanında teknolojik tehlikeleri de beraberinde getirdiği unutulmamalıdır. Bu tehlikeler, ürünün kusurlu olmasından kaynaklanabileceği gibi, tüketicilerin o ürünü kullanmak için yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamalarından da kaynaklanıyor olabilir. Söz konusu ürünlerin nasıl kullanılacağı ve kullanırken nelere dikkat edileceği hususunda tüketicilerin bilgilendirilmeye ihtiyaçları vardır¹²⁹. Bu sebeple tüketiciyi koruma amacı güden düzenlemelerden birisi de, belirli özelliklere sahip malların tanıtma ve kullanma kılavuzu ile birlikte satılması zorunluluğudur¹³⁰.

Söz konusu düzenleme ile tüketicilerin bilgilendirilmesi amacıyla “*Tüketicinin kullanımına sunulan malların tanıtım, kullanım, kurulum, bakım ve basit onarımına ilişkin Türkçe tanıtma ve kullanma kılavuzuyla, gerektiğinde uluslararası sembol ve işaretleri kapsayan etiketle satışa sunulması zorunludur*”. (TKHK. m.55/1)’in ifadesiyle tanıtma ve kullanma kılavuzu uygulama esaslarına dair yönetmelikte bu durum belirtilmiştir.

Tüketicinin aldığı gıda ve sağlık ürünleri, ilk derecede korunması gereken önemli unsurlardandır. Bundan dolayı kullanma talimatı, son kullanma tarihi, ürünün riskleri, içerdiği maddeler ve bunlar dışında ürünle ilgili her türlü bilginin verilmesi gerekir. Buna bağlı olarak gıda ürünlerinde, ürünün bilinmemesi bazen tüketicinin yaşamını

¹²⁸ ZEVKLİLER, s. 161.

¹²⁹ TAŞKIN, s. 104.

¹³⁰ TURHAN, Sezer, 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Çerçevesinde Tüketici Hakları, Ankara 2001, s. 15.

yitirmesine veya belli bir hastalığa yakalanmasına yol açtığı ve doğrudan hayatıyla ilgili olduğu için, tüketicinin hayatında önem sırasına göre ilk sırada yer almaktadır. Gıda ürünlerinin ardından, tehlikesi gıda ürünlerinden az olmayan sağlık ürünleri gelmektedir.

Kanun gereği, tanıtma ve kullanma kılavuzu, Türkçe basılı bir metin ile (kapsamının dar ya da geniş olmasına göre, yaprak, broşür, kitapçık vb. biçimde), hazırlanarak tüketiciye sanayi ürününün yanında ayrıca verilmesi gerekir¹³¹.

Yukarıda da belirtildiği üzere tanıtma ve kullanma kılavuzu Türkçe olmalıdır. Sanayi ürünü Türkiye’de üretilmişse Türkçe kılavuz üretici tarafından hazırlanır.¹³² Kanun, yurt dışından ithal edilen sanayi mallarına ilişkin kılavuzun da Türkçe çevirisinin verilmesinin zorunlu olduğunu düzenlemiş, hiç ya da yeterli yabancı dil bilgisi olmayan tüketicilerin, mal hakkında bilgi sahibi olmalarına imkân tanımıştır¹³³.

Öte yandan ürünlerin, uluslararası sembol ve işaretleri kapsayan etiketle satışa sunulması da zorunludur. Ancak uluslararası sembol ve işaretleri kapsayan etiketle satışa sunulması yeterli değildir. O ürünün mutlaka Türkçe tanıtma ve kullanma kılavuzu ile birlikte satılması zorunluluğu bulunmaktadır. (TKHK. m. 55/1)¹³⁴.

Tüketicilerin satın aldıkları her türlü mallar, sanayi malları olsun ya da olmasın, tanıtma ve kullanma kılavuzu açık, sade, anlaşılabilir bir dilde ve okunaklı bir şekilde düzenlenir ve kâğıt üzerinde yazılı olarak veya kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye verilir¹³⁵. Ancak satılan ürünlerin özelliğine ve tüketiciye kolaylık sağlayacak şekilde, ambalajının üzerine yazılan veya eklenen bilgiler yoluyla da bu gerek yerine getirilebilir. Örneğin elektrikli bir ev aletinin elektrik cereyanına bağlamadan önce mutlaka her bir düğmesine basılmasının (bir devreyi kapatmanın) zorunlu olduğuna

¹³¹ ZEVKLİLER, s. 180. GÖÇER, s. 220.

¹³² TURHAN, s. 15.

¹³³ ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 354.

¹³⁴ AYDOĞDU, s. 103.

¹³⁵ KARA, s. 232. ZEVKLİLER, s. 177.

ilişkin kısa bilginin doğrudan o aletin üzerine ve sözü edilen düğmenin yanına yazılması belki de amaca daha uygundur ¹³⁶.

Bu husus 55. maddede şu şekilde izah edilmektedir “*Malın güvenli kullanımına ilişkin hususların malın üzerinde yer alması hâlinde yazılı ve sesli ifadelerin Türkçe olması zorunludur*” (TKHK m. 55/2).

Bu bağlamda bu tür ürünleri satın alan kişilerin Türk vatandaşı olduğu düşünülürse, üründeki sesli uyarıların da Türkçe yapılması zorunluluğu ortaya çıkar. Bazı durumlarda tüketiciye satılan bir ürünle ilgili satış sırasında, satış görevlisi veya teknik elemanın bir takım temel bilgileri tüketiciye vermeleri zorunlu ve gerekli olabilir. Oldukça önem arz eden konularda sözlü bilgilendirme yapıldığı hatta bunun satış nedeniyle düzenlenen tutanağa veya belgeye yazılması ve tüketici tarafından okunduğunun kendi el yazısıyla yazılmasının faydalı olabileceğini söylemek daha doğru olur ¹³⁷. Örneğin, bir otomobilde “*Emniyet kemerinizi takınız*” şeklinde güvenle ilgili bir bilginin yazılı veya sesli olarak yer alması halinde tüketicilerin can ve mal güvenliğinin korunması amacıyla bu bilgilerin Türkçe olarak verilmesi zorunluluğu getirilmiştir ¹³⁸.

Yukardaki yaklaşımlardan da anlaşılacağı üzere tüketiciye bir ürün hakkında bilgi verebilecek en önemli araç, tanıtma ve kullanma kılavuzlarıdır. Bundan dolayı ürünlerin, satışı sırasında, tanıtma ve kullanma kılavuzu ile birlikte verilmesi zorunlu tutulmuştur ¹³⁹. İlgili kanun’un 55. maddesinin 3. bendinde göre “*Malların ilgili teknik düzenlemesi uyarınca kişinin sağlığı ile çevreye zararlı veya tehlikeli olabilmesi durumunda, bu malın güvenli kullanılabilmesi için malın üzerine veya tanıtma ve kullanma kılavuzuna bu durumla ilgili açıklayıcı bilgi ve uyarılar açıkça görülecek ve okunacak şekilde konulur veya yazılır*”. (TKHK. m. 55/3)

¹³⁶ ZEVKLİLER / AYDOĞDU, s. 355.

¹³⁷ KARA, s. 231. ÇAĞLAR, Fatma, 4077 sayılı kanunla ortaya çıkan tüketicinin hak arama yolları, 2001, s. 33.

¹³⁸ AYDOĞDU, s. 104.

¹³⁹ ASLAN, s. 58.

Tüketicilere sunulan ürünler zararlı ise tüketicilerin zararlı ve tehlikeli malların kullanımı konusunda uyarılması zorunludur. Ürünlerin ilgili teknik düzenlemesi uyarınca kişinin sağlığı ile çevreye zararlı veya tehlikeli olma ihtimali durumunda, bu üründen güven içinde yararlanılabilmesi için üzerine veya tanıtma ve kullanma kılavuzuna bu durumla ilgili açıklayıcı bilgi ve uyarıların, açıkça görülecek ve okunacak şekilde konulması veya yazılması zorunlu tutulmuştur. Ancak bu husus güvensiz veya açıkça zararı bilinen ürünlerin piyasaya arz edilebileceği anlamı taşımaz. Örneğin bazı ürünler yapıları gereği kullanım sırasında tehlikeli olabilmektedir. Bu nedenle de bu tehlikeye ilişkin doğru ve dikkatli kullanılmalarını sağlama adına tüketicilerin bilgilendirilmesi zorunluluk arz etmektedir. Örneğin oyuncakların üzerine kaç yaşındaki çocuklar için uygun olduğunun mutlaka yazılması gerekir. Bu yönde bir uyarı olmadığı için üç yaşındaki çocuğa beş yaşındaki çocuk için satın alınabilecek bir oyuncak alınır ve üç yaşındaki çocuk bu oyuncuğu yutarsa gerekli uyarı yapılmadığından dolayı bu durumdan üretici özellikle sorumlu olur¹⁴⁰.

Böyle bir düzenleme ile hedeflenen, üretici, ithalatçı ve satıcıların Türkçe tanıtma ve kullanım kılavuzlarının hazırlanmasına ve tüketicilere teslim edilmesine ilişkin sorumlulukları düzenleme altına almaktır. Buna göre garanti belgesinde olduğu gibi Türkçe tanıtma ve kullanım kılavuzlarının hazırlanarak piyasaya arz edilme sorumluluğu üreticilere/ithalatçılara; hazırlanmış olan bu kullanma kılavuzlarının tüketicilere verilmesi sorumluluğu ise satıcılara aittir. Dolayısıyla üretici ve ithalatçılar ürünle ilgili kullanma kılavuzlarının hazırlanarak satışa sunulan ürünle birlikte piyasaya arz edildiğini, satıcılar da bu ürünlerle ilgili kullanma kılavuzlarının tüketicilere verildiğini ispat etmek zorundadır¹⁴¹.

Günümüzde sanayileşme ve yoğun üretim teknolojisi nedeniyle her gün birçok yeni ürün üretilmekte ve piyasaya çıkmaktadır. Tüketici bu ürünleri satın aldığı anda bunları kullanabilmesi için adeta özel bir eğitim alması gerekmektedir¹⁴².

¹⁴⁰ **AYDOĞDU**, s. 104- 105. **ÖZEL**, s. 245.

¹⁴¹ **AYDOĞDU**, s. 105.

¹⁴² **KARA**, s. 230.

Bu düzenlemeler ciddi bir şekilde uygulamaya konduğunda ürünün bilinçsiz ve zarara yol açacak biçimde kullanılması engellenmiş, hem yurt ekonomisi, hem de tüketicinin çıkarları açısından doğacak kayıplar ortadan kaldırılmış olacaktır¹⁴³.

Özellikle de üretilen elektronik aletlerin üç-beş ay gibi çok kısa zamanda değiştiği, yeni modellerinin üretildiği ve yeni modellere çok farklı özellikler verildiği düşünülürse bu durum tüketiciler için önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek tanıtma ve kullanma kılavuzunun kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye sunulması halinde bu bilgiler ayrıca üretici veya ithalatçının internet sitesinde de yer alması gerekir. Üretici veya ithalatçının internet sitesinin bulunmaması durumunda ya da tüketicinin talep etmesi halinde tanıtma ve kullanma kılavuzunun, herhangi bir ücret talep edilmeksizin ayrıca tüketiciye verilmesi gerekir¹⁴⁴.

C. Garanti Belgesi Verme Yükümlülüğü

Üreticinin garanti belgesi verme yükümlülüğü tüketiciler için son derece önemli bir haktır.

Gelişim, sanayileşme ve yoğun seri üretim nedeniyle, üretilen ürünlerde birçok sorunla karşılaşılması mümkündür. Özellikle, alınan malın çok sık arızalanması tamir için yetkili servise götürülmesi, bu nedenle malın kullanılmaması tüketiciler açısından oldukça önemli bir sorun teşkil eder¹⁴⁵.

Bu sebepler göz önünde bulundurularak 6502 sayılı TKHK ve yönetmeliğinde garanti belgesi düzenlenmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Garanti belgesinin ilgili yönetmelikte tanımı 4. maddenin (c) bendinde gerekli belgeler “*Üretici ve ithalatçılar tarafından, tüketiciye yönelik üretilen, ithal edilen veya satılan mallar için düzenlenen ve tüketicinin sahip olduğu hakları gösteren belge*” olarak ifade edilmiştir.

¹⁴³ ZEVKLİLER, s. 176.

¹⁴⁴ KARA, s. 230, 232.

¹⁴⁵ KARA, s. 167.

Kanun, üretici ya da ithalatçıya tüketim ürünleriyle ilgili garanti belgesi düzenlemeyi zorunlu kılmıştır. Bu ürünlerin satılan ya da ithal edilen ürünler olması arasında fark yoktur. Bu belgenin, üreticinin ürünü onarma ve onunla ilgilenme taahhüdünü içermelidir. Üretici, belgede belirtilen garanti süresi içinde ürün bozulduğunda ya da kullanmaya elverişsiz kılan bir hasar meydana geldiğinde onun tamir masraflarını ya da değiştirilmesini veya parasını iade etmesini üstlenen kimsedir. Bu da tüketici yararı için düzenlenen temel haklardan olması itibarıyla çok önemlidir.

Düzenlenen garanti belgeleri, zorunlu garanti belgesi ve ihtiyari garanti belgesi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1. Zorunlu Garanti Belgesi

Garanti belgesinin tanımına bakacak olursak, tüketici sözleşmelerine (çoğunlukla satışa) konu olan ürünlerin ayıplı olması halinde tüketicinin hangi haklara sahip olduğunu gösteren belgeye garanti belgesi denir ¹⁴⁶.

Bu belgeyi TKHK'nun 56. maddesi 1. fıkrası “*Üretici ve ithalatçılar, tüketiciye yönelik üretilen veya ithal edilen mallar için içeriği yönetmelikle belirlenen bir garanti belgesi düzenlemek zorundadır. Bu belgenin tekemmül ettirilerek tüketiciye verilmesi sorumluluğu satıcıya aittir*” şeklinde ele almaktadır.

Madde açıkça, belirli özelliğe sahip ürünlerin satışında (üretici ve ithalatçı), bu mallar için garanti belgesi düzenleme ve ürünü satın alan tüketiciye bu belgeyi verme zorunluluğu getirildiğini belirtmektedir. Garanti belgesi verme zorunluluğuna bağlı tutulan mallar, yurtiçinde üretilen ya da yurt dışından ithal edilen ürünleri kapsar ¹⁴⁷. Böylece tüketicilere satılan tüm ürünler için garanti belgesi verme yükümlülüğü getirilmiş ve bu belgenin verilmesi sorumluluğu sadece satıcıya yüklenmiştir ¹⁴⁸.

¹⁴⁶ AYDOĞDU, s. 98.

¹⁴⁷ ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 335.

¹⁴⁸ ZEVKLİLER, s. 165.

Garanti belgesinin süresiyle ilgili olarak da, ürünün garanti süresinin, ürünün tüketiciye teslim tarihinden itibaren başlamak üzere en az iki yıl olması genel kural olmakla birlikte, özelliği nedeni ile bazı malların garanti şartları ilgili Bakanlık tarafından başka bir ölçü birimi ile belirlenebilir¹⁴⁹. Buna göre, garanti belgesi ile satılan bir malın garanti süresi de iki yıldan az olamaz. Satıcının bu süreyi geçmeyen garanti taahhüdü kanunda düzenlenen emredici hüküm nedeniyle iki yıl olarak belirlenir¹⁵⁰.

Yargıtay bir kararında¹⁵¹ “*Davalı üretici tarafından düzenlenerek tüketiciye verilen garanti belgesinde, yasada öngörülen iki yıllık sürenin altında olmak üzere bir yıllık garanti süresi yer almaktadır. Oysa garanti sürelerinin yasada yer alan süreden aşağıya çekilmesi olanaklı değildir. Bu nedenle, anılan belge tüketiciyi yanıltacak niteliktedir ve getirdiği sınırlamaların kabulü mümkün değildir.*” diyerek bunu onaylamıştır.

Tüketicilerin satın aldıkları ürünlerin kusurlu çıkması durumunda, onarım hakkı yanında diğer haklarından birini de seçebilir. Onarım hakkının baştan seçilmesi halinde ise bir anlamda tüketici onarım hakkını seçerek ürünün tamir edilmesi halinde ürünü kullanmaya devam edebileceğini beyan ederek söz konusu ürüne ikinci bir şans vermektedir¹⁵². Bir ürün garanti süresi dolmadan arızalanmışsa, tüketici garanti belgesine dayanarak ürünün ücretsiz onarılmasını isteme hakkına sahiptir. Söz konusu arıza ister malzeme, isterse işçilik ya da montaj hatasından kaynaklı olsun, tüketicinin ücretsiz onarım isteme hakkı vardır¹⁵³. TKHK ile TBK bu hakkı, seçimlik bir ücretsiz onarım hakkı olarak tüketiciye düzenlenmiştir. TKHK'nin 11 maddesinin (1) fıkrası ve TBK'nin 227 maddesinin (3) fıkrası, tüketiciye (alıcıya) "*aşırı bir masraf gerektirmediği takdirde bütün masrafları satıcıya ait olmak üzere satılanın ücretsiz onarılmasını*

¹⁴⁹ AYDOĞDU, s. 99.

¹⁵⁰ KARA, s. 169. ÇELİK, ÇELİK, Çelik Ahmet, Yapımcının (İmalatçının) Sorumluluğu, LHD, S.15, 2004, s. 678. TÜRKMEN, Ahmet, Tüketici İşlemlerinde Ayıplı Mal ve Hizmetten Doğan Seçimlik Hakların Tabii Olduğu Zamanaşımı ve Bunun Garanti Taahhütleriyle İlişkisi, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı, 2014, s. 3430.

¹⁵¹ HGK, 8.7.2009, 2009/4-291E, 2009/318 K, www.kazancı.com.

¹⁵² AYDOĞDU, s. 100.

¹⁵³ ZEVKLİLER, s. 169. DOKUTAN, s. 94. GÖÇER, s. 168.

isteme" hakkını vermiş bulunmaktadır. Bu maddeye göre tüketici, üreticiye ait olan ayıplı malın ücretsiz olarak onarılmasını isteme hakkına sahiptir. Ancak, onarım hakkının kullanılması, üretici açısından aşırı bir masrafı gerektirmemesi koşuluna bağlanmıştır¹⁵⁴. Garanti belgesi kapsamındaki ürünlerin garanti süresi içerisinde arızalanması halinde işçilik masrafı, değiştirilen parça bedeli ya da başka herhangi bir ad altında hiçbir ücret talep edilemez. (GBY. m. 8/1)¹⁵⁵.

Buna ek olarak zorunlu bilgiler dışında tüketiciyi bilgilendiren ve aydınlatan bazı faydalı bilgilerin garanti belgesine yazılabilir. Ancak bu şekilde yazılan bilgilerin tüketici lehine olması gerekir¹⁵⁶. Garanti Belgesi Yönetmeliğine göre aşağıdaki bilgi ve açıklamaların içeriğinde bulunması zorunludur. Bunlar; Üretici, ithalatçı ve satıcının firmanın unvanı, adresi, telefonu ve diğer iletişim bilgileri ile yetkilisinin imzası ve kaşesi, fatura tarih ve sayısı, malın cinsi, markası, modeli ile varsa bandrol ve seri numarası, malın tüketiciye teslim tarihi ve yeri, garanti süresi, azami tamir süresi, kullanım hatalarına ilişkin bilgiler, varsa diğer haklardır (GBY. m.7.)¹⁵⁷.

2. İhtiyari Garanti Belgesi

Sözleşme hükümleri kapsamına giren ihtiyari garanti, esas itibari ile ilave bir taahhüt olması nedeniyle taraflar arasında yapılan bir sözleşme olarak değerlendirilir. Bu nedenle taraflar arasında yapılan ihtiyari garanti taahhütlerine kural olarak sözleşme hükümleri uygulanır. TKHK. m. 57. kapsamında düzenlenen ihtiyari garanti gönüllülük esasına dayanır ve tamamen isteğe bağlıdır¹⁵⁸. Bu maddeye göre;

“İhtiyari garanti, tüketicinin yasal hakları saklı kalmak kaydıyla mal veya hizmetle ilgili; değişim, onarım, bakım, bedel iadesi ve benzeri hususlarda satıcı, sağlayıcı, üretici veya ithalatçı tarafından verilen ilave taahhüdü ifade eder” şeklinde dile getirilmiştir.

¹⁵⁴ **ŞIPKA**, Şükran/ **YILDIRIM**, Ahmet Cemil, Satış Sözleşmesi, İstanbul 2012, s.36. **EREN**, Fikret, Borçlar Hukuku- Özel Hükümler, Ankara 2014, s.181.

¹⁵⁵ **ZEVKLİLER/ AYDOĞDU**, s. 342. **SARIKAYA**, Ayşe, Tüketicilerin Kapıdan Satın Alma ile İlgili Bilgi, Tutum ve Davranışlarının İncelenmesi, Ankara 2010, s. 32.

¹⁵⁶ **KARA**, s. 173.

¹⁵⁷ **DOĞAN**, s. 102.

¹⁵⁸ **KARA**, s. 186-187.

Yukarıda anılan kanun maddesi ile, taraflar arasında yapılan isteğe bağlı garanti anlaşması ile sözleşmeye konu olan ürün veya hizmetle ilgili olarak; tüketici lehine değişim, onarım, bakım, bedel iadesi ve benzeri hususlarda Tüketici Kanunu'nun sağladığı haklardan daha geniş haklar sağlanmış olur¹⁵⁹. Bu yüzden taraflar arasında yapılan isteğe bağlı garanti anlaşması ile bu hakların tamamı veya sadece biri ya da ikisi için ilave hak sağlanması herhangi bir önem taşımaz. İsteğe bağlı garanti taahhüdünün içeriği nedeniyle tüketiciye hangi hakların sağlandığı tamamen sözleşme serbestisi kapsamında olmak üzere satıcı veya üreticinin isteğine bağlı bir durumdur. Üretici veya satıcı bu alanda tüketiciye sadece onarım veya değiştirme hakkı tanıyabilir.¹⁶⁰

Kanun, yapılan düzenlemelerle taraflara az hak verir ve sözleşme ile bunları devre dışı bırakan bir düzenleme getirilmişse, bu durumda bu düzenlemelerin hükmü ne olur? İhtiyari garanti sözleşmesinde, tüketicinin kanunda yer alan haklarından daha az hak verilmesi ve/veya bu sözleşme ile kanunî hakların devre dışı bırakılması durumunda oluşturulan sözleşme TKHK kapsamında tüketici haklarını koruma açısından geçersiz kabul edilmelidir.

Çünkü; TKHK. m. 57 açıkça “*ihtiyari garanti, tüketicinin yasal hakları saklı kalmak kaydıyla...*” ifadesine yer vermiştir. Bu durumda tüketici haklarını kısıtlayan bir sözleşme kanuna aykırılık bakımından geçersizdir.

İhtiyari garanti de herhangi bir süre sınırlaması da bulunmaz. İhtiyari garanti kapsamında da herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Satıcı veya üretici malın tamamı veya belli bir parçası için ihtiyari garanti taahhüdü verebilir¹⁶¹. Ancak bu düzenlemeyle, ihtiyari garanti taahhüdünde bulunan satıcı veya sağlayıcıların, bu taahhütte ve ilgili reklamlarda yer alan ifadelerle bağlı olacağı hüküm altına alınmıştır. Öte yandan tüketiciye bilgi verme zorunluluğu da düzenlenmiştir. Buna göre tüketicinin, tüketici sözleşmesinden doğan yasal haklarının saklı olduğu ve bunların garanti ile sınırlandırılmadığı, garanti taahhüdünde ifade edilmelidir. Garanti taahhüdünde,

¹⁵⁹ AYDOĞDU, s. 101. KAHVECİ, s. 136. CEYLAN, Ebru, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Getirdiği Önemli Yenilikler ve Değişiklikler, İBD, C. 89, S. 2, 2015, s. 144.

¹⁶⁰ KARA, s. 186- 187. ÖZEL, s. 250.

¹⁶¹ KARA, s. 187.

faaydalanma koşulları, süresi, garanti verenin adı ile erişim bilgileri açık ve anlaşılır bir ifade ile yer almalıdır. Bu konuda bilgilendirmenin usulüne uygun biçimde yapıldığını ispat yükümlülüğü satıcıya aittir ¹⁶².

İhtiyari garanti taahhüdünün yazılı olarak veya kalıcı veri saklayıcı ile tüketiciye usulüne uygun şekilde verildiğini satıcı ispat etmek zorundadır. Satıcı ihtiyari garanti kapsamını yazılı olarak tüketiciye vermenin dışında bu konuda gerekli olan hallerde tüketicinin bilgilendirilmesi ve aydınlatılması da zorunludur¹⁶³. Dolayısıyla satıcı bilgilendirme yükümlülüğünün yerine getirildiğini ispat etmek zorundadır. Özellikle ihtiyari garanti ile satılan malın kullanımının özellik arz ettiği durumlarda bunun tüketiciye ayrıntılı olarak ve gereken hallerde uygulamalı olarak gösterilmesi zorunludur¹⁶⁴.

Burada şu iki soru akla gelebilir:

1- İhtiyarî garanti ile zorunlu garanti sınırlandırılabilir mi? Meselâ, iki yıl veya 40.000 km denilse ve otomobil iki yıl dolmadan 40.000 km'yi doldurmuşsa hangisi geçerli olacak?

Zorunlu garanti ihtiyari garanti ile sınırlandırılmaz, çünkü zorunlu garantiden doğan haklar yasalarla düzenlenmiştir (TKHK. m. 56). Yasanın altında bir sınırlandırma getirilemez. Ancak ihtiyarî garanti sözleşmesi ile tüketici lehine yeni düzenlemeler yapılabilir.

2- İhtiyari garantide kullanım şartları belirlenebilir mi? Meselâ evde kullanılabilir, işyerinde kullanılamaz gibi.

İhtiyarî garanti sözleşmesinin ana felsefesi tüketici yasayla belirlenen haklarından daha fazlasıyla donatmak amacıyla tarafların iradelerine bağlı olarak ek garanti düzenlemesi yapılmasıdır. Bu kapsamda ürünün kullanım şartları belirlenemez. Meselâ tüketici eve aldığı ürünü kullanım açısından engel teşkil etmediği sürece işyerinde de kullanabilir.

¹⁶² AYDOĞDU, s. 102-103. KARA, s. 190.

¹⁶³ ÖZEL, s. 250. AYDOĞDU, s. 103. CEYLAN, s. 144.

¹⁶⁴ KARA, s. 190.

D. Satış Sonrası Hizmetleri Verme Yükümlülüğü

Tüketicilerin korunması bakımından satış sonrası hizmetler büyük önem taşımaktadır.

Üretici veya ithalatçılar, ürettikleri veya ithal ettikleri mallar için Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından çıkarılan TKHK ya ilişkin yönetmelikte belirlenen kullanım ömrü süresince, satış sonrası bakım ve onarım hizmetlerini sağlamak zorundadır (TKHK m. 58/1) ¹⁶⁵.

Tüketicie ihtiyacı olan satış sonrası hizmetin verilmesi zorunludur. Bakım ve onarım hizmetleri; satılan malın arızalanması durumunda onarılması, periyodik bakımın yapılması; bakım, onarım, kullanım için gerekli yedek parçanın satışı hazır bulundurulması; gerektiği zaman, malın gereken yere ve gerekli yöntemlerle taşınması gibi hizmetleri anlamak gerekir. Satış sonrası hizmet verme süresiyle malın kullanım ömrü aynı şeyi ifade eder. Üretilen veya ithal edilen malla ilgili olmak üzere belirlenen kullanım ömrü süresi içerisinde servis hizmeti verilmesi zorunludur¹⁶⁶. Ancak üretilen veya satılan mallarla ilgili verilecek hizmet süresinin sınırsız olması mümkün değildir. Servisin yetkili veya özel servis olmasının tüketici yönünden herhangi bir önemi yoktur. Ancak tamir, bakım ve onarım için yetkili servise veya özel servise teslim edilen malın makul bir süre¹⁶⁷ içerisinde onarımının yapılması zorunludur¹⁶⁸. Yargıtay bir kararında¹⁶⁹ “*Kaldı ki davacı, 19.06.2006 tarihinde en son onarım hakkını kullanmış, bu tarihten uzunca bir süre geçtikten sonra 18.12.2007 tarihinde eldeki davayı açmıştır. Dava hakkının makul sürede kullanılması zorunludur*”. diyerek bunu onaylamıştır.

¹⁶⁵ BAYKAN, s. 254.

¹⁶⁶ ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 358-359. KARA, s. 213. TURHAN, s. 15. DOKUTAN, s. 120-121.

¹⁶⁷ Burada “makul” sürenin belirlenmesinde M.K. m.2’de kanun koyucu bunun sınırlarını belirlerken “dürüstlük kurallarına uymak” ve “bir hakkın açıkça kötüye kullanılması” ifadelerine yer vermiştir.

¹⁶⁸ ÖZEL, s. 250. KARA, s. 213, 215.

¹⁶⁹ HGK, 22.6.2009, 2008/13133 E, 2009/8618 K, www.kazancı.com.

Makul süre ilgili şu sorular akla gelebilir:

Makul süre ne kadardır? Bu makul süre içinde, mal tamir edilinceye kadar üretici karşı tarafa kullanması için yedek bir ürün sunmak zorunda mıdır? Meselâ bahçeyi sulayan motor arızalansa, yedek parça da on beş gün içinde gelecek ise, bu süre içinde bahçenin kuruma tehlikesi varsa, üretici yedek bir motor takmak zorunda mı? Aynı durum üretimde kullanılan iş makineleri için de geçerlidir. Makul süre içinde tamir yapılmış ama zarar da doğmuşsa ne olacak?

Makul süreden kasıt, malın tamir, bakım ve onarımı için gerekli süredir. TKHK.'nun 15 mad. 4 bendinde her halükarda bu sürenin otuz iş gününü geçemeyeceği düzenlenmiştir.

SSHY. m. 14/4'te "*Malın arızasının 10 iş günü içerisinde giderilememesi halinde, üretici veya ithalatçı; malın tamiri tamamlanuncaya kadar, benzer özelliklere sahip başka bir malı tüketicinin kullanımına tahsis etmek zorundadır.*" ibaresi yer alır. Evet, üretici yedek motor takmak zorundadır. Makul süre içinde tamiri yapılmış ama zarar da doğmuşsa, burada yedek ürün talep edilmiş ancak yetkili servişçe bu sağlanmamışsa yetkili servis doğan zarardan sorumlu olur kanaatindeyiz. Örneğin; sulama motorunun arızası on günlük yasal süre içerisinde giderilse bile, bu süre boyunca bahçenin sulanmaması, telafisi mümkün olmayan bir zarara sebep olarsa, bu on günlük sürenin dikkate alınmadan tamire götürülen motorun yerine derhal benzer özelliklere sahip başka bir motorun tüketicinin hizmetine sunulması gerekir. Tüketici haklarını koruma kapsamında bu şekilde hareket edilmesi gerekir.

Bu şekilde hareket edilmesine gerekçe olarak, satış sonrası verilecek hizmetlerin devamının sağlanması ve tüketicilerin maldan istifadesinin sağlanmasının hedeflendiği belirtilmiştir¹⁷⁰.

¹⁷⁰ CEYLAN, s. 145.

Üretici ve ithalatçılar ilgili Bakanlık tarafından hazırlanan yönetmelikte belirlenen mallar için Bakanlık tarafından verilen satış sonrası hizmet yeterlilik belgesi almak zorundadır (TKHK. m. 58/2)¹⁷¹.

Satış sonrası hizmetleri yeterlilik belgesine yönelik başvurular, ilgili Bakanlığın internet sayfasından, elektronik imza ile yapılır ve onaylanır. Başvuru ile ilgili hususlar Bakanlığın internet sayfasında ilan edilir. Satış sonrası hizmetleri yeterlilik belgesi belli bir süre için geçerlidir. Satış sonrası hizmetleri yeterlilik belgesi geçerlilik süresi SSHY’te iki yıl olarak belirlenmiştir¹⁷². Satış sonrası hizmetleri yeterlilik belgelerine yönelik; unvan, adres, servis istasyonu, kapsam değişikliği ve benzeri müracaatlar sırasında istenecek bilgi ve belgeler ilgili Genel Müdürlükçe ayrıca belirlenerek Bakanlığın internet sitesinden ilan edilir. İstenen belgelerin eksiksiz biçimde temin edilerek verilmesi zorunludur. Yetkili servis istasyonu değişikliklerinin, üretici veya ithalatçı tarafından en geç on beş gün içerisinde Bakanlığa bildirilmesi zorunludur. Yönetmelikte belirlenen bu süre uzatılabilir veya kısaltılabilir (SSHY.m. 7/2,3)¹⁷³.

Bunun için, satış sonrası hizmetleri yeterlilik belgesi alındıktan sonra bununla ilgili denetim ve kontroller bakanlık tarafından belli zamanlarda veya yapılan şikayet üzerine her zaman yapılabilir (SSHY.m. 9/4)¹⁷⁴.

Genel olarak, üretici veya ithalatçılar satış sonrası hizmet vermek üzere servis istasyonu kurmak zorundadır. Servis istasyonlarını bizzat kendileri kurabileceği gibi dışarıdan yeterli olan servis istasyonlarının verdiği hizmetlerden yararlanmak suretiyle de servis istasyonlarından veya servis organizasyonlarından faydalanabilirler (TKHK m. 58/4)¹⁷⁵.

Üretici ve ithalatçılar, servis istasyonlarının verdiği hizmetlerden tüketiciye karşı sorumlu olmalıdır. Bu sorumluluk, garanti süresi bakımından zaten düzenlenmiştir.

¹⁷¹ CEYLAN, s. 145.

¹⁷² KARA, s. 214.

¹⁷³ ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 366.

¹⁷⁴ KARA, s. 215.

¹⁷⁵ AYDOĞDU, s. 78. CEYLAN, s. 145.

Garanti süresinden sonra ise, servislerin denetimi, yedek parça stoğu bulundurma gibi sebeplerle ve kusuru ölçüsünde tüketiciye karşı sorumluluğu olmalıdır ¹⁷⁶.

İthalatçının herhangi bir şekilde ticari faaliyetinin sona ermesi hâlinde bakım ve onarım hizmetlerinin sunulmasından üretici, ithalatçı ve satıcının ne şekilde sorumlu olacağı oldukça önemlidir. Kural olarak garanti süresi boyunca satıcı, üretici ve yeni ithalatçı tüketiciye karşı müteselsilen sorumludur. Bu nedenle tüketici sorumlulardan birine veya hepsine birden dava açabilir. Garanti süresi dolduktan sonra ticari faaliyetin sona ermesi, durumunda üretici veya o malın yeni ithalatçısı bakım ve onarım hizmetlerini vermekten sorumlu olur. Özellikle uygulamada karşılaşılan önemli sorunlardan biri ithalatçı firmaların ticari faaliyetinin sona ermesi nedeni ile tüketiciler önemli ölçüde mağdur olabilmektedir ¹⁷⁷.

Tüketici, satın aldığı malın arızalanması halinde garanti süresi içerisinde veya garanti süresi dolduktan sonra yetkili servise başvurarak o malın tamir, bakım ve onarımının on iş günü yapılmasını isteyebilir (SSHY. m. 14/4). Tüketicinin kusuru olmaksızın Garanti süresi içerisinde ortaya çıkan arızalar sebebiyle herhangi bir ücret istenemez ¹⁷⁸.

II. Irak Hukukunda Üreticinin Yükümlülükleri

Irak kanun koyucu (ITKK)'nda birtakım yükümlülükleri ifade etmiştir. Bunlar; ürünle ilgili detaylı bilgi verme yükümlülüğü, Kalite Sağlama Yükümlülüğü, garanti süresi içinde kusur ve hasarları tazmin etmek ve garanti olmadığında satış sonrası hizmetleri sunma garanti yükümlülüğüdür.

A. Tüketiciye Bilgi Verme Yükümlülüğü

Bu yükümlülük Irak Kanunu dahil tüm kanunlarda tüketicinin en önemli haklarından biridir. Irak Kanunu, bunu tüketiciyi koruma yasasına koymuştur. Bu

¹⁷⁶ ASLAN, s. 97.

¹⁷⁷ CEYLAN, s. 146. KARA, s. 218.

¹⁷⁸ KARA, s. 214. DOKUTAN, s. 94.

sorumluluk üreticiye yüklenmiştir. Çünkü başkalarına göre, kendi ürünlerini en iyi bilen üreticidir. İstinasız bir şekilde bu yükümlülük her tüketim sözleşmesinde konulmuştur. Bu da sunulan veya istenilen mal veya hizmetin temel özelliklerini ve tüm standartlarını tüketiciye bildirmekle olur¹⁷⁹. Bu ise İTKK'un 6. maddesinin b fıkrasında vurgulanmıştır. Hüküm şöyledir: “*Ürün standartları hakkında tam bilgi, kullanım ya da hizmet alma keyfiyetinin doğru yönteminin öğretilmesi ve geçerli resmi dille olması*”.

Irak kanun koyucu, yukarıdaki madde metninde tüketici hakkı sayılan üretici yükümlülüğüne değinmiştir. O yükümlülük, ürün veya hizmetin özellik ve ayrıcalıklarıyla ilgili tüm doğru ve yeterli bilgileri tüketiciye vermek ve detaylı bir şekilde standartlarını açıklamaktır. Bunun yanı sıra tüketicilere ürünün doğru kullanımıyla ilgili bilgilerin gösterilmesi ve tüketicilerin apaçık ve detaylı bir şekilde bilgilendirilmesi zorunludur. Nitekim ürünün kullanımından dolayı tehlikeler ve zararlar ortaya çıkmaktadır. Ya da ürün içinde gizli tehlikelerle ilgili bilgiler ve o tehlikelerden sakınmak için alınması gereken önlemlerin belirtilmesi gerekir¹⁸⁰. Örneğin böcek ilacını satın alan kimse üreticinin açıkladığı kullanma yöntemine uyararak en iyi sonucu alabilir. Ancak bilmeden sıcak bir yere bıraktığında gazın genleşmesiyle ilaç kutusu patlayabilir¹⁸¹. Yine kanun koyucu bu bilgilerin tüketici için anlaşılır ve açık olan devletin resmi diliyle yazılmasını zorunlu kılmıştır. Irak'ın resmi dili Anayasada belirtildiği gibi Arapça'dır.

Yükümlülük tüm mal ve hizmetleri kapsar. Tüketiciye sunulan mal türünün birtakım açıklamaları içermesi gerekir. Bunlar da tüketiciyi fiyatlarla oynamaktan korumak için mal fiyatının belirlenmesinin yanı sıra değeri, tarihi, sayısı, miktarı ve

¹⁷⁹ شهيدة (SEHÎDE), s. 113. حماية المستهلك, نبيل الكط اناس ازريعة, جواد. <http://droit-contentieux.blogspot.com.tr>. CEVÂD, Nebîl el Kat Anas Azrîah, Himâyetul el Musthlik, <http://droit-contentieux.blogspot.com.tr>. (Erişim Tarihi: 05.09.2017). اقصاصي, عبد القادر, العقود, السلامة في العقود, الاسكندرية, الالتزام بضمن السلامة في العقود, عبد القادر, اقصاصي, 2010, s. 155. AGSASI, Abdulkadir, el İltizâmu bi amani el Selâmeti fi el 'qûdi, el İskenderiyye, 2010, s. 155.

¹⁸⁰ المجلد 4, مجلة الحقوق الجامعة المستنصرية, الحماية القانونية للمستهلك من الغش التجاري, رشا كيلان, شاكرو/ سالم محمد, عيود, العدد 19, 2012, s. 27. ABBÛD, Salim Muhammed / ŞAKIR, Raşâ Keylân, el Himâye el Qânûniyye li'l-Mustehlik mine'l-Ġişşî el ticâriyyi, el Hukuk dergisi, el Mustansiriyye Üniversitesi, C. 4, S. 19, 2012, s. 27. الجزائر, مسؤولية المنتج داسة مقارنة مع القانون الفرنسي, نادية, مامش, 2012, s. 13. MAMIŞ, Nadiye, Mes'ûliyyetu el Muntic Fransız Kanunu İle Karşılaştırmalı İnceleme, Cezair 2012, s. 13. محمود, عبد الله, 2002, s. 52. MAHMUD, Abdullah Huseyin Ali, Himâyetu'l-Mustehlik mine'l-Ġişşî el Ticâriyye ve el Sinâ'iyyi, Mısır, 2002, s. 52. ابو عمرو (EBU AMR), s. 161- 162.

¹⁸¹ 1998, s. 113. AHMED, 'Âmir Qâsim, el Himâye el Qânuniyye li'l Mustehlik, Bağdat 1998, s. 113. EL SADIQ, s. 54.

B. Garanti Belgesi Yükümlülüğü

Üretim alanlarında sanayi ve teknolojinin gelişmesi neticesinde ürün, tüketicinin ortaya çıkarmakta zorlandığı teknik özellikler taşıdığı zaman, tüketici bu özellikleri takip edemeyebilir. Buluşlar, bilimsel keşifler ve sanayileşmede büyük bir devrimi ortaya koymaktadır. Tüketici haklarının zayı olmasını ve üreticinin haksızlık yapmasını önlemek için kanun koyucu, tüketiciyi korumak için özel hükümler koymak zorunda kaldı. Bunu sağlayacak olan da garantidir ¹⁸⁵.

Garanti yükümlülüğü, Irak Kanununun 6. maddenin (d) fıkrasında şu şekilde geçmektedir: *“Ürünün doğasını gerektiren garantiler bu garanti kapsamına girer ve üreticiyle yapılan anlaşma süresince geçerlidir. Bu garantiler, ücrete tabi değildir”*. Bu maddeye göre üreticinin, sunduğu ürünü kullanmaya elverişsiz hale getiren herhangi bir kusur bulunduğu ya da kullanımında herhangi bir risk bulunduğu takdirde veya onda gerekli standartlar bulunmaması durumunda, o ürüne garanti vermesi gerekir. Tüketici üründe bir kusur bulduğu zaman ya da aldıktan sonra bir kusuru meydana gelirse yasanın gücüyle üreticiye karşı garanti hakkını kullanır ¹⁸⁶.

Genel kurallara bakıldığında ilk doğan garanti hakkı, ürün onarmaya elverişli olduğu zaman onun tamiridir. Bu tamir karşılığında tüketiciden herhangi bir ücret talep edilemez. Çünkü tüm tamir masraflarını yüklenen üreticidir. Ürün onarılamazsa kusurun ürünü kullanmaya elverişsiz kılacak dereceye ulaşması şartıyla tüketici o ürünü değiştirebilir. Kullanmaya elverişliyse ürünün parasını geri isteyebilir. Veya ödediği ücretin bir kısmını geri alabilir. Daha sonra üründe hasar meydana geldiğinde ürünün tüketicinin yasal ihtiyaçlarını yerine getiremediği dereceye denk olan paranın o kısmını geri alır ¹⁸⁷. Fakat garanti süresi mutlak değildir. Bilakis üreticiyle tüketici arasında yapılan anlaşmaya gereğince belirlenir.

¹⁸⁵ الجزائر، الاطار القانوني للالتزام بالضمان في المنتجات (دراسة مقارنة)، حساني، علي، 2012، s. 69. ALİ, Hassani, el 'Itâr el Qânûni li'l-iltizâmi bi el-Damâni fi'l-Mentûcâti- Karşılaştırmalı İnceleme, Cezair 2012, s. 69. شعيباني (ŞA'BÂNÎ), s. 61.

¹⁸⁶ علي (ALİ), s. 127.

¹⁸⁷ الجزائر، حماية المستهلك في الجزائر نصوصاً وتطبيقاً، زعبي، عمار، 2008، s. 38. AMMÂR, Zo'bi, Himâyetu'l Mustehlik fi'l-Cezâir, Nassan ve Tatbiqan, Cezair 2008, s. 38.

Tüketiciyi korumayla ilgili kanunda geçen garanti yasal bir garanti olup anlaşmaya dayalı değildir. Bundan dolayı ürünün tamiri için ek masraf gerektiren her şart garanti yükümlülüğünü ortadan kaldırır ve onu iptal eder ¹⁸⁸.

C. Kalite Sağlama Yükümlülüğü

Aslında piyasaya sürülen tüm ürünlerin, o ülkede belirlenen standartlara uygun olması gerekir. Tüketiciler için riskler taşımaması gerekir. Aynı şekilde onların sağlık ve selametini sağlaması ve kanunlarca belirlenmiş tüm isteklerini yerine getirmesi gerekir. Ürünler, onlarla ilgili anlaşılan ya da kanun koyucu tarafından belirlenen standartlara ve ölçülere uymadıkları sürece bu yerine gelmez. Standartın öneminden hareketle o ürün ve hizmetlerin kaliteli olmasını, üretim yeterliliğini yükseltmeyi ve yerel yatırımı iyileştirmeyi amaçlar ¹⁸⁹.

Buna binaen Irak kanununun, 7. maddenin 2. fıkrasında değinilen kalite sağlama yükümlülüğüne bağlı kalmayı ifade etmiştir. Orada şöyle geçmektedir: “*İthal edilen ya da yerel olarak üretilen ürünlerin kalitesini belirlemek için evrensel ya da Irak standartlarına bağlı kalmak gerekir. Kalite kontrol merkezi söz konusu standartları belirlemekle yükümlüdür ve ilgili birimlerden de yardım alabilir*”.

Bu madde üreticiye, bağlı kalınması gereken standartları ve tüm zorunlu denetim araçlarına tabi standartlarda ürün üretme, hazırlama ve piyasaya sürme yükümlülüğünü yüklemiştir. Bu yükümlülük, üretimin başlangıcından, en son tüketim için tüketiciye ulaştırılıncaya kadar devam eder. Bu, standar konulabilen tüm ürün ve hizmetleri kapsar ¹⁹⁰.

¹⁸⁸ علي (ALİ), s. 246.

¹⁸⁹ عبود / الموسوي (EL MÛSEVÎ/ ABBÛD), s. 254. عمار (AMMÂR), Muntecati el Mu’ayyibe, s. 79.

¹⁹⁰ مجلة البحوث القانونية والاقتصادية جامعة المنصورة, خصوصية التزامات منتجي وبائعي الدواء, محمد محمد القطب, مسعد 50, العدد 39, 2011, s. 39. MUS’İD, Muhammed Muhammed el Kutub, Husûsiyyetu İltizâmâtî Munticî ve ba’î’ el Devâi, Hukuki ve İktisadi Araştırmalar Dergisi, el Mansura Üniversitesi, S. 50, 2011, s. 39. حماية المستهلك في ظل القانون الجديد رقم: 03 09 المتعلق بحماية المستهلك وقمع الغش, صياد, الصادق 92, الجزائر 2014, s. 92. EL SADIK, Sayyad, Himâyetu’l-Mustehlik fi Zilli el Qânûni el Cedîdî Ragmun 03 09 el Muteallıqı bi Himâyeti el Mustehlik ve Gam’I el Ğışşı) Cezâir 2014, s. 92.

Standartlara bağı kalmanın amacı, ürün kalitesini belirlemek ve onu iyileştirmektir. Bu ürünlerin yerel ya da ithal olması fark etmez.

Örneğin, Irak Kanun Koyucu, ithal edilen ürünlerin standartlara uyma zorunluluğunu sağlamak, ithal edilen ürünlerin zehirli madde içermediğini ve standartlara uygun olduğunu beyan eden sağlık belgesi olmadığı sürece İspanya zeytinyağının Irak'a ithalini engelleme kararı almıştır¹⁹¹.

Ürünün kaliteli olması, sanayinin ilerlemesi ve teknolojinin gelişmesinde temel bir unsurdur. Çünkü bu ürünlerin piyasaya sürülmesi ve iç pazarda korunması bu sayede olmaktadır. Bunun yanı sıra yeni kuralların koyulması ve tüketicilerin güveninin kazanılması bu ürünlerin talebini arttırmaktadır¹⁹².

Standartlar ürün ve tüketicinin korunması için ekonomik bir zorunluluk olduğundan bu sadece ulusal standartlarla sınırlı değildir. Bilakis evrensel standartlara da bağı kalmak gerekir.

Irak kanun koyucu 18.04.1988'de çıkan Kalite Kontrol İç Sistem Yönergesinin 1. maddesinin 4. fıkrasında standartlara ilişkin belgeyi şöyle tanımlamıştır: *“Herkes verilen teknik bir belge olup kalite kontrol birimi tarafından verilir. İdeal kamu yararını gerçekleştirmek için bilim ve teknoloji sonuçlarına istinaden ilgili tüm tarafların yardımlaşma ve anlaşmasıyla hazırlanır”*.

Standartlar, belli bir amacı gerçekleştirmek için üreticiye özgü olan ayrıcalık ve özelliklerdir. Bu özellikler en açık ve net şekliyle ortaya konur. Şeffaflığa dayanır. Kalite Kontrol Merkezi tarafından hazırlanır. Bu merkez, kanun koyucunun ilgili farklı sektörlerle beraber onu ulusal standartları belirlemekle yükümlü kıldığı birimdir.¹⁹³ Bu merkez, kalitesini belirlediği bu ürünler için ya uygun bir kaleti belgesi verir ya da ürün üzerine kalite amblemi koyar. Bunun amacı, belli bir ürünün tüm ihtiyaçlara, isteklere, kendi ayrıcalıklı özelliklerine ve ulusal standartlar gibi ölçme belgelerinde daha önce

¹⁹¹ الهيئة الاستشارية للاغذية القرار 125 العدد, 05/ 01/ 2002. Gıda İstişare Kurulu Kararı, S. 125, 05/ 01/ 2002.

¹⁹² جرعود (CAR'ÛD), s. 88.

¹⁹³ مرزا / عبود (ABBÛD/ MARZA), s. 62. مuntecati el Mu'ayyabe, s. 80. (AMMÂR),

belirtilen hususlara uyduğundan emin olmak içindir. Bu standartlar, yerel üretim ya da dışarıdan ithal edilen ürünler arasında bir ayırım yapılmadan konulur¹⁹⁴.

Irak Mahkemeleri farklı tüketici gruplarına önem verdiğiinden standartları belirleyen ve üreticinin bağlı kalması gereken çok sayıda karar almıştır. Bu kararların bazıları şunlardır:

1.2016 yılı 1 sayılı karar: Bu karar sağlıklı sütle ilgili Irak standartlarını belirler.

2.2016 yılı 2 sayılı karar: Bu karar karışık vitaminler ve ilaç maddeleriyle ilgili Irak standartlarını belirler.

3.2016 yılı 3 sayılı karar: Bu karar proteini yüksek olan bisküvilerin Irak standartlarını belirler¹⁹⁵.

D. Satış Sonrası Hizmetleri Verme Yükümlülüğü

Satış sonrası hizmet, ürünün kalite güvencesi ve bu tür ürünleri üretenlerin güvenilirliği için temel ölçülerden sayılmaktadır. Bu yükümlülük Irak kanun koyucunun apaçık bir ifadeyle yasaya eklediği bir yükümlülüktür. Bu da onun ek korumaya önem vermesi ve garanti süresinden sonra da tüketici için daha etkin olmasındandır. Nitekim 6. maddenin 3. fıkrasında ifadesi yer almaktadır: “*Tüketici, üretici ile yapılan anlaşmaya göre satıştan sonra da gerekli hizmetleri alabilmesi gerekir*”. Bu madde; ürünle ilgilenmek için hayati araçları sağlamak, tekniker ve uzman işçileri bulundurmamak, ürünü korumak ve tamir etmek maksadıyla ilgili ürünlerin yedek parçalarını sağlamakla üreticinin tüketici için satıştan sonra da hizmet vermeye bağlı kalması üzerinde yoğunlaşıyor. Öyle ki bu madde tüketicinin kullandığı üründen umulan yararı sağlamasını gerçekleştirecektir. Bunlar tamir, koruma ve ilgilenme gibi hizmet türlerini kapsıyor¹⁹⁶.

¹⁹⁴عمار (AMMÂR), Muntecati el Mu'ayyibe, s. 83. شعباني (ŞA'BÂNÎ), s. 92.

¹⁹⁵مجلة الوقائع العراقية العدد 4409, 27/ 06/ 2016. Meceletu'l-Vakâi' el 'Iraqiyye, S. 4409, 27/ 06/ 2016.

¹⁹⁶شعباني (ŞA'BÂNÎ), s. 70.

Ancak kanun koyucunun tüketiciye önem vermesi ve ürünün alınma amacına uygun bir şekilde tam yararlanmaya imkân veren ayrıcalıklar vermesine rağmen diğer taraftan yasa metnini genel olarak düzenlemiştir. Çünkü üreticinin sunması gereken hizmet türlerini açıklamamıştır. Üreticiyle tüketici arasında yapılan anlaşmaya bu hizmetleri belirleme özgürlüğünü vermiştir. Bu da toplum içinde hızlı bir şekilde meydana gelen teknolojik ve yeni endüstriyel gelişmelere ayak uydurmak ve üretici ile tüketici arasında eşitlik ilkesini gerçekleştirmek içindir.

III. Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Yükümlülüklerinin Karşılaştırılması

Türk ve Irak kanun koyucunun her biri kanun metinleri koymuştur. Bu metinlerde, üreticiye bir takım yükümlülükler yüklemişlerdir. Bu yükümlülüklerin bir kısmı birbirine benziyor. Bir kısmı da birbirinden farklıdır. Birbirine benzeyenler şunlardır. Üreticinin ürünün tüm standartlarını ve özellikle tehlikeli olan ürünlerin kullanım şekliyle ilgili açıklamaları yapmalıdır. Ülkenin resmi dilini esas alarak apaçık ve anlaşılır bir dille fiyat listeleriyle ilgili etiketleri koymalıdır. Aynı şekilde üretici; garanti belgesi yazarak ürünün, istenen şekilde yararlanmayı engelleyen her türlü kusur veya eksikliğin olmadığını garanti altına almalıdır.

Her iki kanun arasındaki farklı yönlerin ise şunlar olduğu görülmektedir: Türk kanun koyucu, üreticiye yasal olarak garanti yükümlüğünü yüklemiştir. Ona aykırı davranmak yasaktır. Ürünün garanti süresini en az iki yıl yapmıştır. Garanti süresi üreticinin ürünü tüketiciye teslim etme tarihinden itibaren başlar. Aynı şekilde kanun, üründe kusur ortaya çıktığı zaman garanti üzerinden anlaşma yapma özgürlüğünü kişilere vermiştir. Yani aynı şekilde onu iradeye dayalı garanti yapmıştır. Irak kanun koyucu ise Türk kanun koyucudan farklı olarak ihtiyari garantiye yer vermemiş, sadece zorunlu garantiyi ele almış ve garanti süresini üretici ile tüketici arasında yapılacak anlaşma ile belirleneceğini düzenlemiş, bu garantinin süresini de belirlememiştir. Irak kanun koyucu ayrıca üreticinin yerel ve uluslararası standart ölçülerine göre ürünü üretme zorunluluğunu getirmiştir. Türk kanun koyucu, bu yükümlülüğe Tüketici kanunu'nda değil de bir (Türk Standartlar Enstitüsü Kanunu) ile ilgili kanunda değinmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜRETİCİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

Toplumdaki davaların en önemli konularından birisi sorumluluk kişilerin sorumluluklarını belirleme konusudur. Bu sorumluluk ikiye ayrılır: Sözleşme sorumluluğu ve haksız fiil sorumluluğu. Sözleşme sorumluluğu, sözleşmeye aykırı davranılması sonucu ortaya çıkar. İkincisi ise, başkaları için zararlı veya hukuka aykırı bir faaliyet ile hukuki yükümlülüğün ihlalinde ortaya çıkar. Dolayısıyla sorumluluğun büyük önemi vardır. Dolayısıyla üreticinin sorumluluğu belirlenmeden, tüketiciyi sorumlu tutması ve ürettiği ayıplı maldan dolayı gördüğü zararı tazmin istemi mümkün olmaz.

Bundan dolayı burada, hem Türk Hukuku hem de Irak Hukukunda üreticinin hukuki sorumluluğunu ve bu başlık altına giren diğer konuları ele alınmaktadır.

§ 7. SORUMLULUK KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

Hukuk sisteminin en önemli unsurlarından birisi olması hasebiyle önce sorumluluk kavramını açıklandı, sonra da Türk ve Irak Hukukunda sözleşmeden kaynaklanan sorumluluk ve haksız fiil sorumluluğundan söz edildi.

I. Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Çeşitleri

A. Sorumluluk Kavramı

Genel olarak sorumluluk, bir kimsenin, kendine karşı veya bir başkasına karşı yapmakla yükümlü olduğu şeyleri yapma zorunluluğuna sorumluluk denir¹⁹⁷. Örneğin, borçlu olan kişinin, edimin ifası için alacaklıya karşı malvarlığıyla sorumlu olması, gerçek ve teknik anlamda sorumluluk olarak kabul edilir. Şunu da unutmamak gerekir ki, sorumluluk kavramı, teknik (gerçek) anlamda sorumluluğa ek olarak, diğer bazı

¹⁹⁷ YILMAZ, Halil, Türk Hukukunda Yapı Denetim Kuruluşlarının Hukuksal Sorumluluğu, Ankara 2008, s. 19. NOMER, Haluk N., Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 14. Baskı, İstanbul 2015, s. 27.

anlamlarda da kullanılmaktadır. Bu anlamların başında herhangi bir zararı tazmin yükümlülüğü gelir¹⁹⁸. Bu yüzden, birçok yerde borç kavramı ile sorumluluk kavramının birlikte kullanıldığını görülür¹⁹⁹. Borç ilişkisini diğer sosyal ilişkilerden ayırdeden en önemli nitelik, borç ilişkisinin sorumluluk getirmesidir²⁰⁰. Borçlu, borç ilişkisinin gerçek bir sonucu olarak borcunu ödemekle yükümlüdür. O, bu yükümlülüğünü yerine getirdiği takdirde herhangi bir sorun çıkmaz. Buna karşılık, aykırı davranıp borcunu hiç veya gereği gibi ödemezse alacaklıya karşı sorumlu kabul edilir²⁰¹. Burada sorumluluk kavramının iki anlama geldiği ortaya çıkar. Çünkü sorumluluk kavramı ile iki durum kastedilmektedir.

Birincisi: Borçlunun alacaklıya karşı neyi ile sorumlu olduğunu gösteren yani borcunu ödemediğinde bunu ne ile ödeyeceğini belirten “...ile sorumluluk” kavramıdır²⁰². “...ile sorumluluk”, borcun ödenmemesi halinde borçlu olan kişinin malvarlığına başvurularak zorla yerine getirilmesi imkanıdır²⁰³. Bu anlamda sorumluluk borcun müeyyidesidir.

İkincisi ise; borçlu olan kişinin neden sorumlu tutulduğunu gösteren “...den sorumluluk” kavramıdır²⁰⁴. “...den sorumluluk”, kişinin daha önceden üstlendiği bir borca veya genel davranış kuralına aykırı davranışı sebebiyle doğan zararı tazmin etme yükümlülüğü anlamındadır²⁰⁵. Sorumluluk, borcun kaynağı ile ilgilidir. İki türüdür: Akdi ve akit dışı sorumluluk.

¹⁹⁸ EREN, Fikret, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 21. Baskı, Ankara 2017. s.83. AKINCI, Şahin, Borçlar Hukuku Bilgisi, 9. Baskı, Konya 2015, s. 42.

¹⁹⁹ ANTALYA, Gökhan, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, C 1, İstanbul 2015, s. 65.

²⁰⁰ KILIÇOĞLU, Ahmet M, Borçlar Hukuku, 19. Baskı , Ankara 2015. s. 32.

²⁰¹ AYAN, Mehmet, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 11. Baskı, Ankara 2016, s. 94 .

²⁰² YILDIRIM, s 29.

²⁰³ OĞUZMAN, M. Kemal/ ÖZ, M. Turgut, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 12. Baskı, C. II, İstanbul 2014, s. 16.

²⁰⁴ AVCI, Pınar, Üreticinin Sorumluluğu Kavramı Işığında İlaç Üreticisinin Hukuki Sorumluluğu, Erzurum 2011, s. 4.

²⁰⁵ ANTALYA, s. 65.

Öte yandan sorumluluk kavramı bunun dışında başka anlamlarda da kullanılmaktadır. Geniş anlamda sorumluluk ve dar anlamda sorumluluk hukuku, en yaygın kullanılan şekillerdendir. Bunlardan “geniş anlamda sorumluluk” ise hem sözleşmeye dahil olan sorumluluğu, hem de sözleşme dışı sorumluluğu kapsamaktadır. Buna karşılık, dar anlamda sorumluluk; sadece sözleşme dışı sorumluluğu ve sözleşme dışında kalan durumlardan meydana gelen zararın giderilmesini düzenleyen kurallardan ve yükümlülüklerden oluşmaktadır²⁰⁶.

Aşağıdaki sırasıyla sorumluluk çeşitleri olarak, akdî sorumluluk ve akit (sözleşme) dışı sorumluluk konuları ele alınmıştır.

B. Sorumluluk Çeşitleri

1. Akdî (Sözleşmeye Dayalı) Sorumluluk

Sözleşmeye dayalı sorumluluktan söz edilebilmesi için, her şeyden önce, taraflar arasında bir sözleşme ilişkisinin bulunması ve bir tarafın bu ilişkiden kaynaklanan borcunu hiç veya gereği gibi ödemiş olması gerekmektedir²⁰⁷.

Bunun yanı sıra, özel yükümlülükler getiren kurallar, belli kisileri bağlayan, hukuki işlemlerden veya kanundan doğmakta, alacaklı ve borçlu arasında sözkonusu olmaktadır. Söz konusu olan bu tür bir yükümlülüğe aykırı davranış sonucunda, borçlunun alacaklıya vermiş olduğu zararı karşılama yükümlülüğüne sözleşme sorumluluğu adı verilmektedir²⁰⁸. Sözleşmesel sorumluluk olarak da adlandırılabilen bu sorumluluk, bütün borçların ödenmemesi hallerinde söz konusu olacaktır²⁰⁹.

²⁰⁶ **EREN**, Genel Hükümler, s. 509. **CANPOLAT**, Önder, Üretici ve Sorumluluğu, ABD, S. 2, 2013, s. 377.

²⁰⁷ **AVCI**, s. 6. **REİSOĞLU**, Safa, Türk Borçlar Hukuku, 25. Baskı, İstanbul 2014, s.162.

²⁰⁸ **TİRYAKİ**, Ayıp, s. 90-91.

²⁰⁹ **BEKTAŞ**, Sezercan, Sözleşmelerden Doğan Tazminat Davalarında Milletlerarası Yetki, TBB Dergisi, S. 74, 2008, s. 243.

2. Akit Dışı Sorumluluk

Bu sorumluluk, belirli bir hukuki ilişkiye bağlı değildir. Mevcut bir hukuki ilişkiyle bağlantısı olmaksızın, kanunun izin veya onay vermediği bir eylem veya olay neticesi bir kimsenin uğramış olduğu zararı, zarara sebep olan kişinin karşılamakla yükümlü olmasına geniş anlamda akit dışı sorumluluk denir ²¹⁰. Bunun en önemlisi haksız fiil sorumluluğudur. Ancak haksız fiil sorumluluk halleri de vardır.

Bu tür bir haksız fiil sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için, zarar doğuran fiili veya olayı işleyen kişinin yani zarar verenin (failin) kusurunun bulunması da gerekli olduğundan, bu sorumluluğa aynı zamanda kusura dayanan sorumluluk da denilebilir ²¹¹. Haksız fiil sorumluluğu, ilke olarak failin (zarar verenin) kusurlu olmasına bağlı bir sorumluluktur. Ancak, bunun yanında kusurun aranmadığı sorumluluk türü de vardır ki, ona da herhangi bir kusura dayanmayan sorumluluk veya kusursuz sorumluluk denir ²¹².

Hukuk sisteminin kınadığı veya hoş görmediği bir davranışla, yani kendi kusuru ile bir başkasına zarar veren kişi dışında, kusurlu olmayan veya zarar gören kişi ile arasında bir sözleşme olmayan kişi de bazı hâllerde kanundan dolayı verdiği zarardan sorumlu kabul edilir ²¹³.

Bunu göre, akit dışı sorumluluk, kusurlu sorumluluk ve kusursuz sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılır:

²¹⁰ NÖMER, s.96.

²¹¹ AKINTÜRK, Turgut, Borçlar Hukuku, 12. Baskı, İstanbul 2006, s. 78.

²¹² OĞUZMAN/ ÖZ, s. 11. AKINTÜRK, Borçlar, s. 78.

²¹³ AKINCI, Borçlar, s. 151. AVCI, s. 5.

a. Kusurlu Sorumluluk

Kusur, kusurlu sorumlulukta ana unsur olarak kabul edilir²¹⁴.

Burada ortaya çıkan sorumluluk, zarar veren kişinin kusurlu davranmasından kaynaklanmaktadır. Sorumluluğun doğması için hukuka aykırı bir eylem, zarar, hukuka aykırılık ve zararlar davranış arasında bir illiyet bağı yanı sıra mutlaka zarar verenin davranışının kusurlu olması gerekmektedir²¹⁵.

Kusur sorumluluğu olarak adlandırılan sorumluluk, bir kişinin kusurlu bir davranışıyla başka bir kimseye verdiği zararın giderilmesini (tazminini) ele alır. “Kusur”, sorumluluğun vazgeçilmez şartıdır²¹⁶. Buna karşılık, failin kusuru yoksa meydana gelen zarardan sorumluluğu da yok demektir. Bu durumda zararın tazmininin istenememesi şeklinde olumsuz bir sonuç ortaya çıkar²¹⁷.

b. Kusursuz Sorumluluk

Sorumluluk süreç olarak önemli gelişme ve değişimlere uğramış, gelişen sosyal hukuk algısının bir sonucu olarak kusursuz sorumluluk dönemine dönüşmüştür.²¹⁸ Çünkü yaşadığımız bu hızlı ve karmaşık teknik süreç kusur sorumluluğunun rolünü son derece azaltmış, kusursuz sorumluluğu gerekli hâle getirmiştir²¹⁹. Bu sebeple, kusursuz sorumluluk durumlarında haksız fiil sorumluluğu için aranan kusur unsuru aranmaz²²⁰. Fiili yapan kişi, bu fiili yaparken herhangi bir kusuru bulunmasa bile, haksız fiilin diğer şartları bulunmak kaydıyla ortaya çıkan zararlardan sorumlu tutulabilir. Yani, burada sorumluluk şartı, hukuka aykırı fiil, zarar ve illiyet bağı şartıdır²²¹. Kusursuz sorumluluk

²¹⁴ EREN, Genel Hükümler, s. 538.

²¹⁵ TİRYAKİ, Ayp, s. 91.

²¹⁶ EREN, Genel Hükümler, s.538. REİSOĞLU, s. 171.

²¹⁷ AYAN, s.250. TİRYAKİ, Ayp, s.91.

²¹⁸ CANPOLAT, s.379.

²¹⁹ ANTALYA, s. 417.

²²⁰ YILDIRIM, s.189.

²²¹ AYAN, s.28. KILIÇOĞLU, s.325.

esasında zarara sebep olma düşüncesine dayanır²²². Böylece kusursuz sorumluluk durumlarında, kişi ya başka kişilerin eylemleri (istihdam ettiği ya da yönetimi altındaki kişiler gibi) veya sahip olduğu bazı varlıklar (bina veya inşa eseri, hayvan, motorlu araç vb.) nedeniyle sorumlu tutulur²²³.

II. Irak Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Çeşitleri

A. Sorumluluk Kavramı

Sorumluluk, Irak kanun koyucunun büyük önem verdiği önemli konulardan biri sayılmaktadır. Sorumluluk, genel olarak failin sorguya çekilmesini gerektiren zararlı bir eylemin varlığını zorunlu kılmaktadır²²⁴.

Hukuki sorumluluk ise başkasının zararına sebep olan bir eylemi işleyen kişinin durumudur. Bu eylemden dolayı o kişinin hukuki olarak soruşturulması gerekmektedir. Bu sorumlulukta kişinin yaptığı harici bir davranış olması ve bunun sonucunda toplum ya da bireylerden birine zarar verilmesi ya da bu tür bir zararın gerçekleşme tehlikesinin olması gerekir²²⁵.

Bu sorumluluk sadece bir tane değildir. Bireyler arasında yükümlülük kaynağının farklı olmasıyla değişkenlik arz etmektedir. Onun kaynağı sözleşme yükümlülüğünü ihlal etmekse o akdî sorumluluk olur. Ama onun kaynağı hukuki olup başkasına zarar vermeme yükümlülüğünü ihlal etmekse o, akit dışı sorumluluk olur²²⁶.

²²² CANPOLAT, s. 379.

²²³ KILIÇOĞLU, s.325.

²²⁴ 2000, 5. EL DİNÂSÛRÎ, الطبعة الثانية, المسؤولية المدنية في ضوء الفقه والقضاء, عز الدين, الشواربي/ عبد الحميد, الدناصوري 'İzzeddin / EL ŞEVÂRİBÎ, Abdulhamîd, el Mes'ûliyye el Medeniyye fi dav'I el fiqh ve el Qadâ, 2. Baskı , 2000, s. 5.

²²⁵ 1988, s. 2-3. بيروت -لبنان , الطبعة الخامسة ,المجلد 2 ,الوافي في شرح القانون المدني- الالتزامات ,سليمان, مرقس MARQAS, Süleymân, el-Vâfi fi Şerhi el Qânûni el Medenî, el-İltizâmat, C. 2, 5. Baskı, Beyrut-Lübnan 1988, s. 2-3.

²²⁶ 1952, s. 738. بيروت- لبنان , الجزء الاول ,الوسيط في شرح القانون المدني الجديد- مصادر الالتزام ,عبد الرزاق احمد, السنهوري EL SENHÛRÎ, Abdulrezzâq Ahmed,el Vasît fi Şerhi el Qânûni el Medeniyyi el Cedîd- Masâdiru el İltizâm, C. 1, Beyrut, Lübnan 1952, s. 738.

Buna binaen akdî ve akit dışı ve kusur sorumlulukların her birin aşağıda incelenmiştir.

B. Sorumluluk Çeşitleri

1. Akdî (Sözleşmeye Dayalı) Sorumluluk

Bireyler arasındaki tüm yükümlülüklerin temeli sözleşmedir. Bundan kaynaklanan sorumluluğa ise sözleşme sorumluluğu denir.

Sözleşme sorumluluğundan maksat sözleşme yükümlülüğünü ihlal etmekten kaynaklanan cezadır. Sözleşme, sözleşmeyi yapan tarafların kanunu olduğundan bu ilişkinin içeriğine saygı gösterilmesi gerekir. Herhangi bir ihlal, buna sebep olan tarafın sorumlu olmasını gerektiriyor ²²⁷.

2. Akit Dışı Sorumluluk

Akit dışı sorumluluk, kanunun çizdiği sınırlar içinde kişinin kendisinin yahut eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin veya hakimiyeti altındaki şeylerin verdiği zararı tazmin etme yükümlülüğüdür.

Kişiler kendi davranışlarından kaynaklanan zararlardan sorumlu oldukları gibi bazen başkasının davranışından da sorumlu olabilirler. Meselâ, babanın sorumluluğu altında bulunan çocuklarının zararlarından sorumlu olması gibi ²²⁸.

§ 8. ÜRETİCİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

I. Türk Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunun Hukuki Niteliği

Üreticinin sorumluluğu adı verilen bu kavram, üreticinin, piyasaya sürdüğü malın ayıplı olmasından kaynaklanan zararlardan dolayı harcama yükümlülüğünü ifade eder.

²²⁷ الرباط، الطبعة الثالثة، مصادر الالتزام- المسؤولية المدنية، عبد القادر، العرعاري، 2011، s. 14. **EL AR'ÂRÎ**, Abdulqâdir, Masâdiru el İltizâmât-el Mes'ûliyyetu el Medeniyyetu, 3. Baskı, Ribat 2011, s. 14.

²²⁸ بغداد، الجزء الاول، الوجيز في نظرية الالتزام في القانون المدني العراقي، محمد طه، البشير / عبد المجيد، البكري / محمد، الحكيم 1980، s. 198. **EL HAKÎM**, Abdulmecîd / **EL BEKRÎ**, Abdulbâqî / **EL BEŞÎR**, Muhammed Tâhâ, el Vecîzu fi Nazariyyeti el İltizâmî fi'l-Qânûni el Medenî el Iraqîyyi), C. 1, Bağdat 1980, s. 198. الشواربي / الدناصوري (**EL DÎNÂSÛRÎ** / **EL ŞEVÂRÎBÎ**), s. 91, 260.

Üreticinin sorumluluğunda, sorumluluğu gerektiren temel unsurlar, piyasaya sürülen ürünün hatalı olması ve üründeki hatanın ölüm, yaralanma veya eşyanın hasara uğraması şeklinde zarara neden olmasıdır²²⁹.

Üreticinin sorumluluğu kavramı ile kişilerin edimle ilgili menfaatleri dışında, kişi varlığı ve malvarlığı değerlerinin korunması hedeflenmektedir. Bir sözleşme ile bağlantısı olmadan üreticinin, ayıplı malın veya hizmetin verdiği zararlardan dolayı sorumluluğu incelenecektir²³⁰.

TKHK'da ve TBK'da, hem ayıplı mallarla ilgili hem de ayıplı hizmetler sebebiyle uğranılan zararlar hakkında üreticinin sorumluluğunu öngören açık düzenlemeler yapılmamıştır.

Bu düzenlemelerin birisinde “ayıplı malın neden olduğu zarar yönetmelikte” üreticinin sorumluluğuna işaret etmektedir. “*Ayıplı bir malın, bir kişinin ölümüne veya yaralanmasına veya bir malın zarar görmesine sebep olması halinde imalatçı/üretici doğan zararı, kusuru aranmaksızın tazmin etmekle yükümlüdür*”. (m. 6).

Bu durumda, üreticinin sorumluluğu, üründeki ayıbın neden olduğu ölüm veya yaralanma sonucu doğan zararlar yanında mala verilen hasarlar, kusursuz sorumluluğu ifade etmektedir²³¹.

II. Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunun Hukuki Niteliği

Tüketici, temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir malı veya hizmeti satın alır. Satın aldığı bu mal veya hizmet tüketiciye zarar verebilir. Bu durumda, üretici

²²⁹ HAVUTÇU, s. 21. KAHVECİ, s. 61-62. ÇAĞLAYAN, Hasan Can, Ayıplı Hizmetten Doğan Sorumluluk ve Seçimlik Haklar, s. 16, www.dergi.uyusmazlik.gov (Erişim Tarihi: 05.09.2017). GÜNERGÖK, Özcan, Üreticinin Sorumluluğu Çerçevesinde Üreticinin Ürün Gözleme Yükümlülüğü EÜHFD, C. XII, S. 3-4, 2008, s. 314.

²³⁰ CANPOLAT, s. 383. TİRYAKİ, Ayıp, 101. ŞAHİNİZ, Salih, Tacirler Arası Ticari Satımlarda Satıcının Ayıplı İfadan (Ayıplı Mal Tesliminden) Sorumluluğu, Ankara 2008, s. 181.

²³¹ TİRYAKİ, Ayıp, s. 96. KARAMAN, Tuba Akçura, Üreticinin Ayıplı Ürününün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyle Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu, İstanbul 2008, s.81. ÜSTÜN, s. 48.

sorumluluk altına girer. Üreticinin sorumluluğu, piyasaya doğrudan ayıplı mal sürdüğü veya tüketim için sunduğu zaman başlar²³².

Bu sorumluluk, tüketicinin üretici ile ilişkisinin durumuna göre belirlenir. Örneğin, üretici ile alıcı arasında sözleşme yapılmışsa, bu durumda üretici ile satıcı aynı sorumluluğu taşır ve tüketicisiye vermiş olduğu ayıplı malda sözleşmede belirtilen şartları ihlal ettiğinden dolayı sözleşmeyi ihlal sorumluluğu ortaya çıkar²³³. Öte yandan, tüketicisi, üretici ile tüketicisi arasında doğrudan yapılmış herhangi bir sözleşme olmaksızın bir malın veya hizmetin ayıplı olmasından zarar görebilir. Bu durumda ayıplı mal üretme sorumluluğu taşımaktadır²³⁴.

Irak Hukuku, üretici ve satıcının aynı sorumluluğu taşıdığı bu tür bir sorumluluğu ne Tüketicisiyi Koruma kanununda ne de Medeni Kanunda düzenleme yoluna gitmiştir.

III. Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunun Hukuki Niteliği Karşılaştırılması

Türk kanun koyucu, ayıplı mal veya hizmetten kaynaklanan üretici sorumluluğunu, ne Borçlar Kanununda ne de Tüketicisiyi Koruma Kanununda düzenlememiş, “ayıplı malın neden olduğu zarar” yönetmeliğinde düzenlemiş, haksız fiil (kusursuz) sorumluluğu olarak değerlendirmiştir. Irak Kanun Koyucu ise, bir karar ile bu sorumluluğu ne Tüketicisiyi Koruma Kanununda ne de Medeni Kanunda düzenleme yoluna gitmiştir.

Irak Kanun koyucuyu çıkaracağı özel bir kanun ile, üreticinin, ürettiği veya piyasaya sürdüğü ayıplı mal veya hizmetten doğan ve tüketicisiye zarar veren sorumluluğunu belirlemesi gerekir. Bu kanunun, tüketicisiye zarar veren her türlü ayıplı mal ve hizmeti içerecek şekilde kapsamlı bir olması, satılndaki gizli veya açık, önemli

²³² El Cuneydî, ‘Âmir Muhammed, el Mes’ûliyye el Medeniyye ‘an Adrâri el Muntecâti el Sınaiyyeti el Mu’ayyebet, Filistin, 2010, s. 32. Bin Şu’âah (Bin Şu’âah), s. 17.

²³³ (CAR’ÛD) جردود (Bin Şu’âah), s. 17. s. 139.

²³⁴ Sâsî, Mebrûk, el Himâye el Cinâiyye li’l-Mustehlik, el-Cezâir, 2011, s. 88. Sâsî, Mebrûk, el Himâye el Cinâiyye li’l-Mustehlik, el-Cezâir, 2011, s. 88. (İMAN), s. 25.

veya önemsiz, hukuki veya ekonomik ayıpları ele alması gerekir. Öte yandan, tüketiciyi korumaya yönelik düzenlenecek maddelerin, sadece tüketiciyi değil aynı şekilde zarar gören tüketici yakınlarını da içermesi gerekir.

§ 9. ÜRETİCİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI

Üreticinin hukukî sorumluluğunun gerçekleşebilmesi için, ürün veya hizmette ayıp bulunması, zarar bulunması gibi gerekli şartların oluşması gerekir. Öte yandan ayıp ile zarar arasında illiyet bağının bulunması gerekir. Aşağıdaki Türk ve Irak Kanununda bu şartlara ele alındı.

I. Türk Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğunun Şartları

A. Mal veya Hizmetin Ayıplı Olması

Ayıp kavramı, başlangıçta bu mal veya hizmet kavramının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü tüketicinin mallardan ya da hizmetlerden tümüyle yararlanmasını engellemek ayıplı olmasından kaynaklanmaktadır.

1. Mal veya Hizmet Kavramı

Malın tanımı; genel olarak, kişilerin ihtiyaçlarını gideren ve bu nedenle de kişilere yararı dokunduğu kabul edilen şeylere denir. Kanuni açıdan mal ise, haklara konu olabilecek her şeyi ifade eder²³⁵. Bir başka tanıma göre mal, fiziksel anlamda, elle tutulabilen, gözle görülebilen veya diğer bir duyu organı ile varlığı hissedilebilen, boşlukta yer işgal eden maddi bir şeydir²³⁶.

TKHK'nın kapsamında, mal tanımını belirleyen 3. maddesinin (h) bendi uyarınca, Mal “*Alışverişe konu olan; taşınır eşya, konut veya tatil amaçlı taşınmaz mallar ile elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri her türlü gayri maddi malları*” ifade eder. Keza, benzer bir tanım da, ilgili AMNOZSHY’te yer almaktadır (md. 4/c).

²³⁵ AKINTÜRK, Turgut, Eşya Hukuku, İstanbul 2009, s. 25.

²³⁶ ÜNAL, Mehmet/ BAŞPINAR, Veysel, Şekli Eşya Hukuku, 7. Baskı , Ankara 2015, s. 14.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, her türlü taşınır mal, kanun kapsamına girmektedir²³⁷. Alışverişe konu olabilen eşya, kamu malları dışındaki eşyadır. Bununla beraber, alışveriş konusu olup olmama ile bir malın özel ya da kamusal niteliği arasında zorunlu bir bağlantı da bulunmamaktadır. Nitekim, hukuk sisteminin alışverişini ve kullanımını yasakladığı veya sınırladığı silah, uyuşturucu madde gibi şeyler mal kabul edilmez²³⁸.

Taşınır eşya kavramına menkul kıymetler girmez; dolayısıyla menkul kıymetlerle ilgili sözleşmelere taraf olan kişiler tüketici olarak kabul edilemeyeceği gibi bu sözleşmeler TKHK'nin kapsamı dışında kalır²³⁹. Bununla TKHK'nin kapsadığı mallar, her türlü taşınmaz malı değil, sadece konut ve tatil amaçlı taşınmaz malları içerir²⁴⁰.

Burada konut ve tatil amaçlı taşınmaz ifadesinden, kişilerin kişisel kullanımları amacıyla edindikleri, kullandıkları veya yararlandıkları taşınmazlar kastedilir. Ticari veya mesleki amaçlı taşınmazlar, TKHK çerçevesinde mal kapsamına dahil edilmez. Örneğin dükkanlar, oteller, ticari amaçlı olarak satın alınan konutlar (lojman veya misafirhane yapmak amacıyla) kanun kapsamına girmemektedir. Bu durumda, konut ve tatil amaçlı taşınmazlarla ilgili olarak alınan krediler de kanun kapsamına girmektedir²⁴¹.

Burada yapılan tanımda açıkça belirtildiği üzere, diğer bir mal türü, gayri maddi mallardır²⁴². Bunlar, elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü vb'dir. Buna göre, bilgisayar programları, CD, DVD, (taşınır) disk, hafıza kartı, disket vb. ses ve kayıt içeren araçlar TKHK kapsamında mal niteliği taşımaktadır²⁴³.

²³⁷ ASLAN, s. 8.

²³⁸ TİRYAKİ, Betül, Avrupa Konseyi'nin 25.7.1985 Tarihli Direktifi'ne Göre Üreticinin Sorumluluğunun Şartları ve Tüketicinin Korunması Mevzuatı İle Mukayesesi, AÜHFD, C.55 S. 2, 2006 , s. 234.

²³⁹ ASLAN, s. 9.

²⁴⁰ KAHVECİ, s.87. ÇAĞLAYAN, s. 355, TİRYAKİ, Ayıp, s. 46.

²⁴¹ ASLAN, s. 9.

²⁴² KARA, s. 126.

²⁴³ GÜMÜŞ, s. 28-29. KIRCA, Çiğdem, Ürün Sorumluluğu, Ankara 2007, s. 196. ERLÜLE, Fulya, Yapımcının Sorumluluğu, MÜHF- HAD, C. 14, S. 4, 2008, s. 315.

Hizmet kavramına gelince: TKHK’da hizmet kavramı da çok geniş tanımlanmıştır. Hizmet, “*bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusunu*” oluşturur. (m. 3/d).

Bu tanımda ifade edilen hizmetten kastedilen, hizmet sözleşmesine konu olan hizmetler değil, bunun dışında kalan, sadece bedeni veya fikri emeğe dayalı çalışmalardır. Dolayısıyla hizmet, mal sağlama dışında olan her türlü faaliyete denir²⁴⁴. Bu yüzden değer üretiminde başlıca rol, mala değil hizmete aittir. İnsan emeği üretimde en önemli faktörü oluşturur²⁴⁵. Buna göre hizmet bedeni (inşaatta çalışma vb.) emeğe dayanabileceği gibi fikri emeğe (plan proje çizilmesi vb.) de dayanabilir. Böylece sadece fikri veya bedeni emeğe dayanan bir hizmet başlı başına bir hizmet sayılabileceği gibi, bunların ikisinin karışımı olan yani hem bedeni hem fikri içerikli (mesela önce planın çizilmesi sonra işin yapılması gibi) faaliyetler de hizmet kabul edilir²⁴⁶. Dolayısıyla bütün hizmet çeşitlerindeki ayıptan dolayı sorumluluğu, üreticinin sorumluluğuyla aynı mantık çerçevesinde düzenlemek gerekir²⁴⁷. Böylece, kişiler, daha iyi teknolojiyle üretilen mallar ve hizmetler sebebiyle, ellerindeki eski teknoloji ile üretilmiş malların ve hizmetlerin ayıplı hale geldiğini ileri süremezler²⁴⁸.

2. Ayıp Kavramı ve Çeşitleri

a. Ayıp Kavramı

TKHK açısından ayıplı mal kavramına bakacak olursak, “*ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda, internet portalında ya da reklam ve ilanlarında yer alan özelliklerinden bir veya birden fazlasını taşımayan*”. (m. 8/2) şeklinde tanımlanır.

²⁴⁴ TİRYAKİ, Ayıp , s. 30.

²⁴⁵ KÖSE, Nida, Türk Hukukunda Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Korunması, İstanbul 2000, s. 11. ÇAĞLAYAN, s. 354.

²⁴⁶ KÖSE, s.11.

²⁴⁷ ARBEK, Ömer, Ayıplı Mal veya Hizmet Sebebiyle Tüketicinin Uğradığı Zararlardan Sorumluluk, HESBAİD, S. 44, 2005, s. 31.

²⁴⁸ ÇINAR, s. 38.

Ayıp kavramı TKHK, da geniş olarak ele alınmıştır. Kanuna göre, malın sahip olduğu bildirilen özelliklerden herhangi birisi eksik ise mal ayıplı kabul edilir. Yargıtay bir kararında²⁴⁹ “ *Davacı, davaya konu mobilyalarda yamulmalar olması sebebiyle ayıplı olduğunu iddia etmiş, mahkemece ürünlerin ayıplı olduğu gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir*” diyerek bunu onaylamıştır. Malın ambalajında, etiketinde, tanıtma ve kullanma kılavuzunda, internet portalında veya reklam ve ilanlarında üreticinin herkese bildirdiği özelliklerin bulunmaması ayıp olarak kabul edilmektedir²⁵⁰. Bunun aksine, AMNOZSHY’te ise, ayıp kavramı daha dar olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, malın piyasaya sunum şekli, mantıklı kullanım şekli ve piyasaya sürüldüğü an ve benzeri diğer hususlar göz önünde bulundurularak, bir kimsenin o maldan haklı olarak bekleyebileceği güvenliği sağlamayan mal ayıplı kabul edilir. (m. 5/I)²⁵¹.

Ayıp kavramı, çok eski bir hukuk terimidir. İlk medeni kanun Mecelle de ayıp, “*erbabı nezdinde malın değerine noksanlık getiren kusur*” (Mecelle m. 338.) şeklinde tarif edilir .

Ayıp normal bir nitelik değildir. Dolayısıyla diğer normal niteliklerden ayrı tutulmalıdır. Genel olarak ayıp kavramının, çeşitli tanımları bulunmaktadır²⁵². Ayıp, bir malın eksiklik, bozukluk gibi hukuksal, maddi veya ekonomik herhangi bir nedenden dolayı, o malın değerinin veya ondan beklenen yararın, tamamen ortadan kalkması veya önemli ölçüde azalması durumu, diye tanımlanabilir²⁵³. Bir başka deyişle, tüketicinin o maldan tümüyle ya da kısmen gerektiği gibi yararlanmasını engelleyen eksiklik ve ya aksaklık ayıp kavramını oluşturur²⁵⁴.

²⁴⁹ HGK, 9.5.2011, 2011/ 13-1340 E, 2011/7381 K, www.kazancı.com

²⁵⁰ **ŞAHİN**, Turan/ **KİZİR**, Mahmut, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Genel Esaslar, Haksız Şartlar ile Ayıplı Mal ve Hizmetler Konusunda Getirdiği Yenilik ve Değişiklikler, TAHD, C. 9, S. 89, 2014, s. 73. **ASLAN**, s. 76. **KARA**, s. 725.

²⁵¹ **ARBEK**, s. 33.

²⁵² **DOKUTAN**, s. 36.

²⁵³ **TAŞKIN**, s 16. **KAYA**, s. 65.

²⁵⁴ **ZEVKLİLER/ AYDOĞDU**, s. 104. **TURHAN**, s. 8. **KÖSE**, s. 18.

Öte yandan, nasıl ki ayıplar sınıflandırıldı ise, hizmetlerde de benzer bir ayıplı hizmet sınıflandırması yapılması gerekmektedir²⁵⁵.

TKHK'nun m. 13/2'ye bakılırsa, ayıplı hizmet kavramının da TKHK'da ayrıntılı olarak tanımlandığını görürüz. Bu tanıma göre, “*Hizmet sağlayıcısı tarafından bildirilen, internet portalında veya reklam ve ilanlarında yer alan özellikleri taşımayan ya da yararlanma amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan makul olarak beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler içeren hizmetler ayıplıdır.*” hizmetler de ayıplıdır. Bu tanımın kapsamı da, ayıplı hizmetin sebep olduğu zarardan sorumluluk bakımından son derece geniştir²⁵⁶. Ancak, hizmet sağlama amaçlı bir tüketim sözleşmesinde, hizmete ilişkin bir reklamdaki nitelik veya niteliği etkileyen bir nicelik durumunun ne zaman ayıplı hizmet kapsamında bir vaad konusu yapılabileceği hususu tam açık değildir. Oysa ki, ayıplı mal satımlarında, reklamın bizzat satıcı tarafından yapılması (yani, ticari iletişim uzmanı bir reklamcı ya da mecra kuruluşuna tarafından yapılması halinde) bile, nitelik vaadine aykırılığa dayalı ayıptan sorumluluk söz konusudur²⁵⁷.

Kanun Koyucu tüketiciye yönelik internet portalı, reklam veya ilanla yapılan özellik bildiriminin, o hizmetin belirtilen özellikleri taşımamasının özellik vaadine dayalı bir ayıplı hizmet ifasına yol açacağını bir varsayım olarak kabul etmektedir²⁵⁸. Çünkü, bu güvenlik tehlikesinin de hizmet kavramının niteliğinden dolayı, her somut olay için özel olarak belirlenmesi zorunludur²⁵⁹.

²⁵⁵ **TİRYAKİ**, Ayıp, s. 53.

²⁵⁶ **ARBEBK**, s. 34.

²⁵⁷ **ÇINAR**, s. 40. **DEMİR**, Mehmet, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'nun Tüketim Sözleşmeleri İle İlgili Hükümlerinin Eleştirisi ve Çözüm Önerileri, Prof. Dr. Fikret Eren'e Armağan, Ankara 2006, s. 402- 403.

²⁵⁸ **GÜMÜŞ**, s. 132.

²⁵⁹ **ARBEBK**, s. 34.

b. Ayıp Çeşitleri

aa. Tasarım Ayıpları

Ayıpların çoğu imalat esnasında gereken özenin gösterilmemesinden kaynaklanmaktadır. Mallar bakımından tasarım ayıpları, imalatın ön safhasındaki bu özenin eksikliği ile ilgili bir durumdur. Her ne kadar mallar, kural olarak zamanın teknik veya bilimsel icaplarına göre üretiliyorsa da bazen farklı nedenlerle, gerekli teknik veya bilimsel veriler dikkate alınmamakta ve sonuç olarak da üretilen mallar zorunlu olan bazı standartları sağlamadığından dolayı ayıplı olabilmektedirler²⁶⁰. Örneğin, üretim kaçakları bu kapsamda değerlendirilir. Bu tür malların montajında, tasarımında ya da çiziminde bir eksiklik bulunuyorsa, bu eksiklik tüm üretimi ya da bir üretim serisini etkileyecektir²⁶¹. AMNOZSHY’te, malın teknik düzenlemesinin ayıba sebep olması halinde, üreticinin sorumlu olmayacağı açıkça ifade edilmiştir (m. 7/d).

Bu ayıplara, belli bir seri içindeki otomobillerin frenlerinin bozuk olması örnek verilebilir. Bazen de seri imalatta, bütün seri hatasız olmasına karşın, serinin içinde tek veya birkaç mal, her türlü özen ve denetime karşın hatalı ve ayıplı çıkabilir²⁶².

Söz konusu malların tasarımındaki düşünsel eksikliklere bağlı olarak ortaya çıkan üretim ayıpları, hizmetler bakımından da ayıplara sebebiyet verebilir. Hizmet faaliyetinin yerine getirilmesi öncesinde, hizmet veren, hizmet alıcısının ihtiyaçlarını en uygun şekilde karşılayacak çözümü üretme çabası içine girer. Hizmet verenin bu aşamada, hizmet alıcısının somut ihtiyacını karşılamak amacıyla, üçüncü kişilerin mal ve kişi varlığını korumak için mümkün olan en az tehlikelilik oranında ve en yüksek güvenliği sağlayacak şekilde tasarım yapmakla yükümlü olduğu unutulmamalıdır. Tasarım sırasında gerekli ve kendisinden makul olarak talep edilebilir önlemleri almaması halinde, bu durum hizmetler bakımından üretim ayıbı ortaya çıkarır²⁶³.

²⁶⁰ DOĞAN, s. 133. ARBEK, s. 36.

²⁶¹ GÜNERGÖK, s. 316. TİRYAKİ, Ayıp, s.38.

²⁶² ÇELİK, s. 676. ÖZEL, s. 128- 129.

²⁶³ TİRYAKİ, Ayıp, s.84.

bb. Fabrikasyon Ayıpları

Atölyelerde, üretim merkezlerinde veya fabrikalarda üretilen ürünler, genellikle, zamanın teknik ve bilimsel verilerine göre üretilen ve kural olarak da ayıpsız olmaları gereken ürünlerdir. Ancak üretim sürecinde, makine veya insan unsurlarının planlandığı gibi veya diğer bir ifadeyle, istenildiği gibi çalışmaması sonucunda, bazı malların ayıplı olması mümkün olabilmektedir²⁶⁴. Böyle ayıplı bir durum ortaya çıktığında yapılan seri üretimde bir seri bütünüyle hatalı çıkabilmektedir²⁶⁵.

Fabrikasyon ayıpları adı verilen bu ayıplar, genellikle üretimin fabrikasyon aşamasının veya hizmetin görülmesi aşamasının bilim ve tekniğin son durumuna göre organize edilmemesi nedeniyle ortaya çıkar. Bir ilacın etkin maddesini oluşturan kısmının eklenmeden üretilmesi bu tür ayıplara örnek olarak verilebilir²⁶⁶.

Fabrikasyon ayıpları, üretim ve kontrol aşamalarında organize eksikliği olması veya ayıplı organize edilmesi veya ayıplı malzemenin kullanılmış olmasından doğabileceği gibi, sorunsuz işleyen bir üretim sürecinde oluşan bir sapma ya da bu süreçte yer alan bir işçinin kusuru gibi sebeplerle de ortaya çıkabilir²⁶⁷.

cc. Talimat Ayıpları

Bir ürünü üreten kişi, tüketici yönünden tehlike gösterebilecek bir mâmul mal, araç ya da gerecin kullanılma biçimi konusunda gerekli açıklamalarda bulunmakla da yükümlüdür. Öte yandan, kullanım sırasında ya da daha önce veya daha sonra belirli önlemlerin alınması gerekmekte ise, bu yönlerin de, tüketiciye aynı biçimde açıklanması zorunlu kabul edilir²⁶⁸.

²⁶⁴ ARBEK, s. 37.

²⁶⁵ ÜSTÜN, s. 55.

²⁶⁶ TİRYAKİ, Üretici, s 240-241.

²⁶⁷ TİRYAKİ, Ayıp, s. 85.

²⁶⁸ KARAHASAN, Mustafa Reşit, Sorumluluk Hukuku- Kusura Dayanan Sözleşme Dışı Sorumluluk, İstanbul, 1995, s.219.

Genellikle bu aşamalarda tehlikeli bir durum arz etmeyen bir mal, tüketicinin malı nasıl kullanacağını bilmemesi sebebiyle bir tehlike yaratabilir. Bunun nedeni, tüketicinin karmaşık olan üretim mekanizmasını yeterince bilmemesi ve malın kullanımında ortaya çıkabilecek tehlikeleri önleyici bilgilerden yoksun olmasıdır²⁶⁹. Ürünün sunulması ifadesi ise, sadece üründeki gizli bozukluklar ile yeterli ve doğru olmayan talimat ve uyarıların değil, aynı zamanda ürünün kullanılmasıyla alakalı hiçbir talimat veya uyarı bulunmaması durumlarını da ifade etmektedir²⁷⁰.

Bazı kimyasal maddelere karşı hassas olan ciltlerde alerjiye sebep olan bir kremin kullanım klavuzunda bu konuda bir uyarı bulunmaması, bir böcek ilağının kullanımına ilişkin yeterince bilgi verilmemesi veya bir ilağın yan etkilerinden söz edilmemesi gibi durumlar bu alanda örnek teşkil eder²⁷¹. Ayrıca seri üretilen besinlerde (konserve, et ve süt ürünleri) üretim tarihi ve son kullanma tarihi belirtilmemişse, bunların insan vücuduna vereceği zararlardan bu ürünleri üreten kişi sorumludur²⁷².

dd. Gelişim Ayıpları

Bilim ve tekniğin son ve gelişmiş standartlarına göre üretilen bir ürünün, piyasaya sunulduğu anda hiç kimsenin beklemeyeceği tehlikeli ve zararlı bazı sonuçlar doğurduğu sonradan, bilim ve teknikteki gelişmeler sonucu anlaşılırsa, gelişim ayıbının varlığından söz edilebilir²⁷³.

Bu durumda da, yani bir malın piyasaya sürülmesinden sonra da ayıbın ortaya çıkması halinde, üreticinin bu konuyla ilgili gereken tedbirleri alma yükümlülüğü vardır. Üreticinin özen gösterme yükümlülükleri, malın piyasaya sürümüyle sona ermez. Üretici, bu aşamadan sonra da bilim ve tekniğin gelişen durumunu gözönüne alarak malın kullanımının sonuçları hakkında tüketicileri bilgilendirmekle yükümlüdür²⁷⁴.

²⁶⁹ **TİRYAKİ**, Üretici s 241.

²⁷⁰ **ÜSTÜN**, s. 56.

²⁷¹ **KIRCA**, s. 151. **TİRYAKİ**, Ayıp, s.86.

²⁷² **ÇELİK**, s. 676.

²⁷³ **DOĞAN**, s. 135.

²⁷⁴ **TİRYAKİ**, Üretici, s 242.

Gelişmeler sonucu öngörülebilir gerek normal kullanım gerekse anormal kullanım sonucu oluşabilecek tehlike ve zararların tüketiciye bildirilmemesi de bu kategoride değerlendirilir²⁷⁵. Örneğin, usulüne uygun biçimde test ve denemeleri yapılmış ve piyasaya sürüldüğü sırada, tıp ve farmakoloji bilimlerinin verilerine göre zararlı etkileri olmadığı anlaşılan bir ilâcın, bilimin gelişmesi sonucunda, bazı sağlığa zararlı etkilerinin saptanması gibi²⁷⁶.

Hizmet veren, tasarım ve hizmetin görülmesi veya hizmetin görülmesi tüketiciye bırakılmışsa gerekli bilginin sağlanması aşamalarından sonra dahi, o zamana kadar farkına varılmamış veya öngörülmemiş tehlike durumlarını araştırma yükümlülüğünü taşımaktadır. Bunun telafisi için, gerekirse üretimi durdurmalı, tehlike konusunda tüketicileri uyarmalı veya malı piyasadan geri çekmelidir. Gerekli tedbirleri almayan üretici, özen yükümlülüğünü ihlal etmiş sayılır. Ancak bu hükme, gelişim ayıpları AMNOZSHY’te kapsamında yer verilmiştir. (m. 7/ e)²⁷⁷.

ee. Maddi Ayıplar

Tüketicinin satın aldığı bir malda bulmayı umduğu fizikî özelliklerin eksik olması maddi ayıp olarak değerlendirilir. Bir mal veya hizmetin ayıbı tespit edilirken o mal veya hizmetin tüketiciler tarafından belirli bir amaç ile alındığı gözönünde bulundurularak, beklenen amaçları gerçekleştirecek niteliklere sahip olup olmadığının tespit ile mümkün olur²⁷⁸. Malın bozuk, yırtık, kırık, lekeli, çatlak, sökükle gibi ayıpları olması, maddi ayıp örnekleri arasında sayılabilir²⁷⁹. Maddi ayıp, TBK’ nun 219’üncü maddesinin birinci fıkrasında ve TKHK’ nun 8/ 2, 13/ 2 maddesinde düzenlenmiştir.

Ancak ayıp, hizmetin maddi açıdan somut bir nesne üzerinde gerçekleşmesi halinde söz konusu olabilir ve malın fiziksel niteliğine ilişkin bir eksikliği de ortaya

²⁷⁵ ÜSTÜN, s. 56.

²⁷⁶ KULAKLI, Emrah, Ürün Sorumluluğu ve Ayıp Kavramı, İstanbul 2009, s. 90.

²⁷⁷ TİRYAKİ, Ayıp, s.87-88.

²⁷⁸ YILMAZ, s. 78. ŞAHİN, Turan, Borçlar Kanunu ve 6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Yüklenicinin Ayıba Karşı Tekeffül Borcu, SDÜHFD, C.I, S.2, 2011 s. 139. TÜRK, s. 9-10.

²⁷⁹ BAYKAN, 230. TAŞKIN, s. 238.

koymuş olur²⁸⁰. Örneğin, terzinin elbisenin bir kısmını yanlış dikmesi maddi ayıp olarak değerlendirilir²⁸¹.

ff. Hukuki Ayıplar

Hukuki ayıp söz konusu olduğunda, satılan malda, maddi anlamda bir özür veya eksiklik bulunmaz. Ancak tüketicinin maldan veya hizmet yoluyla sağlanan maldan yararlanmasını engelleyen ya da bu imkânı azaltan veya ortadan kaldıran hukuki bazı yasaklama, engelleme ve sınırlamalar bulunur²⁸². Örneğin, kullanımı yasak olan ilaç ya da bir kimyasal maddenin, kullanımının serbest olduğu iddiasıyla satışa sunulması; başkasına ait bir markayı kullanarak, haksız yere piyasaya sürülen bir malın satılması gibi durumlarda hukuki ayıp vardır. Başka bir örnek verecek olursak, bir bilgisayar firmasının, müşterisinin bilgisayarına korsan yazılım yüklemesi hukuki ayıp kabul edilmektedir²⁸³.

gg. Ekonomik Ayıplar

Ekonomik ayıplar, tüketicinin maldan veya hizmetten beklediği faydalanma ve kullanma imkanını azaltan, malın kullanılması halinde dahi malın ekonomik değerini düşüren ayıp türlerine denir. Ekonomik ayıp ifadesi ile kastedilen, satılan malın verimi, getirdiği kâr, vergiden muaf olması gibi ekonomik özelliklerinin eksik olmasıdır²⁸⁴. Örneğin; programdaki fonksiyon bozukluğu, program uyumsuzluğu, kapasite yetersizliği, programın virüslü olması veya umulan düzeyde çalışmaması gibi haller de bilgisayar programlarında meydana gelen ekonomik ayıp örnekleridir²⁸⁵.

²⁸⁰ **TİRYAKİ**, Ayıp, s. 74.

²⁸¹ **ÇAĞLAYAN**, s. 362.

²⁸² **KAYA**, Ferman, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Ayıplı Mal Kavramının İncelenmesi, **İBD**, C. 89, S. 2, 2015, s. 69. **DOKUTAN**, s. 45. **ÇINAR**, s. 47. **ZEVKLİLER**, s.65.

²⁸³ **ZEVKLİLER/ AYDOĞDU**, s. 109. **BAYKAN**, s. 230. **TİRYAKİ**, Ayıp, s. 76.

²⁸⁴ **DEMİR**, Emrah, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalarda Üreticinin Hukuki Sorumluluğu, İsparta 2011, s. 76. **ÜSTÜN**, s. 57.

²⁸⁵ **ÖZEL**, s. 91. **ZEVKLİLER/ AYDOĞDU**, s. 109.

hh. Gizli - Açık Ayıplar

Ayıp kavramını gizli ve açık olmak üzere ikiye ayırmam mümkündür. Gizli ayıp, sözleşmenin yapılması ya da satın alınan malın teslim alma zamanında alıcının bilmediği ve satılan mal üzerinde yeterli dikkati sarfetse bile bilemeyeceği nitelik eksikliklerinin bulunmasıdır²⁸⁶. Açık ayıp ise, gizli ayıp teşkil eden durumların dışında kalan ve derin etraflı bir araştırmaya ve incelemeye gerek duyulmadan ilk bakışta anlaşılabilen, görülebilen nitelik eksiklikleridir²⁸⁷. Bu durumda satıcının (üreticinin) sorumluluğu gizli nitelikteki ayıplarla sınırlıdır, açık ayıplardan sorumlu değildir²⁸⁸.

ii. Önemli -Önemsiz Ayıplar

Bir ayıbın önemli olarak değerlendirilebilmesi için bir mal veya hizmetten beklenen menfaati gerçekleştirememesi, buna mani bir durumun söz konusu olması veya o malın beklenenden daha az bir yarar sağlaması gerekir. Satıcının (üreticinin) maldaki ayıptan sorumlu tutulabilmesi malın önemli olması unsuru aranır. Ayıp, eşyadan beklenen faydanın gerçekleşmesini engellemesi veya ondan beklenen menfaati önemli ölçüde azaltması gerekmektedir²⁸⁹. TBK. 219 m.'da satılan malın değerini ve alıcının ondan beklediği menfaati ortadan kaldırması veya önemli ölçüde azaltması ilkesi aranmaktadır. TKHK'da bu konuda herhangi bir düzenleme getirilmemiştir.

Bir malın ayıbının önemli ayıp mı yoksa önemsiz ayıp mı olduğu tespit edilirken, ayıbın önemli olması gerektiğinden, malın ayıplı olup olmadığını belirlemede, tüketicinin beklediği fayda salt tüketicinin subjektif beklentilerine göre değil; o mal ve hizmetin ne için tahsis edildiği ile belirlenmelidir²⁹⁰.

²⁸⁶ DOKUTAN, s. 54. TAŞKIN, s. 122. DOĞAN, s. 64.

²⁸⁷ KÖSE, s. 28. GÜMÜŞ, s.88. ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 110

²⁸⁸ YILMAZ, s. 85.TAŞKIN, s. 123.

²⁸⁹ KÖSE, s. 26-27. ERDOĞAN, İhsan, Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmet İfalarına Karşı Korunması, GÜHFD, C. 1, S. 2, 1997, s.57. KAHVECİ, s. 203. ÇINAR, s. 71.

²⁹⁰ ZEVKLİLER, s. 68. ERDOĞAN, s.60. KORKMAZ, Murat /YAHYAĞLU, Güran /GÜNSEL, İrfan, Mal ve Hizmet Alımlarında Ayıp, UHASBD, C. 1, S. 2, 2011, s. 154. www.iibdergisi.com (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

Sonuç olarak satılan malın ayıplı olması sebebiyle satıcıya müracaat için "ayıbın önemli olması" gerekmektedir, önemsiz kabul edilen ayıplardan dolayı satıcının (üreticinin) sorumluluğunu gerektirecek bir durum söz konusu değildir²⁹¹. Örneğin satılan bir kitabın sayfalarından bir kaçı kıvrılmış ve bu da sayfada iz bırakmış, fakat sayfanın basımında başka hiçbir hata bulunmuyor ve yazılan açık biçimde okunabiliyorsa, ayıp önemsiz sayılır²⁹².

3. Ayıbın Muayene ve İhbar Külfeti

TKHK'da alınan mal veya hizmetin muayene külfetine (gözden geçirilme) ilişkin hiçbir düzenleme bulunmamaktadır. Tersine, TBK m. 223'te alıcıya, açıkça malın gözden geçirilmesi, muayenesi külfetini düzenlenmiştir²⁹³ *“Alıcı, devraldığı satılanın durumunu işlerin olağan akışına göre imkân bulunur bulunmaz gözden geçirmek ve satılанда satıcının sorumluluğunu gerektiren bir ayıp görürse, bunu uygun bir süre içinde ona bildirmek zorundadır”* (m. 223).

Sözü edilen maddeye göre alıcı, teslim aldığı şeyin niteliklerini işlerin olağan akışına göre imkân bulur bulmaz gözden geçirmekle yükümlüdür. Alıcının satılanı muayene etme külfetinin doğması için, satılan malın kendisi tarafından devri ve teslim alınmış olması gerekir²⁹⁴.

Alıcının satın aldığı malı muayene süresi kesin olarak belirlenmemiştir. Buna göre muayene süresi satılan şeyin mahiyetine, ilgili ticaret dalına ve ileri sürülen ayıbın cinsine göre değişecek, sıradan muayene ile meydana çıkamayacak ayıplar için ise muayene süresi daha uzun bir zaman dilimini kapsayabilecektir²⁹⁵.

²⁹¹ DOĞAN, s.63. KÖSE, s. 27. ÇINAR, s. 71. BÜYÜKTANIR, Burcu G. Özcan/ KARAOSMANOĞLU, Dilâ Okyar, Eczacının 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Göre Ayıplı İfadan Sorumluluğu, ABD, S. 4, 2016, s. 230. YAVUZ, Cevdet, Borçlar Hukuku, İstanbul 2009, s. 168.

²⁹² AYDOĞDU, s. 144. TAŞKIN, s.123-124. KÖSE, s.27. ATASOY/ TAŞKIN /ACAR, s.111.

²⁹³ YILDIRIM, 1038. YILMAZ, s. 86.

²⁹⁴ KAHVECİ, s. 212. KÖSE, s. 32. ŞAHİNİZ, s.72. ERDOĞAN, s. 57. EREN, Özel Hükümler, s. 145.

²⁹⁵ DOĞAN, s. 73. TAŞKIN, s. 125. TANDOĞAN, Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, İstanbul 2010, s. 178. ATASOY/ TAŞKIN /ACAR, s. 113.

Alıcı, malın muayenesi, alıcının kendisi tarafından yapılabileceği gibi, bunun uzman üçüncü bir kişi tarafından incelenip gözden geçirilmesini de isteyebilir²⁹⁶.

Tüketicinin ihbar külfeti TKHK'da tümüyle kaldırılırken, TBK. m. 223' te, ise ihbar külfeti düzenlenmiştir.

Alıcı, yaptığı muayene sırasında satılan malda bir ayıp tespit ederse, bunu uygun bir sürede satıcıya bildirmekle yükümlüdür. İhbar ayıbın tespitinden sonra uygun bir süre bildirilmelidir²⁹⁷. Buna karşılık, gizli yani normal bir muayeneyle anlaşılmayacak ayıplarda, ayıp ortaya çıktıktan hemen sonra ihbar yapılmalıdır (BK m. 223/11). Aksi halde ihbar yapılmazsa mal olduğu gibi kabul edilmiş sayılır²⁹⁸.

Böylece TKHK 10/1 fıkra hükmünde, ancak teslimden sonraki 6 aydan itibaren ortaya çıkan ayıpların TBK m.223/2 fıkarda yapılan düzenleme uyarınca, hemen satıcıya bildirilmesi gerekir²⁹⁹.

İhbarın geçerliliği herhangi bir şekil şartına bağlanmamış; isbat kolaylığı sağlanması bakımından yazılı veya sözlü şekilde olabileceği belirtilmiştir³⁰⁰.

B. Zarar Ayıplı Maldan ve Hizmetten Dolayı Ortaya Çıkması

Sorumluluğun en önemli unsurlarından birisi de zarardır. Zarar kavramı “geniş ve dar anlamda zarar” olarak iki anlamda kullanılmaktadır³⁰¹. Geniş anlamda zarar, kişinin hukukça korunan maddi ve manevi varlıklarında istem dışında meydana gelen olumsuz değişiklikler, eksilmeler ve kayıplardır. Dar anlamda zarar, bir kimsenin malvarlığında

²⁹⁶ YAVUZ, s. 58. AKINCI, Şahin, Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Tüketicinin Korunması, Konya 1998, s. 72. DOKUTAN, s. 59.

²⁹⁷ ERZURUMLUOĞLU, Erzan, Sözleşmeler Hukuku, Ankara 2011, s. 62. ATASOY/ TAŞKIN /ACAR, s. 114. YAVUZ, s. 223.

²⁹⁸ TAŞKIN, s. 127. ARAL, Fahrettin, Borçlar Hukuku- Özel Hükümler, Ankara 2007, s. 125. KÖSE, s. 36.

²⁹⁹ KARAR, s. 747. YILMAZ, s. 88.

³⁰⁰ ÖZEL, s. 96. TAŞKIN, s. 247.

³⁰¹ ARBEK, s. 40.

istem dışında meydana gelen eksilmedir³⁰². Buna göre zarar, maddi zarar, manevi zarar, yansıma zarar, yoksun kalınan kâr zarar, doğrudan zarar, dolaylı zarar, soyut zarar ve somut zarar olmak değişik ayrımlara tabidir. Maddi zarar, kişinin malvarlığında, isteği dışında meydana getirilen ve para ile değerlendirilebilen ve maddi olarak telafi edilen bir zarardır. Ama manevi zarar, malvarlığı dışındaki hukuksal değerlere, manevi varlığa yapılan saldırılardan ötürü meydana gelen eksilmedir³⁰³. Yansıma zarar ise, hukuka aykırı bir fiile maruz kalan kişiden başka bir kişinin de bu fiil nedeniyle uğradığı zarardır. Yoksun kalınan kâr zarar ise, ileriki bir zamanda bir kazancın veya kazanç imkânının yitirilmesine denilmektedir³⁰⁴. Doğrudan zarar ile, bir hukuka aykırı eyleme maruz kalan kişinin bu eylem yüzünden kendisinin araya ek bir sebep girmeden uğradığı zarar kastedilir³⁰⁵. Dolaylı zarar ise, doğrudan doğruya zararı ortaya çıkaran haksız eylem değil, söz konusu haksız eylem nedeniyle eklenen başka bir sebepten kaynaklanmaktadır³⁰⁶. Soyut veya objektif zarar anlayışında ise, ihlal edilen varlık tek başına değerlendirilir ve onun piyasada arzettiği objektif değer, zararın hesabında esas kabul edilir. Ama somut zarar, burada zarar hesap edilirken, ihlal edilen değer malvarlığının bütünü içindeki yeri ve zarar gören için ortaya koyduğu subjektif değer ve değer önemi üzerinden hesap edilir³⁰⁷.

AMNOZSHY’te, “zarar gören”, “*piyasaya sürülen ayıplı bir maldan zarar gören tüketici*” olarak tanımlanmıştır (m. 4/ e). Yönetmelik, zararı, üreticinin ürettiği ürün veya hizmetten tüketicinin zarar görmesi şeklinde ifade etmektedir.

Bir mal veya hizmet ayıbının neden olduğu zararların sorumluluğu üreticiye aittir. Üreticinin sorumlu olacağı zararlar, AMNOZSHY’in 4. maddesindeki hükümde

³⁰² KARAHASAN, Mustafa Reşit, Tazminat Hukuku- Manevi Tazminat, İstanbul 2001, s.46. ARBEK, s.40.

³⁰³ KARAHASAN, Tazminat, s.46, 56. AKINTÜRK, Borçlar, s. 82.

³⁰⁴ UÇAKHAN, Sema Güleç, Maddi Tazminat Esasları ve Hesaplanması, Ankara 2002, s. 141. OĞUZMAN/ÖZ, s. 517.

³⁰⁵ OĞUZMAN/ÖZ, s. 516- 517.

³⁰⁶ AYAN, s. 277. TANDOĞAN, s. 70.

³⁰⁷ EREN, Genel Hükümler, s. 553.

belirtilmiştir³⁰⁸. Bu hükme göre zarar, bir kişinin ölümüne veya yaralanmasına veya bir malın zarar görmesine sebep olması halinde üretici doğan zararı, kusuru aranmaksızın tazmin etmekle yükümlüdür, denilmektedir³⁰⁹.

Bir ürüne verilen zararlardan farklı olarak kişiye verilen zararlar açısından, ayıplı üründen kimin zarar gördüğü, zarar görenin, ürünü hangi özelliği dolayısıyla kullandığı ya da zararın hangi nedenden doğduğu önemli değildir. Önemli olan ayıplı bir ürün nedeniyle kişiye verilen bir zararın ortaya çıkmış olmasıdır³¹⁰. Buna karşılık, mala gelen zararlar bakımından sorumluluk, sadece tüketicinin kişisel ihtiyaçları için kullandığı mallara verilen zararlarla sınırlıdır³¹¹. Ayıplı bir ürünün kişiye verdiği zararlardan bahsederken, örneğin; üretim aşamasında renklendirilmiş bir giyside sağlığa zararlı bir boya maddesi kullanılmış ve sonuç olarak tüketici bu giysiyi kullandığında derisinde kaşıntı ve kızarıklıklar oluşmuşsa burada ayıplı malın kişiye verdiği zarar söz konusudur.

Mala gelen zarar ise, örneğin; yıkama şartlarına uyduğu halde normal bedeninden küçük hale gelen bir giyside bu giysinin ayıbından dolayı mala zarar gelmesi söz konusudur.

Ayıplı bir mal veya hizmetten doğan zarardan sadece tüketici değil de üçüncü kişilerin de zarar görmesi durumunda sorun nasıl çözümlenecektir?

AMNOZSHY sorumluluğu düzenlediği 6. maddede “Ayıplı bir malın, bir kişinin ölümüne veya yaralanmasına ...” ifadesini kullanmakla tüketici ve üçüncü kişiler açısından bir ayırım getirmemiştir. Dolayısıyla bunlar, tacir de olabilir. Bu nedenle üçüncü kişilerin zarar görmesi durumunda aynen tüketicinin sahip olduğu haklardan yararlanacaktır.

AMNOZSHY’te, ayıplı hizmetin neden olduğu zararlar ilgili sorumluluk, ayıplı malın neden olduğu zarardan sorumluluk ile benzer şekilde değerlendirilebilir³¹².

³⁰⁸ DOĞAN, s. 153.

³⁰⁹ TİRYAKİ, Üretici, s. 242.

³¹⁰ ERLÜLE, s. 325.

³¹¹ TİRYAKİ, Üretici, s. 242.

³¹² TİRYAKİ, Ayıp, s. 167.

C. İlliyet Bağı

Haksız fiil sebebiyle bir zararı tazmin borcunun doğabilmesi, söz konusu haksız fiille zarar arasında bir illiyet bağı'nın varlığına bağlıdır³¹³.

İlliyet bağının sınırlandırılması konusunda iki görüş vardır. Bunlardan ilki, şart nazariyesi, diğeri de uygun illiyet nazariyesidir. Şart nazariyesine göre, bir olayın varlığı, zorunlu bir biçimde bu olayı meydana getiren her şartın varlığına bağlıdır. Bu şartlardan biri mevcut olmadığı takdirde, olay meydana gelmemelidir. Bu nazariyeye göre sonucun gerçekleşmesinde rol oynayan şartlar eşit değerdedir. Her şart, sonucun meydana gelmesi için zorunlu olup, biri mevcut olmadığı takdirde sonuç da meydana gelmeyecektir³¹⁴.

Bu uygun illiyet nazariyesine göre, zarardan sorumlu tutulabilecek fiilin tespit edilmesinde, yaşam tecrübelerine ve olayların akışına göre en uygun olanının araştırılması gerekmektedir³¹⁵.

Bir ayıplı mal veya hizmetin sebep olduğu zararlardan sorumluluğun söz konusu olabilmesi için ortaya çıkan zararlar, ayıplı mal veya hizmet arasında uygun bir illiyet bağının olması zorunludur³¹⁶. Diğer bir deyişle, üreticinin sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için, maldaki ayıp nedeniyle bir zararın ortaya çıkmış olması gerekir. Aksi takdirde herhangi bir sorumluluktan söz edilemez³¹⁷.

AMNOZSHY'nin 6. maddesinin ikinci fıkrasında, “İmalatçının/Üreticinin, sorumlu tutulabilmesi için zarar görenin, malın ayıbını, uğradığı zararı ve ayıp ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmesi gerekir” ifadesi bulunmaktadır. Buna göre, zarar görenin ayıp ile zarar arasındaki illiyet bağıını ispatlaması gerektiği belirtilmiştir. Yönetmelik de sorumluluğu, ürünün ayıplı olmasına bağlamakta ve bunun

³¹³ REİSOĞLU, s. 175. EREN, Genel Hükümler, s. 558.

³¹⁴ EREN, Genel Hükümler , s. 561. AYAN, s. 282. NOMER, s. 74-75.

³¹⁵ YILDIRIM, s. 184. KILIÇOĞLU, s. 314.

³¹⁶ ARBEK, s. 42. ÖZEL, s. 132.

³¹⁷ KIRCA, s. 163. ERLÜLE, s. 328.

sonucu olarak da illiyet bağının üreticinin fiiliyle zarar arasında değil ayıpla zarar arasında kurulmasını yeterli saymaktadır³¹⁸.

Üretilen ayıplı mal nedeniyle doğan zararda, malın üretimi ile ilgili her aşama zararın doğmasına sebep olabilir. Ayıplı mal dolayısıyla meydana gelen zararlar bakımından öncelikle, malı üreten ve piyasaya sürenin davranışının zararın doğmasına sebep olduğu düşünülmektedir³¹⁹. Eğer, tüketicinin uğradığı zararlar, ayıplı mal veya hizmet arasında uygun illiyet bağı yoksa veya mevcut illiyet bağı, bir şekilde kesilmiş veya ortadan kalmışsa, bu takdirde, sorumluluktan bahsetmek mümkün olmaz³²⁰. Mücbir sebep, üçüncü kişinin kusuru ve zarar görenin kusuru nedeniyle, fiil ile zarar arasındaki illiyet bağı kesilmedikçe, üreticinin sorumluluğu devam eder³²¹.

Zarar, doğrudan üçüncü kişiden kaynaklanmışsa, zarar ile ayıp arasındaki illiyet bağı kesilir. Bu durumda, üretici sorumlu tutulmayacak, üçüncü kişinin fiilinin etkisiyle zararın sadece artması durumunda ise imalatçı zararın ayıplı ürünün neden olduğu kısmını kanıtlayarak yalnızca bu kısmından sorumlu tutulacaktır³²².

Öte yandan bu konu ile ilgili olarak Yönetmelikte md. 6/III “*Ancak zararın, tüketicinin veya tüketicinin sorumlu olduğu üçüncü bir kişinin kusurundan kaynaklanması halinde tüm durum ve şartlar göz önüne alınarak, imalatçının/üreticinin sorumluluğu azaltılabilir veya kaldırılabilir*”. şeklinde bir hüküm bulunmaktadır. Ancak üçüncü kişinin kusuru, tıpkı zarar görenin kusuru gibi, illiyet bağını ortadan kaldırabilir. Bu durumda, eğer, zarar tüketicinin sorumlu olduğu üçüncü kişilerin kusurundan kaynaklanmışsa, bu takdirde, üreticinin sorumluluğu ortadan kalkabilir³²³.

³¹⁸ ÜSTÜN, s. 96. KARAMAN, s. 277.

³¹⁹ TİRYAKİ, Ayıp, s. 152.

³²⁰ ARBEK, s. 42.

³²¹ TİRYAKİ, Üretici, 244.

³²² ÜSTÜN, s. 97.

³²³ ÖZEL, s. 132. ARBEK, s. 22.

II. Irak Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğunun Şartları

Üreticinin sorumlu olabilmesi ve tüketiciye zarar veren ürün ya da hizmetle ortaya çıkan kusurdan sorulmu tutulabilmesi için bazı şartların meydana gelmesi gerekir. Bunlar sorumluluğun gerçekleşmesi için bulunması gereken şartlardır. Bunların en önemlisi ürün ya da hizmette bir kusur ve eksikliğin bulunmasıdır. Bu da tüketici olan bireyin ve yakınlarının zarar görmesine yol açmaktadır. Üretici bu şekilde kanunun koyduğu yükümlülüklerle bağlı kalmamakla kanuna aykırı davranmış olur. Bu kusur ve zarar arasında sebep sonuç ilişkisi bulunması gerekir. Yani kusur olmasaydı bu zarar ortaya çıkmazdı. Irak kanununda bu şartları aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

A. Mal veya Hizmetin Ayıplı Olması

1. Mal veya Hizmet Kavramı

Bu kavramda, ayıp sadece üreticinin ürettiği malı değil, aynı zamanda verdiği hizmeti de kapsamaktadır. Irak kanun koyucu ürünü, 1. madde 2. fıkrada: “*Tüm sanayi, ziraat, dönüşüm ve yarı sanayi ürünleri ya da ilk madde ya da sayı, ağırlık ve ölçü ve yüz ölçümüyle hesaplanabilen ve değerlendirilebilen diğer ürünler olup tüketime hazır olanlardır*” şeklinde tanımlamıştır. Bu maddeden anlaşılmaktadır ki Irak kanun koyucu ürün için tüm türleri kapsayan genel bir tanım yapmıştır. Bu tanım, tüketime elverişli olduğu sürece sanayi ve ziraat ürünleri ile onlar dışındaki ürünleri de aynı şekilde kapsamaktadır.

Sanayi ürünü; elektrikli araçlar ve kimyasal temizlik maddeleri gibi sanayi üretimine konu olan her menkulü kapsamaktadır. Ziraat ürünleri ise taneler, yeşillikler ve meyveler gibi doğrudan ziraat kaynağından gelen tüm menkullerdir³²⁴.

Irak kanun koyucu (ITKK) 1. maddenin 3. fıkrasında hizmeti “*Herhangi bir birimin bir ücret ya da bir yarar için sunduğu iş ya da faaliyettir.*” şeklinde tanımlamıştır:

³²⁴ شعباني (ŞA'BÂNÎ), s. 36. بئقة (BUTİQA), s. 59. فتاك (FETTAK), s. 355.

Hizmet, tüketicilere sunulan ekonomik faaliyetlerin tümüdür. Onlar; mali hizmetlerden, banka gibi tüketicinin talebine konu olanlar ve aynı şekilde iletişim şirketleri, seyahat şirketleri vb.³²⁵.

2. Ayıp Kavramı ve Çeşitleri

a. Ayıp Kavramı

Üreticinin sorumluluğu, ayıplı olarak belli ürünleri üretme ya da piyasaya sürme neticesinde meydana gelmektedir. Çünkü tüketiciye sunulan ürün ve hizmetlerdeki ayıp önemli bir esastır. Burada Irak kanun koyucunun üreticiye getirdiği birtakım yükümlülükler bulunmaktadır. Üreticinin bunlara bağlı kalması gerekir. Bunların varlığını, ürünün tüketiciye zarar veren kusurlardan arınmış olmasına delil kabul edilmiştir.

ITKK'nun 6. ve 7. maddelerinde birtakım yükümlülükleri ifade eden Irak kanun koyucu bu maddelerde üreticinin, üretim ve paketlemenin yasal ölçü ve standartlarına göre ürünü tüketim için sunması gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca üreticinin ürünün kaynağını, üretim tarihini, son tüketim tarihini, kullanım şeklini, alınması gereken önlemleri zikretmesi gerektiğini ifade etmiştir³²⁶.

Ürün kusuru, ürün ya da hizmetlerin niteliğinde ya da özelliğinde bulunan kusurdur. Öyle ki bu kusur onu üretim amacına elverişsiz kılıyor, ürünün yok olması veya değer ve yararının eksilmesine yol açıyor, bu ürün ve hizmetin kanuna aykırı olması veya üreticinin tüketici için üründe bulundurmakla yükümlü olduğu niteliğin üründe olmamasıdır. Öyle ki bu ürünün kalitesi, niceliği ve yeterliliğini etkilemektedir. Üreticinin tüketiciyle anlaştığı şart veya hizmetlere aykırı davranmasıdır³²⁷. Örnek; bir otomobil firmasının belli bir seri içindeki üretilen otomobillerinin freninin bozuk olması

³²⁵ ارزقي (ARZUQÎ), s. 54.

³²⁶ 1991 بغداد ,مسؤولية المنتج في القوانين المدنية والاتفاقات الدولية ,سالم محمد رديعان، العزاوي ، s. 45. (CAR'ÛD) جرعود ، s. 93. EL 'AZÂVÎ, Salim muhammed Rudey'ân, Mes'ûliyyetu el Muntic fi'l-Qavânîni'l-Medeniyyeti ve el İttfâqâti el devliyyeti, Bağdat 1991, s. 93.

³²⁷ العجمي ،فلاح فهد، الحماية المدنية للمستهلك في العقد الالكتروني ،فلاح فهد، العجمي ، s. 100- 101. EL- 'ACMÎ, Felah Fehd, el Himâye el Medeniyye li'l-Mustehlik fi'l-'Aqdi el İliktrûni, Ürdün 2011, s. 100-101.

gibi. İmalat sırasında serinin içindeki bir veya birkaç mal her türlü özel ve denetime karşın hatalı ve bozuk çıkabilir. Bu durumda bir işçi kusurundan, bir makinenin bozulmasından kaynaklanabilir³²⁸

Buna binaen ürün kusurları dört türdür. Kusur ya ürünün tasarımında veya üretiminde olur. Yahut kusurlu talimat ve uyarılarda ya da pazarlama ve dağıtımda olur.

b. Ayıp Çeşitleri

aa. Tasarım Ayıpları

Tasarım ayıpları kategorisine giren bu kusur, aslında bilimsel ilerlemenin ulaştığı tasarımın uygulanmamasından kaynaklanan teknik hata olmaktadır. Zira tasarım kusuru, ürünlerin tasarımında kullanılan maddelerin tüketicinin güvenliğini sağlayacak derecede yeterli kullanılmamasında olmaktadır³²⁹.

bb. İmalat Ayıpları

Burada ayıp, aslında kusurlu bir şekilde ürünün üretilmesi işiyle bağlantılıdır. Bu ayıp; ürünü, kullanan kimse için tehlikeli hâle getirmektir. Diyelim ki üretici, ürünün üretiminde herhangi bir kusurun ortaya çıkmasını önlemek için gerekli önlemleri almayı ihmal etmiştir. Bu da üretime giren maddelerin kötü seçilmesi ya da montaj ve birleştirmenin kötü yapılmasındandır. Dolayısıyla üreticinin, ürünlerini piyasaya sürmeden önce yeterli miktarda denemesi ya da üretim şirketlerine bağlı bir kurul tarafından veya araştırma ve teknik denetim işini üstlenen dış bir kurulla ürünlerini denetlemesi gerekir³³⁰.

³²⁸ ÇELİK, s. 676.

³²⁹ النظام القانوني لتعويض الاضرار الماسة بامن المستهلك وسلامته- دراسة مقارنة , ولد عمر، طيب 2010, s. 108. **TIB**, Veled Ömer, el Nizâm el Qânûnî li ta'vîdî el Adrâr el Mâsse bi emni el mustehlik ve Selâmetihi, Cezair 2010, s. 108. شهيدة (ŞEHİDE), s. 166. 2013, s. 102. **BİN SUHRİYYE**, Kerîm, el Mes'ûliyye el Medeniyye Li'l-Muntic, el İskenderiyye, 2013, s. 102.

³³⁰ شهيدة (ŞEHİDE), s. 166. شريف محمد, 2008, s. 44. **MUHAMMED**, Şeryaf, el mes'ûliyye el Diniyye li'l-muntic, Cezair 2008, s. 44.

cc. Talimat Ayıpları

Karmaşık yapılı ve kullanımında büyük dikkat gerektiren ürünleri üretenlerin bu ürünün tehlike yapısını açıklaması gerekir. Aynı şekilde bu ürünün doğru bir şekilde kullanılmasıyla ilgili bilgileri eklemesi ve kullanımdan kaynaklanan tehlike ve zararları için uyarı, koruma ve kullanma önlemlerinin alınmamasından kaynaklanan tehlikeleri uyarı ve uyarıya bağlı kalma kişisel bir yükümlülük olup üreticinin kendisi yapması gerekir. Bunu başkasına devredemez. Aksi halde ihmalkâr sayılır³³¹.

dd. Pazarlama ve Dağıtım Aşamalarındaki Ayıplar

Ayıp ortaya çıktığında üreticinin de sorumluluğu başlar. Burada ayıp, ambalaj ve paketlemede olmaktadır veya ürünün korunması ve depolanmasının gerektirdiği şartlar da kusurlu davranmakla olur. Aynı şekilde ürünlerin teslim edildiği tüketiciye zarar vermemesi için teslim etme kurallarını ve yeterli önlemler almayı gerektiren ürünler, teslim edildiği zaman meydana gelen ayıp da buna girmektedir³³².

B. Zarar Ayıplı Maldan ve Hizmetten Dolayı Ortaya Çıkması

Zarar, gerçekten önemli olup sorumluluk unsurlarından ikincisi sayılmaktadır. Çünkü zarar İmardan üretici sorumlu olmaz. Zarar, kişinin maddi ya da manevi yararına hâle getirmektir. Bu zararın tek bir çeşidi yoktur³³³. Bazen zarar maddi olup kişinin mal ya da bedenine isabet eder. Bazen de manevi olup kişinin ahkâlî değerlerine isabet eder³³⁴. Maddi zarar, kişinin mali bir değeri olan yararını ihlal etmektir. Manevi zarar ise kişinin onur, şeref ve ahlaki değerine verilen zarardır³³⁵.

Irak kanun koyucu, ITKK 6. maddenin 2. fıkrasında zarara değinmiştir ki bu, ürün ya da hizmette bulunan kusur neticesinde gerçekleştiği zaman ileride üretici, tüketici karşısında sorumlu olur. Bu husus 6. maddede şöyle geçmektedir: “*Tüketici*

³³¹ محمد (MUHAMMED), s. 44.

³³² طيب (TIB), s. 108. شهيدة (ŞEHÎDE), s. 169.

³³³ الحكيم / البشير / البكري (EL HAKÎM/ EL BEKRÎ/ EL BEŞÎR), s. 212.

³³⁴ السنهوري (EL SENHÛRÎ), s. 714.

³³⁵ العرعاري (EL AR'ÂRÎ), s. 103. فتاك (FETTAK), s. 389.

üründen dolayı kendisine ya da malına verilen zararın tazmin edilmesini mahkemede talep edebilir”. Zira üretici tüketiciye verilen her zarardan sorumludur. Bu zararlar vücuda verilen zararlar olup sonucunda ölüm gerçekleşebilir. Veya türü ne olursa olsun yaralama ve sürekli bir özür olabilir. Veya yaralar veya değerli bir kişiyi kaybetme sebebiyle kişinin çektiği acılar olan manevi zararlar olabilir. Bunun yanı sıra tüketici malına verilen maddi zararlar da olabilir ³³⁶.

C. İlliyet Bağı

Bu sorumlulukta sebep sonuç ilişkisi bağımsız bir esas sayılmaktadır. Nitekim kusur ve zararın bulunmasının yanı sıra tüketicinin burada kusur ve zarar arasında sebep sonuç ilişkisi olduğunu ispat etmesi gerekir. Yani zararın bu kusurdan meydana gelmesi gerekir. Bazen üreticinin kusuru olabilir. Bazen tüketici bir zarara maruz kalır. Ancak zararın meydana gelmesinde bir kusur bulunmaz³³⁷. Zira zararın, ürün kusurunun doğrudan bir sonucu olması gerekir. Ancak yabancı bir sebep ya da mücbir sebebe bulunması durumunda ya da ayıp başkası tarafından meydana gelirse genel kurallara göre ayıp ve zarar arasındaki sebep sonuç ilişkisi kopabilir ve üretici sorumluluktan kurtulabilir ³³⁸.

III. Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Hukuki Sorumluluğunun Şartlarının Karşılaştırılması

Türk ve Irak kanunlarının her birinin, üreticinin sorumlu olabilmesi için ayıptan habersiz olan ve ondan etkilenen tüketiciye sunulan üründe veya hizmette bir ayıbın bulunması, bu ayıbın ürünü kullanma veya hizmeti alma neticesinde tüketiciye zarar vermesini ve bu zararın var olan ayıpla güçlü bir bağının olmasını şart koştukları görülmektedir. O zaman ayıp yoksa bu zarar meydana gelmez. Ancak ürünle ilgili kusurun bulunma şartında kanunlar arasında ihtilaf vardır. Zira Irak kanununda bu durum tüm ürünleri kapsıyor. Bunlar sanayi ya da zirai olabilir. Irak kanunu taşınmaza

³³⁶ محمد (MUHAMMED), s. 37- 38. محمود, (MAHMUD), s. 33.

³³⁷ طيب (TIB), s. 127. مامش (MAMIŞ), s. 51. بن سخرية (BİN SUHRİYYE), s. 76.

³³⁸ شعباني (ŞA'BÂNÎ), s. 159. فتاك (FETTAK), s. 399. اقصاصي (AGSASI), s. 493.

değınmemiştir. Ama Türk kanunu ise ondan farklı olup konut ve tatil amaçlı taşınmazları da kapsamıştır.

§ 10. ÜRETİCİNİN SORUMLULUKTAN KURTULUŞ YOLLARI

Kanun, ticari aktivitesini herhangi bir engelle karşılaşmadan sürdürmeye teşvik amacıyla üreticiye çalışma fırsatı tanımış, belirli nedenler bulunduğu takdirde bu sorumluluktan kurtulma imkânı vermiştir. Buna ek olarak, yabancı sebebin ispatı, üreticinin ayıbı ile zarar arasındaki illiyet bağıını ortadan kaldıracak, dolayısıyla sorumluluktan da kurtulmuş olacaktır. Türk ve Irak Hukukundaki bu nedenler aşağıda belirtilmiştir:

I. Türk Hukukunda Üreticinin Sorumluluktan Kurtuluş Yolları

AMNOZSHY’te yer alan bu özel kurtuluş sebepleri yanında, bütün sorumluluk hukuku için geçerli olan genel kurtuluş sebepleri de ayıplı mal veya hizmetin sebep olduğu zararların sorumluluğundan kurtulmada uygulanma alanı bulur³³⁹. Üreticinin sorumluluktan kurtulmasına imkân sağlayan yollar AMNOZSHY’nin 7. maddesinde düzenlenmiştir³⁴⁰. Hüküm şu şekildedir:

“İmalatçı/üretici aşağıdaki durumlardan birini ispatladığı takdirde malın sebep olduğu zarardan sorumlu tutulamaz:

- a) *Malı piyasaya sürmemiş olması,*
- b) *Malın, satılmak gayesiyle veya ticari faaliyetlerin seyri sırasında üretilmemiş olması,*
- c) *Tüm hal ve şartlar göz önünde bulundurulduğunda, zarara sebep olan ayıbın, mal piyasaya sürüldüğünde mevcut olmaması,*
- d) *Malın teknik düzenlemesinin ayıba neden olması,*

³³⁹ ARBEK, s. 44.

³⁴⁰ ERLÜLE, s. 330.

e) Mal piyasaya sürüldüğünde mevcut bulunan bilimsel ve teknolojik bilgilerin, ayıbın varlığının bilinmesine imkan vermemesi”

Öte yandan illiyet bağıını ortadan kaldıran nedenlerin bulunması durumunda da, üreticinin sorumluluğunun kısmen veya tamamen kaldırılabilir³⁴¹. Bu durumda üretici aşağıda belirtilen hususlardan herhangi birini ispat etmesi halinde sorumluluktan kurtulabilir.

A. Malın Piyasaya Sürülmemiş Olması

Ürünün başkaları için tehlike yaratması, ancak ürünün üreticinin hakimiyet alanından çıkmasından sonra söz konusu olabilir³⁴². AMNOZSHY’in, m.7/a hükmünde üreticinin malın piyasaya sürülmediğini kanıtlaması halinde zararı giderme yükümlülüğünden kurtulabileceği düzenlenmiştir³⁴³. Malların piyasaya (tüketiciye) sunulması, üretici tarafından aracısız olarak yapılabileceği gibi, toptancılar, bayiler, acenteler veya son satıcılar tarafından da yapılabilir. Bu da hem tüketicinin menfaatine hem de kanunun temel amacına daha uygundur³⁴⁴.

Üretici, sorumluluktan kurtulmak için malın piyasaya sürülmediğini her türlü delil ile ispatlayabilir³⁴⁵. Diğer taraftan, üreticinin, piyasaya sürülmemiş olan ürünlerin sebep olduğu zararlardan dolayı sorumlu tutulmaması demek, üreticinin, bu ürünlerin sebep olduğu zararlardan dolayı mutlak olarak sorumsuz olduğu anlamı taşımaz. Dolayısıyla üretici, sahip olduğu bu ürünlerin sebep olduğu zararlardan dolayı da sorumlu tutulabilir. Bununla beraber ürünlerin henüz kullanım aşamasına gelmediği bir anda, örneğin söz konusu ürünlerin fabrikasından çalındığını ve başkaları tarafından izinsiz olarak piyasaya sürüldüğünü ispat edebilirse, sorumlu tutulması mümkün

³⁴¹ DOĞAN, s. 106.

³⁴² HAVUTÇU, s.102.

³⁴³ ERLÜLE, s. 330.

³⁴⁴ ARBEK, s. 45.

³⁴⁵ ARBEK, s. 45.

olmaz³⁴⁶. Örneğin; dijital saat üreten bir üreticinin malın üretim ve deneme aşaması devam ederken bu saatlerin bir kısmının çalınarak veya izinsiz olarak piyasaya sürülmesi durumunda henüz ürün son aşamaya gelmediği için sorunlar yaşanırsa burada üreticinin bu durumu ispatlaması halinde sorumluluğu ortadan kalkacaktır.

B. Malın Satılmak Gayesiyle veya Ticari Faaliyetlerin Seyri Sırasında Üretilmemiş Olması

AMNOZSHY’te, “*malın, satılmak gayesiyle veya ticarî faaliyetlerin seyri sırasında üretilmemiş olmasını*” bir başka sorumluluktan kurtulma nedeni olarak hüküme bağlamıştır (m.7/b)

Sorumluluğun dayanağı, satış ya da ticarî amaç, bir başka deyişle kazanç elde etme ile bağlantılı üretim olmalıdır. Üreticinin sorumluluktan kurtulabilmesi için, doğrudan kazanç elde etme amacını gütmüyor olması gerekir³⁴⁷. Üreticinin hatalı imal edilen ürünlerin verdiği zararlardan sorumlu tutulmasının arkasında yatan mantık, kendisinin bu malların satımından bir gelir elde ediyor olmasıdır³⁴⁸. Dolayısıyla, üreticinin sorumluluktan kurtulabilmesi için bu malın satılmak gayesiyle veya ticari faaliyetlerin seyri sırasında üretilmediğini ispat etmesi gerekmektedir³⁴⁹.

C. Zarara Sebep Olan Ayıbın Mal Piyasaya Sürüldüğünde Mevcut Olmaması

Ürün piyasa sürülmeden önce o üründe ayıp mevcut ise, üreticinin sorumluluğu söz konusu olur. Eğer, ürün piyasaya sürüldükten sonra üründe herhangi bir ayıp oluşmuşsa, sonradan meydana gelen bozulmalara ayıp denmez. Ayıp, en geç hasarın geçtiği anda mevcut olmalıdır. Fakat önceden mevcut olan bir sebepten dolayı sonradan meydana gelen ayıptan da satıcı sorumludur ve bu ayıp da tüketicilerin mal veya şahıs varlıklarında zarara sebep vermişse, bu takdirde, Yönetmeliğe göre üreticiyi sorumlu

³⁴⁶ ATAMER, Yeşim M., Avrupa Topluluğu Hukukunda İmalatçının Sorumluluğu, Tüketicinin Korunması Semineri (Ebru Ceylan), Ankara 2007, s. 80-81. ARBEK, s. 45.

³⁴⁷ AYDOS, Oğuz Sadık, Ürün Sorumluluğu, Ankara 2009, s. 202. ERLÜLE, s. 333.

³⁴⁸ ATAMER, s. 81.

³⁴⁹ ARBEK, s. 46.

tutmamak gerekir ³⁵⁰. “Tüm hal ve şartlar göz önünde bulundurulduğunda, zarara sebep olan ayıbın, mal piyasaya sürüldüğünde mevcut olmaması”. Halinde sorumluluk doğmaz (m. 7/ c) ³⁵¹. Daha sonra ortaya çıkan ayıplar sorumluluğa yol açmaz. Örneğin bir mal, kendisinin veya herhangi bir parçasının, makul olan, umulan kullanım süresi içinde, güvenli bir şekilde kullanılamamasından dolayı ayıplı hâle gelebilir. Ancak bazı durumlarda üretici, kendi açısından üretimi tamamlanmış bir ürünün dağıtım zinciri içinde ithalatçı, toptancı, perakendeci gibi kişilere vermesinden sonra, bu kişilerin üreticinin kendilerine teslim ettiği kullanma kılavuzunu tüketiciye vermeleri halinde veya bilgilerin yanlış yahut eksik verilmesi durumunda sorumluluktan kurtulamaz ama rücu edebilir ³⁵².

Burada, karine olarak, üründe hata varsa, bunun, ürünün piyasaya sürüldüğü sırada mevcut olduğu kabul edilmiş, üreticiye, aksini ispat ederek sorumluluktan kurtulma imkânı tanınmıştır ³⁵³.

D. Malın Teknik Düzenlemesinin Ayıba Sebep Olması

AMNOZSHY'nin 7(d) maddesi, malın “teknik düzenlemeleri”nin ayıba neden olduğunun ispatı halinde üreticinin sorumluluktan kurtulacağını belirtmektedir. ³⁵⁴ Üreticiler, bu standart veya teknik düzenlemelere uydukları için üretilen ürünlerde ayıp, kusur veya eksiklikler meydana gelmişse, bu takdirde o ürünü üreten üretici, bu ürünün sebep olduğu zararlardan dolayı sorumlu kabul edilmez. Başka bir deyişle, üretilen üründeki ayıp, üreticinin herhangi bir ihmali veya teknik bilgi eksikliğinden dolayı değil, bilakis, kendisinin herhangi bir etkisinin olmadığı, teknik bir düzenlemeden kaynaklanmaktadır ³⁵⁵. Örneğin; bir ilaç firmasının yeni bir ilaç üretirken her türlü dikkat, özen ve teknik açıdan eksiksiz hareket edilmesine rağmen önceden

³⁵⁰ AYDOS, Ürün, s. 198. ARBEK, s. 47.

³⁵¹ AYDOS, Ürün, s. 198.

³⁵² ÜSTÜN, s. 101-102. AYDOS, Ürün, s. 198.

³⁵³ HAVUTÇU, s.103.

³⁵⁴ KARAMAN, s. 353.

³⁵⁵ ARBEK, s. 48.

öngörülemez şekilde ilacın üretiminden sonra içine koyulan maddelerden birinin zararlı etkisinin ortaya çıkması gibi.

E. Mal Piyasaya Sürüldüğünde Mevcut Bilimsel ve Teknolojik Bilgiler Ayıbın Varlığının Bilinmesine İmkân Vermemesi

Üreticinin, üretim sürecinde bilim ve teknolojinin ulaştığı en üst düzeyi dikkate alması ve ürünlerini bu standarda uygun olarak piyasaya sürmesi bir zorunluluk olarak kabul edilir ³⁵⁶. Buna göre, ürün piyasaya sürüldüğü zaman, kendi endüstrisinde tehlikenin bilinmediğini ispatlamak üretici için yeterli değildir. Bu tehlikenin ilgili zamanda mevcut bilimsel ve teknik bilginin ışığında, bir üreticiden beklenen dikkat ve özen içinde tespit edilmesi mümkün olmayan tehlike olması gerekmektedir ³⁵⁷.

Bu durumda, gelişim ayıbının varlığına dayanarak sorumluluktan kurtulmak isteyen üretici, ürünün piyasaya sürüldüğü anda ayıpsız olduğunu değil, ürünün piyasaya sürüldüğü anda ayıplı olmakla birlikte, bu ayıbın bilim ve tekniğin o anda sunmuş olduğu imkânlar dahilinde anlaşılmasının mümkün olmadığını ispatlamakla yükümlüdür ³⁵⁸.

F. Nihai Malın Tasarımı ya da Bu Malın Üreticisinin Talimatı Sebebiyle Bütünü Oluşturan Parçalardan Birinin Üreticisinin O Malın Ayıbından Sorumlu Olmaması

AMNOZSHY’te, bazı üreticiler, bu sorumluluktan muaf tutulmuştur. Söz konusu düzenlemeye göre, nihai malın tasarımı ya da bu malın üreticisinin talimatı sebebiyle, bütünü oluşturan parçalardan birinin üreticisi, o malın ayıbından sorumlu değildir (m.7/II). Böylece sorumlu olmayan alt üreticiler bakımından Yönetmelikte iki farklı kategori oluşturulmuş bulunmaktadır. Zira bu kişilere zararın doğmasında

³⁵⁶ ATAMER, s. 82. ERLÜLE, s. 335.

³⁵⁷ AYDOS, Ürün, s. 206.

³⁵⁸ ERLÜLE, s. 336- 337.

yüklenilecek olan herhangi bir sebep veya kusur bulunmamaktadır. Çünkü her şey nihai üreticinin isteği doğrultusunda olmaktadır³⁵⁹.

Türk kanun koyucunun bağımsız bir yasa maddesinde düzenlediği bu sorumluluktan kurtulma sebeplerinin, tüketicinin kusurlu bir mal kullanma neticesinde göreceği zarardan üreticiyi sorumlu tutmadığı görülür. Tabii kusur bu sebeplerin birinden kaynaklanır ve üreticinin bu kusurlarla ilgisi yoksa sorumlu olmaz. Bu sebeplerin büyük bir önemi vardır. Zira Türk kanun koyucu bu düzenlemede tüketiciyi, sorumluluktan kurtulmak için birçok sebebi gerekçe gösterebilen üreticinin haksızlığından korumayı göz önünde bulmuştur.

II. Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluktan Kurtuluş Yolları

Irak kanun koyucu ITKK'da kusur ve zarar arasındaki sebep sonuç ilişkisini ortadan kaldıran ve üreticiyi, tüketicie verilen zarar sorumluluğundan kurtaran sebepleri ele almamıştır. Bundan dolayı Irak MK'nda ele alınan genel kurallara müracaat edilir. Nitekim 168. maddede şu ifade edilmiştir: “*Yükümlülüğün yerine getirilmemesi üreticinin elinde olmayan bir nedenden kaynaklanmıştır*”.

Yabancı sebep, sorumluluğu ortadan kaldıran en yaygın sebep sayılmaktadır. Çünkü üretici, kusurlu ürünün tüketicie zarar vermesine rağmen tümüyle ya da kısmen sorumluluktan kurtulabilir. Çünkü üründe bulunan ve zarar veren şeyde üreticinin doğrudan bir kastı bulunmamaktadır. Fakat o zararın varlığına yabancı bir etken sebep olmuştur. O da ya üreticinin karşı koyamadığı mücbir sebep ya da başka birinin eylemidir. Bu kimse tüketicinin kendisi ya da başkası olabilir³⁶⁰.

A. Mücbir Sebep

Mücbir sebep, ayıp ve zarar arasındaki sebep bağlantısını ortadan kaldıran bir sebep sayılmaktadır. Dolayısıyla o sorumluluğun ortadan kalkmasına da sebep olur. Bu,

³⁵⁹ ARBEK, s. 50.

³⁶⁰ المسؤولة الموضوعية للمنتج كآلية تعويضية، سناء، خميس، (AMMÂR), Muntecati el Mu'ayyebi, s. 214-215. إضحيا حوادث المنتجات المعيبة – دراسة مقارنة الجزائر 2015, s. 50. HAMÎS, Sena, el Mes'ûliyyetu el Mevdûiyyetu lil Muntic Ke Âliyyetin Ta'vîdiyyetin li dahâyâ Havâdisi el Muntecâti el Muayyebetî-Karşılaştırmalı Araştırma, Cezair 2015, s. 50.

gerçek olaylar, savaşlar ve bunlar dışında beklenmeyen sorunlar gibi insanın engelleyemediği, normalde beklenmediği ve ortaya çıkan zararın o bir başkasına isnad edilmesi mümkün görülmemektedir³⁶¹.

Mücbir sebebin, sorumluluğu ortadan kaldırabilmesi için bir açıdan olayın beklenmeyen bir durum olması ve diğer bir açıdan önlenememesi gerekir³⁶².

Üründe meydana gelen zarara sebep olan kusur hiç beklenmeyen bir ayıp olduğu ve ona karşı koymak mümkün olmadığı zaman üretici mücbir sebebe tutunarak tüketici karşısında sorumluluktan kurtulabilir³⁶³. Örneğin Elektrik akımını yükselten ve patlamaya yol açan yıldırım düşmesi sebebiyle evde buzdolabının patlaması neticesinde tüketicinin zarar görmesini buna örnek gösterebiliriz. Burada tüketici gördüğü zararı buzdolabı üreten kişiye yükleyemez. Dolayısıyla şimşek olan mücbir sebep, tümüyle üreticinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaktadır³⁶⁴.

B. Tüketicinin Ağır Kusuru

Tüketicinin ağır kusur eylemi veya hatası kendisine verilen zararda katkıda bulunursa ya da zararı artırırorsa o, kendi hatasının sonucunu yüklenir. Üretici zararın sebebinin tüketicinin yanlış davranışı olduğunu ispatlarsa sorumluluktan kurtulabilir³⁶⁵.

Tüketicinin hatası birkaç şekilde olmaktadır. Bunlardan biri ürünün yanlış kullanılmasıdır. Bu da ya kullanma talimatında anlatılan yöntemden farklı bir şekilde ya da belirtilen amacı dışında kullanılmasıyla olmaktadır. Örneğin, tüketicinin üretici tarafından açıklanan uyarıya aykırı davranmakla uzun süre ara vermeden elektrik aletlerini açık bırakması ve bundan dolayı patlamaya yol açması ya da ürün kutusunda kullanım talimatı bulunduğu halde tüketicinin buna uymaması ya da üreticinin ürettiği

³⁶¹ العرعاري (EL AR'ÂRÎ), s. 224.

³⁶² السنهوري (EL SENHÛRÎ), s. 878.

³⁶³ محمد (MUHAMMED), s. 104.

³⁶⁴ اعمار (AMMÂR), Muntecati el Mu'ayyibe, s. 218.

³⁶⁵ محمد (MUHAMMED), s. 105.

ürünün tüketicinin talep ettiği standartlara uygun olmasıyla tüketici hatalı olur³⁶⁶. Tabii üreticinin tüketiciyi bu standartlarda yapılan üründen kaynaklanabilen tehlikelerden sakındırması şarttır. Ayrıca ürün yapımında bilinen ve uygulanan teknik yöntemleri kullanması gerekir³⁶⁷. Bu da zarar görenin ağır kusuru olarak illiyet bağıını keser. Bundan dolayı zararın kaynağı tüketicinin hatasıysa tüketici, üreticiyi sorumlu tutamaz ve ondan zararının tazminini talep edemez. Ya da tümüyle tüketicin hatası değilse ve onun hatası zarara katkıda bulunmuşsa hafif kusur indirim sebebi olur³⁶⁸.

C. Üçüncü Kişinin Ağır Kusuru

Üretici, tüketicinin gördüğü zararın başkasının hatasından kaynaklandığını ve onunla alakası olmadığını ispat ederse sorumluluktan kurtulur. Bu tür durumlar ürünün yapımında ileri teknolojinin ortaya çıkardığı karmaşıklıktan doğmaktadır. Bir ürünün hazırlanmasına çok sayıda kişi katılmaktadır. Tüketim için ürünü dağıtma işinde aracı olanları unutmamak gerekir. Bu tür durumlarda üretici başkasının hatasını ispat etmekle sorumluluktan kurtulabilir³⁶⁹. Örneğin gazlı içecek şişelerini sıcak yerlerde depolayan kimse ihmalkâr davranmış olur. Bu durumda patlamanın sebebi depolama şartlarıdır. Böylece üretici sorumluluktan kurtulur. Kusurlu tacirin sorumluluğu zararı karşılama şeklinde ortaya çıkmaktadır³⁷⁰. Aynı şekilde araba satın alındıktan sekiz gün sonra tüketicinin oğlu motoru söküp yanlış bir şekilde tekrar yerleştirmişse ve zarar bu yanlış yerleştirmeden kaynaklanmışsa tüketici zarar gördüğü halde araba motoru üreticisi bundan sorumlu değildir³⁷¹. Üçüncü kişinin ağır kusuru illiyet bağıını keser.

³⁶⁶ HAMÎS (HAMÎS), s. 138.

³⁶⁷ MAMÎŞ (MAMÎŞ), s. 81. الجزائر 2010, الحماية القانونية للمستهلك في مجال المنتجات المستوردة، خديجة، بو طبل. BÛ TABL, Hatice, el Himâye el Qânuniyye li'l-Mustehlik fi Mecâli el-Mentûcâti el-Mustevrade, Cezair 2010, s. 88. بغداد 2005, المسؤولية المدنية عن اضرار المنتجات المعيبة، احمد عبد جاسم، عبد الله. ABDULLAH, Ahmed Abd Câsim, el Mes'ûliyyetu el Medeniyyetu 'an Adrârî el Muntecâti el Muayyebetî, Bağdat 2005, s. 233.

³⁶⁸ AMMÂR (AMMÂR), Muntecati el Mu'ayyete, s. 219. محمود (MAHMÛD), s. 197.

³⁶⁹ ABDULLAH (ABDULLAH), s. 233. HAMÎS (HAMÎS), s. 139. MAMÎŞ (MAMÎŞ), s. 82.

³⁷⁰ AMULMÎ (AMULMÎ), Muna, Mes'ûliyyetu el Muntic fi Zilli Ta'dîli el Qânûni el Medeni, Cezair 2006, s. 53. الجزائر 2006, مسؤولية المنتج في ظل تعديل القانون المدني، منى، عمولى. AMULMÎ, Muna, Mes'ûliyyetu el Muntic fi Zilli Ta'dîli el Qânûni el Medeni, Cezair 2006, s. 53.

³⁷¹ MUHAMMED (MUHAMMED), s. 107.

III. Türk ve Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluktan Kurtuluş Yollarının Karşılaştırılması

Türk kanun koyucu ile Irak kanun koyucu arasındaki fark açıktır. Nitekim Türk kanun koyucu bağımsız ve apaçık bir maddede bir takım sebepler zikretmiştir. Bu sebeplerden biri gerçekleştiği zaman üretici, ürün ya da hizmetlerin kullanılmasından dolayı tüketiciye verilen zarar neticesinde ortaya çıkan sorumluluktan kurtulabilir. Irak kanun koyucu, sorumluktan kurtulma sebeplerini açıklayan bağımsız bir maddeyi koymamıştır. Bu da genel kural ve onunla karşılaştırma yapmayı gerektirmektedir. O sebepler de mücbir sebep, tüketicinin kusuru ve üçüncü kişinin kusurudur. Bu sebepler Türk kanununda da kusur ve zarar arasındaki ilişkiyi sonlandırmakta ve üreticinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Türk kanununda sorumluluktan kurtulmanın sebepleriyle ilgili açık bir yasal düzenleme metni bulunmaktadır.

Bu yüzden, kusurlu ürün sebebiyle zarar gören tüketiciler için etkin bir koruma sağlanması amacıyla Irak kanun koyucunun da Türk kanun koyucunun ortaya koyduğu düzenlemeye dayanmasının yani üreticinin sorumluluğunu ortadan kaldıran özel sebepleri kanunda belirtmesi, sadece genel kurallarla yetinmemesi gerekir.

§ 11. ÜRETİCİNİN SORUMLULUĞUNU SINIRLAYAN VEYA ORTADAN KALDIRAN KAYITLAR

Tüketiciye göre daha güçlü bir konumda olan Üretici, tüketiciye herhangi bir zararı dokunduğunda özellikle de tüketicinin tüketmek zorunda olduğu gıda ve ilaç gibi zorunlu tüketim mallarında üreticinin durumundan istifade ederek haksız çıkar elde etme, sorumluluğu ortada kaldırma veya sorumluluğunu sınırlandırılma eyleminde bulunabilir. Aşağıda gerek Türk gerekse Irak Hukukunda bu ve buna benzer sözleşmeleri ele alındı.

I. Türk Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunu Sınırlayan veya Ortadan Kaldıran Kayıtlar

Sorumsuzluk sözleşmesi, TBK. m. 115.' te düzenlenmiştir. Sorumsuzluk sözleşmesi, sözleşmenin ihlalden doğan zararın gerçekleşmesinden önce, alacaklı ve boşlu arasında açık veya örtülü olarak yapılmış olabilir ve ileride alacaklı yararına

ortaya çıkma ihtimali bulunan tazminat isteminin doğmasına tamamen veya kısmen engel olan bağımsız veya asıl sözleşmeye ek olarak yapılır³⁷².

Sorumsuzluk şartı sadece, borçlunun hafif ihmalden doğan sorumluluğunu ortadan kaldırır. Yani, hafif ihmal dışında kalan hile, kasıt ve ağır kusur sebebi ile ortaya çıkacak bir sorumluluğu ortadan kaldıran ya da sınırlandıran sorumsuzluk anlaşmaları geçerli değildir. Buna göre, taraflar yapmış oldukları sözleşmeye, borçlunun kasıt ve ağır ihmali halinde de sorumlu olmayacağına ilişkin bir şart koysalar dahi, bu şart geçerli değildir³⁷³.

Çeşitli düzenlemelerde zarar görenlerin daha kapsamlı ve etkin bir şekilde korunmasını sağlamak amacıyla, üreticinin sorumluluğunu sınırlayan veya ortadan kaldıran şartların geçersiz sayılmasını düzenleyen yönetmelik bulunmaktadır³⁷⁴. Ayrıca AMNOZSHY'in "sorumsuzluk kaydı" başlığı altında 8. maddesinde sözleşme metninde veya bağımsız herhangi bir belgede tüketicinin bu Yönetmelikte yer alan, haklarını kullanmaktan feragat ettiğine dair veya üreticinin bu Yönetmelikten kaynaklanan yükümlülüklerini sınırlayan veya ortadan kaldıran kayıtların geçersiz olduğuna yer vermiştir³⁷⁵.

II. Irak Hukukunda Üreticinin Sorumluluğunu Sınırlayan veya Ortadan Kaldıran Kayıtlar

Sorumluluğu yok sayma ya da sınırlama şartı şu şekilde tanımlanır: Taraflardan birinin kendi sorumluluğu çerçevesinde yükümlülüklerini yerine getirmeye yanaşmaması ya da onları sınırlamasıdır³⁷⁶. Buna binaen üreticinin tüketici ile beraber kendi sorumluluklarını azaltma ya da onlardan muaf olma üzerine anlaşması mümkün değildir. Bu tür anlaşmaların tümü geçersizdir. Çünkü durum kamu düzeniyle ilgilidir.

³⁷² EREN, Genel Hükümler, s. 1108.

³⁷³ AKINCI, Borçlar, s. 248 . AYDOĞDU, s. 57.

³⁷⁴ DOĞAN, s. 158.

³⁷⁵ ERLÜLE, s. 338. ÜSTÜN, s. 109.

³⁷⁶ بن سعیدی (BİN SA'İDİ), s. 134.

Zira bu tür şartların bulunması tüketici hakkında zorlayıcı şartlar sayılır. Dolayısıyla onlar geçersizdir³⁷⁷.

Irak kanunu koyucu bu konuda genel kurallara dayanmıştır. Çünkü ITKK bu yönde bir düzenleme yoktur. Nitekim IMK'nun 259. maddesinin 3. fıkrası şunu ifade etmiştir: “*Sorumluluğu yok sayan her şart geçersizdir*”. Bu maddeyle, bu tür anlaşmaları geçersiz kılmış ve tamamen yasaklamıştır. Bunun hareket noktası kamu düzeni olması itibarıyla emredici kuralları korumaktır. Dolayısıyla üreticinin tüketicilere karşı ürün kusuru sorumluluğunu hafifletmek veya yok saymak suretiyle o kurula aykırı olan bir şey üzerine anlaşılabilir³⁷⁸.

§ 12. ÜRETİCİNİN MÜTESELSİL SORUMLULUĞU

Bir mal, nihai olarak tüketim için tüketiciye ulaşıncaya kadar bir üretici tarafından üretilmiş olabileceği gibi birkaç üretici tarafından da üretilmiş olabilir. Bu durumda tüketicinin zarar görmesine neden olan malı üreten diğer üreticiler de zarar gören tüketiciye karşı müteselsilen sorumlu olacaktır. Bu durumda tüketici, üreticilerden birini veya hepsini sorumlu tutabilir.

Aşağıda, Türk ve Irak Hukukunda müteselsil sorumluluk ele alınmıştır:

I. Türk Hukukunda Üreticinin Müteselsil Sorumluluğu

Bir ürünün zararlı olması durumunda, bu ürünle ilgili sorumluluk hukukunda, birden çok kişinin birlikte bir zarara sebebiyet vermeleri veya aynı zarardan çeşitli sebeplerden dolayı sorumlu olmaları durumunda, müteselsil sorumluluk kavramı gündeme gelir. Müteselsil sorumluluk kapsamı içine girenler, gerçekleşen zararın tamamından tüm malvarlıklarıyla sorumlu tutulurlar³⁷⁹.

Kusur, müteselsil sorumluluğun kurucu bir unsuru olmadığından, müteselsilen sorumlu tutulan kişiler, kusursuz olduklarını ispat ederek sorumluluktan

³⁷⁷ خمیس (HAMÎS), s. 154.

³⁷⁸ امین (EMİN), s. 86. شهيدة (ŞEHİDE), s. 259.

³⁷⁹ DEMİR, s.98. TANDOĞAN, s. 367. YILDIRIM, s. 364. NOMER, s. 197.

kurtulamazlar³⁸⁰. Zarar birden çok kimsenin aralarında anlaşarak beraber yaptıkları bir haksız fiil sonucunda ortaya çıkmışsa “ortak illiyet” söz konusudur³⁸¹. Ortak illiyetin, “kusurlu ortak illiyet” ve “yalın ortak illiyet” şeklinde iki ayrı türü vardır.

Kusurlu ortak illiyet tanımı içinde, birden çok kişi arasında hem kusur, hem de illiyet yönünden ortaklık söz konusudur. Yalın ortak illiyette, zararlı sonucun birden çok sebebinin ortaya çıkararak sorumlu şahıslar arasında birlikte hareket iradesinin bulunmaz³⁸².

TKHK'nın 11. maddesinin 2 fıkrasında, “...*üretici ve ithalatçı müteselsilen sorumludur*”. denilmektedir. Buna paralel olarak AMNOZSHY'in 6. maddesinin 3. fıkrasında, “*Ayıplı malın neden olduğu zararlardan dolayı birden fazla kimse sorumlu olduğu takdirde, bunlar müteselsilen sorumludurlar*” ifadesine yer verilmiştir.

Bu konu ile ilgili, TKHK ve ilgili Yönetmelikteki, ayıplı malın veya ayıplı hizmetin neden olduğu zarar nedeniyle birden fazla kimse sorumlu ise, tüketiciye karşı bunların hepsi müteselsilen sorumlu kabul edilir. Yargıtay bir kararında³⁸³ “*İmalatçı, üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ve kredi veren ayıplı maldan ve tüketicinin seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumludur. Arıza sebebiyle tüketicinin malın yenisiyle değiştirilmesi isteğinden satıcı, bayi, acente, imalatçı-üretici ve ithalatçı müteselsilen sorumludur*” diyerek bunu onaylamıştır.

Birden çok kişinin zarara iştirak etmesi halinde, aralarındaki rücu ilişkisini belirlemek için, konuya ilişkin olarak genel hükümlere müracaat edilecektir. TBK. 62/1 bu madde göre, “*Tazminatın aynı zarardan sorumlu müteselsil borçlular arasında paylaşılmasında, bütün durum ve koşullar, özellikle onlardan her birine yüklenebilecek kusurun ağırlığı ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğu göz önünde tutulur.*” Buna göre, tazminatın, aynı zarardan sorumlu müselsil borçlular arasında

³⁸⁰ DOKUTAN, s. 152-153.

³⁸¹ REİSOĞLU, s. 178. TAŞTAN, Furkan Güven, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, Ankara 2012, s. 106.

³⁸² EREN, Genel Hükümler, s. 569.

³⁸³ HGK, 13.12.2016, 2015/13-13811 E, 2016/23199 K, www.kazancı.com

paylaştırılmasında her türlü durum, koşul, özellikle de kusurun ağırlığı ve tehlikenin yoğunluğu göz önünde bulundurulmalıdır. Rücu ilişkisi, biri tazminatın kendi payına düşeninden fazlasını ödediği takdirde diğer müteselsil sorumluya veya sorumlulara hangi esaslar içinde rücu edeceğini düzenlemektedir. Hemen belirtelim ki, rücuda teselsül değil, pay esaslı geçerlidir. (m. 62/11) ³⁸⁴. Birden çok kişinin birlikte zarara sebebiyet vermesi durumunda (m.61) doğan zarardan mütesilsil olarak sorumlu olmaları düzenlenmiştir. Bu düzenleme de yine kendi içinde

a) Dış ilişkide sorumluluk

b) İç ilişkide sorumluluk olarak düzenlenmiştir.

a) Dış İlişkide: Birden çok kişinin (m. 61) birlikte zarara sebebiyet vermesi halinde zarar gören kişiye karşı mütesilsilen sorumlu olacaklarını hükme bağlamıştır. Yani herbiri zarar görene hem ayrı ayrı hem de hep birlikte sorumludur.

b) İç ilişkide: Burada da zarar görene karşı mütesilsilen sorumlu olan birden çok kişinin aslında sorumluluğu kusurunun ağırlığı ve yarattıkları tehlikenin yoğunluğu oranında paylaşacakları öngörülmüştür. Yani herkes kusuru ve verdiği zarar oranında sorumludur. Ancak bu birbirlerine karşı geçerli olacak bir durumdur. Yani olayda 3/10 oranında kusurlu olan şahıs tazminatın tamamını ödemişse ve 7/10 oranında kusurlu olan şahıs hiçbir şekilde tazmin sorumluluğunu yerine getirmediyse 3/10 oranında kusurlu olan şahıs geriye kalan 7/10 oranındaki tazminat miktarını diğer kişiye rücu edebilecek, böylelikle hakkaniyet ilkesi zedelenmeyecektir.

II. Irak Hukukunda Üreticinin Müteselsil Sorumluluğu

Burada genel bir şekilde sorumluluk, sorumlular (üreticiler) arasında dayanışma sorumluluğudur. Çünkü onlar çok olduklarında sorumluluğu taşımada ve kusurlu ürünün zarar gören tüketicilere verdiği zararın tazminatını yüklenmede ortaklardır.

³⁸⁴ EREN, Genel Hükümler, s. 844, 846. OĞUZMAN/ ÖZ, s. 298. YILDIRIM, s. 367- 368.

Dayanışmalı sorumluluğun anlamı üreticilerden her birinin zararın tümünden kişisel olarak sorumlu olmasıdır. Yani onlardan her biri davalı olmaktadır³⁸⁵.

Bu sorumluluk bazen bireysel olabilir. Bazen de aynı zararda birden fazla kişi sorumlu olabilir. Yani tüketici gördüğü tüm zararı bir üreticiden tazmin ettirebilir. Aynı şekilde, zararının tazminini üreticilerden birisinden isteyebileceği gibi tüm üreticilerden de isteyebilir. Bu zaten müteselsil sorumluluğun bir sonucudur³⁸⁶.

Irak kanun koyucu bunu MK'ndaki genel kuralda ifade etmiştir. Çünkü 217. maddenin 1. fıkrasında şu şekildedir: “*Sorumlular çok olduğunda ayırım yapılmadan zararı tazmin etme yükümlülüğünde ortak olurlar.*” Yani tüm üreticiler, kusurlu ürünler neticesinde tüketiciye verilen zararı tazmin etmede ortaklardır.

Tazminat borcunu tam ödeyen son üretici, diğerlerine rücû edebilir. Öyle ki borcun son yükü, kusur sebebiyle kendisine müracaat edilen kişide kalır. Böylece dayanışma esnasında üreticilerin kendi aralarındaki ilişki belirlenir. Hâkim yukarıdaki madde metninin 2. fıkrasına³⁸⁷ istinaden her birinin ödeyeceği miktarı belirler. Bu tasnifte meydana gelen hatanın derecesi ve bu hatanın tüketiciye verdiği zarardaki payını esas alır. Onlara izafe edilen hatanın derecesine göre tazminatı belirlemek imkânsız hale gelirse tazminat onlar arasında eşit derecede dağıtılır³⁸⁸.

³⁸⁵ عبدالله (ABDULLAH), s. 215. اقصاصي (AGSASI), s. 485.

³⁸⁶ البشير / البكري / الحكيم (EL HAKÎM / EL BEKRÎ / EL BEŞÎR), s. 210. الصديق ((EL SADÎQ), s. 308.

³⁸⁷ 217/2 m. “*Tazminatın hepsini ödeyen kişi, mahkemenin durumlara ve her birinin yaptığı hatanın büyüklüğüne göre belirlediği payı almak için diğerlerine başvurur. Sorumlulukta her birine düşen payı belirlemek mümkün değilse dağıtım eşit derecede olur*”.

³⁸⁸ محمد (MUHAMMED), s. 109. عبدالله (ABDULLAH), s. 216. السنهوري (EL SENHÛRÎ), s. 900- 901.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

USULE İLİŞKİN HÜKÜMLER

§ 13. UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

Tüketici haklarını koruma, mahkemeye havale edilmeden önce, sorunları çözmeyi gerektirir. Bu durumda çözüm hem daha hızlı hem de daha az masraflı olacaktır. Bu çözümün söz konusu olabilmesi için, tüketicilerden birisinin Tüketici Hakem Heyetine başvuru yaparak şikayet yoluna gitmesi gerekir. Gerek üreticiyi gerekse tüketiciyi ilgilendiren anlaşmazlık bu yöntemle giderilemediği takdirde mahkemeye başvurulabilir veya uyuşmazlık arabulucuk aracılığıyla çözümlenebilir. Bu yüzden, bu bölümde, aşağıda da belirtildiği üzere, önce Türk Kanununda Tüketici Hâkim Heyetini, sonra da Tüketici Mahkemesini ele alacağız. Irak Kanununda ise, Tüketici Hakem Heyeti şeklinde bir kurum olmadığından dolayı sadece bu tür anlaşmazlıklara bakan ilgili Genel Mahkemeye değineceğiz.

I. Türk Hukukunda

A. Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları İle Çözümü

1. Tüketici Hakem Heyeti

a. Yetkili ve Görevli Mercii

Kanunda tüketicinin başvuracağı yer belirlenirken, tüketicinin başvurabileceği yetkili TKHK 66. maddesinin 3. bendinde, tüketicinin mal veya hizmeti satın aldığı yer hakem heyeti veya tüketicinin ikamet ettiği yer hakem heyeti şeklinde belirtilmiştir³⁸⁹.

Tüketici mahkemelerinin görevli sayıldığı tüm uyuşmazlıklarda görevli ve yetkili Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından oluşturulmuştur. Buna göre, Tüketici Hakem

³⁸⁹ ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 193.

Heyeti, tüketici mahkemelerinin görevli sayıldığı tüm uyuşmazlıklarda görevli ve yetkilidir. Tüketici Hakem Heyeti, tüketici işlemlerinden veya tüketiciye yönelik uygulamalardan kaynaklanan belirli bir miktara kadarki anlaşmazlıkları çözmekle görevli olan kurumlardır. (m.66/1). Bu anlaşmazlıklardan birisi de üretici ile tüketici arasında meydana gelen anlaşmazlıktır. Bu anlaşmazlıkların çözümünde il merkezi sınırları içinde il hakem heyetleri, ilçe sınırları içinde ise ilçe hakem heyetleri görevli ve yetkilidir³⁹⁰.

Bu durumda THH'lerin kurulmasındaki en önemli amacın, tüketici ihtilaflarını hızla çözüme kavuşturma, en az masrafla çözümlenmesi ve mahkemelerin iş yükünü hafifletme olduğu anlaşılmaktadır³⁹¹.

b. Başvuru Usûlü

Tüketici Hakem Heyetleri tüketiciler ile üreticiler arasında meydana gelebilecek anlaşmazlıkların uzlaşma yoluyla çözümünü sağlamaya çalışan bir heyettir³⁹². Belirlenen miktar veya değeri aşan tüketici anlaşmazlıkları söz konusu olduğunda ise tüketici hakem heyetlerine başvuru yapılamamaktadır³⁹³. Çünkü kural olarak, parasal sınır üzerindeki uyuşmazlıklar için Hakem Heyetlerine yapılacak başvurunun yasaklanmıştır³⁹⁴.

Tüketici hakem heyeti başvurunun zorunlu olması için uyuşmazlığın tutarının, ilçe tüketici hakem heyetine 4.570 TL altındaki uyuşmazlıklar için, büyükşehir konumunda olmayan illerin merkezlerinde il tüketici hakem heyetine 6.860 TL altındaki anlaşmazlıklar için, büyükşehir konumunda bulunan illerdeki, büyükşehir konumunda

³⁹⁰ **HAZNEDAR**, İbrahim Murat, 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un Bankacılık Uygulamaları Bakımından Getirdiği Yenilikler, İBD, C. 88, S. 3, 2014, s. 28. **SİRMEN**, A. Lâle, Consumer Redress In Civill Proceedings In Turkish Law, Ankara Law Review, Vol.3 No.2, Winter 2006, s. 86.

³⁹¹ **DURGUN**, Tuba, Enerji Sektöründe Tüketici Hakları, Kırıkkale 2007, s. 57. **BUDAK**, Ali Cem, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Tüketici Hakem Heyetleri, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 82. **ÇAĞLAR**, s. 70.

³⁹² **ATASOY/TAŞKIN/ACAR**, s. 193.

³⁹³ **BUDAK**, s. 83

³⁹⁴ **HAZNEDAR**, s. 28

olmayan illere bağılı ilçelerde il tüketici hakem heyetine 4.570 TL ile 6.860 TL arasındaki anlaşmazlıklar için başvurulabileceği, bunların üzerindeki uyuşmazlıklar için tüketici hakem heyetlerine başvuru yapılamayacağı yönünde düzenleme yapılmıştır. Öte yandan, il ve ilçe tüketici hakem heyetleri için belirlenen parasal sınır her yıl yeniden belirlenir ³⁹⁵.

“Tüketici hakem heyetleri kendilerine yapılan başvuruları gereğini yapmak üzere kabul etmek zorundadır” (m.68/II).

Bu kanun ile, tüketici hakem heyetlerin kendilerine yapılan başvuruları her halükarda kabul etmeleri gerektiğine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Böylece tüketicilerin yanlış yere başvuru yapmaları halinde doğru yerdeki yetkili hakem heyetine başvuru yapabilmeleri gayesiyle başvurunun her halükarda kabul edilmesi esası getirilmiştir ³⁹⁶.

Tüketici hakem heyetleri, kendilerine yapılan başvuruları evrak üzerinden inceleyecek olup, gerekli gördüğünde her türlü bilgi ve belgeyi taraflardan, ilgili kurum veya kuruluşlardan isteme hak ve yetkisine sahiptir. Hakem heyetlerince talep edilecek bilgi ve belgeler, bu ilgili yönetmelik ekinde bulunan “Bilgi ve Belge Talep Formu”ndan istifade edilerek istenebilir. Hakem heyeti resmi yazı yazmak sureti ile bilgi ve belge isteme hakkına sahiptir ³⁹⁷.

Bir tüketici, aynı uyuşmazlık konusu için birden fazla hakem heyetine başvuramaz. Tüketici aynı hakem heyetine de aynı konuda birden fazla başvuru yapamaz ³⁹⁸.

³⁹⁵ CEYLAN, s. 158. TUTUMLU, Mehmet Akif, Tüketici Hakem Heyetleri, Ankara 2015, s. 59-60. BUDAK, 83-84.

³⁹⁶ AYDOĞDU, s. 349.

³⁹⁷ ERMENEK, İbrahim, Yargı Kararları Işığında Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri, GÜHFD, C. XVII, S. 1-2, 2013, s. 607. TAŞKIN, s. 134.

³⁹⁸ BUDAK, s. 94. ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 197.

c. Tüketici Hakem Heyeti Kararlarının Hukukî Niteliği

Hakem heyetlerinin Kanun'da öngörülen tutarın altında kalan uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili verdiği kararlar tarafları bağlar.

Hakem Heyetlerinin, değeri ilçelerde 4.570 TL'nin, İllerde 6.860 TL'nin altında bulunan uyuşmazlıklarda alacakları kararlar, mahkeme kararları gibi, hem tüketiciyi hem de üreticiyi bağlar ve bu kararlar İcra ve İflas Kanunu'nun ilamların yerine getirilmesi hakkındaki hükümlerine göre uygulanır³⁹⁹. Öte yandan taraflar bu karara on beş gün içinde itirazda bulunabilirler ancak itiraz, hakem heyeti kararının uygulamasını durdurmaz. İtiraz üzerine tüketici mahkemesinin vereceği kararlar kesindir. Tüketici hakem heyetinin vereceği kararlar ise Mahkeme için bağlayıcı değildir⁴⁰⁰. Ancak tüketici sorunları hakem heyetlerinin verecekleri kararlar, tüketici mahkemelerinde delil olarak kullanılabilir⁴⁰¹. Yargıtay bir kararında⁴⁰² “*Davacı şirket, Tüketici Sorunları Hakem Heyeti kararının iptaline karar verilmesini istemiş, herhangi bir eda talebinde bulunmamıştır. Belli miktarın üzerindeki uyuşmazlıklarda hakem heyetlerinin verecekleri kararlar tarafları bağlayıcı nitelikte olmayıp, kesin karar niteliğinde değildir. Bu kararlar tüketici mahkemelerinde delil olarak ileri sürülebilir*” diyerek bunu onaylamıştır. Uyuşmazlık esastan çözülmüş ise, bir daha bu konuda dava açılmaz. Bu da, hakem heyeti kararlarının maddî anlamda kesin hüküm teşkil etmeye uygun olduğunun başka bir delilini oluşturur⁴⁰³.

Hakem heyetleri yönetmeliğinin 22 nci maddesine 3 bendine göre , tüketici hakem heyeti kararında uyuşmazlık değerinin Türk Lirası olarak belirtilmesi zorunludur. Uyuşmazlık değerinin döviz cinsinden olması durumunda başvuru tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının belirlediği efektif döviz satış kuru esas alınarak Türk Lirasına çevrilir. Heyet, yapılan başvuruları en geç altı ay içinde sonuçlandırmakla

³⁹⁹ KUTOĞLU, s. 108. KÜZECİ, Deniz, Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü, HGD, Haziran- Temmuz- Ağustos, S. 5, 2006, s. 93.

⁴⁰⁰ ATASOY/TAŞKIN/ACAR, s. 194.

⁴⁰¹ CEYLAN, 160 AYDOĞDU, s. 351.

⁴⁰² HGK, 14.1.2010, 2009/13-6007 E, 2010/50 K, www.kazancı.com.

⁴⁰³ BUDAK, s. 95

yükümlülüğü taşımaktadır. Ancak, taraflar acele inceleme talebinde bulunursa, veya başkanın gerekli gördüğü durumlarda yahut da tüketicinin yabancı turist olması hâlinde bu uyuşmazlık gündemde öncelikli olarak yerini alır⁴⁰⁴.

2. Arabuluculuk

Kanuni uyuşmazlıklarla ilgili arabuluculuk yöntemi 6325 sayılı kanunla belirlenmiştir. Arabulucuk yöntemi, kişilerin aralarındaki uyuşmazlıkları yargıya başvurmadan çözümlene alternatiflerinden birisidir. Bu Kanunun amacı, hukuk uyuşmazlıklarının arabuluculuk yoluyla çözümlenmesinde uygulanacak usul ve esasları düzenlemektir.

Arabuluculuk yapacak kişi, tarafsız olmalı ve karar verme yetkisi bulunmayan üçüncü bir kişi olmalıdır. Bu kişi, tarafların anlaşmaya varmalarını sağlamak için uygun ortamı hazırlamalı, tarafların birbirlerini anlamalarını sağlamalı, gerektiğinde çözüm için önerilerde bulunmalıdır. Arabuluculuk yolu, birbirleri ile (aile bağları, işçi-işveren ilişkisi, komşuluk ilişkileri gibi), sürekli ilişki içinde olan kişiler arasındaki uyuşmazlıkları daha barışçıl bir şekilde çözümlenebilmesini sağlayan bir yöntemdir. Ancak bulunan çözüm, her zaman adil olmamaktadır. Çünkü bu yola başvurmanın asıl nedeni en adil, çözüm yolunu bulmak değil, uyuşmazlığın bir şekilde çözümlenmesini sağlamaktır. Bu sayılabilecek diğer tüketici uyuşmazlıkları miktar ve değerine bakılmadan arabuluculuk yoluyla çözüme kavuşturulabilir⁴⁰⁵.

Tüketici uyuşmazlıklarında arabuluculuk ise, devlet yargı erki dışında tüketici ve üreticiler arasında meydana gelen uyuşmazlıkları çözmek amacıyla bir kanun hükmü gereği kurulan ve finansmanı da devletin karşıladığı kurumlarca yapılan faaliyeti veya çeşitli sivil toplum örgütlerinin bünyesinde tüketici uyuşmazlıklarını çözmek amacıyla kurulmuş birimler tarafından ihtiyari olarak bu hizmeti veren arabuluculuk kuruluşları tarafından gerçekleştirilen faaliyeti ifade eder. Böylece tüketici hakkına kısa sürede

⁴⁰⁴ **KÜZECİ**, s. 92. **TURHAN**, s. 17. **ERMENEK**, s. 601. **BUDAK**, s. 95

⁴⁰⁵ **KÜZECİ**, s. 96. **TANRIVER**, Süha, Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, TBB Dergisi, S. 64, 2006, s. 165. **PERÇİN**, Gizem Ersen, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemlerinden Arabuluculuğun Hukuksal Düzenlemelerdeki Yeri, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 31, S. 2, 2011, s. 185.

kavuşurken mal ve hizmet üretici ise tüketiciyle uyuşmazlık yaşamaktan kaçınarak ticari itibarını zedelememiş olur ⁴⁰⁶.

B. Uyuşmazlıkların Dava Yoluyla Çözümü

1. Yetkili ve Görevli Mahkeme

Tüketiciler gibi dava açmaya yetkisi olan Bakanlık ve tüketici örgütlerine, Bakanlığın veya örgüt merkezlerinin bulunduğu yerde dava açma hakkı tanınmış değildir. Bunlar, davalarını tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesinde açmak durumundadırlar ⁴⁰⁷. Örneğin, Ankara, İstanbul ve İzmir’de tüketici mahkemeleri bulunmaktadır. Bu durumda Ankara’da oturan bir tüketici İstanbul’da yaptığı bir alışveriş nedeniyle aldığı ürünün kusurlu çıkması halinde, bedel iadesine yönelik açacağı davayı İstanbul’a gitmek mecburiyetinde olmadan Ankara Tüketici Mahkemesinde açabilir ⁴⁰⁸.

Tüm ülke çapında dağıtım yapan üreticinin ürününün toplanmasına karar verilmesi halinde; zarar gören üçüncü kişiler, üretici aleyhine açacakları tazminat davalarını, toplatılma kararını veren mahkemede açmaya kalkarsa, bu durum usul ekonomisine uygun düşmez. Bu durumda, üreticinin yerleşim yerindeki yetkili mahkemelerde dava açılabilir ⁴⁰⁹.

Bu mahkemelerin kuruluş nedeni, tüketici işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların mümkün olduğunca çabuk, ucuz ve basit yollardan çözümünü sağlamaktır. Genel mahkemelerin iş yükünün yoğun olması, davaların çok fazla uzaması ve masraflı olması, kanun koyucu bu konuda özel mahkemeler kurmaya sevk etmiştir ⁴¹⁰. Bu nedenle kurulan “Tüketici Mahkemeleri” TKHK’ m.73 da düzenlenmiştir.

⁴⁰⁶ UYUMAZ, Alper, Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, SÜHFD, C. 20, S. 1, 2012, s. 119. <https://www.samildemir.av.tr>. (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

⁴⁰⁷ KUTOĞLU, s.107. ŞİMŞEK, Ayşe Neşe, Medeni Usul Hukukunda Tüketicinin Korunması, Ankara 2004, s. 64. ERSOY, Uğur, Tüketici Mahkemelerinde Uygulanacak Usul Hükümleri ve İspat Sorunu, HGD, S. 5, 2006, s. 72.

⁴⁰⁸ KARA, s. 438. DURGUN, s. 60.

⁴⁰⁹ ŞİMŞEK, s. 66-67.

⁴¹⁰ AKINCI, Tüketici, s 151. ÇAĞLAR, s. 74.

Yargıtay bir kararında⁴¹¹ “*Somut uyuşmazlıkta, davalı imalatçı üretici olup, davacılar da tüketicidir. Taraflar arasındaki uyuşmazlık Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun kapsamında kaldığına göre davaya bakmaya Tüketici Mahkemesi görevlidir*” diyerek bunu onaylamıştır.

Yargıtay, başka bir kararda⁴¹² “*Davacının ikinci el satın alan kişi olduğu kabul edilse bile, dava konusu aracın garanti süresi içinde arızalanmış olması nedeniyle davanın 4077 sayılı Yasa kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Şu durumda, uyuşmazlığın çözümü konusunda Tüketici Mahkemesi görevlidir.*” diyerek bunu onaylamıştır.

Yargı sistemi içerisinde, bu tür davalara bakılabilmesi ve en kısa süre içinde sonuçlandırılması amacıyla genel mahkemeler yanında, TKHK uygulanması ile ilgili olarak çıkacak her türlü çekişmelere bakmak üzere özel yetkili “Tüketici Mahkemeleri” kurulması öngörülmüştür. Bu mahkemelerin kurulması, tüketici sorunlarıyla ilgili çekişmelerin elden geldiğince çabuk ve basit yoldan çözümlenmesi ihtiyacından doğmaktadır⁴¹³.

2. Davanın Tarafları

Taraf olma ehliyeti, bir davada taraf olabilme kabiliyetidir. Medeni Usul Hukukuna göre, medeni haklardan yararlanma ehliyeti bulunan her gerçek ve tüzel kişi, davalarda taraf olabilir. Bu durumda gerçek kişiler yaşadığı sürece hak ehliyetine ve dava ehliyetine sahip kabul edilir. Öte yandan, üreticinin ürettiği ürünlerden zarar görmesi durumunda tüzel kişiler de hak ehliyetine ve dolayısıyla davada taraf olma ehliyetine sahiptir. Ancak tüketici mahkemelerinde davada taraf olabilmek için TKHK.’dan doğan bir uyuşmazlığın tarafı olma zorunluluğu bulunmaktadır⁴¹⁴.

⁴¹¹ HGK, 2.3.2017, 2015/13-13355 E, 2017/2809 K, www.kazancı.com.

⁴¹² HGK, 25.11.2009, 2009/13-542 E, 2009/551 K, www.kazancı.com.

⁴¹³ ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 440.

⁴¹⁴ ATASOY/ TAŞKIN/ ACAR, s. 200.

Bu yüzden, tüketiciler, üreticiler, tedarikçiler, ithalatçılar vb. sahip oldukları bu hak sayesinde Tüketici Mahkemelerine başvurabilirler. TKHK'un uygulanmasından doğan ihtilaflara bakmakla görevli Tüketici Mahkemelerinde, tüketicilerin yanı sıra, tüketim işleminin karşı tarafını oluşturan, üreticiler, sağlayıcılar, ithalatçılar, vb. kişiler için de zorunlu kanun yolu, Tüketici Mahkemeleridir ⁴¹⁵. Bunun yanısıra Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve tüketici örgütleri, gerçekte bir tüketicinin bireysel sorunu olmayan ancak genel anlamda tüketicileri ilgilendiren konularla ilgili olarak kanuna aykırı bir durumu ortadan kaldırmak amacıyla Tüketici Mahkemesi'nde dava açabilirler ⁴¹⁶.

Birden çok kişinin açtığı davaya topluluk davası denir ve (HUMK m. 113) topluluk davasını düzenlemiştir. Tüketici hakları açısından bu maddenin önemi büyüktür. Zira bu, tüketicilerin büyük bir kesimini ilgilendiren bir mal veya ürünün ya da bunlara ilişkin kanuna aykırı bir durumun ortadan kaldırılması için gerek Sanayi ve Ticaret Bakanlığı gerekse tüketici dernek ve örgütleri üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için, kendi adlarına dava açabilir.

Topluluk davası olarak isimlendirilen bu tip davalar sorunların temelden çözümü ve kitlelerin en çabuk yoldan haklarını elde etmeleri açısından ve usul ekonomisi bakımından çok önemlidir.

Tüketici örgütleri, Tüketici Mahkemelerinde taraf olan tüketicileri temsil ettiklerinden dolayı, onlar da bu mahkemelerde taraf kabul edilir. TKHK'a göre üretici, satıcı, ithalatçı kişiler ayıplı maldan veya hizmetten müteselsil olarak sorumludurlar. Dolayısıyla, tüketiciyi ilgilendiren davalarda tüketici mahkemelerinin taraflarından birisi de Tüketici örgütleridir (dernek, vakıf). Tüketici örgütleri de, üyeleri adına onların haklarını korumak amacıyla ya da ayıplı bir seri malın üretim ve satışının durdurulması, kusurlu hizmetin sonlandırılması ve ayıplı malı satış amacıyla elinde bulunduranlardan toplatılmasına karar verilmesi istemiyle tüketici mahkemelerine dava açabilirler ⁴¹⁷.

⁴¹⁵ ZEVKLİLER/ AYDOĞDU, s. 440. TEK, Gülen Sinem, Tüketici Mahkemelerinin Görevi, Yetkisi ve Tüketici Mahkemelerinde Yapılan Yargılamanın Usulü, KHHD-BÜHF, C. 8, S. 99-100, 2012, s. 131, 137.

⁴¹⁶ TAŞKIN, s.139. ŞİMŞEK, s. 67.

⁴¹⁷ KÜZECİ, s. 94. TAŞKIN, s.139

3. Yargılama Giderleri

Tüketicilerin sorunlarını daha kısa süre içinde, daha ucuz ve daha kolay çözüme kavuşturabilmesi için Tüketici Mahkemeleri nezdinde tüketiciler, tüketici örgütleri ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca açılacak davalar her türlü resim ve harçtan muafiyet tanınmak suretiyle hak arama yolları kolaylaştırılmıştır. Harç ve resimden muafiyet sadece tüketici, tüketici örgütleri ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na tanınmıştır. Buna karşılık, görülen dava sonucunda, üreticinin haksız çıkması durumunda, onlardan harç alınması gerekir⁴¹⁸.

Bu durumda, tüketici örgütleri dışında kalanlar bakımından, yapılacak olan keşif ve bilirkişi incelemesinin ücretleri, yargılama sonunda haksız çıkan taraftan alınmak şartıyla talepte bulunan kişiden alınır. Tüketici örgütünün açtığı davalarda bilirkişi ücreti Bakanlık bütçesinden karşılanır. Dava kazanıldığı takdirde karşı taraftan talep edilmesine rağmen davayı tüketici örgütünün kaybettiği durumlarda ise bilirkişi ücreti kendisinden tahsil edilmez⁴¹⁹.

4. Tüketici Mahkemesinin Kararlarının Niteliği

Tüketici mahkemeleri, TKHK.'da düzenlenen ayıplı mal ve hizmetten doğan uyuşmazlıkları yargılayarak karara bağlamakla görevlidir. Burada Türk kanun koyucu, ayıplı malın "seri" olmasından dolayı dava açma hakkını, bir tüketiciye değil, o malı satın alan veya alacak olan herkesi etkileyeceği dikkate alınarak, ayrıca bu malın piyasadan toplatılabilmesinin sağlanabilmesi için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Tüketici örgütlerine de tanımıştır. Dolayısıyla böyle durumlarda o malı satan kişiler hakkında dava açma yetkisi Sanayi Bakanlığına tanınmıştır⁴²⁰.

Bu konu ile ilgili karar "*Satışa sunulan seri malın ayıplı olduğunun mahkeme kararı ile tespit edilmesi hâlinde, mahkeme ayıbın niteliğine göre malın satışını geçici*

⁴¹⁸ **KOR**, Özlem, Türkiye'de ve Avrupa Birliğinde Uygulanan Tüketiciyi Koruma Politikaları Ekseninde Tüketici Bilincini Ölçmeye Yönelik Mersin'de Yapılan Bir Alan Araştırması, Mersin 2007, s. 41-42. **ŞİMŞEK**, s. 72. **TEK**, s. 57.

⁴¹⁹ **ZEVKLİLER/ AYDOĞDU**, s. 444.

⁴²⁰ **ATASOY/ TAŞKIN/ ACAR**, s. 201.

olarak durdurma veya ayıbı giderme kararları verebilir. Üretici veya ithalatçı mahkeme kararının tebliğ tarihinden itibaren en geç üç ay içinde malın ayıbını ortadan kaldırmakla yükümlüdür. Malın ayıbının ortadan kalkmasının imkânsız olması hâlinde mal, üretici veya ithalatçı tarafından toplanır veya toplattırılır. Toplatılan mallar taşıdıkları risklere göre kısmen veya tamamen imha edilir veya ettirilir. İmha edilen malla ilgili tüketicinin dava ve tazminat hakları saklıdır.”(TKHK m.74/2) şeklinde düzenlenmiştir.

Yukarıdaki düzenlemeye göre, satışa sunulan seri malın ayıplı olduğunun mahkeme kararı ile tespit edilmesi kaydıyla, bu tür mallar hakkında ileri sürülebilecek üç değişik istem vardır. Bunlar;

a. Üretimin (imalatın) geçici olarak durdurulması

b. En geç 3 ay içinde ayıbın giderilmesi

c. Malın ayıbının ortadan kalkmasının imkânsız olması hâlinde üretici veya ithalatçı tarafından satış amacıyla malı elinde bulunduranlardan malın toplanması veya mahkemece toplatma kararı verilmesidir ⁴²¹.

Toplanan veya toplatılan bu malların, tüketiciye zarar vermesini önlemek amacıyla taşıdıkları risklere göre kısmen veya tamamen üretici veya ithalatçı tarafından imha edilir veya mahkemece imha ettirilir. İmha edilen mallarla ilgili tüketicinin dava ve tazminat hakları saklıdır. (m. 74/2) ⁴²².

Öte yandan Mahkeme, rücu haklarını kullanabilmeleri için tüketicilerin, can ve mal güvenliğini, sağlığını tehlikeye sokup, tehdit eden malların tüketicinin elinden toplanmasına da kara verebilir. Bu durumda tüketici, malı aldığı kimselere karşı rücu hakkını kullanabilir. TKHK. m. 74/3 maddesi gereği, rücu davası, malın toplatılmasına karar veren mahkemelerde görülür ⁴²³.

⁴²¹ AYDOĞDU, s. 361. KÜZECİ, s. 96.

⁴²² AYDOĞDU, s. 363.

⁴²³ ŞİMŞEK, s. 81. CEYLAN, s. 289.

çözölmektedir. 29. maddede Őu ifade edilmiştir: “Medeni mahkemelerin görevi tüm gerçek ve tüzel kişiler üzerinde geçerlidir. Bunların içinde hkmet de vardır. Özel bir metinle istisna edilenler hariç olmak üzere onun tüm anlaşmazlıkları çözme yetkisi vardır”.

Bu maddeye göre medeni yargı genel olarak kusurlu ürünlerden görülen zarar neticesinde açılan tüketicici davalarının tümüne bakmakla görevlidir ⁴²⁸.

2. Davanın Tarafları

Tazminat hakkını ne süren herkes yetkili mahkemede sorumluluk davasını açabilir. Ancak onun davasının kabul edilmesi için onda taraf sıfatının bulunması gerekir. Yani davanın zarar gören üçüncü kişi tarafından zarara sebep olan üretici aleyhine açılması gerekir ⁴²⁹.

rnden zarar görme durumunda açılacak olan tazminat davasının tarafları öncelikle tüketicici ve üretici olmakla beraber, ürünün kullanımı ölüm veya sakat kalma gibi ağır sonuçlar dođurmuŐsa tüketicinin mirasçıları veya yasa tarafından korunan 1. derece yakınları üçüncü kişi sıfatıyla dava açma hakkına sahip olabilirler.

Davacı, üründen doğrudan zarar gören tüketicici ve diğer zarar gören kişi veya kişilerdir. Dolayısıyla o, asıl hak sahibi olan ve Őahsına ya da malına verilen zararın tazminatını talep etme hakkına sahip kişidir. Bu da üreticiye karşı dava açma yetkisi olan kişidir. Çünkü aslında tazminatla yükümlü olan odur ⁴³⁰.

Üretici gerçek bir kiŐiyse o kişinin kendisine dava açılır. Öte yandan üretici tüzel kişi ise aynı Şekilde o kişiye de dava açılır. Ama zarardan sorumlu olanlar çok ise toplu ya da bireysel olarak herhangi birine dava açılabilir ⁴³¹.

⁴²⁸ مرزوي (MARZEVİ), s. 231.

⁴²⁹ محمد (MUHAMMED), s. 72.

⁴³⁰ قندوزي (QANDERZİ), s. 150. شهيدة (ŞEHİDE), s. 210. بن سخرية (BİN SUHRİYYE), s. 153.

⁴³¹ خميس (HAMİS), s. 110-111.

3. Yargılama Giderleri

Davanın açılması yargı harçları ve başka masraflar gerektirmektedir. Bu harcamaları davayı kaybedenin en son yüklenmesi şartıyla ilk başta davacı üstlenir. Yani ister davacı olsun ister davalı olsun en sonunda davayı kaybeden kişi bu giderleri üstlenir.

Bunun bir uygulaması olarak Irak kanun koyucu HUMK'nun 166. maddesinin 1. fıkrasında şunu ifade etmiştir: “*Mahkemelerin husumeti bitiren kararı çıkardığı zaman kendi başına dava masraflarını mahkum olan hasma yüklemesi gerekir*”.

Bu madde gereğince tüketicinin ilk başta harçları mahkeme veznesine ödemesi gerekir. Çünkü davacı sıfatıyla harçlardan ilk olarak o sorumludur. Elbette karar verildiği zaman davayı kaybedene harçlar yükletilir⁴³².

Ürün kusuru neticesinde tüketiciye verilen zarardan üreticinin sorumlu olduğuyla ilgili karar verildiği zaman bu durumda o davanın tüm masraflarını üretici üstlenir. Tüketici ilk başta yargılama harçlarını ödemişse üreticinin ona ödeme yapması gerekir. Ama tüketici aleyhine karar verilirse bu durumda o, davayı kaybeden taraf olması hasebiyle tüm dava masraflarını üstlenir. Ama mahkemeye göre tüketici ile üreticinin her biri davanın bir kısmında haklı olmadıkları ortaya çıkarsa⁴³³ bu durumda aynı maddenin 4. fıkrasına göre her bir tarafa davayı kaybettiği oranda masraf yüklenir. Hükme göre: “*Davanın bir kısmında her iki tarafın haksız olduğu ortaya çıkarsa davayı kaybettikleri oranda masrafları üstlenirler*”.

Bu masraflar aynı maddenin 2. fıkrasına istinaden yargı harçlarıyla sınırlı değildir. Aynı şekilde personellerin ücretleri, keşif masrafları, şahitlerin harcamaları, tercüme ücretleri, avukat masrafları ve diğerlerini de kapsamaktadır.

⁴³² المملكة العربية السعودية، مصروفات الدعوى في الشريعة الإسلامية والقانون الوضعي – دراسة مقارنة، عبد العزيز بن عبد الكريم، المهنا 2006، s. 47. **EL MUHNÂ**, ‘Abdulaziz bin Abdilkerim, Masrûfatu el Da’vâ fi eş-Şerî’a el islâmiyyi ve el Nizâm el vadayi- Karşılaştırmalı İnceleme, Suudi Arabistan 2006, s. 47.

⁴³³ بغداد، المرافعات المدنية، ادم وهيب، النداوي 1988، s. 342. **EL NEDÂVÎ**, Adem Vuheyb, el Murafaat el Medeniye, Bağdat 1988, s. 342.

4. Genel Mahkemesinin Kararlarının Niteliği

Mahkemeye göre tüketicinin davasının doğru ve üretici tarafından üretilen ürünlerin kusurlu olduğu ortaya çıkarsa hâkim, tüketiciyi korumak ve gayri meşru yollarla kazanç elde etmeye çalışan üreticiyi engellemek için hüküm verir.

Irak kanun koyucu ne ITKK ne de genel kurallarda bu tür kararlara değinmiştir. Sadece tüketicinin bu zararları tazmin etmesine değinmiş, bu tür ürünlerin üretiminin durdurulması ya da piyasadan çekilip imha edilmesi işlemleriyle ilgili düzenlemeler yapma yoluna gitmemiştir.

III. Türk ve Irak Hukukunda Yargı Mercileri Açısından Karşılaştırılması

Türk kanun koyucu özel mahkemenin oluşturulmasıyla ilgili özel hükümler düzenlemiştir. Bu amaçla kurulan mahkemelerin adını Tüketici Mahkemesi koymuştur. Orada konusu tüketim olayları olan anlaşmazlıklara bakılır. Tüketiciyi kolaylık olsun diye ikamet ettiği yerde dava açma hakkını ona vermiştir. Irak kanun koyucu bundan farklı davranarak tüketicinin davasına bakma görevini Genel Medeni Mahkemelere vermiştir. Bu tür davalara bakma görevini üreticinin memleketi ya da alışveriş yaptığı yer veya yükümlülüğün meydana geldiği yer ya da ürünün teslim edildiği yer ya da her iki tarafın davanın açılmasını istediği yerdeki mahkemeleri yetkili kılmıştır.

Yargı harçlarıyla ilgili ise; Türk kanun koyucu tüketiciyi dava açıldığı zaman bu tür harçları ödemekten muaf tutmuştur. Irak kanun koyucu ise tüketicinin dava açtığı zaman yargı harçlarını ödemesini zorunlu kılmıştır. Ancak bu harçları en son çıkan karara bağlamıştır. O kararın çıkmasıyla bu harçların yükümlülüğü davayı kaybedene geçer. Davayı kaybeden tüketici de üretici de olabilir. Türk kanun koyucuya göre kusur gerçekleştiği zaman mahkeme kararları, giderilebilen veya giderilemeyen kusura göre, geçici veya tümüyle ürün üretimini durdurur. Ya da ürünlere el konulup kusurlu kısmı veya tümüyle yok edilirler. Bununla beraber tüketiciye tazminat verilir. Irak kanun koyucu ise bu tür durumda mahkemenin çıkarması gereken kararları açıklayan bir metin koymamıştır.

Bunun yanısıra Türk Hukuk Sisteminde (HUMY m. 113'te) topluluk davasını düzenleyerek tüketici dernek ve örgütleri, bunlara ilişkin tüzel kişilikler ve ilgili

bakanlığa, toplumda tüketicilerin yaşadıkları sorunlar ve hukuka aykırılıklara karşı topluluk davası açabilme hakkına ilişkin düzenleme getirirken, Irak Hukuk Sisteminde böyle bir düzenleme ile karşılaşmıyoruz. Zaten Irak'ta tüketici haklarını korumak amacıyla kurulmuş bir dernek veya örgüt gibi tüzel kişiliklere de rastlanmıyor. Bu da sistemin yetersizliği ve bu hususa ilişkin toplumsal bilincin henüz oluşmadığının da diğer bir göstergesidir.

Buna binaen Irak kanun koyucu, dava süresinin uzamasını engellemek amacıyla tüketiciye özel mahkeme oluşturma ve tüketicinin kendi hakkını almasını hızlandırma açısından Türk Hukuku'ndaki gibi özel mahkemeler kurmasının doğru olacaktır. Kurulacak bu mahkemenin, tüketicinin kendi yükümlülüklerine aykırı davranmasını ve kusurlu ürün üretmesini engelleyen kararlar alması gerekir.

§ 14. İSPAT YÜKÜ

Tüketicinin zararını tazmin hakkı, gördüğü zararın, üreticinin ürettiği maldan kaynaklandığını ispatla yükümlüdür. Tüketici, bu ispat sayesinde bu hakkından istifade edebilecektir. Bu yüzden ispat yükü oldukça önemli bir unsurdur. Aşağıda Türk ve Irak Hukukunda İspat Yükü ele alındı.

I. Türk Hukukunda İspat Yükü

Bir takım olgular, iddia olunan bir hakkın dayanağı olarak yeterli değildir. Hâkime bunların doğruluğu ve mevcut oldukları hakkında bir kanaat de vermek gereklidir. İddiaya dayanak yapılan olguların doğruluğu karşı tarafça kabul edilmediği takdirde, bunların ispat edilmesi zorunlu hale gelir ve doğru olduklarının yasal delillere dayandırılarak ortaya konulması gerekir⁴³⁴.

Ancak AMNOZSHY'in ispat yükü konusunda 6. maddesinin 2. fıkrasında üreticinin sorumlu tutulabilmesi için gereken hususlar sayılarak, bu hususların zarar gören tarafından ispatlanması düzenlenmiş bulunmaktadır⁴³⁵. AMNOZSHY'e göre,

⁴³⁴ AKİPEK/ AKINTÜRK/ ATEŞ, s. 200.

⁴³⁵ AVCI, s. 93. CEYLAN, s. 279.

“imalatçının-üreticinin sorumlu tutulabilmesi için zarar görenin, malın ayıbını, uğradığı zararı ve ayıp ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmesi gerekmektedir”. Buna göre burada ispat yükü zarar görene düşmektedir.

Her ne kadar üretici açısından kanun kusursuz sorumluluk ilkesini getirmişse de (çünkü üretilen mal ayıplıdır) tüketicinin uğradığı zararın bu malın ayıbından kaynaklandığını ispat etmesi gerekir. Örneğin; masaj koltuğu üreten bir üreticimiz var. Tüketici bu koltuğu alıyor ve kullanmaya başlıyor, Ancak koltuğun yarattığı darbe miktarı olması gerekenden yüksek olarak ayarlandığı için tüketicinin omuriliği zarar görüyor. Burada ayıplı bir mal var. Oluşan zarar da masaj koltuğunun ayıbından oluştuğu tüketici tarafından ispatlanması halinde üretici bu zararı tazminle mükelleftir.

Bunun yanısıra, karmaşık yapılı ve teknik özellikleri yüksek malların ayıplı olup olmadığını tüketicilerden daha çok onları üretenler bilir. Gerçekte, ayıplı mal veya hizmetin sebep olduğu zararlardan dolayı sorumluluğun dayandığı gerekçelerin nitelikleri de bunu gerektirir⁴³⁶. Üretici, ürettiği ürünün ayıplı olup olmadığını ispatlamalıdır. Çünkü söz konusu ürünün üretildiği işletmenin sisteminde bir eksiklik olup olmadığını en iyi bilecek kişi o ürünü üreten kişidir⁴³⁷.

II. Irak Hukukunda İspat Yükü

İspat, kanunun belirlediği yollarla hukuki bir vakıanın varlığı üzerine yargı önüne delil getirmektir⁴³⁸. Ürünün zararından dolayı üreticiye dava açılabilmesi için zarar gören tüketicinin gördüğü zararın kusurlu ürün tüketme neticesinde meydana geldiğini ispat etmesi gerekir. Yani zararın doğrudan kusurlu ürünün bir sonucu olması gerekir.

Tüketici zarar gören kişi ve davacı olduğundan genel bir kural olarak sadece bazı ispat yollarıyla değil de tüm ispat yollarıyla zararı ispat etme yükü ona aittir. Buna

⁴³⁶ ARBEK, s. 56.

⁴³⁷ AVCI, s. 99.

⁴³⁸ السنهوري (EL SENHÜRÎ), s. 13-14.

mukabil üreticinin ileride onun sorumluluğunu ortadan kaldıran mücbir sebep ya da tüketicinin kendi hatası gibi yabancı sebebi ispat etmekle bunu gidermesi gerekir⁴³⁹.

§ 15. TAZMİNAT HAKKI

Tüketicilerin ayıplı mal veya hizmetlerden zarar görmelerinin önüne geçmek, genel olarak haklarını korumak ve gördükleri zararların tazmini için hukuki önlemlerin alınması ve kanun maddelerinin ihmal edilmeden uygulanması gerekir. Bir tüketici ayıplı bir mal veya hizmet almış, ondan zarar görmüş ve söz konusu zarar veya hakkı tazmin edilmemişse Tüketici Haklarından söz edilemez. Tüketici ayıplı mal veya hizmetten kaynaklanan zararların tazminini isteme hakkına sahiptir. Bu da söz konusu zararların ivedice tazminini gerektiren kanun maddelerinin uygulanması ile mümkündür.

Tüketicinin uğradığı zararı tazmin konusunda mantıki temel tazmin hakkı olmalıdır. Bu durumu Türk Hukuku ve Irak Hukuku arasında aşağıda belirtildiği şekilde değerlendirmek mümkündür:

I. Türk Hukukunda Tazminat Hakkı

Tazmin, zararın telafi edilmesi anlamında kullanılan bir terimdir. Ayıplı üretilmiş olan bir ürünün vermiş olduğu zararın üreticiye ödettirilebilmesi için zarar gören kişinin üç hususu ispat etmesi gerekir. Bunlardan ilki zararının varlığıdır. Zarar olmayan yerde gerçek olarak tazminat yükümlülüğü de olmayacaktır⁴⁴⁰.

TKHK'un 11. maddesinde ve ilgili AMNOZSHY'in 6. maddesinde, ayıplı mal ve hizmetin sebep olduğu zararların tazmini belirtilmiştir. Buna göre tazminat talebinde bulunulabilecek durumlar, ölüm ve/veya yaralanmaya yol açması ve/veya kullanımdaki diğer ürünlerde zarara neden olması şartı ile ayıplı mal ve hizmetten zarar doğduğu durumlardır⁴⁴¹. Örneğin, bir kişinin ölmesi halinde tedavi giderleri ile cenaze masrafları,

⁴³⁹ اعمار (AMMÂR), Muntecati el Mu'ayyabe, s. 210. اقصاصي (AGSASI), s. 483.

⁴⁴⁰ ATAMER, s. 83.

⁴⁴¹ ERDOĞAN, s. 65. KÜZECİ, s. 95. AYDOĞDU, s. 175. HAYTA, Ateş Bayazıt, Tüketici Haklarının Tüketici Eğitimindeki Rolü, GÜEFD, C. 26, S. 3, 2006, s. 247.

zararın vuku ile ölüm anı arasında yoksun kalınan kâr, destekten veya yardımdan yoksun kalan kişilerin uğradığı maddi zararların tazmini gerekir. Yaralanma vuku bulması halinde ise tedavi giderleri, yoksun kalınan kâr, ayrıca geçici veya sürekli iş görmezlik durumu söz konusu ise bu zararın telafi edilmesi gerekmektedir⁴⁴².

Öte yandan, güvenli olmayan ürünlerden dolayı üreticinin sorumluluğunu düzenleyen 4703 Sayılı ÜİTMHUDK'un 5. maddesine göre, üretici güvenli olmayan üründen kanunen ve kusursuz olarak sorumlu tutulmuştur. Bu madde gereğince ayıplı maldan dolayı zarara uğrayan kişiler, Tüketici Mahkemesi aracılığı veya Tüketici Hakem Heyeti aracılığıyla üreticiden zararlarını doğrudan talep edebilirler⁴⁴³.

Bu durumda üretilen ayıplı mal veya hizmetin sebep olduğu bütün maddi ve manevi zararlardan, üretici veya hizmeti sunan kişi veya kişiler sorumludur⁴⁴⁴. Yargıtay bir kararında⁴⁴⁵ “ *Satılan mala bağlı olarak verilen hizmetin ayıplı olması nedeniyle doğan maddi ve manevi zararın tazminine ilişkindir. Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun gereği imalatçının sorumlu olduğu dikkate alınmalıdır. Davalılar tarafından sunulan ayıplı hizmet nedeniyle evlerinde çıkan yangın sunucunda davacıların evleri, eşyaları, ahır ve samanlıklarının yandığı, bu nedenle moral bozukluğu ve üzüntü yaşadıkları göz önünde tutulduğunda, dava konusu olayda davacıların şahsi menfaatlerinin ihlal edildiği dolayısıyla manevi bir zararın gerçekleştiğinin kabulü gerekir*” diyerek bunu onaylamıştır.

Benzer bir olayda Yargıtay⁴⁴⁶ “ *Davacı, satın alıp içtiği içki şişesinde böcek ölüsü çıktığı iddiasıyla üretici firma aleyhine tüketici mahkemesinde dava açmıştır. Uyuşmazlık; tüketicinin, üretici davalıdan manevi tazminat isteyebilme koşullarının bulunup-bulunmadığı, noktasında toplanmaktadır. Söz konusu rakının içilmesi*

⁴⁴² ATASOY/ TAŞKIN/ ACAR, s. 88

⁴⁴³ ÇINAR, s. 138.

⁴⁴⁴ ARBEK, s. 41.

⁴⁴⁵ HGK, 2.3.2009, 2008/13-11919 E, 2009/2639 K, www.kazancı.com.

⁴⁴⁶ HGK, 17.6.2009, 2009/4-234 E, 2009/260 K, www.kazancı.com.

nedeniyle davacının vücut bütünlüğünün ve ruh sağlığının bozulduğunun kabulü ile davacı lehine manevi tazminata karar verilmesi gerekir” diyerek bunu onaylamıştır.

Bir örnek vermek gerekirse; iş yerinde bulunan bir tüpün patlaması nedeniyle iş yerinde bulunan işçilerin vücut bütünlüğünün zarar görmesi durumunda tüp üreticisinden tazminat talep edilebilir. Söz konusu tüpün hatalı imalatı tespit edildiği takdirde, ayıp hükümlerine göre, zarar gören tüketiciler dışında tüketici sayılmayan diğer kişilerde üreticiye karşı maddi ve manevi tazminat davası açabilecektir⁴⁴⁷. TKHK da bu alanda yapılmış herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak TBK , böyle bir tazminden söz etmektedir. Örneğin, işyerinde bir borunun patlaması sonucu zarar gören kişilerin yakınları da zararlarının tazmini amacıyla şirket aleyhine maddi tazminat davası açabilir.

TBK’da (m. 53) ölüm halinde uğranılan zararlar konusu düzenlenmiştir. Bu maddenin 3. bendinde *“ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradıkları kayıplar”* da düzenlenmiştir.

Genel hükümler uyarınca ölenin desteğinden yoksun kalanların da sorumlu olanlara karşı destekten yoksun kalma tazminatı isteminde bulunmaları mümkündür. Yani ölenin bakmakla yükümlü olduğu ya da ileride bakacağı sayılan kişilerin yoksun kaldıkları (destek yoksun tazminatı) zararını zarara sebep olan kişi ya da kişiler tazmin etmekle yükümlüdür.

Öte yandan manevi tazminat TBK’da m. 56 2. Fıkrasında: *“Ağır bedensel zarar veya ölüm hâlinde, zarar görenin veya ölenin yakınlarına da manevi tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesine karar verilebilir”*. da düzenlenmiştir

Buna göre yararlanan kişinin yakınları da manevi zarara uğramaları nedeni ile manevi tazminat talep edebilirler. Ölüm hâlinde ise ölen kişinin yakınları manevi

⁴⁴⁷ KARA, s. 229.

tazminat talep edebilirler. Tazminatın niteliği ise ölüm nedeni ile uğradıkları manevi zararın karşılığıdır⁴⁴⁸.

Benzer bir olayda Yargıtay;⁴⁴⁹ “...Gerek yukarıda içerikleri açıklanan yasal düzenlemeler ve gerekse de yapılan tüm açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde; davalının işlettiği tatil köyünde davacıların konakladığı dönemden kısa bir süre sonra yapılan denetimlerde sağlığa zararlı, son kullanma tarihi geçmiş ve menşei de tespit edilemeyen et ürünleri ve bu arada ayrıca domuz etinin de tespit edildiği görülmüştür. Bu durumda davacıların kaldıkları dönemde kendilerine de bu etlerden yedirildiği kanaati ile açtıkları manevi tazminat isteminin kabulüne ilişkin mahkeme kararı yerindedir...” diyerek bunu onaylamıştır. Bu karara göre, tazminat isteyebilmek için kusur şartı gerekmektedir.

II. Irak Hukukunda Tazminat Hakkı

Tazminat, sorumluluğun müeyyidesidir. Kanun, üreticinin ayıplı ürünlerinin tazminatını kusurlu olan üreticiye yüklemiştir. Bu nedenle ayıplı ürünlerin sebep olduğu zararın tazmin edilmesi gerekir⁴⁵⁰.

Irak Kanun koyucu, ITKK'nun 6. maddesinin 2. fıkrasında tazminatı şöyle ele almıştır: “Tüketici bu maddede kendisine ya da malına verilen zararın tazmin edilmesini sivil mahkemede talep edebilir”.

Yukarıdaki maddeye göre tüketici, kusurlu ürün sebebiyle gördüğü zarar neticesinde tazminatı talep etmek için yargıya başvurabilir. Çünkü üretici kanunda ifade edilen yükümlülüklerini yerine getirmemiştir ya da bunları istenen şekilde yapmamıştır⁴⁵¹.

⁴⁴⁸ KILIÇOĞLU, s. 450. AYAN, s. 325. AVCİ, s. 88-89.

⁴⁴⁹ HGK, 12.02.2014, 2013/13-492 E, 2014/87 K , www.kazancı.com.

⁴⁵⁰ عبد الله (ABDULLAH), s. 218. علي (ALİ), s. 334- 335.

⁴⁵¹ حماية المستهلك في اطار قانون الممارسات , كيموش. نوال (AMMÂR), Muntecati el Mu'ayyeba, s. 253. 2011, s. 111. KAYMŪŞ, Nevâl, Himâyetu'l-Mustehlik fi Itâri Qânûni el Mumârasâti et Ticâriyyeti, Cezair 2011, s. 111.

Bu tazminatın genel ve kapsayıcı olması, tüketiciye verilen her zararı kapsamı gerekir. Bu zarar, tüketicinin maddi haklarını eksilten ya da yok eden maddi bir zarar olabileceği gibi, bedensel ve manevi zarar da olabilir. Bu aynı zamanda tüketicinin bedensel ve psikolojik olarak zarar görmesini de kapsar ⁴⁵².

§ 16. ZAMANAŞIMI

Tüketici, ayıplı maldan gördüğü zararların tazminini için kanunda belirtilen süre içinde mahkemeye başvurması gerekir. Hukukun işleyişi ve tüketicinin ciddiyetle konuyu takip etmesini sağlamak amacıyla süreyi kaçırmaması için bu oldukça önemlidir. Aşağıda belirtildiği şekilde bu süre hem Türk hem de Irak Hukukunda ele alındı.

I. Türk Hukukunda Zamanaşımı

TKHK m. 12/I hükmünde zamanaşımı süreleri konusunda düzenleme yapılmıştır. Buna göre, ayıplı mal nedeni ile ayıp daha sonra ortaya çıkmış olsa bile malın tüketiciye teslim edildiği veya teslimin yapılmış sayıldığı tarih başlangıç kabul edilerek 2 yıl süreyle üretici sorumludur. Aynı şekilde ayıplı hizmetler için de iki yıllık zamanaşımı süresi öngörülmüştür (TKHK m. 16/I) ⁴⁵³.

Yargıtay bir kararında ⁴⁵⁴ “*Dava, ayıplı malın yol açtığı trafik kazası nedeniyle desteğin ölümünden dolayı uğranılan zararın ödetilmesi istemine ilişkindir. Yerel mahkemece dava zamanaşımı nedeniyle reddedilmiş; karar, davacı tarafından temyiz olunmuştur. Davacı, oğlu E.'nin 09.05.2005 günü davalı tarafından üretilen aracı kullanırken direksiyon hâkimiyetini kaybettiğini, aracın yoldan çıkarak yol kenarındaki ağaçlara çarptığını, aracın çok büyük bir darbe almasına rağmen hava yastıklarının açılmadığını ve bu nedenle boynu kırılan desteğin yaşamını yitirdiğini, olay anında hava yastıklarının açılmamasının üretim hatasından kaynaklandığını belirterek maddi ve manevi tazminat isteminde bulunmuştur. Yerel mahkemece, malın ayıplı olduğunun iddia edildiği, 4077 sayılı Yasa'nın 4. maddesine göre ayıp sonradan ortaya çıksa bile malın tüketiciye*

⁴⁵² عمولى (AMULMİ), s. 43.

⁴⁵³ KARA, s. 799. TÜRKMEN, s. 3401.

⁴⁵⁴ HGK, 08.04.2009, 2009/4- 2756 E, 2009/5196 K, www.kazancı.com

tesliminden itibaren iki yıl geçmekle davanın zamanaşımına uğradığı benimsenerek iki yıllık zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle davanın reddine karar verilmiştir.

AMNOZSHY’te ayıplı malın ve hizmetin sebep olduğu zararlardan dolayı sorumluluk bakımından zamanaşımı süreleri düzenlenmiştir. Yönetmelikte bu süre, üç yıl ile sınırlandırılmıştır. Ayıplı ürünün ve hizmetin neden olduğu zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik’in zamanaşımı başlıklı ayıplı malın ve hizmetin neden olduğu her türlü zarardan dolayı yapılacak taleplerin zarar görenin üründeki ayıbı veya üreticinin kim olduğunu öğrendiği veya öğrenebileceği günden itibaren üç yıllık zamanaşımına tâbi olduğu yazılıdır⁴⁵⁵. Söz konusu bu süre, zararı ve üreticiyi öğrendiği veya öğrenebileceği günden itibaren işlemeye başlar⁴⁵⁶.

Ancak bu süre bazı durumlarda söz konusu değildir. Örneğin; TKHK’da, hem ayıplı ürünler hem de ayıplı hizmetler açısından, ayıbın ağır kusur veya hile ile gizlenmiş olması halinde zamanaşımı süresinden yararlanılamaz. Bu hükümde zamanaşımı süreleri özel olarak belirtildiği için genel zamanaşımı süresi burada uygulanmaz⁴⁵⁷.

Yargıtay bir kararında⁴⁵⁸ “Gizli ayıp iddiası ile tüketici mahkemesinde satıcı ve üretici firma aleyhine açılan bir davadır. Uyuşmazlık, satın alınan malın gizli ayıplı olduğu iddiası ile açılan davalarda zamanaşımı süresinin ne olacağı noktasından kaynaklanmaktadır. Tüm gizli ayıp hallerinde üretici ve satıcının zamanaşımından yararlanamayacağı sonucu hukuka uygundur” diyerek bunu onaylamıştır.

Burada şu da unutulmamalıdır ki, AMNOZSHY’in hak düşümü başlıklı 10. maddesinde “*ayıplı malın neden olduğu her türlü zararlara karşı tazminat talepleri zarara sebep olan malın piyasaya sürüldüğü günden başlayarak 10 yıl içinde yapılabileceği*” belirtilmiştir.

⁴⁵⁵ İLHAN, Cengiz, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerh, Ankara 2006, s.69. ÇELİK, s. 684. ŞAHİN/ KIZIR, s. 76.

⁴⁵⁶ ARBEK, s. 53. TÜRKMEN, s. 3406.

⁴⁵⁷ ÇINAR, s. 161. TİRYAKİ, Ayıp, s. 112. CEYLAN, s. 282.

⁴⁵⁸ HGK, 23.3.2011, 2011/4- 2068 E, 2011/3032 K, www.kazancı.com.

On yıllık hak düşürücü süreden faydalanabilmek için, ayıplı ürün veya ayıplı hizmetin, ağır kusur ve hile ile gizlenmiş olması durumunun söz konusu olduğu hallerde geçerlidir.

Bu durumun ispatı halinde on yıllık hük düşürücü süreden yararlanılabilir.

II. Irak Hukukunda Zamanaşımı

Kusurlu ürünlerin sebep olduğu zararın tazmini davası, hukuki süre içinde davanın açılması zorunluluğu bakımından sivil davaların tabi olduğu genel kuralların hükümleri dışında tutulamaz⁴⁵⁹. Nitekim Irak kanun koyucu MK'nun 429. maddesinde şunu ifade etmiştir: *“Yükümlülük davası, her ne sebeple olursa olsun meşru bir mazeret olmadan 15 yıl terk edildikten sonra o kişi için hak düşümü oluşur”*. Bu maddeye göre üretici, kusurlu ürünün piyasaya sürülmesinden on beş yıl geçtikten sonra piyasaya sürülen kusurlu ürünün verdiği zarardan sorumlu değildir. Bu süre MK'nun 434. maddesinin 1. fıkrasına⁴⁶⁰ istinaden ürünün piyasa sürülmesinden itibaren hesaplanır. Yani üreticinin kendi iradesiyle ürünü korumasından çıkarması tarihinden itibaren hesaplanır⁴⁶¹.

III. Türk ve Irak Hukukunda Zamanaşımı Karşılaştırması

Türk Kanun koyucunun yaptığı düzenlemelerde belli bir süre tayin ettiği görülmektedir. Bu süre içerisinde tüketici, kusurlu üründen doğan zararının tazminini talep etmek için dava açabilir. Bu süre kusurun ortaya çıkması veya üreticinin kim olduğunun öğrenilmesinden itibaren başlar. Türk kanun koyucu tüketicinin yararını istediğinden hak düşürme süresini on yıl olarak belirlemiştir. Bu süre ürünün piyasaya sürüldüğü günden itibaren başlar. Irak kanun koyucu bundan farklı davranarak tüketici tarafından tazminat davasının açılma süresini belirleyen bir düzenleme yapmamıştır. Sadece davanın ileride düşeceği süreyi genel kurallara göre on beş yıl olarak açıklamıştır. Bu süre ürünün piyasaya sürüldüğü günden itibaren başlar.

⁴⁵⁹ محمد (MUHAMMED), s. 82. شهيدة (ŞEHÎDE), s. 224.

⁴⁶⁰ (Davanın dinlenmemesi için kararlaştırılan sürenin başlangıcı yükümlünün ödeme yapması gereken günden itibaren)

⁴⁶¹ عبد الله (ABDULLAH), s. 214. خميس (HAMÎS), s. 114-115.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Yapmış olduğumuz bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Tüketici, ticarî ve mesleki faaliyetler dışındaki ihtiyaçlarını yerine getirmek amacıyla hukuki tasarruflarda bulunan kimsedir. Gerçek kişiler tüketici olabildiği gibi tüzel kişiler de olabilmektedir.

Üretici tüketim amacıyla ürünü üretir ve piyasaya sürer. Bu üretici bazen ürünlerin son üreticisi olur. Bazen de ürünün bir kısmının ya da hammaddelerinin üreticisi olur. Aynı şekilde ticari amblemi ya da ticari adını ya da ürünün herhangi bir ayırıcı belirtisini koyarak üretici konumunda olan kimse de üretici sayılır.

Türk ve Irak Kanun koyucuları, tüketicinin korunması için üreticiye bazı yükümlülükler yüklemiştir. Bunlar, ürünün tam standartlarını, sayısını, üretim ve tüketim tarihlerini ve kullanım şeklini açıklama ve tehlikelere karşı tüketiciyi uyarmadır. Bunun devletin resmi dili esas alınarak açık ve anlaşılır bir dille olması gerekir. Aynı şekilde üreticinin ülkede esas alına standart ölçülere göre ürünü üretmesi gerekir. Daha sonra kusur ve eksikliğin olmadığı garantisini vermesi gerekir. Bunun yanı sıra istenen şekilde üründen yararlanmak için gerekli olan araçları sağlama bakımından satıştan sonraki hizmeti yapması ve ürün bozulduğunda onu takip ve tamir etmesi gerekir.

Üreticinin, ürünü üretmesi ve kusurlu olduğu halde ürünü piyasaya sürmesiyle sorumluluğu meydana gelir. Bu kusur, üretilen ürünün katilesinde olabileceği gibi üretildiği amaca yaramayacak şekilde üretilmiş olmasından da kaynaklanabilir. Bunun yanı sıra o ürünün değeri ve yararını eksilten bir kusur olabilir. Bu da bu tür kusurlu ürünleri tüketme neticesinde tüketicinin zarar görmesine yol açmaktadır.

Türk ve Irak kanun koyucularına göre kusur, tüketiciye sunulan ürün ya da hizmeti kapsamaktadır. Ancak Türk kanun koyucuya göre bu ürünler taşınabilenlerle sınırlı değildir. Konut ve tatil amaçlı taşınmazları da kapsamaktadır. Irak kanun koyucu ise sadece taşınabilirlere değinmiştir.

Türk kanun koyucuya göre üreticinin ürünü piyasa sürmediği, ürünün ticari faaliyetler için tahsis edilmediği, zarara sebep olan ürünün piyasaya sürüldüğünde kusurlu olmadığı, ürün piyasaya sürüldüğü zaman bilimsel veya teknik bilgiyle onun kusurlu olduğu ortaya çıkmazsa bu durumda üretici sorumlu olmaz. Irak kanun koyucu ise üreticinin sorumluluğunun ortadan kalkmasında genel kurallara dayanmıştır. Onlar da mücbir sebep ya da tüketici veya başkasının kusurudur.

Üreticinin kendi sorumluluğunu hafifletmek ya da kendini ondan muaf tutmak üzere tüketiciyle anlaşması mümkün değildir. Bu tür bir şart geçersiz olup kamu düzenine uygun değildir.

Birden çok üretici olduğunda sorumluluğu taşıma ve kusurlu ürünün ortaya çıkardığı zararı tazmin etmede birlikte sorumlu olurlar. Tüketiciye zarar veren birden çok kişi olması durumunda, tüketici bu zararın tazminini onların birisinden isteyebileceği gibi hepsinden de isteyebilir.

Kusur ve onun neticesinde meydana gelen zararı ispat etme yükü tüketiciye aittir. Zararını ispat eden tüketici, gördüğü zararın tazminini isteme hakkı elde eder.

Türk mevzuatına göre tüketici hakkını talep etmesi için bu tür anlaşmazlıkları çözüme yetkisi olan arabulucuya, tüketici hakem heyetine veya mahkemesine başvurur. Irak kanununda ise tüketici Genel Medeni Mahkemelere başvurur.

Üreticiye karşı davayı açan tüketici olabileceği gibi zarar gören bir başkası da olabilir. Bu dava Türk hukukunda tüketicinin ikamet ettiği yerdeki mahkemeye açılır. Irak kanunu ise tüketiciye çok sayıda seçenek vermiştir. Tüketici, üreticinin ikamet ettiği, alışveriş yaptığı, yükümlülüğün meydana geldiği yer yahut ürün teslim edildiği yer veya davanın açılması için her iki tarafın seçtiği yerdeki mahkemeye açabilir.

Dava açmak yargılama giderleri ödemeyi gerektirmektedir. Ancak Türk kanununda tüketici bu harçlardan muaftır. Irak kanununda ise ilk başta tüketicinin bu harçları ödemesi gerekir. En sonunda davayı kaybedenden alınır. Bu tüketici de olabilir. Üretici de olabilir.

Dava sonunda ve kusurun varlığından emin olduktan sonra mahkeme, Türk kanununda ürünlerin üretimini durdurma, el koyma, piyasadan çekip cüzi veya tümünden imha etmeyle ilgili karar verir. Irak kanunu ise bu tür kararları içermemektedir. Sadece tüketicinin tazminatıyla yetinmiştir.

Tüketici kusurlu ürünün ona verdiği zararı tazmin ettirebilir. Bu tazminat ona verilen zararları kapsıyor. Bedensel ve manevî olduğu gibi maddî bir zarar da olabilir.

Türk kanun koyucu dava açma süresini iki yıl olarak belirlemiştir. Bu süre ayıp daha sonra ortaya çıkmış olsa bile, malın tüketiciye teslim edildiği itibaren başlar. Yönetmelikte dava açma süresini üç yıl olarak düzenlemiştir. Bu süre kusurun ortaya çıktığı ya da üreticinin kim olduğu bilindiği günden itibaren başlar. Kanun koyucu tüketicinin yararını istediğinden hak düşüm süresini on yıl olarak düzenlemiştir. Bu süre ürün piyasaya konulduğu günden itibaren başlar. Irak kanununda ise davanın açılması için belli bir süre tayin edilmemiştir. Hak düşüm süresini on beş yıl olarak belirlemiştir. Bu süre ürünün piyasaya sürüldüğü günden itibaren başlar.

Öneriler

1-Irak kanunun koyucunun, üretici için kapsamlı ve genel bir tanım yapması bakımından Türk kanunu koyucunun takip etmesi gerekir. Buna binaen şu metin önerilebilir:

“Üretici, ara malları, hammaddeleri yahut üretim zincirinde kullanılan ilk ürünleri tüketici için üretme ve sunma işlerini üstlenen gerçek veya tüzel kişidir. Kaliteyi gösteren ve o ürünün hangi üreticiye ait olduğunu gösteren ticari markayı ya da diğer ürünlerden ayırıcı işareti malın üzerine koyarak piyasaya süren kişi de üretici sayılır”.

2-Irak Kanun Koyucuyu, herhangi bir düzenleme bulunmayan Tüketiciyi koruma kanunundaki boşluğu doldurmak adına, Türk Kanun Koyucunun “ayıplı maldan kaynaklanan zararlarla ilgili yönetmeliklerde yaptığı düzenleme gibi, üreticinin sorumluluk alanını belirleyen bir düzenleme yapması gerekmektedir. Bu düzenlemenin de aşağıda belirtilen şekilde olması önerilebilir.

“Üretici, ürettiği mallar sebebiyle bir kişinin ölümüne, yaralanmasına veya kullandığı herhangi bir malvarlığına zarar vermişse, zarara uğrayan kişi ile arasında sözleşmeye dayalı bir bağ olmasa bile verdiği zararın tazmininden sorumlu kabul edilir”.

3- Irak kanun koyucunun üreticiden sorumluluğu kaldıran özel sebepleri belirtme bakımından Türk kanun koyucunun yöntemini takip etmesi ve genel kurallarla yetinmemesi gerekir. Buna binaen şu metin önerilebilir:

“Aşağıdaki sebeplerden biri gerçekleştiği zaman üretici, tüketiciye verilen zarardan sorumlu olmaz:

a. Üreticinin ürünü piyasaya sürmemesi.

b. Zarara sebep olan ürünün piyasaya sürüldüğünde ayıplı olmaması ve ayıbın daha sonra oluşması.

c. Ürünün satışının yapılmaması ya da hiçbir şekilde dağıtılması.

d. Ayıbın, ürünün kanun ve tüzüğün emredici kurallarına göre uygulanmasından kaynaklanması.

e. Ürün piyasaya sürüldüğünde bilimsel ve teknik bilgiyle ayıbın ortaya çıkarılmamış olması.”

4- Irak kanun koyucuya Türk kanun koyucu gibi tüketici uyuşmazlıklarını ele alması için özel bir mahkeme oluşturması ve üreticinin bu tür ürünleri üretmesine engel olacak kararlar alması da önerilebilir. Bununla ilgili önerimiz şudur:

“1- Tüketici mahkemesi, tüketici muamelelerinden kaynaklanan anlaşmazlıklara bakmakla yetkilidir.

2- Ürünün kusuru ortaya çıkarsa mahkeme, mümkünse kusurun giderilebilmesi için ürünlerin tahlil ve araştırılması amacıyla ürünlerin üretimini durdurma ya da piyasadan çekme ya da el koyup cüzi veya tümünden imha etme kararı verebilir. Bununla beraber tüketicinin tazminat hakkı saklıdır”.

5- Irak kanunu koyucu, tazminat davasının açılabilmesi için kusurun ortaya çıkma olsa bile, malın tüketiciye teslim edildiği itibaren başlayan üç yıllık süreyi belirtmekle Türk kanun koyucuya uymanın doğru olacağını düşünüyoruz. Böylece şu önerilebilir:

“Kusurlu ürünlerden kaynaklanan tüm zarar türlerinin tazminat davası üç yıl süreyle açılır. Bu süre kusurun daha sonra ortaya çıkmış olsa bile, malın tüketiciye teslim tarihinden itibaren başlar.”

KAYNAKLAR^(*)^(**)^(***)

Türkçe Kaynaklar

AÇIKGÜL, Hacı Ali, Tüketici Hukukunda Haksız Şart Kavramı ve Sonuçları, AD, S. 34, 2009, s. 1- 26.

AKINCI, Şahin, Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Tüketicinin Korunması, Konya 1998. (AKINCI, Tüketici).

AKINCI, Şahin, Borçlar Hukuku Bilgisi, 9. Baskı, Konya 2015. (AKINCI, Borçlar).

AKINTÜRK, Turgut, Borçlar Hukuku, 12. Baskı, İstanbul 2006. (AKINTÜRK, Borçlar).

AKINTÜRK, Turgut, Eşya Hukuku, İstanbul 2009. (AKINTÜRK, Eşya).

AKİPEK, Jale/ AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ, Derya, Kişiler Hukuku, C. 1, 12. Baskı, İstanbul 2015.

AKTÜRK, İpek Yücer, Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı, GÜHFD, C. XX, S.2, 2016, s. 103- 128.

ALPASAN, Alkış, İslam Hukuku Açısından Tüketicinin Korunması, Konya 2012.

ALTOP, Atilla, Türk Hukukunda, Avrupa Birliği Hukukunda ve Uygulamada Tüketici Kavramı, İKÜHFD, C. 1, S. 1-2, 2004, s. 3- 14.

ALTUNKAYA, Mehmet, Sözleşmenin Kuruluşundan Önce Tüketicinin Korunması, GÜHFD, C.8, S.1-2, 2004, s. 95-118.

* Dipnotlarda önünde işaret bulunmayan rakamlar sayfa numaralarını göstermektedir.

** Bir yazarın birden fazla eserine atıf yapılmışsa, kısaltılmış hali parantez içinde gösterilmiştir.

*** Aynı soyadı taşıyan yazarların eserlerine yapılan atıflar da parantez içinde verilmiştir.

- ANTALYA, Gökhan, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, C 1, İstanbul 2015.
- ARAL, Fahrettin, Borçlar Hukuku- Özel Hükümler, Ankara 2007.
- ARBEK, Ömer, Ayıplı Mal veya Hizmet Sebebiyle Tüketicinin Uğradığı Zararlardan Sorumluluk, HESBAİD, S. 44, 2005, s. 1-60.
- ARKAN, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, 20. Baskı, Ankara 2015.
- ASLAN, Yılmaz, Tüketici Hukuku, 5. Baskı, İstanbul 2014.
- ATAMER, Yeşim M., Avrupa Topluluğu Hukukunda İmalatçının Sorumluluğu, Tüketicinin Korunması Semineri (Ebru Ceylan), Ankara 2007.
- ATASOY, Ömer Adil, Ticaret Hukuku, Eskişehir 2011.
- ATASOY, Ömer Adil/TAŞKIN, Hakim Mustafa/ACAR Hakan, Tüketiciyi Koruma Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2000.
- AVCI, Pınar, Üreticinin Sorumluluğu Kavramı Işığında İlaç Üreticisinin Hukuki Sorumluluğu, Erzurum 2011.
- AYAN, Mehmet, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 11. Baskı, Ankara 2016.
- AYAN, Mehmet/AYAN, Nurşen, Kişiler Hukuku, 7. Baskı, Konya 2015.
- AYDOĞDU, Murat, Tüketici Hukuku, Ankara 2014.
- AYDOS, Oğuz Sadık, Ürün Sorumluluğu Risk Kontrolü, GÜHFD, C. XVII, S. 1-2, 2013. s. 1785- 1802. (AYDOS, Risk).
- AYDOS, Oğuz Sadık, Ürün Sorumluluğu, Ankara 2009. (AYDOS, Ürün).
- BABAOĞUL, Müberra/ ALTIOK, Nihal, Evrensel Tüketici Hakları, Tüketici Yazıları (1), 2007, s. 27- 42.
- BAÇÇIOĞLU, Ahmet Erkal, Tüketici Hukukunda Kefalet, BD, S. 67, 2008, s. 70- 84.

- BAHTİYAR, Mehmet, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 2003.
- BAYKAN, Renan, Tüketici Hukuku, 2. Baskı , İstanbul 2005.
- BEKTAŞ, Sezercan, Sözleşmelerden Doğan Tazminat Davalarında Milletlerarası Yetki, TBB Dergisi, S. 74, 2008, s. 246-269.
- BERZEK, Ayşe Nur, Ticaret Hukuku, 9. baskı, İstanbul 2008.
- BİLGİLİ, Fatih/ DEMİRKAPI, Ertan, Şirketler Hukuku, 2. Baskı, Bursa 2012.
- BÖRÜ, Levent / KOÇYIĞIT, İlker, Ticari Dava, Ankara 2013.
- BUDAK, Ali Cem, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Tüketici Hakem Heyetleri, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 77-103.
- BÜYÜKTANIR, Burcu G. Özcan/ KARAOSMANOĞLU, Dilâ Okyar, Eczacının 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Göre Ayıplı İfadan Sorumluluğu, ABD, S.4, 2016, s. 211- 242.
- CANPOLAT, Önder, Üretici ve Sorumluluğu, ABD, S. 2, 2013, s. 369-399.
- CENGİZ, Demet, Turizmde Tüketici Haklarının Değerlendirilmesi: Yerli Turistler Üzerine Bir Uygulama, Ankara 2008.
- CEYLAN, Ebru, 4822 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un Getirdiği Yeni Düzenlemeler, GÜHFD, C. 1, S. 2, 2004, s. 267- 296.
- CEYLAN, Ebru, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Getirdiği Önemli Yenilikler ve Değişiklikler, İBD, C. 89, S. 2, 2015, 76-179.
- ÇAĞLAR, Fatma, 4077 sayılı kanunla ortaya çıkan tüketicinin hak arama yolları, 2001.

ÇAĞLAYAN, hasan Can, Ayıplı Hizmetten Doğan Sorumluluk ve Seçimlik Haklar, s. 351-372, www. dergi.uyusmazlik.gov (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

ÇELİK, Aytekin, Ticaret Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2013.

ÇELİK, Çelik Ahmet, Yapımcının (İmalatçının) Sorumluluğu, LHD, S.15, 2004, s. 673- 688.

ÇINAR, Nihal Ural, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Ayıba Karşı Tekeffül, İstanbul 2007.

DEMİR, Emrah, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalarda Üreticinin Hukuki Sorumluluğu, İsparta 2011.

DEMİR, Mehmet, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'unun Tüketim Sözleşmeleri İle İlgili Hükümlerinin Eleştirisi ve Çözüm Önerileri, Prof. Dr. Fikret Eren'e Armağan, Ankara 2006, s. 397- 417.

DERYAL, Yahya, Ticaret Hukuku, 6. Baskı , Trabzon 2002.

DİNÇ, Serhan, 6012 Sayılı Türk Ticaret Kanun na Göre Tacir Kavramı, TAAD, S. 23, 2015, s. 117-133.

DOĞAN, Gül, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanuna Göre Satıcının Ayıba Karşı Tekeffül Borcu, Ankara 1997.

DOKUTAN, Canan, Tüketici Hukuku Bakımından Ayıplı İfa Çerçevesinde Bayi ve Servisin Sorumluluğu, İstanbul 2010.

DURGUN, Tuba, Enerji Sektöründe Tüketici Hakları, Kırıkkale 2007.

ERDOĞAN, İhsan, Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmet İfalarına Karşı Korunması, GÜHFD, C. 1, S. 2, 1997, s. 53- 66.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 21. Baskı, Ankara 2017 (EREN, Genel Hükümler).

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku- Özel Hükümler, Ankara 2014. (EREN, Özel Hükümler).

ERİŞ, Gönen, Ticari İşletme ve Şirketler, C. 1, 2. Baskı, Ankara 2014.

ERLÜLE, Fulya, Yapımcının Sorumluluğu, MÜHF- HAD, C. 14, S. 4, 2008, s. 303-340.

ERMENEK, İbrahim, Yargı Kararları Işığında Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri Ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri, GÜHFD, C. XVII, S. 1-2, 2013, s. 563- 630.

ERSOY, Uğur, Tüketici Mahkemelerinde Uygulanacak Usul Hükümleri ve İspat Sorunu , HGD, S. 5, 2006, s. 71-75.

ERZURUMLUOĞLU, Erzan, Sözleşmeler Hukuku, Ankara 2011.

ESAT, Şener, Hukuk Sözlüğü, Ankara 2001.

GÖÇER, Ahmet Alpaslan, Garanti Belgeleri, Konya 2013.

GÜMÜŞ, Mustafa Alper, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, C. 1, İstanbul 2014.

GÜNDÜZ, Ali Yılmaz / KAYA, Mehmet / AYDEMİR, Cahit, Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, AKÜİİBFD, C. XIV, S. II, 2012, s. 37-54.

GÜNERGÖK, Özcan, Üreticinin Sorumluluğu Çerçevesinde Üreticinin Ürün Gözleme Yükümlülüğü EÜHFD, C. XII, S. 3-4, 2008, s. 313-345.

HAVUTÇU, Ayşe, Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk- Üreticinin Sorumluluğu, Ankara 2005.

HAYTA, Ateş Bayazıt, Tüketici Haklarının Tüketici Eğitimindeki Rolü, GÜEFD, C. 26, S. 3, 2006, s.239-250.

HAZNEDAR, İbrahim Murat, 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'un Bankacılık Uygulamaları Bakımından Getirdiği Yenilikler, İBD, C. 88, S. 3, 2014, s. 5-33.

İÇÖZ, Derya, Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicilerin Korunması, İstanbul 2008.

İLHAN, Cengiz, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerh, Ankara 2006.

İNAL, Tamer, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 2004.

KAHVECİ, Nalan, Taşınır Satımında Ayıplı Mal Nedeniyle Tüketicinin Sözleşmeden Dönmesi, İzmir 2012.

KARA, İlhan, Tüketici Hukuku, Ankara 2015.

KARAHAN, Sami, Ticari İşletme Hukuku, 19. Baskı, 2010.

KARAHAN, Sami/ ÇEKER, Mustafa, Ticaret Hukuku, 2. Baskı, Eskisehir 2013.

KARAHASAN, Mustafa Reşit, Sorumluluk Hukuku- Kusura Dayanan Sözleşme Dışı Sorumluluk, İstanbul, 1995. (KARAHASAN, Sorumluluk).

KARAHASAN, Mustafa Reşit, Tazminat Hukuku- Manevi Tazminat, İstanbul 2001. (KARAHASAN, Tazminat).

KARAMAN, Tuba Akçura, Üreticinin Ayıplı Ürününün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyle Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu, İstanbul 2008.

KARTAL, Doğan, Genel İşlem Şartları ve Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar, Konya 2008.

KAYA, Ferman, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Ayıplı Mal Kavramının İncelenmesi, İBD, C. 89, S. 2, 2015, s. 64- 75.

KAYALI, Füsün, Tüketicinin Korunması ve Tüketici Hakları Konusundaki Bilgi Düzeyinin Tüketicinin Korunmasındaki Rolü, Balıkesir 2008.

KAYAR, İsmail, Ticari İşletme Hukuku, 9. Baskı , Kayseri 2013.

KEPENEKÇİ, Yasemin Karaman / ÖKDEM, Meltem, İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tüketici Hakları, İlköğretim Online Dergisi, C. 12, S. 3, 2013, s. 674-686.

KILIÇOĞLU, Ahmet M, Borçlar Hukuku, 19. Baskı , Ankara 2015.

KIRCA, Çiğdem, Ürün Sorumluluğu, Ankara 2007.

KONYAR, Hürriyet, Basında Tüketici Yurttaş Kimliği Yaratma Çabaları, İÜİFD, C.1, S. 12, 2002, s. 147- 167.

KOR, Özlem, Türkiye’de ve Avrupa Birliğinde Uygulanan Tüketiciyi Koruma Politikaları Ekseninde Tüketici Bilincini Ölçmeye Yönelik Mersin’de Yapılan Bir Alan Araştırması, Mersin 2007.

KORKMAZ, Murat /YAHYAOĞLU, Güran /GÜNSEL, İrfan, Mal Ve Hizmet Alımlarında Ayıp, UHASBD, C. 1, S. 2, 2011, s. 144- 168, www.iibdergisi.com (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

KÖSE, Nida, Türk Hukukunda Tüketicinin Ayıplı Mal ve Hizmetlere Karşı Korunması, İstanbul 2000.

KULAKLI, Emrah, Ürün Sorumluluğu ve Ayıp Kavramı, İstanbul 2009.

KUTOĞLU, Tuba, Avrupa Birliği ve Türk Hukuku Açısından Tüketim Mallarında Ayıp ve Bu Yönden Tüketicinin Korunması, İstanbul 2005.

KÜZECİ, Deniz, Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü, HGD, Haziran- Temmuz- Ağustos, S. 5, 2006, s. 91-97.

MERT, Vildan, AB İle Uyum Sürecinde Türkiye’de Tüketici Sağlığının Korunması Politikaları: Seçilmiş Tüketici Gruplarında Bir Uygulama, Ankara 2007.

NOMER, Haluk N., Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 14. Baskı, İstanbul 2015.

- OĞUZMAN, M. Kemal/ ÖZ, M. Turgut, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, 12. Baskı, C. II, İstanbul 2014.
- ÖZDEMİR, Hayrunnisa, Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicilerin Korunması, AÜHFD, C. 53, S. 3, 2004, s. 61-90.
- ÖZEL, Çağlar, Tüketicinin Korunması Hukuku, 2. Baskı , Ankara 2014.
- PAKSU, Mehmet, Tüketici Haklar,TD, Konya 2007, www.tefekkurdergisi.com. (Erişim Tarihi: 05.09.2017).
- PERÇİN, Gizem Ersen, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemlerinden Arabuluculuğun Hukuksal Düzenlemelerdeki Yeri, MHB, C. 31, S. 2, 2011, s. 178- 201.
- POROY, Reha/ YASAMAN, Hamdi, Ticari İşletme Hukuku, 15. Baskı, İstanbul 2015.
- REİSOĞLU, Safa, Türk Borçlar Hukuku, 25. Baskı, İstanbul 2014.
- SAKA, Zafer, Ticaret Hukuku- Ticari İşletme, İstanbul 1998.
- SARIKAYA, Ayşe, Tüketicilerin Kapıdan Satın Alma ile İlgili Bilgi, Tutum ve Davranışlarının İncelenmesi, Ankara 2010.
- SEZGİN, Salim, Tüketici Haklarının Korunması Açısından Ülkemizdeki Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Yaklaşımları: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Uygulamalarının İncelenmesi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara 2013.
- SİRMEN, A. Lâle, Consumer Redress In Civil Proceedings In Turkish Law, Ankara Law Review, Vol.3 No.2, Winter 2006, pp.83-97.
- SÖZER, Afife, Tüketicinin Korunması Politikası: Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Paket Tur Sözleşmelerinin İncelenmesi, Ankara 2008.
- SUMMAK, Erhan, Örgütsel Davranış ve Tüketici Davranışları Ders Notları, Konya 2013.

- ŞAHİN, Turan, Borçlar Kanunu ve 6098 Sayılı Yeni Türkborçlar Kanunu Kapsamında Yüklenicinin Ayıbakarşı Tekeffül Borcu, SDÜHFD, C.I, S.2, 2011, s. 135- 157.
- ŞAHİN, Turan/ KIZIR, Mahmut, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Genel Esaslar, Haksız Şartlar ile Ayıplı Mal ve Hizmetler Konusunda Getirdiği Yenilik ve Değişiklikler, TAHD, C. 9, S. 89, 2014, s. 68- 78.
- ŞAHİNİZ, Salih, Tacirler Arası Ticari Satımlarda Satıcının Ayıplı İfadan (Ayıplı Mal Tesliminden) Sorumluluğu, Ankara 2008.
- ŞIPKA, Şükran/ YILDIRIM, Ahmet Cemil, Satış Sözleşmesi, İstanbul 2012
- ŞİMŞEK, Ayşe Neşe, Medeni Usul Hukukunda Tüketicinin Korunması, Ankara 2004.
- TANDOĞAN, Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, İstanbul 2010.
- TANRIVER, Süha, Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, TBBD, S. 64, 2006, s. 151- 178.
- TAŞKENT, Savaş, İşletme Hukuku Bilgisi, 2. Baskı, İstanbul 2012
- TAŞKIN, Mustafa, Ayıplı Mal ve Hizmetlerden Tüketicilerin Korunması, Kırıkkale 1996.
- TAŞTAN, Furkan Güven, Borçlar Hukuku- Genel Hükümler, Ankara 2012.
- TEK, Gülen Sinem, Tüketici Mahkemelerinin Görevi, Yetkisi ve Tüketici Mahkemelerinde Yapılan Yargılamanın Usulü, KHHD-BÜHF, C. 8, S. 99-100, 2012, s. 127-171.
- TİRYAKİ, Betül, Avrupa Konseyi'nin 25.7.1985 Tarihli Direktifi'ne Göre Üreticinin Sorumluluğunun Şartları ve Tüketicinin Korunması Mevzuatı İle Mukayesesi, AÜHFD, C.55 S. 2, 2006. s. 229-248. (TİRYAKİ, Üretici).

- TİRYAKİ, Betül, Ayıplı Hizmetten Doğan Sorumluluk, Ankara 2007. (TİRYAKİ, Ayıp).
- TOPRAK, Serap, Genel İşlem Şartları ve Tüketici Sözleşmelerine Yansımaları Olarak Haksız Sözleşme Şartları Üzerine Bir İnceleme, Ankara 2009.
- TURHAN, Sezer, 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Çerçevesinde Tüketici Hakları, Ankara 2001.
- TUTUMLU, Mehmet Akif, Tüketici Hakem Heyetleri, Ankara 2015.
- TÜRK, Hakkı Cihan, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanuna Göre Ayıp Sorumluluğu, www.docplayer.biz.tr. (Erişim Tarihi: 05.09.2017)
- TÜRKMEN, Ahmet, Tüketici İşlemlerinde Ayıplı Mal ve Hizmetten Doğan Seçimlik Hakların Tabii Olduğu Zamanaşımı ve Bunun Garanti Taahhütleriyle İlişkisi, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı, 2014, s. 3389- 3448.
- UÇAKHAN, Sema Güleç, Maddi Tazminat Esasları ve Hesaplanması, Ankara 2002.
- UYUMAZ, Alper, Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, SÜHFD, C. 20, S. 1, 2012, s. 103- 132.
- ÜLGEN, Hüseyin/ HELVACI, Mehmet/ KENDİGELEN, Abuzer/ KAYA, Arslan/ ERTAN, N. Füsün Nomer, Ticari İşletme Hukuku, 5. Baskı, İstanbul 2015.
- ÜNAL, Mehmet/ BAŞPINAR, Veysel, Şekli Eşya Hukuku, 7. Baskı , Ankara 2015.
- ÜSTÜN, Zübeyde Meltem, Türk ve Avrupa Birliği Tüketici Hukukunda İmalatçının Hukuki Sorumluluğu, 2007.
- YAVUZ, Cevdet, Borçlar Hukuku, İstanbul 2009.
- YAVUZ, Selçuk, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun Açısından Haksız Şartlar, Ankara 2007.

YILDIRIM, Abdulkerim, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2015.

YILMAZ, Halil, Türk Hukukunda Yapı Denetim Kuruluşlarının Hukuksal Sorumluluğu, Ankara 2008.

ZEVKLİLER, Aydın, Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 2. Baskı , Ankara 2001.

ZEVKLİLER, Aydın/ AYDOĞDU, Murat, Tüketicinin Korunması Hukuku, 3. Baskı , Ankara 2004.

ZORLU, Işıl, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 10/B Maddesi Kapsamında Konut Finansmanı Sözleşmesinde Tüketicinin Korunması, Ankara 2010.

İnternet Kaynakları

- <https://www.samildemir.av.tr> (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

Arapça Kaynaklar

تنظيم النقل وعلاقته بحقوق المستهلك دراسة في الشركة العامة , موفق عبد الحمزة , مرزا / سالم محمد , عيود , المجلد 5, المجلة العراقية لبحوث السوق وحماية المستهلك جامعة بغداد لادارة النقل الخاص , العدد 2, 2013, s. 38- 68.

ABBUD, Salim Muhammed/MARZA, Muvaffaq Abdul'l-hamza, Tanzîmu al-Naqli ve 'Alaqtuhu bi Hukuki'l-mustehliki- Özel Taşıma Yönetimi İle İlgili Kamu Şirketinde Araştırma, El-Mecelle El İraqiyye Li Buhûsi el Sûqı ve Hımayetu'l-Mustehlik - Bağdat Üniversitesi, C. 5, S. 2, 2013, s. 38- 68.

مجلة الحقوق الجامعة , الحماية القانونية للمستهلك من الغش التجاري , رشا كيلان, شاکر / سالم محمد, عيود , العدد 19, المجلد 4, المستنصرية 2012, s. 254- 296.

ABBÛD, Salim Muhammed / ŞAKIR, Raşâ Keylân, el Himâye el Qânûniyye li'l-Mustehlik mine'l-Ġışşı el ticâriyyi, el Hukuk dergisi, el Mustansırıyye Üniversitesi, C. 4, S. 19, 2012, s. 254- 296.

2011 بغداد , الحماية المدنية للمستهلك في عقود التجارة الالكترونية (دراسة مقارنة) , موفق حماد, عبد

ABD, Muvaffaq Hammad, el Himâye el Medeniyye li'l mustehlik fi 'Uqûdi el icâra el İliktirûniyyeti- (Karşılaştırmalı İnceleme), Bağdat 2011.

2005 بغداد , المسؤولية المدنية عن اضرار المنتجات المعيبة , احمد عبد جاسم, عبد الله

ABDULLAH, Ahmed Abd Câsim, el Mes'ûliyyetu el Medeniyyetu 'an Adrâri el Muntecâti el Muayyebetı, Bağdat 2005.

2010 الاسكندرية , الالتزام بضمان السلامة في العقود , عبد القادر , اقصاصي

AGSASI, Abdulkadir, el İltizâmu bi amani el Selâmeti fi el 'qûdi, el İskenderiyye, 2010.

1998. بغداد ,الحماية القانونية للمستهلك , عامر قاسم,احمد

AHMED, ‘Âmir Qâsım,el Hımâye el Qânuniyye li’l Mustehlik, Bağdat 1998.

2012. الجزائر , الاطار القانوني للالتزام بالضمان في المنتوجات (دراسة مقارنة) ,حساني, علي

ALĪ, Hassani, el ‘Itâr el Qânûni li’l-iltizâmi bi el-Damâni fi’l-Mentûcâti-Karşılaştırmalı İnceleme, Cezair 2012.

(المستهلك ,عمار). 2008. الجزائر , حماية المستهلك في الجزائر نسا وتطبيقا ,زعيبي,عمار

AMMÂR, Zo’bî, Hımâyetu’l Mustehlik fi’l-Cezâir, Nassan ve Tatbiqan, Cezair 2008. (AMMÂR, Mustehlik).

(عمار). 2013. الجزائر ,حماية المستهلك من الاضرار الناتجة عن المنتجات المعيبة ,زعيبي,عمار (المنتجات المعيبة).

AMMÂR, Zo’bî, Hımâyetu’l-Mustehlik mine’l-Adrâri el Nâticeti ani’l-Muntecati el Mu’ayyebi, Cezair 2013 (AMMÂR, Muntecati el Mu’ayyebi).

2006. الجزائر ,مسؤولية المنتج في ظل تعديل القانون المدني ,منى,عمولمى

AMULMÎ, Muna, Mes’ûliyyetu el Muntic fi Zilli Ta’dîli el Qânûni el Medenî, Cezair 2006.

2011. الجزائر , حماية المستهلك في ظل المنافسة الحرة ,زويبير, ارزقي

ARZUQÎ, Zuveybir, Hımâyetu’l-mustehlik fi Zilli el Munâfese el Hurra, Cezair 2011.

مجلة دفاتر السياسة والقانون ,نطاق تطبيق قانون حماية المستهلك وقمع الغش ,محمد عماد الدين, عياض 2013 , s. 61- 76. ,العدد 9 ,جامعة ورقلة

AYYAD, Muhammed ‘Imad eddin, Nıt’âqu Tatbiki Qânûni Hımâyeti el Mustehlik ve Qam’u-l-Ğıŝŝi, Mecelletu defâtiri el Siyase ve’l-Qânûn, Ouargla Üniversitesi, S. 9, 2013, s. 61- 76.

الجزائر ,نطاق الحماية الجنائية للمستهلك دراسة مقارنة بين القانون الجزائري والفقہ الاسلامي ,فتيحة، بابة
2006.

BÂYE, Fetîha, Nîtâqu el Himâye el Cinâiyye li'l-mustehlik, Dirâse Muqârane
beyne el qânûn el Cezâiriyyi ve el fikhi el Islâmiyyi, Cezâir 2006.

2014. الجزائر ,حماية المستهلك من الشروط التعسفية في عقود الاستهلاك ,سلمة، بن سعدي

BÎN SA'ÎDÎ, Selme, Himâyetu el Mustehlik mine'ş-Şurûtu el Ta'assufiyye fi
'Uqûdi el İstihlâk, Cezair 2014.

2013. الاسكندرية ,المسؤولية المدنية للمنتج ,كريم ,بن سخرية

BÎN SUHRIYYE, Kerîm, el Mes'ûliyye el Medeniyye Li'l-Muntic, el
İskenderiyye, 2013.

2013. الجزائر ,الحماية الجزائية للمستهلك في التشريع الجزائري ,حليمة ,بن شعاعة

Bin Şu'âah, Halime, Cezâiriyye't-Teşrî'i fi Li'l-Mustehlik Cezâiriyyi el Himâye,
el Cezâir 2013.

2013. الجزائر ,الالتزام بالاعلام في عقد الاستهلاك ,حفيظة، بتقة

BUTÎQA, Hafiz,el İltizâm bi el 'Î'lâmi fi 'Aqdi el İstihlâk, Cezair 2013.

2010. الجزائر ,الحماية القانونية للمستهلك في مجال المنتجات المستوردة ,خديجة، بو طبل

BÛ TABL, Hatice, el Himâye el Qânuniyye li'l-Mustehlik fi Mecâli el-Mentûcâti
el-Mustevrade, Cezair 2010.

2002. الجزائر ,عقد البيع وحماية المستهلك في التشريع الجزائري ,الياقوت ،جرعود

CAR'ÛD, el Yaqût, Aqdu el bey' ve Himâyetu el Mustehlik fi't-Teşrî'I el-
Cezâirî, Cezair 2002.

الحماية المدنية لحقوق مستهلكي خدمة الهواتف المتنقلة في نطاق ,داديارحميد، سليمان /ناصر خليل، جلال بغداد , العدد9,8, المجلد 3, مجلة الحقوق الجامعة المستنصرية, العقد وقوانين الاتصالات 2010, s. 55- 93.

CELÂL, Nâsır Halil / SÜLEYMÂN, Dâdiyâr Hamid, el Himâye, el Medeniyye li Huqûki mustehlikî Hıdmeti el Hevâtifi el Muteneqqıle fî nitâqı el ‘aqd ve Qavânîni el İttisâlati- Karşılaştırmalı araştırma, el Hukuk Dergisi, Mustansırıyye Üniversitesi, C. 3, S. 8,9, Bağdat 2010, s. 55- 93.

حماية المستهلك ,نبيل الكط اناس ازريعة, جواد <http://droit-contentieux.blogspot.com.tr> (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

CEVÂD, Nebîl el Kat Anas Azrîah, Himâyetul el Musthlik, <http://droit-contentieux.blogspot.com.tr>. (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

(الحماية الخاصة لرضاء المستهلك في عقود الاستهلاك) حماية المستهلك ,حسن عبد الباسط ، جميعي 1996 القاهرة

CUMAY’Î, Hasan Abdulbâsıt, Himâyetul’l-Mustehlik (El Himâye el hâssa li Rıdâi el Mustehlik fî ‘uqûdi el istihlâki), Kahire 1996.

المجلة ,الحماية الجنائية للمستهلك في التشريعين الجزائري والعراقي ,السايق، بوساحية / الطاهر، دلول العدد1, 2014, s. 64- 85, المجلد6, العراقية لبحوث السوق وحماية المستهلك جامعة بغداد

DALÛL, el Tahir / BUSÂHIYE, el Sâyih, el Hımayeh el Cinâiyye Li’l-Mustehlik fî’t-teşf’ayni el Cezâiriyyi ve’l-İrâqıyyı,el Mecelle el İrâqıyye Li Buhûsi el Sûqı ve Himâyetu el Mustehlik, Bağdat Üniversitesi, C. 6, S.1, 2014, s. 64- 85.

بيروت ,المجلد 1 ,القانون التجاري اللبناني ,هاني محمد، دويدار 1995.

DVEYDÂR, Hani Muhammed, el Qânûnu el Ticâriyyu el Lübnâniyyu, C. 1, Beyrut 1995.

2010 الاسكندرية, الالتزام بالاعلام في عقود الاستهلاك, احمد مصطفى, ابو عمرو

EBU AMR, Mustafa Ahmed, el İltizâmu bi'l-Î'lâm fi 'Uqûdi el İstihlâki, el İskenderiyye, 2010.

2011 الاردن, الحماية المدنية للمستهلك في العقد الالكتروني, فلاح فهد, العجمي

EL- 'ACMÎ, Felah Fehd, el Himâye el Medeniyye li'l-Mustehlik fi'l-'Aqdi el İliktrûnî, Ürdün 2011.

2011 الرباط, الطبعة الثالثة, مصادر الالتزامات- المسؤولية المدنية, عبد القادر, العرعاري

EL AR'ÂRÎ, Abdulqâdir, Masâdiru el İltizâmât-el Mes'ûliyyetu el Medeniyyetu, 3. Baskı, Rîbat 2011.

المسؤولية عن فعل المنتجات المعيبة في ضوء القانون المدني الفرنسي قانون رقم 389/ , ناجية, العطارق
مجلة العلوم القانونية والشرعية جامعة الزواية, 98, 6, ليبيا, العدد, 2015, s. 83- 96.

EL ATRAQ, Nâciye, el Mes'ûliyye 'an fi'li el Muntecâti el Muayyebi fi Dav'I el Qânûni el Medenî el Faransî, 389/98M Kânunu, Mecelletu el 'Ulûmu el Qânûniyye ve el Şer'iyye, EL zawya Üniversitesi, S.6, Libya 2015, s. 83- 96.

1991 بغداد, مسؤولية المنتج في القوانين المدنية والاتفاقات الدولية, سالم محمد رديعان, العزاوي

EL 'AZÂVÎ, Salim muhammed Rudey'ân, Mes'ûliyyetu el Muntic fi'l-Qavânîni'l-Medeniyyeti ve el İttfâqâti el devliyyeti, Bağdat 1991.

العدد, 11, جامعة الحسن الاول مجلة القانون والاعمال, المستهلك من الشروط التعسفية, منير, البصري
2016. <http://www.droitentreprise.org>. (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

EL BASRÎ, Munîr, Himâyetu'l-mustehlik mine'-ş-şurûti't-ta'assufiyye, Mecelle tu'l-Qânuni ve el A'mâli, Elawal El Hassan Üniversitesi, S.11, 2016
<http://www.droitentreprise.org>. (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

2009, القانون التجاري, محمد عبد الرحمن, الصالحي/تامر يوسف, سعفان/ محمد عبد الغفور, البسيوني

EL BESYÛNÎ, Muhammed Abdulgaffar / SUF'AN, Tamir Yusuf / EL SALIHÎ,
Muhammed Abdurrahman, el Qânûnu el Ticâriyyu, 2009.

1996 الرياض, الطبعة الرابعة, القانون التجاري السعودي, محمد حسين, الجبر

EL CEBER, Muhammed Hüseyin, el Qânûnu et Ticâriyyu el Su'ûdiyyu, 4. Baskı,
Riyad 1996.

2010 فلسطين, المسؤولية المدنية عن أضرار المنتجات الصناعية المعيبة, عامر محمد, الجندي

El Cuneydî, 'Âmir Muhammed, el Mes'ûliyye el Medeniyye 'an Adrâri el
Muntecâti el Smaiyyeti el Mu'ayyebetî, Filistin, 2010.

الطبعة الثانية, المسؤولية المدنية في ضوء الفقه والقضاء, عز الدين, الشواربي/ عبد الحميد, الدناصوري,
2000.

EL DÎNÂSÛRÎ, 'İzzeddin / EL ŞEVÂRÎBÎ, Abdulhamîd, el Mes'ûliyye el
Medeniyye fi dav'I el fiqh ve el Qadâ, 2. Baskı, 2000.

الوجيز في نظرية الالتزام في القانون المدني, محمد طه, البشير / عبد المجيد, البكري/ محمد, الحكيم
1980 بغداد, الجزء الاول, العراقي

EL HAKÎM, Abdulmecîd / EL BEKRÎ, Abdulbâqî / EL BEŞÎR, Muhammed
Tâhâ, el Vecîzu fî Nazariyyeti el İltizâmi fi'l-Qânûni el Medenî el
Iraqiyyı), C. 1, Bağdat 1980.

مصروفات الدعوى في الشريعة الاسلامية والقانون الوضعي - دراسة, عبد العزيز بن عبد الكريم, المهنا
2006 المملكة العربية السعودية, مقارنة

EL MUHNÂ, 'Abdulaziz bin Abdilkerim, Masrûfatu el Da'vâ fî eş-Şerî'a el
islâmiyyi ve el Nizâm el vadayi- Karşılaştırmalı İnceleme, Suudi
Arabistan 2006.

2009 بغداد ,مدخل الى حماية المستهلك , سالم محمد ,عبود /منى تركي ,الموسوي

EL MÛSEVÎ, Munâ Turki/ ‘Abbûd, Sâlim Muhammed, Medhal ilâ Himâyeti el Mustehlik, Baġdad, 2009.

1988 بغداد ,المرافعات المدنية, ادم وهيب,النداوي

EL NEDÂVÎ, Adem Vuheyb, el Murafaat el Medeniye, Baġdat 1988.

حماية المستهلك في ظل القانون الجديد رقم: 09 03 المتعلق بحماية المستهلك وقمع الغش ,صياد, الصادق ,الجزائر 2014.

EL SADIK, Sayyad, Himâyetu’l-Mustehlik fi Zilli el Qânûni el Cedîdî Ragmun 03 09 el Muteallıqı bi Himâyeti el Mustehlik ve Gam’I el Ğıŝŝi) Cezâir 2014.

2013 الاسكندرية ,الالتزام باعلام المستهلك عن المنتجات ,منى ابو بكر, الصديق

EL SADIQ, Muna Ebû Bekr, el İltizâm bi İ’lâmi el Mustehlik ‘an el Muntecâti, İskenderiye 2013.

الجزء الاول ,الوسيط في شرح القانون المدني الجديد- مصادر الالتزام ,عبد الرزاق احمد, السنهوري ,بيروت- لبنان 1952.

EL SENHÛRÎ, Abdulrezzâq Ahmed,el Vasît fi Ŗerhi el Qânûni el Medeniyyi el Cedîd- Masâdru el İltizâm, C. 1, Beyrut, Lübnan 1952.

بغداد 2014 ,الحماية المدنية للمنتج الوطني من الاغراق التجاري ,عبير سامي هادي, العبيدي

EL ‘UBEYDÎ, Abîr Sâmi Hâdi, El Himâye El Medeniyye Li’l-Muntic el Vatanî mine’l’ğrâqı el Ticâriyyi, Baġdat 2014.

2008 بغداد ,عدول المستهلك عن العقد , رنا علي كاظم ,الزبيدي

EL ZUBEYDÎ, Ranâ ‘Ali Kâzım, Udûlu’l-mustehlik ‘ani-l’aqdi, Baġdat 2008.

2008 الجزائر, الشروط التعسفية في عقود الاستهلاك, سي الطيب محمد , امين

EMİN, Sey el Tayyib Muhammed, el Şurûtu el Ta'assufiyye fî 'uqûd el istihlâki-
Karşılaştırmalı Araştırma, Cezair 2008.

2011 الجزائر, حماية المستهلك من الشروط التعسفية, سويلم, فضيلة

FADÎLE, Suveylim, Himâyetu el Mustehlik mine el-Şurûtu el Ta'assufiyye,
Cezair 2011.

2004, السادسة الطبعة, القانون التجاري الجزائري, نادية, فضيل

FDAYL, Nadiye, el Qânûnu el Ticâriyyu el Cezâiriyyu, 6. Baskı , 2004.

2014 الاسكندرية, حماية المستهلك وتأثير المنافسة على ضمان سلامة المنتج, علي فتاك

FETTAK, Ali, Himâyetu'l-Mustehliki ve Te'sîri'l-munâfese 'alâ Selâmeti'l-
Muntic, el Tab'ah 1, el İskenderiyye, 2014.

2002 القاهرة, حماية المستهلك في القانون الدولي الخاص, خالد عبد الفتاح محمد, خليل

HALİL, Halid Abdulfettâh Muhammed, Himâyetu'l-mustehliki fi'l-qânûni el-
devliyyi el hâs, Kahire 2002.

المسؤولية الموضوعية للمنتج كالية تعويضية لضحايا حوادث المنتجات المعيبة – دراسة, سناء, خميس
2015 الجزائر, مقارنة

HAMÎS, Sena, el Mes'ûliyyetu el Mevdûiyyetu lil Muntic Ke Âliyyetin
Ta'vîdiyyetin li dahâyâ Havâdisi el Muntecâti el Muayyebet-
Karşılaştırmalı Araştırma, Cezair 2015.

2014 الجزائر, حماية المستهلك من مخاطر التسممات الغذائية في التشريع الجزائري, بن بعلاش, هجيرة

HUCAYRA, Bin Ba'laş,, Himâyetu'l-Mustehlik Min Mahâtırı el Tesemmumât el
Ğızâiyye fi el Teşrî'i el Cezâiriyyi, el Cezâir, 2014.

مجلة المحقق , الحماية المدنية من الشروط المألوفة في العقود التجارية , نصير, صبار/ ذكرى محمد, حسين
 العدد 1 , المجلد 1 , الحلي للعلوم القانونية والسياسية جامعة بابل
 2009, s. 85- 183.

HÜSEYİN, Zikrâ Muhammed / SABBÂR, Nasîr, el Himâye el Medeniyye
 mine's-şurûti'l-me'lûfeti fi'l-'uqûdi't-ticâriyyeti, Mecelletu'l-Muhakkik
 el-Huli, Li'l-'Ulûmi'lqânuniyyeti ve's-siyâsiyyeti Babil Üniversitesi,
 C.1, S.1, 2009, s. 85- 183.

2013 الجزائر , الحماية الجزائرية للمستهلك من الاعلان التجاري الكاذب والمضلل , دناقير , ايمان

İMAN, Danâqîr, el Himâye el Cezâiriyye mine'l-İ'lâni el Ticâriyyi el Kâzib el
 Mudallil, el Cazâir, 2013.

2011 الجزائر , حماية المستهلك في اطار قانون الممارسات التجارية , نوال , كيموش

KAYMÛŞ, Nevâl, Himâyetu'l-Mustehlik fi Itâri Qânûni el Mumârasâti et
 Ticâriyyeti, Cezair 2011.

, العدد 3 , مجلة رسالة الحقوق جامعة كربلاء , المستهلك واساليب توعيته في العقد , فراس جبار , كريم
 2013, s. 247-266.

KERİM, firâs Cebbâr, el mustehlik ve Esâlîbi tev'iyetihi fi'l-'akdi, Mecelletu
 Risâleti'l-huqûki, Kerbela Üniversitesi, S.3, 2013, s. 247-266.

. بدون مكان وسنة طبع , الجزء الاول , القانون التجاري , عصام حنفي , محمود

MAHMÛD, Isâm Hanefî, el Qânûnu el Ticâriyyu, C. 1, yeri ve tarihi belirtilmemiş.

2002 مصر , حماية المستهلك من الغش التجاري والصناعي , علي حسين عبد الله , محمود

MAHMUD, Abdullah Huseyin Ali, Himâyetu'l-Mustehlik mine'l-Ğışşı el
 Ticâriyye ve el Sınâ'ıyyi, Mısır, 2002.

2012 الجزائر , مسؤولية المنتج داسة مقارنة مع القانون الفرنسي , نادية , مامش

MAMIŞ, Nadiye, Mes'ûliyyetu el Muntic Fransız Kanunu İle Karşılaştırmalı
 İnceleme, Cezair 2012.

بيروت -لبنان ، الطبعة الخامسة ، المجلد 2 ، الوافي في شرح القانون المدني- الالتزامات ، سليمان، مرقس
1988.

MARQAS, Süleymân, el-Vâfi fi Şerhi el Qânûni el Medenî, el-İltizâmat, C. 2, 5.
Baskı, Beyrut-Lübnan 1988.

2013 الجزائر , علاقة قانون حماية المستهلك بقانون المنافسة , عائشة , مرزوي

MARZEVÎ, Ayşe, Alâqatu Qânûni Himâyeti el Mustehlik bi Qânûni el
Munafese, Cezair 2013.

2008 الجزائر , المسؤولية الدنية للمنتج , شريف ، محمد

MUHAMMED, Şeryaf, el mes'ûliyye el Diniyye li'l-muntic, Cezair 2008.

2014 الجزائر , دور اجهزة الرقابة في حماية المستهلك في التشريع الجزائري , سمية , مكحل

MUKEYHIL, Semiye, Devru Echizeti el Ragabe fi Himâyeti'l-Mustehlik fi't-
Teşrî'i el Cezâiriyyi, el Cezâir, 2014.

مجلة الوقائع العراقية , العدد 4409 , 27/ 06/ 2016.

Mecelatu'l-Vakâi' el 'Iraqiyye, S. 4409, 27/ 06/ 2016.

مجلة الشريعة , خيار المستهلك بالرجوع في البيوع المنزلية وبيوع المسافة , علاء , خصاونة/ ايمن, مساعدة
العدد 46 , 2011, s. 157- 210. والقانون جامعة الامارات العربية المتحدة

MUSÂ'ADE, Eymen / HASÂVÎNE, Ala, Hıyâru'l-Mustehlik bi el-Rucâi fi-
Buyû'I el Menziliyyeti ve buyû'I el Mesâfe, Mecelletu eş-Şerî'a ve el
Qânûn Dergisi, Birleşik Arap Emirlikleri, S. 46, 2011, s. 157- 210.

مجلة البحوث القانونية والاقتصادية , خصوصية التزامات منتجي وبتاعي الدواء , محمد محمد القطب, مسعد
العدد 50 , 2011, s. 1- 64. جامعة المنصورة

MUS'İD, Muhammed Muhammed el Kutub, Husûsiyyetu İltizâmâti Munticî ve
ba'ı'î el Devâi, Hukuki ve İktisadi Araştırmalar Dergisi, el Mansura
Üniversitesi, S. 50, 2011, s. 1- 64.

الحماية القانونية للمستهلك بين القانون المدني والفقہ الاسلامي -دراسة , اسلام هاشم عبد المقصود, سعد
2014. الاسكندرية, مقارنة

SA'D, İslam Hâşim 'Abdu'l-maqsûd, el-Hımâye el qânûniyye li'l-mustehlik
beyne'l-Qânûn el Medenî ve'l-ıqhi'l-islâmiyyi- Karşılaştırma
Çalışması,İskenderiye 2014.

1987. بغداد, الجزء الاول, القانون التجاري, باسم محمد, صالح

SALİH, Basim Muhammed, el-Qânûnu el Ticâriyyu, C.1, Bağdat 1987.

حق المستهلك في الحصول على الحقائق - المعلومات والبيانات الصحيحة عن ,عدنان ابراهيم ,سرحان
مجلة المفكر كلية الحقوق والعلوم السياسية بجامعة محمد خيضر بسكرة, السلع والخدمات
2013, s. 11- 39. العدد 8,

SARHÂN, 'Adnân İbrâhîm, Hakku el Mustehlik fi'l-Husûli 'alâ el Haqâiqı (el
Ma'lûmâtu ve'l-beyânâtu el Sahîhatu 'ani's-Sila'ı ve'l-Hadamâti),
Mecelletu'l-Mufekkiri, Kulliyyetu'l- Huqûqı ve el 'Ulûmi el
Siyâsiyyeti, bi Câmî'ati Muhammed Haydar Beskara, S. 8, 2013, s. 11-
39.

2011. الجزائر, الحماية الجنائية للمستهلك, مبروك, ساسي

SÂSÎ, Mebrûk, el Hımâye el Cinâiyye li'l- Mustehlik, el-Cezâir, 2011.

الجزائر, التزام المتدخل بضمان سلامة المستهلك في ضوء قانون حماية المستهلك, حنين نوال, شعباني
2012.

ŞABANİ, Huneyn Nevâl, İltizâmu'l-mutedahhil bi damâni selâmeti el mustehlik
fi dav'I Qânûni Hımâyetil el Mustehlik, Cezair 2012.

2005. الجزائر, المسؤولية المدنية للمنتج- دراسة مقارنة, قادة, شهيدة

ŞEHİDE, Qâde, el Mes'ûliyye el Medeniyye li'l-Muntic- Karşılaştırmalı
Araştırma, Cezair 2005.

السياسة التشريعية الاقتصادية للمنافسة وحماية المستهلك و حماية الانتاج الوطني , باسم علوان، طعمة مجلة رسالة الحقوق ,التشريعات الاقتصادية لدول مجلس التعاون الخليجي والعراق انموذجا
 العدد 2, جامعة كربلاء , 2012, s. 6- 45.

TA'ME, Bâsim 'Alvân el Siyâseh el Teşrî'iyye el Iqtisâdiyye li'l-Munâfese ve Himâyetu'l-Mustehlik ve Himâyetu'l-Întâc el Vatanî el Teşrî'ât el Iqtisâdiyye li duveli Meclisi el Te'âvuni el Halicî ve'l-'Irâq Nemûzecen, Mecelletu Risâleti'l-Huqûqî Kerbelâ Üniversitesi, S. 2, 2012, s. 6- 45.

2010. الجزائر,النظام القانوني لتعويض الاضرار الماسة بامن المستهلك وسلامته- دراسة مقارنة, ولد عمر، طيب

TIB, Veled Ömer, el Nizâm el Qânûnî li ta'vîdî el Adrâr el Mâsse bi emni el mustehlik ve Selâmetihi, Cezair 2010.

2001. الجزائر ,حماية المستهلك من الاشهارات التجارية ,خديجة، قندروزي

QANDERÛZÎ, Hatice, Himâyetu el Mustehlik mine'l-Îşârâti el Ticâriyyeti, Cezair 2001.

1999. بغداد ,الحماية الجنائية للمستهلك في القانون العراقي , عقيل عزيز,عوده

UDEH, 'Uqayl 'Aziz, el Himâye el Cinâiyye li'l-mustehlik fi'qânûnî'l-Iraqiyyi, Bağdat 1999.

مجلة كلية الحقوق جامعة ,الحماية القانونية للمستهلك في عقود التجارة الالكترونية ,الاء يعقوب، يوسف
 العدد 8, المجلد 14, النهريين , 2005, s. 61- 112.

YÛSUF, Alâ Yu'qûb, el Himâye el Qânuniyye li'l-mustehlik fi 'uqûdi el Ticâra el İliktrûniyye,Mecelletu'l-huqûki El Nehrayn Ünivertiseti, C. 14, S. 8, 2005, s. 61- 112.